

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
GENEL SOSYOLOJİ VE METODOLOJİ
BİLİM DALI

**GÖRÜNÜRLÜK UZAMLARINDA KAMUSALLIK,
DENETİM, MAHREMİYET: İSTANBUL ÖRNEĞİNDE
KAMERALI GÖZETİMİN SOSYO-POLİTİĞİ**

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Ömer AYTAÇ

HAZIRLAYAN
Ayşe MERMUTLU

ELAZIĞ–2010

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
GENEL SOSYOLOJİ VE METODOLOJİ BİLİM DALI

**GÖRÜNÜRLÜK UZAMLARINDA KAMUSALLIK, DENETİM,
MAHREMİYET: İSTANBUL ÖRNEĞİNDE KAMERALI
GÖZETİMİN SOSYO-POLİTİĞİ**

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Ömer AYTAÇ

HAZIRLAYAN
Ayşe MERMUTLU

Jürimiz .../.../.... tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans/doktora tezini oy birliği/oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve Sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET**Doktora Tezi****Görünürlük Uzamlarında Kamusalılık, Denetim, Mahremiyet: İstanbul Örneğinde
Kameralı Gözetimin Sosyo-Politiği****Ayşe Mermutlu****Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Bilim Dalı
ELAZIĞ – 2010, Sayfa: XI+139**

Kentsel mekânların kameralı gözetimi risk, korku ve yüksek suç oranları ile karakterize olan çağdaş kent yaşamının hayati bir bileşeni haline gelmiştir. Kameraların kent mekânlarındaki hızlı yayılımı, bazı kriminolojistler tarafından risk yönetimi stratejilerine dayalı yeni bir kriminoloji yaklaşımının göstergelerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme, kameraları bir suç önleme enstrümanı olarak seferber etme sürecinde neo-liberal kent yönetiminin gündeme getirdiği kimi gereksinimlerin rolünü dikkate alma yönündeki bir eğilimi de içermektedir. Küresel pazarın yatırımcıları ve tüketicileri için daha cazip bir uğrak haline gelme arayışında kent, güvenli ve istikrarlı bir yer olmaya zorlanmakta ve kameralar, bu türden mekânların gerçekliğinin değilse bile imajının üretilmesinde hayati bir fonksiyon yerine getirmektedir. Kentsel mekânların metalaşması sonucunu da doğuran bu sterilleştirme süreci, sahte kamusalılıkların üretilmesinden de sorumlu tutulmaktadır. Kent yaşamına özgü karmaşıklığı yönetme ve farklılıkları bir arada tutma yetisinden yoksun olan çağdaş kent kamusalılığı, bir türdeşleşme süreci ile karakterize olmaktadır. Bu durum da, kendi başına, kentsel mekânların kameralı gözetim ile denetlenmesi girişimini anlamlı hale getirmektedir.

Bu çalışmada, kameralı gözetimin kent tecrübesi ve daha genelde kentsel kamusalılık üzerindeki olası etkiselliğinin araştırılması amaçlanmaktadır. Çalışmanın kuramsal hareket noktasını, yetkin ifadesini *Panopticon*'da bulan, bakış ile iktidarı özdeşleştirme eğiliminin eleştirel bir yeniden değerlendirmesi oluşturmaktadır. Söz konusu bağlamda, 'bakışın idaresi' çalışmanın anahtar nosyonu olarak öne çıkmaktadır. Buradan hareketle, kamerada temsil olunan bakışın kentsel mekânlara dâhil olma ve bu

mekânların haricine düşme biçimleri anlaşılmaya çalışılmaktadır. Bu amaca yönelik olarak gerçekleştirilen alan araştırmasında, İstanbul’da kameralarla gözetlenmekte olan kamuya açık 14 ayrı noktada 469 kişi ile görüşülmüştür. Alan araştırması sonucu elde edilen veriler kameraların mevcudiyetine ilişkin farkındalık, kameralarla gözetleniyor olmanın denetim ve mahremiyete ilişkin içerimleri, bir pratik olarak kameralı gözetimin söylemsel kuruluşu ve güvenlik retoriğinin bu bağlamdaki yeri gibi parametre ve sorunlar esas alınarak analiz edilmiştir.

Bu veriler ışığında, kamerada cisimleşen bakışın idaresinde iki faktör özellikle önemli görülmektedir: kameraların anonimlikle karakterize olan mekânlarda konumlandırılmış olması ve güvenlik retoriği. Verilerin analizi; kameraların mevcudiyetinin ona atfedilen belli bir güvenlik işlevi üzerinden onaylandığını, kameraların risk ve güvenlik terimlerine de konu olabilecek anonim mekânlarda konumlandırılmasının uygun görüldüğünü, bununla birlikte kamerada cisimleşen bakışın her halükarda mekânın dışına düşme eğilimi taşıdığını ve özellikle veri güvenliği ile ilgili endişelerin cari olduğunu ortaya koymuştur. Bunlara ilaveten, suiistimal endişesi ile güvenlik retoriğinin görece naif olmayan bir alımlanışı arasında ve yine suiistimal endişesi ile yasal/hukuki düzenlemeye yönelik talepte bulunma arasında pozitif yönlü korelasyonlar saptanmıştır. Yasal/hukuki düzenlemeye yönelik taleplerin de kameraların mekânsal dağılımından ziyade görüntü verilerinin güvenliğine ilişkin olduğu görülmektedir. Mekânların anonimliği ve güvenlik retoriğinin yanı sıra, veri güvenliği ve verilerin kullanımını düzenleyen mekanizmaların da kamerada temsil olunan bakışın indirgenemez hariciliğinin telafisinde önemli bir işlev üstleneceği anlaşılmaktadır. Kamerada temsil olan bakışın kentsel mekânlara dâhil olması ve kent tecrübesinin bir bileşeni haline gelmesi, onun idare edilebilirlik kapasitesi ile ilgilidir.

Anahtar Kelimeler: Kameralı gözetim, kentsel kamusalılık, denetim, mahremiyet, bakışın idaresi, kentsel mekân, kent tecrübesi, güvenlik

SUMMARY**Doctorate Thesis****Publicity, Control and Privacy in the Spaces of Visibility: Socio-Politics of the Video Surveillance in the Istanbul Case**

Ayşe Mermutlu
The University Of Firat
The Institute Of Social Science
The Department Of Sociology
Elazığ 2010; Page: XI+139

Video surveillance of the urban spaces has become a crucial aspect of the contemporary city life which is characterized mostly by risk, fear and high crime rates. The rapid diffusion of the cameras across urban spaces is appraised by some criminologists as one of the manifestations of a new criminological approach based on risk government strategies. This evaluation includes also a tendency of considering the part of certain requirements in the process of deployment of surveillance cameras as a crime prevention tool that have brought on the agenda by the neo-liberal city government. In search of rendering it more attractive for the investments and consumers of the global market, the city is forced to become a safe and stable place and the cameras fulfill a crucial function in creating if not a reality, an image of such places. This purification process of the urban spaces resulting also in the commodification of those spaces is also taken responsible for producing false publicities. Depriving of the power to manage the complexity peculiar to the city life and hold all of the differences together, contemporary urban publicity is characterized by a homogenization process. This situation itself also makes significant the attempt of controlling urban spaces by way of the video surveillance.

In this study it is aimed to investigate the possible effect of the video surveillance on the urban experience and more generally on the urban publicity. The theoretical starting point of the study is a critical reassessment of the gaze-power equation which finds its perfect statement in the *Panopticon*. In this context, ‘management of the gaze’ constitutes the key notion of the study. From that point of view, it is tried to find out the manner of the inclusion in and the exclusion from urban

spaces of the gaze embodied in the camera. In the field work to this end a total of 469 interviews have been conducted with those passers-by at the 14 selected open-street areas under surveillance in Istanbul. The data obtained from the survey was analyzed with respect to such parameters and issues as the awareness of the presence of cameras, implications of being under surveillance concerning to the control and privacy, discursive construction of the practice and the part of security rhetoric in that context.

In the light of the data, two factors are found highly important as to the management of the gaze embodied in the camera: deployment of the cameras in the spaces characterized by anonymity and the security rhetoric. The analysis of the data has shown that the presence of the cameras is affirmed by way of a certain security function attributed to it; the deployment of the cameras is found suitable for the anonymous spaces that can also be subject to the terms of risk and security; the gaze embodied in the camera nevertheless have a tendency of falling out of the space in any case and especially the concerns about data protection are prevailing. In addition it has been found positive correlation between the fear of abuse and the relatively non-naïve recognition of the security rhetoric; and also between the fear of abuse and regulatory demands. It has been also seen that the regulatory demands is relating to the data protection rather than to the spatial distribution of the cameras. Besides the anonymity of spaces and the security rhetoric, the data protection and mechanisms to regulate the use of the data would have an important part in the compensation of irreducible exteriority of the gaze embodied in the camera. It is depending on the capacity of manageability of the gaze to be included in urban space and become a component of the urban experience.

Key Words: Video surveillance, urban publicity, control, privacy, management of the gaze, urban space, urban experience, security

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
SUMMARY	IV
İÇİNDEKİLER	VI
TABLO LİSTESİ	VII
ÖNSÖZ	XI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KENTSEL GÖRÜNÜRLÜĞÜN YENİ KURALLARI: KAMERA PRATİĞİ	6
1.1. Suçu Önleme Retoriği ve Ötesi: Çağdaş Kent Yönetiminin Ekonomi-Politiği	6
1.2. Kentsel Kamusallığın Anatomisi: Ölü Sokaklar & Ölü Bakışlar	7
1.3. Panopticon ya da Süreğen Gözetimin Ağında: Kuramsal İzlekler	10

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	15
2.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi	17
2.2. Araştırmanın Uygulanması	18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VERİ ANALİZİ	19
3.1. Demografik Veriler	19
3.2. Farkındalık: Görünürlük Uzamlarında Kameraların Görünürlüğü	30
3.3. Pratik: Kameralar Kimi, Neyi, Nasıl İzler?	35
3.4. Durum Tespiti: Görünürlük, Denetsellik, Mahremiyet	43
3.5. Söylem: Güvenlik Retoriğinin Alımlanma ve Yeniden-Üretilme Biçimleri	70
3.6. Düzenleme: Kameranın Vizyonuna Sınırlar Takdir Etmek	88

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME	111
KAYNAKLAR	129
SORU FORMU	134
ÖZGEÇMİŞ	139

TABLO LİSTESİ

Tablo 1- Alan Araştırmasının Gerçekleştirildiği Bölgeler -----	17
Tablo 2- Örneklem Grubunun Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı-----	19
Tablo 3- Örneklem Grubunun Yaş Durumuna Göre Dağılımı -----	22
Tablo 4- Örneklem Grubunun Eğitim Durumuna Göre Dağılımı -----	24
Tablo 5- Örneklem Grubunun Meslek Durumuna Göre Dağılımı -----	25
Tablo 6- Örneklem Grubunun Doğum Yerine Göre Dağılımı -----	26
Tablo 7- Örneklem Grubunun İkamet Durumuna Göre Dağılımı -----	26
Tablo 8- İstanbul’da İkamet Edenlerin İkamet Süresi Durumuna Göre Dağılımı	27
Tablo 9- İstanbul’da İkamet Edenlerin İkamet Etmekte Oldukları Yere Göre Dağılımı -----	28
Tablo 10- Kameranın Varlığına Dair Farkındalık Durumu-----	30
Tablo 11- Bulunulan Yeri Kullanma Sıklığına Göre Kameranın Varlığına Dair Farkındalık Durumu -----	31
Tablo 12 – Kentte Kamera Görülen Yerler -----	33
Tablo 13- Kameraların Özellikle Kimleri İzlediğine Dair Beyanlar-----	36
Tablo 14- Kameraların Özellikle Ne Türden Davranışları İzlediğine Dair Beyanlar -----	38
Tablo 15- Kameraların Ne Kadarında Görüntülerin Sürekli İzlendiği Konusundaki Tahminler -----	40
Tablo 16- Bir Kameranın Fark Edilmesi Durumunda Ne Hissedildiği Konusundaki Beyanlar-----	43
Tablo 17- Bulunulan Mekâna Göre Bir Kameranın Fark Edilmesi Durumunda Ne Hissedildiği Konusundaki Beyanlar-----	435
Tablo 18- Kameranın Varlığının Davranışları Etkileyip Etkilemediğine İlişkin Beyanlar-----	47
Tablo 19- Kameranın Varlığının Davranışlar Üzerindeki Etkisine Dair Beyanlar	48
Tablo 20- Davranış Değişikliğinin Özellikle Hangi Mekânda Bulunduğu Sırada Geçerli Olduğuna Yönelik Beyanlar -----	49
Tablo 21- Özellikle Kimlerin İzlendiği Konusundaki Beyanlara Göre Açık Alanda Kamerahı Gözetimin Mahremiyeti İhlal Edip Etmediğine İlişkin Beyanlar-----	51

Tablo 22- Açık Alanda Kameralı Gözetimin Mahremiyeti İhlal Etmediği Yönünde Görüş Beyan Edenlerin Gerekçeleri -----	52
Tablo 23- Cinsiyet Durumuna Göre Açık Alanda Kameralı Gözetimin Mahremiyeti İhlal Edip Etmediğine İlişkin Beyanlar-----	54
Tablo 24- Cinsiyet Durumuna Göre Açık Alanda Kameralı Gözetimin Mahremiyeti İhlal Etmediği Yönünde Görüş Beyan Edenlerin Gerekçeleri -----	55
Tablo 25- ‘Açık Alanda Kameralarla Gözetim İnsanların Mahremiyet Haklarını İhlal Eder’ Yargısına ‘Kısmen Katıldığını’ Beyan Edenlerin Gerekçeleri -----	56
Tablo 26- Açık Alanda Kameralı Gözetimin Mahremiyeti İhlal Ettiği Yönünde Görüş Beyan Edenlerin Gerekçeleri -----	56
Tablo 27- Açık Alanda Gizli Kamera Kullanılması Konusundaki Beyanlara Göre Açık Alanda Kameralı Gözetimin Mahremiyeti İhlal Edip Etmediğine İlişkin Beyanlar-----	58
Tablo 28- Açık Alanda Gizli Kamera Kullanılmasının Sakıncalı Olmadığı Yönünde Görüş Beyan Edenlerin Gerekçeleri-----	59
Tablo 29- Cinsiyet Durumuna Göre Açık Alanda Gizli Kamera Kullanılmasına İlişkin Beyanlar-----	60
Tablo 30- Cinsiyet Durumuna Göre Açık Alanda Gizli Kamera Kullanılmasının Sakıncalı Olmadığı Yönünde Görüş Beyan Edenlerin Gerekçeleri ----	60
Tablo 31- ‘Açık Alanların İzlenmesinde Gizli Kamera Kullanılmasının Sakıncası Yoktur’ Görüşüne ‘Kısmen Katıldığını’ Beyan Edenlerin Gerekçeleri	61
Tablo 32- Açık Alanda Gizli Kamera Kullanılmasının Sakıncalı Olduğu Yönünde Görüş Beyan Edenlerin Gerekçeleri -----	62
Tablo 33- Yaşadığı Yerin Yakınına Kamera Yerleştirilmesini Olumlu Karşılacaklarını Beyan Edenlerin Gerekçeleri -----	65
Tablo 34- Yaşadığı Yerin Yakınına Kamera Yerleştirilmesini Olumlu Karşılamayacağını Beyan Edenlerin Gerekçeleri-----	66
Tablo 35- Yakın Çevrede Kamera Bulunması Durumuna Göre Yaşanılan Yerin Yakınına Kamera Yerleştirilmesine İlişkin Beyanlar-----	67
Tablo 36- Kameralarla İlgili Olarak En Sık Duyulan İfadeler -----	70

Tablo 37- Kameraların Kent Güvenliğinin Vazgeçilmez Unsuru Olduğu Yönünde Görüş Bildirenlerin Beyan Ettiği Gerekçeler -----	71
Tablo 38- ‘Kameralar, Kent Güvenliğinin Vazgeçilmez Bir Unsurudur’ Görüşüne ‘Kısmen’ Katılanların Beyan Ettiği Gerekçeler -----	73
Tablo 39- Kameraların Kent Güvenliğinin Vazgeçilmez Unsuru Olduğu Görüşüne Katılmayanların Beyan Ettiği Gerekçeler -----	74
Tablo 40- Kameraların Kent Güvenliğindeki Yeri Konusundaki Beyanlara Göre Suçu Önlemedeki Etkinliğine İlişkin Yargılar-----	75
Tablo 41- İstanbul’da İkamet Etme Durumuna Göre Kameraların Kent Güvenliğindeki Yerine İlişkin Beyanlar-----	76
Tablo 42- Eğitim Durumuna Göre Kameraların Kent Güvenliğindeki Yeri Konusundaki Beyanlar -----	77
Tablo 43- Eğitim Durumuna Göre Kameraların Suçu Önlemedeki Etkinliğine İlişkin Yargılar -----	78
Tablo 44- Kameraların Çağdaş Kentin Gereği Olduğu Yönünde Görüş Bildirenlerin Beyan Ettiği Gerekçeler -----	79
Tablo 45- ‘Kameralar Çağdaş Kentin Gereğidir’ Görüşüne ‘Kısmen’ Katılanların Beyan Ettiği Gerekçeler -----	80
Tablo 46- Kameraların Çağdaş Kentin Bir Gereği Olmadığı Yönünde Görüş Bildirenlerin Beyan Ettiği Gerekçeler -----	81
Tablo 47- İkamet Durumuna Göre Kameraların Çağdaş Kentte Gerekliliği Konusundaki Beyanlar -----	82
Tablo 48- İkamet Süresi Durumuna Göre Kameraların Çağdaş Kentte Gerekliliği Konusundaki Beyanlar -----	83
Tablo 49- Eğitim Durumuna Göre Kameraların Çağdaş Kentte Gerekliliği Konusundaki Beyanlar -----	84
Tablo 50- Kameralarla İlgili Görüş Edinmede Etkili Olan Faktörler-----	85
Tablo 51- Açık Alanlarda, Kameranın Görüş Alanı İçinde Bulunmakla Herhangi Biri Tarafından Görülüyor Olmak Arasında Fark Görmediğini Beyan Edenlerin Gerekçeleri-----	88
Tablo 52- Açık Alanlarda, Kameranın Görüş Alanı İçinde Bulunmakla Herhangi Biri Tarafından Görülüyor Olmanın Aynı Şey Olmadığını Beyan Edenlerin Gerekçeleri-----	90

Tablo 53- Kurallara Uyulduğu Sürece Kameralardan Rahatsızlık Duyulmaması Gerektiği Yargısı Konusundaki Beyanlar -----	91
Tablo 54- Kurallara Uyulduğu Sürece Kameralardan Rahatsızlık Duyulmaması Gerektiği Beyanında Bulunanların Gerekçeleri-----	92
Tablo 55- Kurallara Uyulduğu Sürece Kameralardan Rahatsızlık Duyulmaması Gerektiği Yargısı Konusundaki Beyanlara Göre Kameraların Suiistimal Edilebilirliğine İlişkin Beyanlar -----	93
Tablo 56- Kameraların Suiistimale Açık Olduğu Düşüncesine Katılmadığını Beyan Edenlerin Gerekçeleri-----	95
Tablo 57- Kameraların Suiistimale Açık Olduğu Düşüncesine ‘Kısmen’ Katıldığını Beyan Edenlerin Gerekçeleri -----	96
Tablo 58- Kameraların Suiistimale Açık Olduğu Düşüncesine Katıldığını Beyan Edenlerin Gerekçeleri-----	97
Tablo 59- Kameralardaki Görüntülerin Kim Tarafından İzleniyor Olması Durumunda Daha Rahat Hissedileceğine İlişkin Beyanlar -----	98
Tablo 60- Kameraların Suiistimal Edilebilirliği Konusundaki Görüşlere Göre Görüntülerin Kim Tarafından İzleniyor Olması Durumunda Daha Rahat Hissedileceğine İlişkin Beyanlar-----	99
Tablo 61- Açık Alanda Kameranın Görüş Alanı İçinde Bulunmakla Herhangi Biri Tarafından Görülüyor Olmak Arasında Fark Görme Durumuna Göre Kameraların Suiistimal Edilebilirliğine İlişkin Beyanlar -----	101
Tablo 62- Kameraların Yerleştirilmesinin Özellikle Gerekli Görüldüğü Yerler-	102
Tablo 63- Kameraların Suiistimal Edilebilirliği Konusundaki Görüşlere Göre Yasal ve/veya Hukuki Düzenlemenin Gerekli Olup Olmadığına Dair Beyanlar-----	104
Tablo 64- Kameralı Gözetime ve Kameralarla Elde Edilen Verilerin Kullanımına İlişkin Muhtemel Düzenlemelerin Önem Derecesine Göre Dağılımı	1026
Tablo 65- Kameraların Suçu Önleme Konusundaki Etkinliğine İlişkin Yargılara Göre Kameraların Suiistimal Edilebilirliğine İlişkin Beyanlar -----	108
Tablo 66- Kameraların Kent Güvenliğindeki Yeri Konusundaki Beyanlara Göre Yasal ve/veya Hukuki Düzenlemenin Gerekli Olup Olmadığına Dair Beyanlar-----	109

ÖNSÖZ

Bu çalışma, çağdaş kent ekolojisinin olağan bir bileşeni haline gelmiş olan kameralı gözetimin, kentsel mekân algısı ve kent tecrübesi üzerindeki olası etkiselliğini ve bunun kentsel kamusalılık açısından taşıdığı içerimleri İstanbul örneği özelinde anlamayı amaç edinmektedir. Çalışmaya katkıları bağlamında tez izleme komitesi ve değerlendirme jürisinde bulunan bütün Hocalarıma ve tez danışmanı Doç. Dr. Ömer Aytaç'a teşekkür ederim.

Ayşe Memutlu

GİRİŞ

Kameralı gözetim, çağdaş kent mekânlarının karakteristiğini oluşturacak bir doğrultuda ve gittikçe artan bir oranda kamuya açık alanlara doğru yayılan bir genişleme eğilimi göstermektedir. Geç modernliğin özgül koşullarında, artık global bir fenomen olarak değerlendirilebilecek olan söz konusu genişleme eğilimini besleyen – yine global nitelikte – çok çeşitli parametrelerin varlığından söz edilebilir: İlk olarak, artan metropolleşmenin özgül dinamikleri kimlik tanımlama ve doğrulama konusundaki ilgi, kaygı ve gereksinimleri dayatan anonimlik yönündeki eğilimi şiddetlendirmektedir. Bununla eşzamanlı bir biçimde gerek yerel gerekse küresel ölçekte artan mobilité, yüz yüze bilgiye dayalı sosyal kontrol ve yönetimin gittikçe daha az oranda uygulanabilir hale geldiği global bir ‘yabancılar toplumu’nun oluşumuna neden olmaktadır. Geç modernliğin sözü edilen olumsal koşulları ile doğrudan bağlantılı olarak, ‘risk yönetimi’, uluslar arası kurumlar ve yerel hükümetler kadar işletmeler için de başlıca akıl yürütme biçimi haline gelmiştir. Kameralı gözetimin yayılan egemenliği, risk yönetiminin özünde yer alan ‘öndelemeciliğe’ dayalı eylem tarzının rasyonalitesi bağlamında değerlendirilmelidir.

Bu çerçevede düşünüldüğünde, kameralı gözetimin bir ‘ilerleme’ ve ‘güvenlik’ göstergesi olarak öne çıkması ve bizzat söz konusu algının kameralı gözetimin yayılımındaki temel etmenlerden biri haline gelmesi daha anlaşılır bir hal almaktadır. Aynı bağlamda, risk algısını artıran ve keskin sosyal kutuplaşmalara yol açan değişim ve yeniden-yapılanma süreçlerinin destabilize etkilerine maruz bölgelerde, kameralı gözetimin hızlı ve yoğunluklu gelişim seyri oldukça anlamlı görünmektedir. Nitekim söz konusu etkiler, geri dönüşlü olarak, özellikle artan düzeyde bir güvenlik vaat ediyorsa gözetim düzeylerindeki artışa kucak açan bir iklimin de hazırlayıcısı olmaktadır. Yedi Avrupa başkentindeki (Berlin, Budapeşte, Kopenhag, Londra, Madrid, Oslo, Viyana) kameralı gözetim sistemlerini karşılaştırmalı bir biçimde incelemeyi hedefleyen Avrupa Birliği Komisyonu tarafından finanse edilen UrbanEye araştırma projesinin de gösterdiği gibi (Norris, vd. 2004: 121), kameralı gözetim en yaygın olarak Macaristan ve İngiltere’de kullanılmaktadır. Her iki ülke de öteki Avrupa ülkeleri için alışılmamış ölçülerde dönüşümler yaşamıştır: Thatcherism altında İngiltere ve Sovyet Bloğunun çöküşüyle Macaristan. Bu durum, kameralı gözetimin neden radikal bir ekonomik liberalleşme programından geçen Çin’de ve ırkçı rejimin çöküşünün ardından yeniden yapılanan Güney Afrika’da anlamlı bir oranda gelişiyor olmasını açıklamaya da

yardım etmektedir. Buna karşılık Norveç, İsveç, Almanya ve Avusturya gibi görece istikrarlı refah-yönelimli hükümetlere sahip ülkeler sokak kameralarının oldukça sınırlı bir yayılımını görmektedir.

Kameralı gözetim, yaygın bir biçimde, ‘suçu önleme’ retoriği temelinde söyleme konu olmaktadır. Bununla birlikte, kameralı gözetimin varlık gerekçesi olarak öne sürülen ‘suç ve karışıklık ile mücadelenin etkin bir yolu’ biçimindeki ‘resmi söylem’ yoğun bir biçimde tartışılmaktadır. Çağdaş suç kontrolü, ‘cezalandırıcı ve dışlayıcı duyguları uyandıran bir dizi yeni sembol setinin oyuna sokulması’ ve buna eşlik eden ‘yönetsel ethos’ olmak üzere ikili bir yönelim izlemektedir. Kameralı gözetimin cazibesi, suç kontrolünün geç modern koşullarını tanımlayan her iki yönelime de cevap veren yapısından kaynaklanmaktadır: ‘öteki’ni yakından inceleme ve neredeyse sonsuz miktarda veri üretme kapasitesinden (Sutton & Wilson, 2004: 319). Böylelikle, suç konusunda yükselen kaygılar ya da farklı ülkelerde, çeşitli zamanlarda meydana gelen bir terörist saldırı, bir okul cinayeti, vb. gibi belli olaylar tarafından tetiklenen krizler, kameralı gözetimin yayılması yönündeki talepleri de beraberinde getirmektedir. Örneğin İngiltere, ABD ve Rusya’da okul saldırılarına cevap, kameralı gözetimin yaygın bir biçimde halk eğitim sistemine girişi olmuştur. Bu tür önlemlerin daha fazla trajediden korumadaki etkinlik derecesi sorgulanabilir; ancak bu genellikle yersizdir. Yetkililer için bir şeyler yapıyor görünme ihtiyacı söz konusudur; ve böylesi olaylara yol açan psikolojik, sosyal ya da politik koşulların kompleksliği hatta içinden çıkılmazlığı ölçüsünde, güvenliğin gerçekliğini değilse eğer görünümünü vaat eden teknolojik aparatlar son derece çekici olmaktadır (Norris, vd. 2004: 126). Bu noktada vurgu, kameralı gözetimin suçu önleme konusunda gerçekten etkili olduğu yolundaki yüzeysel ve teknik yorumun yetersizliğinden çok, onun geç modern kamusal alanda güvenlik duygusundaki genel azalmayı tolere etme konusundaki görece daha belirgin etkisinedir.

Kameralı gözetimin yayılımı, belli açılardan, küresel sermayenin güzergâhlarıyla da güçlü bir kolerasyon göstermektedir – bu, söz konusu güzergâhları belirleyici bir etkiye sahip olabildiği için böyledir. Nitekim kentsel alanlar arasında tüketici çekme ve elinde tutma konusunda gözlenen rekabette kent mekânlarının ‘güvenli-kılınması’ ve cazip tüketim mekânları söz konusu olduğunda güvenli mekânlar yaratma / yaratıyor görünme itkisi, sermaye akışını etkileyen önemli değişkenler olarak öne çıkmaktadır. Bu, kameralı gözetimin yayılımında, belli merkezlerin ‘canlandırılması’, ticari açıdan

cazip kılınması ve gerek müşteri gerekse yatırımcı çeker hale getirilmesi yönündeki motivasyonun belirleyiciliğini ortaya koymaktadır. Burada ‘suçun ve anti-sosyal davranışın önlenmesi’, kendinde bir amaç olmaktan çok, sermaye dolaşımı konusundaki olası sonuçları göz önünde bulundurularak dikkate alınmaktadır. Aynı bağlamda ekonomik çıkar itkisi; varlıkları bölgelerinin tüketici ve yatırımcı çekme kapasitesini zayıflatabilecek olan marjinalize olmuş birey ve grupları dışlamak için, genellikle ‘hukuk ve düzen’ itkisine tercüme edilmektedir. Kategorik dışlama potansiyelini gündeme getiren söz konusu durum, kameralı gözetimin sosyal içerimlerine ilişkin tartışmalarda ağırlıklı bir yer tutmaktadır.

Geç modernliğin olumsuzluğu, küresel risk toplumunun özgül dinamikleri, terör ve şiddet eylemleriyle pekişen yaygın güvensizlik duygusu, artan mobilite ve anonimlik, esnek örgütlenme ile karakterize olan tüketici kapitalizminin gereklilikleri, neo-liberalizmin sosyo-politik içerimleri, küresel ölçekte kameralı gözetimin kamuya açık mekanlarda artan oranda yaygınlık kazanmasına katkıda bulunan koşulların belli başlıları arasında yer almaktadır. Kameralı gözetim sistemleri, bugünün dünyasında, metropoller ve kent merkezlerini tanımlayan ve karakterize eden göstergelerin en önemlileri arasında yer alır hale gelmiştir. Sokak kameraları, mevcudiyet ve meşruluğuna ilişkin söylemler temelinde kent ekolojisindeki yerini pekiştirmektedir. Suç ve suçluyla daha etkin mücadele edilmesinin amaçlandığı Türkiye'nin en büyük güvenlik projesi olan MOBESE sayesinde İstanbul da, muhtelif bölgelere yerleştirilen kameralar yoluyla 24 saat taranmaktadır. İstanbul Valiliği'nin desteği ile İstanbul Emniyet Müdürlüğü bünyesinde faaliyete geçirilen ‘Kent Bilgi ve Güvenlik Sistemi’ MOBESE (Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu) ile, ‘İstanbul halkına sunulmakta olan kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi, yönetim işlevinin kolaylaştırılması, muhtarlık hizmetlerinin düzenlenmesi ve suç sayısının düşürülmesi hedeflenmektedir’. 17 Haziran 2005 tarihinde resmi açılışı gerçekleştirilen MOBESE Projesi; Komuta Kontrol Merkezi (KKM), Araç Takip Sistemi (ATS), Nezarethane İyileştirme ve Kontrol Sistemi (NİKS), Muhtarlık Otomasyon Sistemi (MOS), Asayiş Otomasyon Sistemi (ASOS) gibi bileşenlerden oluşmaktadır. MOBESE Projesinin bileşenlerinden biri olan Bölge Görüntüleme Sistemi (BGS), ‘halkın yoğun olarak bulunduğu ve geçiş güzergahı olarak bilinen yerlere konulan kameralar ile, bu kameralardan alınan görüntülerin merkeze sürekli olarak aktarılıp kaydedilmesinden oluşmaktadır’. Bölge görüntüleme sistemi; ‘kanunlara aykırı olarak yapılacak olan toplantı ve gösterilerde, kimlik ve suç tespitine

yönelik olarak kullanılabilir', 'plaka tanıma sistemleri ile entegre olarak çalıştırılabilir', 'asayiş hizmetlerine yönelik olarak da fayda sağlayacak bir sistemdir': 'Özellikle asayişe müessir suçlara meyilli olanlar üzerinde caydırıcı etki bırakabilecektir'.

Resmi açılışının gerçekleştirildiği tarih itibarıyla 570 kamerayla gözetime başlayan MOBESE, sözcümleri kapkaç ve okullardaki şiddet olaylarındaki artış gibi nedenlere bağlı olarak, zaman içerisinde kamera sayısını artırmakta ve buna bağlı olarak kapsama alanını genişletmektedir. MOBESE'nin yanı sıra alışveriş merkezleri gibi özel kuruluşlar da kendi güvenlik sistemleri kapsamında kameralı gözetime başvurmakta; bu çerçevede geliştirilen önlemler bir yönüyle bir dünya metropolü olarak İstanbul'da artık dönüşmekte olan 'güvenlik ve suçla mücadele' algısına işaret ederken, öbür yönüyle 'görünürlük uzamlarının' artan oranda gelişimine dikkat çekmektedir.

Doktora tezi olarak hazırlanan bu araştırmanın konusunu, İstanbul örneğinde kamuya açık alanlarda kameralı gözetimin kamusalılık, denetim ve mahremiyet değişkenlerine bakan yönleriyle analiz ve değerlendirmesinin yapılması oluşturmaktadır. Kameralı gözetim, suçu önleme ya da güvenlik retoriğinde öngörülenin ötesine uzanan boyutlar taşımakta; bu nedenle de çok yönlü bir analiz düzleminde ele alınmayı zorunlu hale getirmektedir. Özünde mekânsal bir fenomene ilişkin olan kameralı gözetim, 'görünürlük alanı'nın temsili olarak kent kamusalığının üzerinde durulmasını; mahremiyet, gizlilik, denetim, sosyal dışlama, direnme, kategorizasyon, öznelleştirme, normalleştirme, yönetsellik, disiplin gibi izleklerin özel bir vurguyla alıkonmasını gündeme getirmektedir.

Gözetim söz konusu olduğunda gerek akademik düzlemde gerekse kamuoyunda en hararetli tartışmaların 'denetim' ve 'mahremiyet' nosyonları etrafında geliştiği bilinmektedir. Burada hemen, söz konusu tartışmanın kendisinin tamamen modern bir fenomen olarak değerlendirilebileceğini öne sürmek ilginç olabilir: zira pre-modern ya da geleneksel olarak tabir edilen toplumlarda gözetim mesela 'mahremiyet' temelinde bir tartışmaya konu olamayacak denli ilgisi, failleri, alanı ve sınırları belli bir toplumsal pratiktir. Modernlik sürecinde asimetrik bir hüviyete bürünen, araçsallaşan, yoğun örgütsel ve yönetsel işlevlerle bütünleşerek modernliğin kendisini karakterize eder hale gelecek kerte kurumsal bir varlık kazanan ve gündelik hayatın rutinine olabildiğine nüfuz eden gözetim, denetsellik ve mahremiyete ilişkin kültürel kod ve beklentilerle gerilimli bir ilişki içinde var olmaktadır.

Kamuya açık alanların kameralı gözetimi söz konusu olduğunda özellikle mahremiyet nosyonunun daha özgül bir bağlamda sorunsallaştığı görülmektedir. Kameralı gözetimin görsel kayıt ve veri toplama gibi teknik işlevleri, mahremiyetin ihlali konusundaki endişeleri besleyen gerekçeleri temellendirmektedir. Kişilerin iradeleri, izinleri ve kimi durumlarda bilgileri dışında gerçekleştirilen aralıksız bir izleme ve kayıt altına alma süreci, bununla birlikte, mahremiyet sorunsalının ötesinde, denetim ve kamusalılığın doğasına ilişkin olarak da önemli içerimler taşımaktadır. M. Foucault, iyi bilinen çözümlemesinde denetimin genel bir görünürlük durumu üzerinden garantiye alındığı panoptik düzenekle tanımlanan disipliner iktidarı teşhir etmeye yöneldiğinde, modern gözetimin doğasına ilişkin olarak ‘mahremiyetin ihlali’ terimleriyle tüketilemeyecek kavrayışlara kapı aralamaktadır. Bu noktadan bakıldığında, kent mekânlarının belli bir görünürlüğüne dayatılması yoluyla denetimi ya da ‘ıslahı’ (Coleman, 2004), mahremiyetin ihlalini de içine alan daha kapsamlı bir süreçler bütünü temelinde kent ekolojisini dönüştürmektedir.

Kameralı gözetimin kamusalılık, denetim ve mahremiyet değişkenlerine bakan yönleriyle değerlendirilmesi, gerçekten, çağdaş kent kamusalılığının doğasına ilişkin kayda değer içerimler taşımaktadır. Bu çalışmanın sorunsal alanlarından birini, kentsel mekânların kameralı gözetiminin kent kamusalılığı üzerindeki olası etkiselliği oluşturmaktadır. Bir dönem demokrasi bilinci ve kültürünü üreten bir kamusalılığa evsahipliği yapan kentlerin şimdilerde konformist bir bilinç ve kültürün yerleşkelerine dönüşmekte olduğu; demokratik kültürü özümseyen ve yeniden-üreten kentli yurttaşın bir ‘konformist’e evrildiği; kentlileşmenin ise şu koşullarda konformizmi içselleştirme sürecine işaret eder hale geldiğini öne süren güçlü eleştirel değerlendirmeler söz konusu bağlamda anlam kazanmaktadır. Gerçekleştirilen alan araştırmasından elde edilen verilerin değerlendirilmesi yoluyla, kameralı gözetimin kentsel mekânı algılama ve değerlendirme biçimleri üzerinde ne ölçüde ve yönde etkide bulunduğu ve bu algılama ve değerlendirmelerin kişinin kent tecrübesini ve dolaylı olarak kent kamusalılığını ne ölçüde ve yönde etkilemekte olduğu konusunda bir fikir edinilmesi amaçlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KENTSEL GÖRÜNÜRLÜĞÜN YENİ KURALLARI: KAMERA PRATİĞİ

1.1. Suçu Önleme Retoriği ve Ötesi: Çağdaş Kent Yönetiminin Ekonomi-Politiği

Kameralı gözetimin gelişim süreci, ‘çağın suç önleme inisiyatifi’ (Norris & Armstrong, 1999a) değerlendirmesini haklı çıkartacak bir ölçekte ve kapsamda olmuştur. Bununla birlikte, kameraların suçu önlemedeki etkinliğine ilişkin olarak gerçekleştirilen çalışmalar arasında kameralı gözetimin suç oranlarını düşürdüğünü ortaya koyanların yanı sıra; bu durumun sadece belli suç türleri için ve belli ölçeklerde geçerli olduğunu (Ditton & Short, 1999), bu etkinliğin zaman içinde azalabildiğini (Armitage, vd., 1999), güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunan ‘ışıklandırma’ gibi diğer tedbirlerin daha etkili olabildiğini (Welsh & Farrington, 2004), kameraların suç oranlarının azalmasında hiçbir etkisinin bulunmadığını, kameraların esasen suçun yer değiştirmesine neden olduğunu ve bunun tam tersine kameraların suçu önlemedeki etkinliğinin diğer bölgelerdeki suç oranlarının da azalmasına yol açacak denli genişleyebildiğini (Armitage, vd., 1999) ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (Short & Ditton, 1998). Kentsel mekânların kameralı gözetiminin güvenlik retoriğinde öngörülen işlevi ne derece yerine getirmekte olduğu konusunda yapılan çalışmaların metodolojik güçlükler, sınırlılıklar ve içsel tutarsızlıklar içeren sonuçlarına rağmen söz konusu sürecin ivmesini artırarak küresel ölçekte etkinliğini sürdürmesi özellikle anlamlı görülmektedir.

Eleştirel kriminoloji literatürü, söz konusu bağlamda, neo-liberal politikalar ile suç kontrolünde istatistiğe dayalı ‘risk yönetimi’ yaklaşımının artan oranda kullanımı arasındaki bağlantıya odaklanmaktadır (bkz. O’Malley, 1992). Neo-liberal politikaların doğuşuyla istatistikî ya da risk tabanlı suç kontrolü stratejilerinin artan oranda kullanımı arasındaki paralellikleri araştırma girişiminde *yönetsellik* literatüründen yararlanan bu yaklaşım uyarınca, kameralı gözetimin doğuşu, yeni güçlerin yeni bir yönetsellik yarattığı yollardan biridir. Bu, yönetme amacıyla nüfusu kategorizasyon, farklılaşma ve hiyerarşilere ayırma yoluyla tasarlanabilir ve ölçülebilir kılmanın yeni araçlarına gönderme yapmaktadır. Yeni yönetsel stil, ekonomik akıl yürütme biçimleri etrafında örgütlenmektedir. Bu yeni söylemdeki baskın tema, kar-zarar terimleriyle düşünen – riskleri, potansiyel kazançları ve potansiyel maliyetleri ölçüp-tartan ve kazançların kayıplara ağır bastığı algılandığı zaman suç işleyen – ‘rasyonel aktör’ imajıdır

(McCahill & Norris, 2002: 7-10). Bu teorik perspektifin doğuşu, bireysel suçluya yönelen politikalardan ‘kriminojenik durumlara’ (kentsel mekan örneğinde; denetlenmeyen otoparklar, meydanlar, terkedilmiş bölgeler, alış-veriş merkezleri, duraklar, metro istasyonları, vb.) yönelen politikalara doğru bir değişime şahitlik etmiştir. Eski Penoloji suç ve suçluluk atfetme amacıyla ve cezalandırma ve ıslahı yürürlüğe koymak için bireysel suçlunun tanımlanmasıyla ilişkili olmuştur; öte taraftan Yeni Penoloji, bireyselleştirilmiş şüpheye değil fakat bir bireyin suçlu olabileceği olasılığına dayalı olarak, tehlikelilik düzeylerine göre ayırt edilmiş grupları tanımlama, sınıflama ve yönetme teknikleriyle ilişkilidir (Feeley & Simon, 1992). Bu yönüyle ‘güvenliği sağlama’ reaktif olmaktan çok proaktif bir hale gelmekte; önleyici müdahale, suçlu profili oluşturma ve kitlesel gözetim gibi pratiklerde bir artışa ve yasal olarak onaylanmalarına tanık olunmaktadır (Norris & McCahill, 2006).

1.2. Kentsel Kamusallığın Anatomisi: Ölü Sokaklar & Ölü Bakışlar

Çağdaş kentin değişen doğası ile yeni gözetim sistemlerinin gelişimi arasındaki ilişkiye odaklanan kent coğrafyacıları, kameralı gözetimi ‘suçu önleme’ tekniklerinin son halkası olarak değil fakat hâlihazırdaki kent patolojisinin bir sembolü olarak değerlendirmektedirler. Buna göre kamusal alandaki karmaşanın gerçek nedeni suç’un kendisi değil, farklılıkla başa çıkma konusundaki yeteneksizlik ya da bu yöndeki arzudan yoksunluktur. Tarihsel olarak kent, etkileşimi, farklılığı ve sosyal adaleti besleyen bir yer olarak değerlendirilmektedir. Farklılıkla, yabancılarla karşılaşmak sadece kent tecrübesini zenginleştirmemiş; bu, aynı zamanda, kamusal barış ve birlikteliğin korunmasına katkıda bulunan ve belki de bunu üreten bir dizi bilinçli olmayan ve gönüllü denetime de yol açmıştır. ‘Anlaşılması gereken ilk şey, kentlerdeki kamusal barışın – kaldırım ve sokak barışının – öncelikle insanların kendi aralarındaki girift, neredeyse bilinçsiz bir gönüllü denetimler ve standartlar ağıyla korunmakta olduğu ve insanların bizzat kendileri tarafından uygulamaya konulduğudur’ (Jacobs, 1961; Bannister, 1998: 23; McCahill & Norris, 2002: 11). Ayrışmış semt, ticaret ve işyeri alanlarının gelişimi ve kamusal alanın özelleştirilmesi ile çağdaş kentlerde ‘yabancılarla’ karşılaşma konusundaki olasılık azal(tıl)makta; kent planlamasının bu süreçleri, ‘güvenli iç duvarlara sahip bir kent yaratmak için’ kent merkezlerinde artan oranda kullanılmaktadır. İşlevsel bölümlenmeye yapılan vurgu ve mesela alışveriş merkezlerinin gelişiminde örneklenen; mekânın artan oranda ticarileştirilmesi, metalaştırılması ya da

özelleştirilmesi, kentsel kamusallığın dokusunu oluşturan geleneksel formların çözülüşüne eşlik etmektedir. Mekân, iş konusundaki çıkarların buyruğu altına girdiği ve bir ‘korku ekolojisi’ ile belirlendiği sürece, farklılık yüceltilecek değil fakat yönetilecek, ayrıştırılacak ve dışlanacak bir şeydir (Bannister, 1998; McCahill & Norris, 2002: 12).

Kent alanlarında kamusal sosyalliğin doğası, bir ‘yabancılar toplumu’nun ortaya çıkışıyla da dönüşüme uğramıştır. Geleneksel toplulukların zayıflaması ve sabit istihdam kalıplarının iğfali, ‘komşular, tanıdıklar hakkındaki bilgide ve sokakta karşılaşma şansında bir azalmayla sonuçlanmaktadır’ (Young, 1999: 70; McCahill & Norris, 2002: 12). İnsanların daha az doğrudan bilgisi, davranışların çok daha az öngörülebilirliğine ve diğerlerine karşı duruşumuzda daha fazla ihtiyatlılığa yol açmakta; bireyselleşme sosyal izolasyonun yoğunlaşmasına, güvensizliğe ve ‘farklılık korkusuna’ katkıda bulunmaktadır. Kameralı gözetim, söz konusu görüş uyarınca, kentsel mekâna ya da mekânın kentselliğine ilişkin duyarlılık ve algılamaları dönüştürerek ‘rafine kamusalıklar’ üretmektedir.

Kimi yazarlar, kamusal mekânın bugün, bir demokratik etkileşim arenası olarak değil fakat bir kitle tüketimi alanı olarak yeniden oluşturulmakta olduğunu öne sürmekte; demokratik kamusallığın erozyonuna yol açan bazı genel sosyo-ekonomik trendleri tanımlamaktadırlar. Küreselleşme ve küresel rekabetin yoğunlaşması, pek çok Batılı kentin geleneksel endüstriyel dokusunu ‘sanayisizleşme’ süreci üzerinden parçalamakta; yeni tüketim mekânlarının inşası, sanayisizleşmeye hemen hemen evrensel bir karşılık olarak gelişmektedir. Böylece, Keynesyen Refah Devleti dönemi boyunca kent yönetiminin karakteristiği olan ‘yönetimsellik (managerialism)’, kentsel eylemin ana motifi olarak ‘girişimsellik (entrepreneurialism)’ tarafından yerinden edilmektedir. Bu sürede bütçeler artan oranda ‘imaj oluşturulmasına’ ve kentin özelliklerini elverişli bir iş çevresi olarak methetmek için reklamcılığa ayrılmakta; kentin böylece ticari bir meta haline getirilmesi, yerel ekonomik gelişimde dış yatırımı kente çekmek için gerekli bir strateji olarak dikkate alınmaktadır. Bu arka plan temelinde kent yöneticileri ve ‘imaj yapıcılar’, tüketicileri ve turistleri çekmek için tasarlanmış ‘risksiz’ bir çevre oluşturmanın bir yolu olarak kent merkezlerinde kameralı gözetim sistemlerinin kullanımını teşvik ederler. Bu noktada kameralı gözetimin ‘suçu engelleme’ ya da ‘suçluyu ortaya çıkarma’ potansiyeli değil ama ‘iyi hissetmek faktörüne’ yaptığı katkı ön plana çıkmaktadır. İstenmeyen yeni tüketim mntıklarından dışlama arzusu, kameralı gözetimin kent merkezlerinin ‘ahlaki düzenlemesi’ için kullanılabileceği yolundaki

değerlendirmelere kapı aralamaktadır. Bu bağlamda G. Mulgan, kameralı gözetimi kullanarak kentin ekonomik ve sosyo-kültürel yaşamı için ‘renkli bir çevre’ yaratma girişimlerinin, ‘farklılığın mevcudiyeti’ne maruz kalmayı azaltan, mekânı arıtma girişimleri haline gelebileceği tehlikesinin varlığına dikkat çekmektedir. Konuya ilişkin olarak yapılmış çeşitli çalışmalar, kimi grupların herhangi bir huzursuzluğa neden oldukları ya da kriminal eylemlere girdikleri için değil, fakat kente ilişkin negatif bir imajı açığa vurma kapasitelerinden ötürü kameralar tarafından hedeflendiklerini ortaya koymaktadır. Bazı yazarlara göre dışlayıcı itki, kamusal mekânların yerlerinin, alışveriş merkezlerinde olduğu gibi sahte-kamusal mekânlar tarafından alınması sonucunu hazırlamaktadır. Kentin kompleksliği doğrudan deneyimlenmediğinde, söz konusu komplekslikle ‘başa çıkma’ becerileri de yerini böylesi bir tecridin teşvik ettiği paranoid ve savunmacı mekanizmalara bırakmaktadır (McCahill & Norris, 2002: 11-4) .

Jonathan Crary (2004), *Camera Obscura*’yı Klasik Dönem görme modelini metaforize eden bir imge olarak seferber ettiği kitabında, ‘Modernite, klasik görme modellerinin ve bunların sabit temsil alanlarının çöktüğü bir uğrağa karşılık gelir (...) 1820’li ve 30’lu yıllarda başlayan şey, gözlemcinin, *camera obscura* tarafından varsayılan sabit iç/dış mekân ilişkilerinin dışına, içsel duyum ile dışarıdaki gösterge arasındaki ayrımın geri dönülemez biçimde bulanıklaştığı, sınırları belirsiz bir alan üzerindeki konuma yerleştirilmesidir (...) *Camera obscura*’nın yasal modelinin olmadığı bir durumda görme özgürleşir, görmeyi ve nesnelerini oluşturan katı yapılar yıkılır’ (2004: 37) tespitinde bulunmaktadır. Buna göre, modernlikte görme ‘sabit iç/dış mekân ilişkilerinin’, ‘içsel duyum ile dışarıdaki gösterge arasındaki ayrımın’ muğlâklaşmasına karşılık gelen bir bedensel pratiği tanımlar. Bu durumda ‘gözlemci’, öznelleşmiş bir görsel deneyimin taşıyıcısıdır. Zira ‘Görme, gözlemcinin bedeninin ampirik dolaysızlığı içine yerleştirilir yerleştirilmez, zaman, hareket ve ölüme tabi kılın(ır)’ (2004: 37). Bu kırılma, kentsel kamusalığın yeniden üretilmesinde ‘bakışın’ ve ‘görünürlüğün’ uğradığı dönüşüme ilişkin önemli içerimlere sahiptir. Zira toplumsal kamusalığın ve buna bağlı spontane denetim mekanizmalarının ana unsurunun ‘gözlemci özne’ olduğu varsayımından hareket edilirse, toplumsal kamusalığın yeniden üretiminde gözlemci öznenin geçirdiği dönüşümün anlaşılması adına elverişli bir kuramsal dayanak sağlamaktadır. Crary’ye göre, gözlemci özne artık toplumsal kamusalığın üretiminde enformel denetimi yerine getirecek bir unsur olmaktan çıkmış; yüzer-gezer göstergelerin

tüketicisi olarak (Balzac; ‘gözün gastronomisi’), *flaneur* olarak (Baudelaire), ‘pasif gözlemci’ olarak (Sennett, 1996, 1999) inşa edilmiştir.

Gözlemci öznenin söz konusu işlevini yitirmesiyle birlikte, kentsel kamusal alanın tanziminde ve yeniden üretilmesinde ‘kameralar’ın, bir bakıma, ihtiyaç duyulan sabit görme ve bu arada denetim işlevinin yeni faili olarak değerlendirilebilirliği gündeme gelmektedir. Kameralar, böylesi bir dünyada, bir dönem *camera obscura*’nın temsil ettiği ‘sabitliği’, ‘amaçlılığı’, ‘bütünlüğü’, ‘tutarlılığı’, ‘gerçekliği’, ‘evrenselliği’, dahası ‘otorite’yi üretmektedir. Sabit bir görsellik alanı varsaydığı – ve ürettiği – ölçüde hakiki bir görme vaat etmekte ve kendi görselliğine ve bunun ürünlerine (‘imajlar’) hakikilik statüsü vermektedir. Görme, yeniden gerçekliğe ve dolayısıyla ‘güven’e referans kılınmaktadır. Bu yeni gerçeklik ve beraberinde güven algısı, bir ihtiyaca; ‘kamusallığın düzenleyicisi olma’ ihtiyacına karşılık verebildiği ölçüde, baskın görsellik kültürünün yaygın bir unsuru ve aslında karakteristiği olan gelip-geçiciliğin, yüzer-gezerliğin, soyutluğun ve tüketilebilirliğin; kısaca ‘olumsallığın’ bünyesinde kendine hayat alanı bulabilmektedir. Kameralar, bu yorum uyarınca, görmeyi ‘gözlemcinin bedeninin ampirik dolaysızlığı içinden’ çıkararak ona tekrar evrensellik, otorite, kimlik; kısaca sabite kazandırmış, görmenin toplumsallığını olmasa bile ‘denetleyici heryerdeliğini’ yeniden üretmiştir. Sahte kamusal alanlarda denetim, görmeye bahşedilen bu yeni sabite temelindeki bir bakış dolayımıyla; kameraların bakışı dolayımıyla gerçekleştirilmektedir. Sosyal düzenin ‘optik’ üzerinden kotarılmasına ilişkin anlayış (Leman-Langlois, 2002: 44), beraberinde, söz konusu bakışın işlevini borçlu olduğu varsayılan disipliner potansiyelin soruşturulmasını gündeme gelmektedir.

1.3. *Panopticon* ya da Süreğin Gözetimin Ağında: Kuramsal İzlekler

Kentsel mekânların kameralı gözetimi, oldukça temel bir düzeyde, şeylerin saydamlığına ilişkin imkân ile şeylerin kontrolüne ilişkin imkânı aynı semantiğin parantezine alan modern arketipin görüngülerinden biri olarak değerlendirilebilir. İyi bilinen analizinde modern görünür kılma eğilim ve stratejilerinin yeni bir iktidar formuna delalet ettiği yönündeki argümanı etkili bir şekilde işleyen M. Foucault (2000)’dan bu yana, söz konusu arketip ideal temsilini kuşkusuz *panopticon*’da

bulmaktadır. *Panopticon*,¹ repertuarını söylem, normalleştirme, öznelleştirme, nesneleştirme gibi disiplinler mekanizmaların oluşturduğu süreçler bütününe mekânsal konfigürasyonudur. Bir mutlak görünürlük durumunun eğrilemesi olarak *panopticon*, gözetime yönelen dikkatleri belirleyen paradigmatal bir mevziyi, bir referans noktasını imler hale gelmiştir. Başka türlü söylenecek olursa, *panopticon*'un kendisi, gözetim nosyonunun sosyal teorideki kuruluşunda içrektir. Bu nedenle D. Lyon (1997: 44), bir bütün olarak gözetim olgusuna yönelik sosyolojik değerlendirmelerin *panopticon* eğrilemesi tarafından belirlenmekte olduğunu öne sürmektedir.

Foucault'nun (2000, 2003) betimlediği biçimiyle 'Tiyatro sahnesinden' '*panopticon* makinesinin çarklarına' geçiş, daha önce sözü edilen 'gözlemci öznenin aktif bir denetleyici fail olmaktan çıkması'nı – Debord'un 'gösteri toplumu'nun ortaya çıkmasını – izleyen süreçte denetimin yeni yollarının gelişmesinin ifadesidir. Modernlikle birlikte ortaya çıkan denetim tarzı '*panopticon*' olarak adlandırılabilir veya adlandırılmasın, su götürmeyen şey gözetimin 'yaşam dünyasının dışına' – 'yaşam dünyasının üstüne veya dışına' bir yere havale edilmesidir. Modernlikte gözetim dışsallaşmıştır; toplumsal yeniden üretimde işlevlerin farklılaşmasına paralel olarak 'sistemsel' bir fenomen; 'sistem-dünyasına' ait, yaşam-dünyasına tali bir fenomen haline gelmiştir. *Panopticon* modelinin gönderme yaptığı gözetim tarzı, belki de metaforize ettiği biçimsel özelliklerden çok daha temel bir düzeyde beliren bu 'yaşam-dünyasına dışsallık'tır – dahası, yaşam-dünyasının bu 'dışsal' denetim süreçleri marifetiyle kökten bir dönüşüme uğraması ve belki de iğfalidir.

Bu çalışma, böylesi bir iğfalin ne derece reel bir değerlendirmeye dayalı olabileceğinin sorgulanmasını içermektedir. Buradaki sorgulamada görünürlük, bakış ve mekânın kentsel kamusallığın doğasını ve kent tecrübesini belirleme yetisinden hareket edilmektedir. Kent mekânlarının bir unsuru olarak kameralarda temsil olunan bakış, yeni bir kamusal görünürlük durumu oluşturmaktadır. Bu yeni kentsel/kamusal görünürlük,

¹ Bir hapishane planı olarak *panopticon*'un entelektüel mülkiyeti Samuel Bentham'a aittir; fakat 1876 yılında Rusya'dayken kaleme aldığı bir dizi mektupta *panopticon* hakkında yazan ve beş yıl sonra da Londra'da hazırladığı bir raporla Birleşik Krallık hükümetini bunun finanse edilmeye değer bir proje olduğu konusunda ikna etmeye çalışan kişi, kardeşi Jeremy Bentham olmuştur. Bentham'ın çabalarının sonuç vermediği, *panopticon*'un hayata geçirilememiş bir hapishane planı olarak kaldığı bilinmektedir. Bkz. J. Semple, 1993, *Bentham's Prison: A Study of the Panopticon Penitentiary*, Clarendon Press: Oxford ve R. Boyne, 2000, 'Post-Panopticism', *Economy and Society*, 29/2

konvansiyonel koşullardan farklı olarak, bir karşılıklılık ilkesine dayalı olmaktan yoksun oluşu ile karakterize olmaktadır. Bakışın karşılıklılığı ilkesi, basitçe, bakışın meşrulaştığı bir bağlama; en azından mahremiyet sorunsalının iptal edildiği bir bağlama işaret etmektedir. Karşılıklılık, özünde, kamusal bir ilkedir: bizzat toplumsal kamusalılığın ürünü olması anlamında; kamusal bir bağlamda pratize olması ve korunması anlamında; üzerinde toplumsal olarak uyuşuma varılmış görünürlük ve mahremiyet sınırlarının pratik tescili olması anlamında kamusalılığın kurucu bileşenidir. Sennett (1996, 1999)’in analizini yaptığı modern kamusalılık, sözgelimi, böylesi bir karşılıklılığı üretme yeteneğini yitirmiş bir kamusalılıktır – bakışın kendisinin ‘röntgenciliğe’ dönüştüğü bir kamusalılık. Bakışın karşılıklılığı, bakışın meşru bağlamını kurduğu oranda, bakışın idaresine elveren koşulun da ifadesidir. Kentsel kamusalılıkta maruz kalınan herhangi bir insan tekinin bakışından farklı olarak, kamerada temsil olunan bakışın idaresine ilişkin koşulların da niteliksel açıdan farklılıklar göstereceği beklenebilir.

Kentsel mekanların kameralı gözetiminin panoptik bir yordama karşılık geldiğini savunan yazarlardan H. Koskela (2003)’ya göre, her iki durumda da, içselleştirilmiş bir genel görünürlük durumu ve normalizasyon gibi panoptisizmin temel ilkelerinin yürürlükte olduğu teşhis edilebilir. Bununla birlikte, biçimsel benzerlikleri su götürür kılan anlamlı farklılıklara da işaret edilmektedir. Norris ve Armstrong (1999b: 15-26)’a göre, panoptik modelde öngörüldüğünün aksine, kameralı gözetim durumunda gözetlenenler belli bir mekanda bulunma zorunluluğu gibi bir koşulla bağlı değildirler – böylece ‘uyum’ da, *panopticon*’da olduğunun aksine, genel-geçer bir zorunluluk olmaktan çıkar ve mekan ve zamana bağlı bir tutum değişikliğini ima eder. Yine, panoptisizmin öngördüğü ayrıntılı enformasyona, tanımlama ve sınıflamalara dayalı öznelleştirme pratikleri de anonim kentsel mekanların kameralı gözetimi söz konusu olduğunda geçerli değildir. Bununla birlikte, M. Yar (2003), kentsel mekanların kameralı gözetimini panoptik model çerçevesinde açıklama girişimlerine panoptisizmin daha temel bir eleştirisi üzerinden karşı çıkar. Buna göre, panoptisizm, kendisinin ‘bakışın patolojikleştirilmesi’ olarak adlandırdığı, görünürlük ile öz-disiplini ve nesneleştirilmeyi özdeşleştiren bir ön kabulden² hareket etmekte ve bu nedenle de, iktidarın homojen

² M. Yar, söz konusu ön kabule ilişkin analizini; Martin Jay’in Fransız entelektüel geleneğinde 19. yüzyılın sonlarından itibaren belirginlik kazanmaya başlayarak 20. yüzyılda karakteristik hale geldiğini öne sürdüğü ve ‘görme’yi olumsuzluk terimleriyle kavranan bir nüfuz ve denetim nosyonu ile özdeşleştiren ‘görünürlük-karşıtı’ dönüşümün çözümlemesini yaptığı *Downcast Eyes: The Denigration of*

etkilerini üretmenin ötesinde kompleks ve çok yönlü nitelikler taşıyan görünürlük deneyiminin diğer toplumsal, antropolojik ve kültürel biçimlerini göz ardı etmektedir. Kentsel mekanların kameralı gözetimi söz konusu olduğunda da, kent kamusalının gündelik pratiğinde gerçekleşen bir görünürlük durumunun analizi bu türden bir eleştirel hareket noktasını gereksinmektedir.

Bu, belli bir görünürlük durumunun, kendi 'idaresine' imkan verebilirliğini ya da bunun koşullarına sahip olabilirliğini söylemeye gelir. Mahremiyet nosyonu, sözgelimi, 'bakış'ın kedisi ile değil ama maruz kalınan bakışın 'idaresi' ya da bunun imkanları ile ilgili bir sorunsala göndermede bulunur. 'Göz önünde olma'nın mahremiyet açısından içerimleri, bakışı idare edebilmenin imkanına ilişkindir. Bu imkanları sağlamaktan yoksun bir sosyo-mekansallık, mahremiyet sorunsalı üreten bir bağlamı tanımlamaktadır. Mahremiyet gibi bakışın idaresine ilişkin bir nosyon olan denetimde ise, bizzat bakışın idaresine imkan veren koşulları iptal etmeye yönelik bir pratikler ve söylemler bütünü söz konusudur. Bu, bir anlamda, bakışın idaresine ilişkin koşulların içinden kavranabilen mahremiyete ilişkin sorunsalın (özel hayatın ihlali), bizzat bakışın idaresine ilişkin koşulların iptaline yönelik sorunsaldan (özgürlük) ayırt edilebileceği anlamına gelir; özel hayat ilkesini ihlal eden bakışa karşı mücadele ile denetsel bakışa yönelik mücadele birbirinden farklı güdülenmeleri ve söylemsel hareket noktalarını gerektirir. Bununla birlikte, bakışın idaresi ile ilgili her iki sorun çoğunlukla iç içe işler; zira denetim, çoğu zaman, mahremiyete ilişkin yeni belirlemeler, tanımlamalar yapma ve sınırlar çizmeyi de içerir. Bir başka deyişle, halihazırdaki bakışın idaresine ilişkin prosedürleri teğet geçme, kendi iddiaları temelinde onları dönüşüme uğratma girişimini içerir. Denetime ilişkin sorunsal, doğası gereği, mahremiyete ilişkin sorunsalı teğet geçtiği ölçüde, mahremiyete ilişkin de olan bir sorunsala dönüşür. Öte yandan, 'özel hayatın ihlali' durumunun tanımladığı mahremiyete ilişkin sorunsal da, yedeğinde denetsel bir itki barındırır.

Premodern koşullarda, bakışın idaresinde içerimlenen normlarla bu normlara ilişkin tasarruflar pratikte birbirinden ayırt edilebilir şeyler değildir. Bir başka deyişle, mahremiyet ile denetim bakışın tanziminde birbirleri ile çatışan, alan ve işlev ihtilafına düşen, birbirlerini dışlayan fenomenler değildir; denetime ilişkin kodlar mahremiyete

Vision in 20th Century French Thought (1994) adlı yapıtına dayandırır. Yar (2003: 259)'ın da söz konusu geleneğin tipik bir örneği olarak andığı J. P. Sartre'in gözlemcinin bakışı ile dikizcinin bakışını özdeşleştiren *Le Regard* kavramlaştırmasına ilişkin bir çözümleme için bkz. K. Silverman, *Görünür Dünyanın Eşiği*, çev. A. Onacak, 2006, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, sf. 239-244

ilişkin kodlarla belli oranlarda örtüşmektedir. Böylelikle, mesela *elalemin* bakışı, özel hayat ilkesini ihlal etmeyen ama denetleyici bir bakış olabilmektedir. Moderniteye özgü kent kamusallığını karakterize eden anonim bakış ise, *yabancı*nın bakışıdır; özel hayat ilkesinin ihlalini zorunlu olarak içermemekle birlikte denetsellik yetisini de yitirmiş olan, toplumsal kamusalılığı yeniden üretme gücünden yoksun, pasif bir bakıştır. Kameralar bu noktada devreye girer: kamerada temsil olunan bakış, denetsel amaç ve yetilerle donatılmış, kurucu olmaya yeltenen bir bakıştır ve modern denetselliğin doğası gereği, mahremiyete ilişkin sorunsalları kışkırtmakla birlikte bunlara karşı bütünüyle duyarsızdır.

Kameranın bakışı, anlaşıldığı kadarıyla, konuşlandırıldığı mekana eklemlemeye değil ama mekanı kurmaya yönelik bir bakıştır – kameralar, kendilerini kurucu bir söylem üzerinden (‘güvenli olmayan ve risklilik içeren mekanları güvenli ve kontrollü hale getirmek’) takdim eder. Halihazırdaki mekansallığı dönüşüme uğratmayı hedefleyen bu denetleyici itkiye, mahremiyet ve özel hayat ilkesi etrafında gelişen sorunsallar eşlik eder. Kamerada temsil olunan bakışın idaresi mümkün müdür? Doğası gereği denetselliğe ve mahremiyete ilişkin sorunsalları kışkırtan kentsel görünürlüğün bu yeni kuralları, kent tecrübesine ve kentsel kamusalılığın doğasına ilişkin ne tür içerimler yüklenir? Kamerada temsil olunan bakışın idaresine ilişkin imkanın anlaşılması, doğrudan doğruya pratiğin kendisini odağa almayı gerektirir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırmanın kurucu sorunsalını, kentsel mekânları daha güvenli hale getirmenin bir yolu olarak buralara kamera yerleştirilmesinin, söz konusu mekânlara ve kente ilişkin algı, tutum ve tecrübeler üzerindeki olası etkiselliği oluşturmaktadır. Bu sorunsalın kameralı gözetim üzerine gelişen literatürde yaygın olarak tartışılan güvenlik, mahremiyet, denetsellik, kentsel mekân, kamusalılık ve kent tecrübesi gibi nosyonlara ilişkin içerimlerini kuşatan teorik egzersizler sonucu geliştirilen hipotezler, bir alan araştırması ile sınamaya tabi tutulmuştur.

Araştırma hipotezlerinin temel izleğini, kamera ile gözetlenmekte olan mekânlara ilişkin algı, tutum ve tecrübeleri bakış-mekânın konfigürasyonları olarak kavramsallaştırma yönündeki strateji belirlemektedir ve bu doğrultuda;

- i) kameralarla gözetlenen bir mekânda bulunuyor olmaya ilişkin farkındalık ve bu farkındalığın ne’liği,
- ii) gözetim kameralarının konumlandırılmasının ‘gerekli’ görüldüğü mekânlara ilişkin görüşler,
- iii) kentsel mekânların kameralı gözetiminin mahremiyete dönük içerimlerine yönelik görüşler,
- iv) kameralı gözetimin bir güvenlik enstrümanı olarak etkinliğine ve bu etkinliğe tanınan onayın koşullarına ilişkin görüşler,
- v) bir pratik olarak kameralı gözetimi kuran söylemin – ‘güvenlik retoriği’nin – alımlanış biçimi ve bunun kentsel mekânların kameralı gözetimine ilişkin tutum ve değerlendirmelere ilişkin belirleyici içerimleri,
- vi) kameralı gözetimin yöneldiği ya da hedef aldığı eylem türlerine ve kişilere ilişkin kanılar,
- vii) kişinin, kameralarla gözetlenmekte olan bir mekânda bulunuyor olmanın kendi eylemleri üzerindeki etkiselliğine ilişkin kanaatleri,
- viii) kameralı gözetim ile ilgili görüş edinmede ve tutum belirlemede etkili olan ajanlar,

ix) kameralı gözetim pratiğini düzenleyecek hukuki-yasal mevzuat ve uygulamaların gerekliliğine ilişkin görüşler ve bu bağlamda gündeme gelen beklenti ve öncelikler,

vb. gibi parametrelerin birbirleri ve cinsiyet, eğitim ve ikamet durumu gibi demografik değişkenler ile ilişkisellikleri bağlamında analiz edilerek değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Söz konusu bağlamda sınanmak üzere geliştirilen hipotezlerden bazıları şunlardır:

1. Kameralı gözetim, çok temel bir düzeyde, güvenlik retoriği temelinde algılanmakta ve değerlendirilmektedir. Söz konusu retoriğin alımlanma ve değerlendirilme biçiminin kameralı gözetime ilişkin algı ve tutumlar üzerinde de dolaysız bir belirleyiciliğe sahip olduğu varsayılabilir.
2. Kameralar tarafından gözetleniyor olmak, kentsel kamusallığın ve kentlilik bilincinin bir bileşeni olarak algılanır ve deneyimlenir hale gelmiştir.
3. Modern kent imgesine, emniyet ve güvenliğe ilişkin içerimleri ölçüsünde kameralı gözetim, hem kentselliğe, kentsel mekâna ve kent kamusallığına ilişkin geleneksel kodların içinden algılanmakta ve değerlendirilmekte hem de söz konusu kodları belli ölçülerde ve şekillerde etkilemektedir.
4. Gözetim kameralarının tam olarak hangi noktalarda konuşlandırıldıklarına ve anlık izlemeye ilişkin net bilginin çoğunlukla eksikliğine rağmen, güvenlik söz konusu olduğunda bir tür ‘kamera miti’nin içselleştirilmiş olması, kameraların kanıksanmış mevcudiyetine tanınan meşruiyeti teyit etmektedir.
5. Kameralarla gözetlenmekte olan bir mekânda bulunmak ‘rahatsızlık’, ‘huzursuzluk’, ‘şüphe’, ‘suçluluk hissi’, vb. gibi olumsuzluk terimleriyle ifade edilebilecek duyguları tetikleyebiliyor olsa da, bütün bunlar, kameralı kent mekânlarının algılanışını çok daha temel bir düzlemde belirleyen güvenlik duygusunun ‘alternatif maliyetleri’ olarak değerlendirilebilir.
6. Kameralarla gözetlenen mekânların niteliği (kamusal, yarı-kamusal, özel), kameralarla gözetleniyor olmanın kişide uyandıracak his ve tutumların niteliği üzerinde belirleyici olabilmekte; gözetlenen mekânlar, güvenlik-mahremiyet dengesinin çeşitli değişkelerini sunan bağlamlar olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, kentselliğe, kentsel kamusallığa ve mekâna ilişkin son dönem algılamalar gündemde olduğunda, belirleyici olan parametrenin daima ‘güvenlik’ olması beklenebilir. Bir

başka deyişle, gözetleniyor olmanın sosyo-psikolojisini, mekânların özsel niteliğinden çok söz konusu mekânların suç ve suçluluğun olası ‘kapsama alanında’ olup olmadıkları yönündeki değerlendirmeler belirlemektedir.

7. ‘Kamu düzenine riayet edildiği sürece gözetim kameralarından rahatsız olunması için bir sebep yoktur’ şeklinde özetlenebilecek olan naif yaklaşım, bu nedenle ve/veya bu düzlemde yaygın destek bulmaktadır. Bununla birlikte, gözetim kameraları ile elde edilen verilerin kullanımı, statüsü ve güvenliği, kameraların kullanılacağı mekânların belirlenmesine ilişkin temel ölçütler, kameralı gözetimin uygulayıcılarının kurumsal, yasal ve hukuksal statüsüne ilişkin belirlemeler gibi pratiğin düzenlenmesine yönelik gündemlerin ilgi görmesi beklenebilir.

2.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Araştırma, İstanbul’da kamera ile gözetim yapılmakta olan 14 ayrı noktada gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın gerçekleştirildiği bölgeler ile ilgili olarak iki yönlü bir mekân sınırlamasına gidilmiştir: buna göre, kameralarla gözetlenen uygulama bölgeleri öncelikle kamuya açık mekânlardan oluşmaktadır ve ikinci olarak, kentsel hareketliliğin yoğun bir biçimde gerçekleştiği akış mekânlarını temsil etmektedirler.

Tablo 1- Alan Araştırmasının Gerçekleştirildiği Bölgeler

Bölgeler (Alfabetik Sıra)	Kişi Sayısı
Beşiktaş Otobüs Durağı	34
Beşiktaş Özgürlük Meydanı	30
Beşiktaş Sinanpaşa	33
İstiklal	33
Kadıköy Boğa	30
Kadıköy İskele	33
Metrocity Önü	47
Ortaköy Meydan	32
Sultanahmet Meydan	33
Şişli Cami Önü	33
Şişli Cevahir Önü	33
Şişli Meydan	33
Şişli Osmanbey Durağı	33
Taksim	32
TOPLAM	469

Araştırmanın evreni, bu durumda, İstanbul’da kameralarla gözetlenmekte olan kamuya açık mekânların kullanıcılarından oluşmaktadır. Ancak, sözü edilen türden mekânların kullanıcıları söz konusu olduğunda araştırma evreninin nicel tespitinin imkânsızlık içeren güçlüğü göz önünde bulundurularak; hata toleransı %5, güvenilirlik düzeyi %95 ve kitle genişliği 500 000 (+) olduğunda seçilecek örneklem miktarının en az 384 olması gerektiği verisinden³ hareketle, belirlenen 14 noktada söz konusu mekânları kullanmakta olanlar arasından rastgele seçilen 469 kişi ile görüşülmüştür (bkz. Tablo 1).

2.2. Araştırmanın Uygulanması

İstanbul’da kamera ile gözetim yapılmakta olan kamuya açık 14 ayrı noktada, 14.11.07-21.11.07 tarihleri arasında ve gündüz saatlerinde olmak üzere 469 kişi ile görüşülerek gerçekleştirilen alan araştırmasında yapılandırılmış, yarı-yapılandırılmış ve açık uçlu sorulardan oluşan bir soru formu kullanılmıştır.

Soru formunun oluşturulmasında, araştırma hipotezlerinin sınanmasında işlevsel olabileceğinin düşünüldüğü yerde, URBANEYE projesi kapsamında Berlin ve Oslo’da gerçekleştirilen alan araştırmalarında kullanılan soru formlarında yer alan sorulardan da yararlanılmıştır (bkz. Helten & Fischer, 2004, Saetnan, vd., 2004). Kayda değer bulunmakla birlikte söz konusu araştırmalarda tutum ölçeği formatında yer alan bazı sorular, daha ayrıntılı ve kapsamlı yanıtlara ve korelasyonlara imkân verebilmesi için açık uçlu ya da çoktan seçmeli sorulara dönüştürülerek soru formuna dâhil edilmiştir.

Alan araştırması sonucunda elde edilen verilerin frekans ve yüzde dağılımını içeren nicel analizi SPSS (Statistical Packet for Social Sciences 16.0) paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Söz konusu süreç sonunda elde edilen veriler betimleyici tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

³ Bkz. ÇINGİ, Hülya, 1990, *Örnekleme Kuramı*, Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi Basımevi, Beytepe, sf. 67-69; ayrıca bkz. KAN, İsmet, 1998, *Biyoistatistik*, 3.b., Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, sf. 60.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VERİ ANALİZİ

3.1. Demografik Veriler

Gerçekleştirilen alan araştırmasından elde edilen verilerin analizine, örneklem grubunun demografik özelliklerinin incelenmesi ile başlanacaktır. Bu, aşağıda betimleyici tablolar halinde verilen söz konusu özelliklerin gerek bir bütün olarak oluşturdukları arka plan bilgisi ve gerekse münferit birer değişken olarak taşıdıkları potansiyel belirleyicilikleri dikkate alındığında, stratejik bir ilk adım olarak değerlendirilebilir. Örneklem grubunu karakterize eden demografik özellikler, her iki kapsam söz konusu olduğunda da araştırma hipotezlerinin sınanmasında tayin edici öneme sahiptir.

İlk olarak, örneklem grubunun cinsiyet durumuna göre dağılımını gösteren aşağıdaki tabloya bakılabilir:

Tablo 2- Örneklem Grubunun Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	%
Kadın	225	48.0
Erkek	244	52.0
TOPLAM	469	100.0

Tablo 2’de de görüldüğü üzere, araştırmanın örneklem grubunun % 48’i kadınlardan ve % 52’si erkeklerden oluşmaktadır. Uygulamanın gerçekleştirildiği mekânların kullanıcılarından oluşan araştırma evreni açısından bir değerlendirme yapılması güç olsa da, buradaki oranların, İstanbul il nüfusunun söz konusu değişken bazında sergilediği oransal dağılımla örtüşen bir dağılımı temsil ettiği görülmektedir.⁴

Kentsel mekânları kullanma biçimi, amacı ve sıklığı; kamusal görünürlük, mahremiyet ve güvenliğe ilişkin kodlar, hareket özgürlüğü, kente yönelik algı ve beklentiler gibi parametrelerin cinsiyet durumuna göre anlamlı farklılıklar göstereceği beklenebilir. Cinsiyet değişkeninin, en genel anlamıyla kent tecrübesini tayin eden unsurlar arasında yer almakta oluşu ve bir mekânsal düzenlemeler bütünü olarak kentin kendisinin de toplumsal cinsiyet farklılıklarını esas alan belli bedensel pratiklerin

⁴ TÜİK’in 31.12.2007 tarihli verilerine göre İstanbul il nüfusunun % 49.9’u (6.282.073) kadınlardan ve % 50.1’i (6.291.763) erkeklerden oluşmaktadır. Bkz., <http://www.tuik.gov.tr>

yeniden üretilmesinde işlevsel hale gelebilirliği (Tonkiss, 2005: 94) göz önünde bulundurulduğunda, bunun gerçekçi bir beklenti olduğu anlaşılır. Kentin kendisi, bu yönüyle, hâlihazırdaki toplumsal cinsiyet ilişkilerini ve kodlarını yansıtan, bunları yeniden üreten; söz konusu ilişki ve kodların kendisinde cisimleştiği bir uzamsal yapılanmayı temsil etmektedir.

Cinsiyet durumunu kent tecrübesinin analizinde seferber eden eleştirel analizlerde öne çıkan sorunsal alanlarının özellikle ‘hareket özgürlüğü’, ‘kamusal görünürlük’, ‘mahremiyet’ ve ‘güvenlik’ gibi nosyonlar etrafında yapılandırıldığı görülmektedir. J. Wolff’a göre, sözgelimi, *flâneur*’de temsil edilen özgürlük ve mobilite, bütünüyle olmasa bile önemli oranda erkeklere has bir ayrıcalığın ifadesidir (1985; Lees, 2004: 14); ya da *flâneur*, en azından, kentsel mekâna ilişkin pratikleri ve bütün özgüllüğü içinde adına ‘kent tecrübesi’ denecek olan şeyi bir tür eril öznellikle ilişkilendirme girişimini temsil etmektedir (Tonkiss, 2005: 100). *Flâneur*’un özünde eril bir kent tecrübesinin temsili olduğu fikri, bir yönüyle, güncel araştırmaların ortaya çıkardığı kimi eğilimler tarafından da desteklendiği düşünülebilecek ‘olgusal’ bir geçerlilik taşımaktadır. Nitekim yapılan pek çok araştırma, kentte kadınların bir suçun kurbanı olma olasılıklarının çok daha yüksek olmakla kalmayıp, aynı zamanda cinsiyetlerinden ötürü – sözlü ve fiziksel taciz gibi – özgül kimi suç türlerine de sıklıkla maruz kaldıklarını; bu durumun, sadece kadınlar tarafından değil erkekler tarafından da dile getirilen bir kanaati oluşturacak denli geçerlilik ve yaygınlık taşıdığını belgelemektedir.⁵ Bunun dolaysız bir sonucu olarak da, kadınlar söz konusu olduğunda, ‘korku’ ve ‘endişe’ gibi olumsuzluk terimleriyle değerlendirilebilecek olan duyguların kent tecrübesi üzerindeki belirleyici etkisinin daha güçlü bir biçimde hissedildiği görülmektedir. Kadınların kendilerini güvende hissetmeyişleri, dolaysız etkisini hareket özgürlüğünün kısıtlanmasında açığa vurmaktadır. Belli bölgelerde ve mekânlarda bulunmaktan imtina etme durumunun yanı sıra, kent merkezlerinde yapılan araştırmalar, kadınların büyük çoğunluğunun günün belli saatlerinde buralarda bulunmaktan kaçındığını ortaya koymaktadır (Watson, 2010: 237). Kentsel mekânlara ve buraların kullanımına ilişkin algılama ve değerlendirmeler, çoğu durumda, cinsiyetin belirleyici mantığı ve şiddete maruz kalma korkusu tarafından sınırlandırılmakta ve bu

⁵ Bu konu ile ilgili olarak gerçekleştirilmiş kapsamlı ve etkileyici bir araştırma örneği için özellikle bkz.; Carol B. GARDNER, 1995, *Passing by: Gender and Public Harassment*, Berkeley: University of California Press

sınırlandırma, kadınların kentsel mekânları defansif bir kullanımıyla sonuçlanmaktadır (Tonkiss, 2005: 95). Bu durumun, gerek hareket özgürlüğünü odağa alan modern kent imajı açısından gerekse kadınların kamusal katılımını ve kentsel görünürlüğü temel haklar çerçevesinde ele alan liberal söylem ve politikalar açısından ciddi çıkmazlara işaret ettiği açıktır.

Kent tecrübesinin cinsiyet temelli değerlendirmesinde öne çıkan eleştirel yaklaşımlar izlendiğinde, dikkatlerin, modern kentin kadınlar (ve cinsel azınlıklar) söz konusu olduğunda özgürleşimci potansiyelini gölgede bırakacak bir belirleyicilikte dayattığı defansif tutum üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Buradaki teşhis, nihai kertede, bir değişken olarak cinsiyet durumunun ‘kentsel görünülük’ ile ilişkisi bağlamında değerlendirilebilecek olan güvenlik ve mahremiyet gibi bir dizi daha özgül sorunsal alanına ilişkindir. Bu sorunsal alanlarına yaptığı dolaysız göndermelere bağlı olarak, kentsel mekânların kameralı gözetiminin kent tecrübesi üzerinde etkide bulunma biçimlerinin de cinsiyet durumu ile ilişkili olması beklenir.

Bu ilişkinin doğrultusu konusundaki analizlerde öne çıkan eğilim, ‘defansif tutumu’ üreten dinamiklere ket vurma beklenen kameralı gözetimin, esasen, söz konusu tutumun üretilmesine katkıda bulunduğunu savunma yönündedir. Her şeyden önce, kameralı gözetimin, yalnızca vizyonunun sınırları içinde kalan ama daha da önemlisi, bu sınırların içinde yalnızca *görünür olan* suçların *tespitine* elver(ebil)diği öne sürülmektedir; bu durum, örneğin sözlü taciz ve cinsel içerikli çeşitli türdeki saldırganlıklar söz konusu olduğunda kameraların ‘tespit’ ve ‘önleme’ konularında işe yararlığına kuşku ile bakılmasını gerekçelendirmektedir. Başka türlü ifade edilecek olursa; kameralı gözetimin kadınların kendilerini daha güvende hissetmelerini sağlayacak bir işlev üstlenebileceğini, dolayısıyla varsayılan defansif tutumun yerini daha katılımcı bir tutuma bırakmasına katkıda bulunabileceğini ummak gerçekçi değildir. Dahası, kameralı gözetimin kendisi de güvenlik hissini baltalayan ve tedirginlik üreten bir koşula dönüşebilir. Öncelikle, çok temel bir düzeyde, kameranın vizyonunda tabi olunan görünürlüğü kadınlar aleyhine bir bakan-bakılan hiyerarşisine yaslanmakta olduğu görülmektedir: ‘bakanlar’ (operatörler, özel güvenlik görevlileri ve polisler) ağırlıkla erkeklerden oluşurken; ‘bakılanlar’ ise ağırlıkla, kameralı gözetim yapılan mekânların (alışveriş merkezleri, toplu ulaşım) daha sık kullanıcıları olan kadınlardan oluşmaktadır (Koskela, 2000: 254-5). Kameralı gözetim, esasen, biçimsel olduğu kadar ideolojik olarak da maskülen ve militarize eğilimlerin ağır bastığı bariz bir

cinsiyetçi yapılanma göstermektedir. Bu yapılanmada bir tür ‘abartılı görünürlüğün’ taşıyıcısı olan kadınlar açısından kameralı gözetim, şu koşullarda, kent tecrübesini karakterize eden defansif tutumun kökleşmesine katkıda bulunacak olan bir güvensizliğin üretilmesine ve derinleşmesine hizmet edecektir (Brown, 1998: 217-8). Röntgencilik olasılığının daima gözetildiğini akla getiren rahatsızlık ve endişe hissi bu durumu açığa vuran göstergelerden biridir. Kameralı gözetim, şu halde, hâlihazırdaki cinsiyet temelli eşitsizlik ve güç ilişkilerinin yeniden üretilmesine yaramaktadır; kadınların gündelik kent rutininde karşı karşıya kaldıkları nesneleştirici tutumlar ve cinsel içerikli tacizler karşısında rehabilite edici bir etkiye sahip olmadığı gibi, bunların yeniden üretilmesini kataracak bir tarzda işlevselleşmektedir (Koskela, 2000: 256).

Kameralı gözetimin kent tecrübesi üzerindeki olası etkiselliğinin cinsiyet durumuna göre sergilediği eğilimlerin tespiti, sözü edilen doğrultudaki bir işlevselleşmenin – çalışma örneğinde – geçerliliğine ilişkin bir fikir verecektir. Bu tespit, bir pratik olarak kameralı gözetime ilişkin tutumların, algı ve tecrübelerin cinsiyet durumu ile olası bir korelasyon gösterip göstermediği ile ilgili olacaktır; halihazırdaki kent tecrübesinin niteliği ile ilgili özgül bir soruşturma haliyle konu dışıdır. Analizin doğal sınırları, bununla birlikte, kameralı gözetimin kent tecrübesi üzerindeki etkiselliğinin cinsiyet değişkeni ile ilişkisi konusunda ulaşılan tespitlerin, kent tecrübesinin kendisine de ilişkin olan içerimler taşımakta olacağını göz ardı etmemektedir.

Örneklem grubunun yaş durumuna göre dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 3- Örneklem Grubunun Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Yaş Aralığı	Sayı	%
18 - 23	53	11.3
24 - 29	98	20.9
30 - 35	72	15.4
36 - 41	54	11.5
42 - 47	42	9.0
48 - 53	42	9.0
54 - 59	38	8.1
60 - 65	26	5.5
66 - 71	24	5.1
72 - 77	20	4.3
TOPLAM	469	100.0

Tablo 3'ten anlaşıldığı kadarıyla, araştırmanın örneklem grubu ağırlıkla genç ve genç-yetişkin kategorisinde yer alan kişilerden oluşmaktadır. Kent tecrübesinin kurucu bileşenleri arasında değerlendirilebilecek olan kentsel mekânların kullanım biçimi ve amacı, söz konusu mekânlara yönelik algılama ve tutumlar, güvenlik ve özgürlüğe ilişkin kodlar ve beklentiler gibi unsurların yaş değişkeni ile çeşitli şekillerde ilişkili olması beklenir.

Kameralı gözetim, bütün bu unsurlara yaptığı çok yönlü göndermelerden ötürü söz konusu beklentiye önceleyen ilişkiler matrisine sorunsuzca ilave edilebilir. Gerçekten, kameralarla gözetlenmekte olan mekânlarda bulunuyor olmanın kişi üzerinde etkide bulunma derecesi ve kentsel tecrübeyi kurma biçiminin yaş durumuna göre farklılık göstermesi muhtemeldir. Bu çerçevede öncelikle, özellikle genç nüfusun kameralı gözetimin odaklandığı kriminalize edilmiş bir kategori olduğu ileri sürülmektedir. Suçun oransal olarak en fazla 15-24 yaş aralığında bulunan kimseler tarafından işlendiği verisi⁶ göz önünde bulundurulduğunda, bu durumun esasen reel gereksinliklere yaslanmakta olduğu düşünülebilir. İleri kapitalist toplumların kentlerinde gençler kent riskliliğinin ete-kemiğe bürünmüş hali olarak değerlendirilmekte; genç suçluluğu, 'toplum güvenliği' ve 'anti-sosyal davranış' kavramları etrafında yapılanan bir kriminoloji ve kriminal adaletin öncelikli gündemini oluşturmaktadır (Back & Keith, 2004: 59-60).⁷ Bununla birlikte, bu türden bir kategorizasyonun konusu haline geldiği noktada genç kimselerin kameralarla gözetlenmekte olan mekânlarda bulunma ile ilgili algı ve tutumlarında bu durumun nasıl karşılık bulacağı sorusu gündeme gelecektir. Kameralı gözetimin gençlerin güvenlik algılamasında nasıl bir yere sahip olduğu ve söz konusu algılamanın orta ve ileri yaşta bulunan kimselere göre kayda değer bir farklılık gösterip göstermediği, yaş durumu değişkeninin belirleyici olabileceği düşünülebilecek sorunsal alanlarına işaret etmektedir.

⁶ United Nations, *Provisional Guidelines on Standard International Age Classifications*, Statistical Papers, 1982, Series M, No. 74, New York

⁷ Avustralya New South Wales'taki yerel hükümet destekli 'Anti-Social Behaviour Pilot Project (ASBPP)' örneğinde gençleri risk yönetiminin nesnesi olarak kurmaya yönelik bir kriminal adaletin, gözetim ve kontrol mekanizmasının seferber edildiği bir biyopolitika uygulaması için bkz. Craig OSMOND, 2010, 'Anti-Social Behaviour and Its Surveillant Inter-Assemblage in New South Wales, Australia', *Surveillance & Society*, 7 (3/4): 325-343

Örneklem grubunun eğitim durumuna göre dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 4- Örneklem Grubunun Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Sayı	%
Okur-yazar mezun değil	4	0.9
İlköğretim mezunu	127	27.1
Ortaöğretim mezunu	236	50.3
Üniversite mezunu	99	21.1
Lisansüstü	3	0.6
TOPLAM	469	100.0

Tablo 4'te görüldüğü üzere, araştırma örnekleminin % 50.3'ü Ortaöğretim, % 27.1'i İlköğretim, % 21.1'i Üniversite, % 0.6'sı Lisansüstü mezunlarından ve % 0.9'u ise sadece Okur-yazar olanlardan oluşmaktadır.⁸ Eğitim durumu, çeşitli türdeki sosyal, ekonomik, politik ve kültürel analizde esas alınan demografik bir kategoridir. Çalışma özelinde, eğitim düzeyinin özellikle kameralı gözetime yönelik algı ve tutumların şekillenmesinde kurucu bir değişken olarak değerlendirilebilirliği gündeme gelmektedir.

Bir pratik olarak kameralı gözetime, söylemsel boyutunu oluşturduğu düşünülebilecek olan bir sorun tanımlaması ve çözüm öngörüsü temelinde alan açılmaktadır. Kent yaşamına ilişkin özgül bir risklilik değerlendirmesi ve bunu tamamlayan güvenlik retoriği, kameralı gözetimi kuran söylemsel boyutun ağırlık noktasını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, söylemin pratiğe ne ölçüde ve ne şekilde alan açabileceği konusunda belirleyici olan unsur, onun alımlanma biçimidir. Eğitim düzeyindeki artışa paralel olarak, söylemde öngörülenin geçerliliğini sorunsallaştıran kuşkucu bir tutumun ötesinde, söylemin söylem olarak operasyonelliğine ilişkin bir farkındalığın da gelişmesi daha muhtemeldir. Kameralı gözetim söz konusu olduğunda ise eğitim düzeyindeki artışın; güvenlik retoriğinde öngörüldüğü biçimiyle kameraların işlevselliğinin tanınmasında görece bir ihtiyatlılığa, güvenlik retoriğinin naif bir değerlendirmesine karşı direnmeye, hareket özgürlüğü ve denetlilik gibi kameraların olası menfi etkileri konusunda daha yüksek bir duyarlılığa, kameralı gözetimin

⁸ TÜİK'in 31.12.2007 tarihli verilerine göre İstanbul il nüfusunun söz konusu değişken bazında (15 ve üzeri yaşa göre) sergilediği oransal dağılım; % 3.9 ile 'Okur-yazar mezun değil', % 25.4 ile 'İlköğretim mezunu', % 16.2 ile 'Ortaöğretim mezunu', % 6.4 ile 'Üniversite mezunu' ve % 0.8 ile 'Lisansüstü' şeklindedir. Bkz., <http://www.tuik.gov.tr>

kullanımını düzenlemeye yönelik olası girişimler karşısında daha istekli ve hazır bir bilinç durumuna karşılık gelmesi beklenebilir.

Örneklem grubunun meslek durumuna göre dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 5- Örneklem Grubunun Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Meslek	Sayı	%
Esnaf/Ticaret	106	22.6
Ev hanımı	90	19.2
Öğrenci	82	17.5
Ekonomist	37	7.9
İşçi	35	7.5
Emekli	29	6.2
Teknisyen/Uzman	21	4.5
Sanatçı/Yazar	19	4.1
Mimar/Mühendis	10	2.1
Öğretmen/Eğitimci	10	2.1
Memur	9	1.9
İşsiz	9	1.9
Çalışmıyor	6	1.3
Cevap yok	3	0.6
Doktor	1	0.2
Hukukçu	1	0.2
Güvenlik Elemanı	1	0.2
TOPLAM	469	100.0

Tablodan anlaşıldığı kadarıyla, mesleki durum açısından araştırma örneklemini ağırlıklıla ‘Esnaf/Ticaret’ (% 22.6), ‘Ev hanımı’ (% 19.2) ve ‘Öğrenci’ (% 17.5) gruplarından oluşmaktadır. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, araştırma örnekleminde bazı meslek gruplarının yetersiz temsil edildiği ileri sürülebilir. Bu durum, uygulamanın ağırlıklı mesai saatleri içerisinde yapılmasına bağlı olarak, uygulamanın gerçekleştirildiği mekânlarda sadece bu zaman dilimlerinde bulunması muhtemel meslek gruplarının bir aşırı temsili olarak da değerlendirilebilir. Verilerin analizinde betimleyici tablolara ve korelasyonlara başvurulacağından, bu durumun, bir değişken olarak mesleki durumun olası etkiselliğinin teşhisinde engel oluşturmayacağı düşünülmektedir.

Mesleki durum, kişinin kentsel kamusalığa dâhil olma süreçleri ve kent tecrübesi üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak belirleyici olabilecek bir değişkeni temsil etmektedir. Bu duruma bağlı olarak, kameralı kent mekânlarına yönelik algı, tutum ve tecrübelerin de söz konusu değişken temelinde farklılıklar göstermesi beklenebilir. Daha dolaysız olarak, özgül mesleki gereksinimlerin (buna ‘mesleki kültür’ de dâhil edilebilir) kişinin kameralı gözetime yönelik algı, tutum ve değerlendirmelerinin şekillenmesinde belirleyici olabilmesi de muhtemeldir.

Örneklem grubunun doğum yerlerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 6- Örneklem Grubunun Doğum Yerine Göre Dağılımı

Doğum Yeri	Sayı	%
Kent	227	48.4
İlçe	173	36.9
Köy	69	14.7
TOPLAM	469	100.0

Tablo 6’da, örneklem grubunu oluşturanların yaklaşık yarısının (% 48.4) kentte dünyaya geldiğini beyan ettiği görülmektedir. Kent yaşamına ilişkin kod ve pratiklerin edinilmesi ve bu doğrultuda beklenti ve tutum geliştirilmesi; kısaca, kentleşme ve kentlilik bilincinin gelişmesi sürecinde kişinin ‘doğum yerinin’ belirleyici bir faktör olarak değerlendirilebilirliği gündeme gelmektedir. Söz konusu bağlamda, görüşülen kişilerin yaklaşık yarısının kent doğumlu olmaları bir arka plan bilgisi olarak dikkate alınabilir. Bununla birlikte, hızla dönüşen bir kent realitesinin son dönem getirisi olan kameralı gözetimin kent kamusalığı üzerindeki olası etkiselliğini konu alan araştırmanın özgül amaçları açısından, görüşülen kişilerin İstanbul’da ikamet etmekte olup olmadığı daha işe yarar olduğu düşünülebilecek bir parametreyi temsil etmektedir:

Tablo 7- Örneklem Grubunun İkamet Durumuna Göre Dağılımı

İkamet Durumu	Sayı	%
İstanbul’da ikamet edenler	450	95.9
İstanbul’da ikamet etmeyenler	19	4.1
TOPLAM	469	100.0

Tablo 7’de görüldüğü üzere, örneklem grubunun % 95.9’u İstanbul’da ikamet edenlerden oluşmaktadır. İstanbul’da ikamet ediyor olma durumu, kuşkusuz, İstanbul’un özgül kentsel devinimi ve dinamizmine ilişkin daha güncel ve zengin bir

birikimi rezerve ediyor olma anlamına gelecektir. Ama bundan da önce, kameralı gözetimin görece uzun bir süredir uygulama alanı bulduğu, kent realitesinin bir parçası haline geldiği İstanbul’da ikamet ediyor olma durumu, kent tecrübesine olduğu kadar ‘kameralı kent tecrübesine’ de ilişkin olan bir rezervin ifadesidir. İstanbul’da ikamet etmekte olanlar açısından ‘kameralar’ gündelik kent rutininin bir bileşenidir ve bu durum, bir pratik olarak kameralı gözetimin kendisine ilişkin algı, tutum ve değerlendirmeler kadar söz konusu pratiği kuran söylemin alımlanış biçimi üzerinde de belirleyici olması muhtemel bir parametre olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, özünde mekâna ilişkin bir değişken olan ‘ikamet durumu’nun belirleyici potansiyelini, esasen, zaman’a ilişkin olan boyutu tayin eder; başka türlü söylenirse, İstanbul’da ikamet edenlerin *ne kadar süredir* burada ikamet etmekte oldukları, İstanbul’da ikamet ediyor olma durumu ile ilgili olarak geliştirilen bütün öngörüler üzerinde belirleyici olacaktır.

Tablo 8’de, İstanbul’da ikamet etmekte olanların ikamet sürelerine göre oransal dağılımları yer almaktadır:

Tablo 8- İstanbul’da İkamet Edenlerin İkamet Süresi Durumuna Göre Dağılımı

İstanbul’da İkamet Süresi	Sayı	%
1 Yıldan Az Bir Süre	17	3.8
1-5 Yıl	58	12.9
6-10 Yıl	68	15.1
11-15 Yıl	59	13.1
16-20 Yıl	76	16.9
20 Yıldan Uzun Bir Süre	171	38.0
Cevap Yok	1	0.2
TOPLAM	450	100.0

Tabloda, örneklem grubu içinde İstanbul’da ikamet edenlerin yaklaşık % 85’inin ikamet süresinin 6 yıl ve üzeri olduğu görülmektedir. Uzun ikamet süresi ile desteklenmiş bir kent tecrübesinin, kentsel devinime dâhil olma ve buna ilişkin farkındalık geliştirme açısından daha avantajlı bir pozisyonu hazırlayacağı öngörülebilir. Kent kamusalılığına, kentsel risklilik durumuna ve güvenliğe, kameralı gözetimin bir risk yönetimi stratejisi ve güvenlik enstrümanı olarak kent kamusalılığındaki yerine ve bu yerin söylemsel kuruluşuna ilişkin algı, kavrayış ve değerlendirmelerin bu pozisyonun belirleyici etkisine açık olması beklenir.

İkamet durumu ile ilgili olarak dikkate alınması gereken bir diğer parametre, ikamet edilen yer olacaktır. Aşağıdaki tabloda, İstanbul’da ikamet etmekte olanların ikamet ettikleri semte göre oransal dağılımları yer almaktadır:

Tablo 9- İstanbul’da İkamet Edenlerin İkamet Etmekte Oldukları Yere Göre Dağılımı

İstanbul’da Nerede Yaşandığı	Sayı	%
Avcılar	3	0.7
Bağcılar	9	2.0
Bahçelievler	13	2.9
Bakırköy	10	2.2
Bayrampaşa	15	3.3
Beşiktaş	75	16.7
Beykoz	2	0.4
Beyoğlu	24	5.3
Büyükkçekmece	2	0.4
Eminönü	6	1.3
Esenler	6	1.3
Eyüp	11	2.4
Fatih	33	7.3
Gaziosmanpaşa	21	4.7
Güngören	3	0.7
Kadıköy	40	8.9
Kağıthane	19	4.2
Kartal	4	0.9
Küçükçekmece	8	1.8
Maltepe	8	1.8
Pendik	5	1.1
Sarıyer	14	3.1
Şile	1	0.2
Şişli	88	19.6
Tuzla	1	0.2
Ümraniye	14	3.1
Üsküdar	11	2.4
Zeytinburnu	4	0.9
TOPLAM	450	100.0

İkamet edilen yer, araştırmanın özgül amaçları açısından iki yönde seferber edilebilecek bir parametreyi temsil etmektedir. İlk olarak, ikamet edilen yere ilişkin kriminal istatistiklerde ifadesini bulan ‘reel’ risklilik durumu ve güvenlik koşullarının, bir bütün olarak, kameralı gözetime yönelik algı ve değerlendirmeler üzerinde etkide bulunabileceği varsayılabilir. Sözgelimi, ticari etkinliklerin ve kentsel akışın yoğun olduğu merkezi muhitlerde ikamet ediyor olmanın, buralarda daha sıklıkla rastlanması muhtemel kameralı gözetime yönelik algı ve değerlendirmeler üzerinde farklı doğrultularda etkide bulunması beklenir. İkinci olarak, ikamet edilen yerin genel gelir durumu düzeyine bağlı olarak, güvenliğe ilişkin bir takım beklenti ve taleplerin de farklılaşabileceği öngörülebilir. Bu ikinci durumda, kameralı gözetimin – ve belki de güvenliğin kendisinin – sembolik bir dönüşüme uğrayarak bir tür statü göstergesi ya da

statü arayışının bir nesnesi olarak işlevselleşebilirliği de göz önünde bulundurulabilir. İkamet edilen yer, her halükarda, kentin ekonomi-politiğine dair içerimlerle yüklüdür ve bu durumun, kameralı gözetime yönelik algı, tutum ve değerlendirmelerin ikamet edilen yer ile olası korelasyonuna ilişkin bir soruşturma için yeterince elverişli bir hareket noktası sağladığı düşünülebilir.

Veri analizinin izleyen bölümlerinde, sırası geldikçe, örneklem grubunun buraya kadar gözden geçirilen demografik özelliklerinin spesifik bağlamlardaki olası belirleyiciliğine yönelik korelasyonlara ve değerlendirmelere yer verilecektir.

3.2. Farkındalık: Görünürlük Uzamlarında Kameraların Görünürlüğü

Görünürlük uzamlarına ilişkin bir analize ‘kameraların görünürlüğüne’ ilişkin bir analizle başlamayı bir tercih konusu olmanın ötesinde zorunlu kılan nedenler vardır. *Farkındalık*, burada yüklendiği özgül anlamında, kameraların mekânsal görünürlüğüne göndermede bulunmaktadır. Buna göre, kameraların özellikle hangi mekânlarda ve ne tür dinamiklerin belirleyiciliğinde görünürlük kazandığı, farkındalığa ilişkin bir soruşturmanın konusunu oluşturacaktır. Kameraların mekânsal görünürlüğü ile kameralara atfedilen ‘caydırıcılık’ işlevi arasında kurulabilecek olası korelasyon (‘panoptik etkisellik’) göz önünde bulundurulduğunda, kameraların kentsel kamusalığa dönük içerimlerini anlamaya yönelik bir analizin zorunlu olarak farkındalık düzeyine ilişkin bir ön bilgiyi talep edeceği açıktır. Bu nedenle, ilk olarak, kameraların mekânsal görünürlüğünün derecesine ve niteliğine ilişkin verilerin değerlendirilmesi ve böylelikle kameraların mekânsallaşma/bağlamsallaşma eğilimlerine ilişkin ilksel birtakım kestirimlerde bulunulması hedeflenmektedir.

Bu, farkındalığın nicel bir tasvirine olduğu kadar, koşullarına ve dinamiklerine yönelik bir dikkati de gündeme getiren bir hedef. Gerçekleştirilen uygulamada katılımcılara; uygulama bölgesinde kamera bulunup bulunmadığını, kişinin söz konusu bölgede ne sıklıkla bulunduğunu ve son olarak, kentte özellikle nerelerde kamera gördüğünü konu alan üç adet soru yöneltildi. Bulunulan yerde – uygulama bölgelerinin kamera ile gözetim yapılmakta olan yerler arasından seçildiğini anımsamakta yarar var – kamera bulunup bulunmadığı yönündeki soruya verilen yanıtların oransal dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 10- Kameranın Varlığına Dair Farkındalık Durumu

Kameranın Varlığına Dair Farkındalık Durumu	Sayı	%
Evet, var	238	50.7
Hayır, yok	51	10.9
Olabilir	92	19.6
Bilmiyorum	88	18.8
TOPLAM	469	100.0

Tabloda, ‘Evet, var’ yanıtının % 50.7 oransal ağırlığıyla ‘Sizce şu anda bulunduğumuz yerde kamera var mı?’ sorusuna verilen yanıtlar arasında ilk sırada yer aldığı; bunu % 19.6 oranı ile ‘Olabilir’, % 18.8 oranı ile ‘Bilmiyorum’ ve % 10.9 oranı ile ‘Hayır, yok’ yanıtının takip ettiği görülmekte. Cinsiyet, yaş ve araştırmanın

gerçekleştirildiği bölge gibi değişkenlerle anlamlı bir korelasyon göstermediği anlaşılan bu dağılımda, ‘Evet, var’ yanıtını verenlerin oluşturduğu oran (% 50.7) yüksek bir farkındalık düzeyinin varlığına kanaat getirmek için yeterince ikna edici görünebilir. Ancak burada özellikle anlamlı görülen nokta, ‘Olabilir’ yanıtının, sahip olduğu oransal ağırlıkla (% 19.6) ‘Evet, var’ yanıtının hemen arkasında yer alıyor olmasıdır. Görüşmelerin kentsel akışın yoğun olduğu merkezi bölgelerde gerçekleştirildiği göz önünde bulundurulduğunda, ‘Olabilir’ yanıtının oransal ağırlığı itibariyle ‘Bilmiyorum’ (% 18.8) ve ‘Hayır, yok’ (% 10.9) yanıtlarının önünde yer alıyor olması özellikle anlamlı görünmekte. ‘Olabilir’ ifadesi, kesin yargı bildirmek yerine bir olasılığın dile getirilişini temsil ettiği ölçüde, söz konusu oran (% 19.6) bulunulan mekânda kameranın bulunabilirliğine ilişkin makul bir tahmin ya da beklentinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Görüşmelerin gerçekleştirildiği akış-mekânları, güvenlik ve risk yönetimine ilişkin duyarlılığı diri tutan bir uzamsal bağlama karşılık gelmekte ve ‘olabilirliğe’ tanınan kredi, anlaşıldığı kadarıyla, kameraların söz konusu bağlamdaki işlevselliğine yönelik zımni kabullere yaslanmakta.

Bu son nokta ile ilgili olarak, farkındalık düzeyinin koşul ve dinamiklerini anlamaya yönelik bir analizin öngöreceği ‘mekâna aşinalık’ değişkeni oyuna dâhil edilebilir. Buna göre, ‘Şu anda bulunduğumuz yerden ne sıklıkla geçiyorsunuz?’ sorusuna verilen yanıtlardan elde edilen verilerle, bulunulan yerde kamera bulunup bulunmadığı yönündeki soruya verilen yanıtlardan elde edilen verilerin korelasyonu aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 11- Bulunulan Yeri Kullanma Sıklığına Göre Kameranın Varlığına Dair Farkındalık Durumu

Bulunulan yeri kullanma sıklığı	Kameranın Varlığına Dair Farkındalık Durumu								TOPLAM	
	Evet, var		Hayır, yok		Olabilir		Bilmiyorum			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Her gün / sık sık	126	66.7	23	12.2	24	12.7	16	8.5	189	100.0
Arasıra / Bazen	69	38.1	22	12.2	51	28.2	39	21.5	181	100.0
Nadiren	42	45.2	6	6.5	14	15.1	31	33.3	93	100.0
İlk defa	1	16.7	-	-	3	50.0	2	33.3	6	100.0
TOPLAM	238	50.7	51	10.9	92	19.6	88	18.8	469	100.0

Tabloda ‘Her gün / Sık sık’ beyanına denk gelen satıra bakıldığında, ‘bulunulan yeri kullanma sıklığı’ ile ‘bulunulan yerde kamera olup olmadığına ilişkin doğru yanıt’ arasında pozitif bir korelasyonun olduğu sonucuna rahatlıkla ulaşılabilir. Buna göre,

bulunulan yerden ‘Her gün / Sık sık’ geçtiğini beyan edenlerden % 66.7’si kamera olup olmadığı sorusuna ‘Evet, var’; % 12.7’si ‘Olabilir’; % 12.2’si ‘Hayır, yok’ ve % 8.5’i ‘Bilmiyorum’ yanıtını vermekte. Bununla birlikte, söz konusu mekânı kullanma sıklığı ile orada kamera bulunup bulunmadığına ilişkin doğru beyan arasında görülen bu korelasyon, aşağı satırlara inildikçe muğlaklaşmaya başlıyor. Sözelimi ‘Nadiren’ beyanına düşen % 45.2 oranındaki ‘Evet, var’ yanıtı, bu anlamda çarpıcı bir veri. Bu noktada akla, tekrar, mekânın risk durumu değerlendirmesine yaslanan ‘bilinçli tahmin’ faktörü gelmekte. Yine, ‘Olabilir’ yanıtının ‘Her gün / Sık sık’ (% 12.7) ve ‘Arasıra / Bazen’ (% 28.2) beyanlarına düşen görece oransal yoğunluğu da bu savı destekleyen bir veri olarak değerlendirilebilir.

Anlaşıldığı kadarıyla, ‘mekâna aşinalık’ ile ‘farkındalık’ arasındaki korelasyon ilk bakışta görüldüğü kadar doğrusal değildir; dahası, mekâna aşinalık düzeyinin yüksek olduğu durumlarda gözlenen yüksek farkındalık düzeyinin, zorunlu olarak bu aşinalıkla ilgili olduğu da kesin değildir: nitekim çok çeşitli araçlar (yazılı ve görsel basın, internet, çevreden duyulanlar) marifetiyle, mesela uygulama bölgelerinden biri olan Taksim Meydanı’nın kameralarla gözetlenmekte olduğu orada yaşamayanlar için bile sıradan bir bilgidir. Dahası, farkındalık, zorunlu olarak, kameranın reel mevcudiyetine de bel bağlamaz; kameranın mekândaki mevcudiyetinden ziyade bu yöndeki bir olasılığın tanınmasına ilişkindir. Bir bütün olarak bakıldığında, Tablo 11’de görülen oransal dağılımın üzerinde durulmasını talep ettiği sav, kameralara ilişkin farkındalığın mekânsal risk değerlendirmelerinde temellenen beklenti ve algılamalarla ilişkili olabilirliğidir – buna göre, kameralara ilişkin farkındalık, çoğu durumda, tecrübî bilgidir ziyade mekânsal algı ve değerlendirmeler tarafından öncelenir. ‘Şehirde nerelerde kamera gördünüz?’ sorusuna verilen yanıtların sistematik bir dökümünü gösteren aşağıdaki tablo, bu yoruma dolaylı da olsa destek sağladığı düşünülebilecek veriler içermekte:

Tablo 12 – Kentte Kamera Görülen Yerler

Kamera Görülen Yerler	S	%
Meydanlar, caddeler; işlek, hareketli ve yoğun yerler	197	42.0
Alışveriş merkezleri, mağazalar, marketler ve kuyumcular	116	24.7
Bankalar, banka önleri, ATM'ler	90	19.2
İş merkezleri, işyerleri, ofisler, fabrikalar, işletmeler	69	14.7
Trafik ışıkları, trafik kontrol ve radar noktaları, otoban ve geçitler, köprüler, kavşaklar	47	10.0
Her yer	41	8.7
Merkezi ve kritik noktalar	31	6.6
Metro, metro giriş-çıkışları, duraklar ve toplu ulaşım	16	3.4
Okul, dersane, yurt	15	3.2
Resmi daireler, kamu binaları	6	1.2
Hiçbir yer	5	1.1
Hastaneler	3	0.6
Özel mülkler, siteler	3	0.6
Eğlence yerleri, gece kulüpleri, fuar alanları	3	0.6
Camiler	2	0.4
Turistik mekânlar	2	0.4
Tarihi mekânlar	1	0.2
Sahiller	1	0.2
TOPLAM	469	---

Not: Birden fazla seçenek işaretlenerek yanıtlanmıştır.

Bu tablo, bir bakıma, kameralı kent mekânlarının zihinsel bir topografyasını sunmakta. Birden fazla yanıtın alınabildiği bu soruya verilen yanıtlar arasında ilk sırayı % 42.0 oransal ağırlığı ile ‘Meydanlar, caddeler; işlek, hareketli ve yoğun yerler’ yanıtının aldığı görülüyor. İkinci sırada % 24.7 oranı ile ‘Alışveriş merkezleri, mağazalar, marketler ve kuyumcular’ yanıtı yer alırken, bunu % 19.2 oranı ile ‘Bankalar, banka önleri, ATM’ler’; % 14.7 ile ‘İş merkezleri, işyerleri, ofisler, fabrikalar, işletmeler’; % 10.0 ile ‘Trafik ışıkları, trafik kontrol ve radar noktaları, otoban ve geçitler, köprüler, kavşaklar’ yanıtları izlemekte. Kaba bir tasnifle, kameraların görünürlüğünün özellikle kamusal alanlarda söz konusu olduğunu (% 42.0, % 10.0, % 6.6, vd.), bunu yakın sayılabilecek bir oranla yarı-kamusal ve ticari niteliği öne çıkan mekânların (% 24.7, % 19.2, % 14.7, vd.) izlediğini söylemek mümkün. Bununla birlikte, mekânsal risk algısının katkısını hesaba katan bir analiz, bu dağılımı daha anlamlı bir hale getirebilir. Öncelikle, % 42.0 oranıyla ilk sırada yer alan

‘Meydanlar, caddeler; işlek, hareketli ve yoğun yerler’ yanıtında ifadesini bulan mekânsal bağlamın, trafik kontrolünden asayişe uzanan bir yelpazeyi kapsayan oldukça şümullü bir risk yönetimi nosyonuna göndermede bulunduğu görülmekte. Bu, onu, spesifik risk noktalarının kontrolünü ve sınır denetimini öngören ‘Merkezi ve kritik noktalar’ (% 6.6) yanıtından ayıran yönü oluşturuyor. Tabloda aşağı satırlara doğru inildikçe daha spesifik gereklilikler talep eden mekânlarla karşılaşmakta: risk unsurunu ağırlıkla asayiş sorunlarının oluşturduğu ‘Alışveriş merkezleri, mağazalar, marketler ve kuyumcular’ (% 24.7) ile sürecin ve çalışanların kontrolünün öncelikli hedef olarak belirlendiği ‘İş merkezleri, işyerleri, ofisler, fabrikalar, işletmeler’ (% 14.7), sözü edilen özgül kullanımları örneklemekte. Her halükarda burada, mekânsal risk değerlendirmelerinden beslenen bir kamera algısının, kameralara yönelik farkındalıkta belirleyici bir zemin oluşturabilirliği gündeme gelmekte. Bu konuda gerçekleştirilmiş olan diğer çalışmalarda da, mesela farkındalığın, kameranın tam olarak nerede bulunduğu tecrübî bilgisinden ziyade nerelerde konumlandırılmış olabileceği konusunda yapılan ‘makul tahminler’e yaslanabildiği (Helten & Fischer, 2004: 12-3) ve mekânsal güvenlik algısı tarafından belirlenebilmekte olduğu (Klauser, 2004: 156) gibi, burada geliştirilen yorumlarla paralellik gösteren sonuçlara varıldığı görülmekte.⁹

⁹ Helten & Fischer’in (2004) URBANEYE Projesi kapsamında Berlin’de gerçekleştirdikleri uygulamada, ‘Sizce şu anda bulunduğumuz yerde kamera var mı?’ sorusuna ‘Evet, var’ (% 60.6) yanıtı verenlerden kameranın yerini işaret etmeleri istenmekte ve önemli bir oranın – sadece % 8.4’ü işaret ediyor – bunu yapmadığı; ayrıca mekâna aşinalık düzeyi ile doğru tahmin arasında da kayda değer bir pozitif korelasyonun bulunmadığı görülmekte. Kameraların görünürlüğünün özelden kamusal mekânlara doğru, *kameraların mevcudiyetine paralel bir biçimde* arttığı, bir başka deyişle reel görünürlükle örtüştüğü yorumunda bulunan Helten & Fischer, bununla birlikte, kameraların mekânsal konumuna ilişkin beyanların tecrübî bilgiden çok ‘makul tahminlere’ dayalı olduğu sonucuna varmakta. Klauser’in (2004) Olten’de gerçekleştirdiği uygulamada ise ‘Şehirde nerelerde kamera gördünüz?’ sorusunu, beyan edilen mekânın bir özel isimle örneklendirilmesi talebi takip etmekte; bu yolla mesela ‘Bankalar’ yanıtı veren birinin bu yanıtının spekülâtif mi yoksa tecrübî bilgiye mi dayalı olduğu takdir edilmekte. Bizim çalışmamızda söz konusu soru için tanınan ‘Olabilir’ seçeneğinin, ‘makul tahmin’ ya da ‘spekülasyon’ olasılığını karşıladığı düşüncesindeyiz. Klauser, ayrıca, kameraların kamusal mekânlardaki görünürlüğünün de kendi içinde farklılaşabildiği verisinden hareketle, farkındalığın esasen mekânsal risk algısı ile ilişkili olduğu kanısındadır. Söz konusu çerçevede Klauser’ın, kişilerin kendilerini özellikle güvensiz hissettikleri mekânların tespitine yönelik bir sorudan elde ettiği verileri de seferber ettiği belirtilmeli. Ancak bu korelasyonun, ‘risk’ unsurunu daha baştan sadece ‘güvenliğe’ ilişkin bir algıya indirgediği gerekçesiyle yeterince anlamlı olmadığı kanısındayız. Bununla birlikte biz de, kameraların

Gelinen aşamada, analizin bütünü açısından temel öneme sahip kimi noktalara işaret edilebilir. Farkındalık, ilk olarak, kameraların kentsel mekânlardaki reel dağılımını değil ama özne odaklı bir krokisini ifade eder – kameraların mekândaki mevcudiyetinin öznenin gözünden teyidini içerir. İkinci olarak, belirlenimci bir anlamda olmamak üzere, kameranın reel mevcudiyetinin teyidi, nerelerde görülebileceğine ilişkin bir kestirimler/beklentiler bütünü ve kameraların mekânsal mantığına ilişkin zımnî bir arka plan bilgisi – daha özelde mekânsal risk değerlendirmeleri – temelinde gerçekleşir. Üçüncü olarak, kameraların bu temelde gerçekleşen görünürlüğü, mevcudiyetine tanınan bir meşruiyeti de zorunlu olarak içeriyor değildir. Farkındalık, pekâlâ, gözetleniyor olma olasılığına ilişkin bir duyarlılığı harekete geçirebileceği gibi, bizzat kendisi böyle bir duyarlılıktan besleniyor da olabilir. Bununla birlikte farkındalık, gözetleniyor olma olasılığına ilişkin bir duyarlılığa indirgenebilir de değildir; olası bir duyarlılığın mekânsal bağlamını anlamada bir tür ‘bağımsız değişken’ işlevi görebilir belki – duyarlılıktan çok duyarlılığın bağlayıcı olmayan koşullarına ilişkindir. Farkındalık, dördüncü olarak, gözetim kameralarının kent tecrübesi ve kentsel kamusalılık üzerindeki etkilerinin anlaşılmasında ilksel doneyi oluşturur; bununla birlikte, onu motive eden ‘mekânsal risk değerlendirmelerinin’ kameranın mevcudiyeti karşısında geliştirilen tutumlar ile ilişkisinin anlaşılması, kameralı gözetim pratiğine ve bu pratiği kuran söyleme ilişkin algıların odağa alınmasını gerektirir.

3.3. Pratik: Kameralar Kimi, Neyi, Nasıl İzler?

Kameralı gözetimin kent tecrübesine ve kentsel kamusalığa dönük içerimleri, ilk elde, kameralarda cisimleşen bakışın kime ve neye çevrili olduğuna ilişkin yaygın algıya yönelik bir soruşturmayı gündeme getirir. Böyle bir soruşturma önemini iki düzeyde hissettirmekte: öncelikle, kamera pratiğine yönelik algı, kamera tecrübesinde öznel ve ilksel bir referans oluşturur – kamera ile gözetleniyor olma karşısında

görünürlüğünün, kameraların *reel/mekânsal mevcudiyetinden* ziyade *mekânsal mantığı*nda temellendiğini düşünen Klauser’in yorumuna yakın durmaktayız. Söz konusu çalışmalar için bkz. HELTEN, F., FISCHER, B. (2004): *What Do People Think About CCTV?: Findings from A Berlin Survey*, Urbaneye Working Paper No.13, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp13.pdf. Ayrıca bkz. KLAUSER, Francisco (2004): ‘A Comparison of the Impact of *Protective* and *Preservative* Video Surveillance on Urban Territoriality: The Case of Switzerland’, in: *Surveillance & Society*, [http://www.surveillance-and-society.org/articles2\(2\)/switzerland.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles2(2)/switzerland.pdf)

geliştirilen tutumlar, söz konusu algı zemininde şekillenir. Pratiğe ilişkin algı, bu nedenle, pratiğin kendisine olduğu kadar, söz konusu pratiğin ‘muhatabına’ ilişkin bir algıyı da rezerve eder. Başka türlü söylenirse; kamera pratiğine yönelik algı, kaçınılmaz olarak, kişinin kendi görünürlüğüne ilişkin algılamasını da içerir. Kameraların ne’liğine ilişkin algı, kameranın görüş alanında bulunuyor olmanın anlamına ilişkin bir algıdır aynı zamanda. Bu olgu, daha ileri bir düzeyde, pratiğe ilişkin algının, bakış-mekânın konfigürasyonlarından sökün eden mahremiyet ve denetime ait sorunsallara yaptığı göndermelere işaret eder. Söz konusu sorunsallar, doğrudan doğruya, kamera pratiğine ilişkin algılamaların – daha doğrusu, bunların kişinin kendi görünürlüğüne ilişkin algılamasını da içeriyor olması durumunun – bir fonksiyonu olarak varlık kazanırlar. Dolayısıyla burada, pratiğin ne’liğine ilişkin olduğu kadar, kent tecrübesine dair içerimlerine de ilişkin olan bir algının izi sürülmekte.

Bu amaca hizmet edebilecek sorulardan biri, ‘Size göre kameralar özellikle kimleri izlemektedir?’ şeklinde formüle edildi. Elde edilen verilerin sistematik dökümü aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 13- Kameraların Özellikle Kimleri İzlediğine Dair Beyanlar

Özellikle Kimlerin İzlendiğine Dair Beyanlar	Sayı	%
Herkesi	313	66.7
Suçluları, kamu düzenini bozanları	50	10.7
Şüphelileri, suça eğilimli olanları	39	8.3
Hırsızları, kapkaççıları, yankesicileri, gaspçıları	36	7.7
Yaya ve araç trafiğini	7	1.5
İşyeri çalışanlarını ve müşterileri	5	1.1
Sistem muhaliflerini, devleti tehdit edenleri	4	0.9
Tinercileri, sapıkları	3	0.6
Kaçakları, aranan kişileri	1	0.2
Yabancıları	1	0.2
Yerine göre değişir	1	0.2
Fikrim yok	9	1.9
TOPLAM	469	100.0

Kameraların özellikle kimleri izlemekte olduğuna ilişkin soruya verilen yanıtlar arasında ilk sırayı belirgin bir oransal ağırlıkla ‘Herkesi’ (% 66.7) beyanının aldığı; bunu, ‘Suçluları, kamu düzenini bozanları’ (% 10.7) ve ‘Şüphelileri, suça eğilimli olanları’ (% 8.3) beyanlarının takip ettiği görülüyor. Bu sıralamada özellikle ilginç

görünen şey, ‘Suçluları, kamu düzenini bozanları’ (% 10.7), ‘Şüphelileri, suça eğilimli olanları’ (% 8.3), ‘Hırsızları, kapkaççıları, yankesicileri, gaspçıları’ (% 7.7), ‘Kaçakları, aranan kişileri’ (% 0.2) gibi güvenlik retoriğinde öngörülen görece spesifik hedeflerin, ‘Herkesi’ yanıtının sahip olduğu oran (% 66.7) göz önünde bulundurulduğunda oldukça düşük bir yüzdeye karşılık geliyor olması. Bir diğer nokta, kameraların özellikle kimleri izlemekte olduğu sorusuna verilen yanıtların cinsiyet durumu değişkeni ile anlamlı bir korelasyon göstermiyor oluşu. Bu, çok yalın bir mantıkla, mesela kadınların kendilerini kamerada temsil olunan ‘eril bakışın’ öncelikli nesnesi olarak algılamadıkları anlamına gelir. Bu tablonun, kameranın bakışına ve varsayılan güvenlik işlevine ilişkin algılamalara açıklık kazandıracak oldukça anlamlı ipuçları içerdiği öne sürülebilir. İlk olarak, kameralar da tıpkı *anonim bakış* gibi ilkesel olarak ‘herkes’i izlemektedir, özgül hedefleri değil. % 66.7 oranında temsil edilen ‘Herkesi’ beyanı, kameralı gözetimin en azından işleyiş mantığı itibari ile odaklı, takibe dayalı ya da iz sürücü bir gözetleme pratiği olarak algılanmakta olmadığını ima eder. Kameranın bakışı, şu haliyle, anonim bakışın bir parçasıdır; güvenlik ereğinin gözetilmesi ise onu olsa olsa anonim bakışın bir tür ‘ikamesi’ olarak değerlendirmeye varır.

Bu durum, daha geniş bir yorumla, kameralara atfedilen güvenlik işlevinin *proaktif* olmaktan çok *reaktif* bir paradigma temelinde gerçekleştiriliyor olduğuna dönük bir algının ifadesi olarak da değerlendirilebilir. Buradaki kullanımında ‘proaktiflik’, kameralı gözetimin kıymet-i asliyesi mesabesinde kabul gören ‘caydırıcılık’ işlevinde ifadesini bulan, kameranın salt mevcudiyetinin (ya da buna ilişkin bir varsayımın) olası etkiselliğine göndermede bulunan bir *önleyiciliğe* değil; suçluya, anormale ve ‘sakıncalı’ya ilişkin normatif belirlemelere ve prototipleştirmelere dayalı odaklı izlemeler yoluyla, ‘suçun’ oluşmasını beklemeden kendine alan açan bir *müdahaleciliğe* göndermede bulunmakta. Birinci durumda ‘önleyicilik’, kameraların mevcudiyetinin *umulan* bir işlevi iken; ikinci durumda prototipleştirmelerin/ kategorizasyonların yön verdiği iz sürmeler temelinde gerçekleşen bir denetim ve müdahale pratiğinin *öngörülebilir* bir sonucudur.

Kameraların özellikle kimleri izlemekte olduğuna yönelik soruya % 66.7 oranında verilen ‘Herkesi’ yanıtı, bu bağlamda, kameralı gözetimin odaklı ve kategorik olması anlamında proaktif bir güvenlik anlayışından çok; yaygın bir izleme ve suç teşkil eden eylemlere yönelik olması anlamında reaktif bir güvenlik anlayışının bileşeni olarak algılanmakta olduğuna işaret etmekte. Bununla birlikte, ‘Suçluları, kamu düzenini

bozanları' (% 10.7), 'Şüphelileri, suça eğilimli olanları' (% 8.3), 'Hırsızları, kapkaççıları, yankesicileri, gaspçıları' (% 7.7), 'Tinercileri, sapıkları' (% 0.6), 'Kaçakları, aranan kişileri' (% 0.2) gibi görece spesifik hedefleri betimleyen beyanları da proaktif bir pratikte öngörülen, kategorileştirmelere dayalı odaklı gözetime ilişkin bir algının göstergeleri olarak değerlendirmek yanıltıcı olabilir. Zira söz konusu betimlemeler, ağırlıklı, suç ve suçluluğa ilişkin konvansiyonel kavrayışın içinden suç teşkil eden eylemlere göndermede bulunurlar – prototiplerden çok vaka'ları, kameranın odaklandıklarından çok 'gözüne takılanları' temsil ederler. Kameranın bakışının yönelimi, anonim olan'adır.

'Size göre kameralar özellikle ne türden davranışları izlemektedir?' sorusuna verilen yanıtların sistematik dökümünü içeren aşağıdaki tabloda, bu doğrultudaki bir yorumu desteklediği düşünülebilecek veriler yer almakta:

Tablo 14- Kameraların Özellikle Ne Türden Davranışları İzlediğine Dair Beyanlar

Özellikle Ne Türden Davranışların İzlendiğine Dair Beyanlar	Sayı	%
Olağan şeyler	114	24.3
Yasalara uygun olmayan, suç oluşturanlar	99	21.1
Şüphe çekenler	97	20.7
Rahatsız eden, şiddet içerikli, taşkın, tehlikeli olanlar	44	9.4
Hırsızlık, gasp, kapkaç, vb.	34	7.2
Normal olmayan, 'uygunsuz' davranışlar	14	3.0
Muhalif gösteriler, yürüyüşler, olaylar	8	1.7
Trafik	4	0.9
Madde bağımlılığı	3	0.6
Kameraların gerçek amacının dışındaki izlemeler	3	0.6
Canlı bomba	1	0.2
Cinayet	1	0.2
Kaçakçılık	1	0.2
Fikrim yok	46	9.8
TOPLAM	469	100.0

Kameraların özellikle ne türden davranışları izlediğine yönelik soruya verilen yanıtlar arasında ilk sırayı % 24.3 oranı ile 'Olağan şeyler' beyanının aldığı görülüyor. Bu, kameraların odaklı gözetim yapmıyor olduğuna ilişkin algının oransal bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bir önceki tabloda olduğu gibi burada da spesifik tanımlamalar daha düşük oranlarda temsil edilmekte. Ama bundan daha anlamlı

görünen şey, takip eden yanıtların oranlarının (% 21.1 ile ‘Yasalara uygun olmayan, suç oluşturanlar’ ve % 20.7 ile ‘Şüphe çekenler’), ilk sırada yer alan ‘Olağan şeyler’ yanıtının sahip olduğu orana, önceki tabloda görülene kıyasla daha yakın değerlerde seyretmesi. Bir başka deyişle, önceki tabloda ‘Herkesi’ beyanına düşen % 66.7’lik oran, ‘Olağan şeyler’ beyanında % 24.3’e gerilemekte. Yapılan çaprazlamada, ‘Herkesi’ beyanına karşılık gelen oranın (% 66.7), ‘Size göre kameralar özellikle ne türden davranışları izlemektedir?’ sorusuna verilen yanıtların ilk dördü arasında dağıldığı (‘Olağan şeyler’ için % 30.4, ‘Yasalara uygun olmayan, suç oluşturanlar’ için % 15.7, ‘Şüphe çekenler’ için % 23.3 ve ‘Rahatsız eden, şiddet içerikli’ için % 10.9 olmak üzere) görülmekte. Bu durum, reaktif bir güvenlik algısının, tek başına ‘Herkesi’ yanıtına karşılık gelen yüzdenin ifade ettiğinden daha önemli bir göstergesi olarak okunabilir. Buna göre, kamera anonim bir bakış gibi ‘Herkesi’ izlemekte; ama mesela ‘Yasalara uygun olmayan’ ve ‘Şüphe çeken’ davranışlara (suç teşkil eden eylemlerin kendisine) odaklanmaktadır. Bu oranların açığa çıkardığı algıya göre, risk ya da suç oluşturan eylemler kameranın bakışına ‘takılır’; kameranın esasen anonim olana çevrili bakışına takılan eylem ve olaylar, risk ve güvenliğe ilişkin yeni bir tanımlamanın ya da sınıflamanın konusu da değildir. Bir alışveriş merkezindeki kameralı gözetim sisteminin yoksul görünümlü, serseri, dilenci vb. kimseleri uzaklaştırmaya yönelik bir amaç doğrultusunda seferber edilmesi ile olası bir hırsızlık girişiminin tespiti için kullanılması arasındaki farktır bu. İlkinde prototipleştirmelere yaslanan, odaklı, doğası itibarıyla ayırıcı – ve dışlayıcı – bir gözetim pratiği söz konusuysa; ikincisinde risk ve güvenliğe ilişkin hâlihazırdaki tanımlamaların çizdiği sınırı tanıyan ve söz konusu sınır uyarınca suç teşkil eden eylemleri odağa alan bir pratik söz konusudur.

Proaktif bir güvenlik algısının içerimlerinden biri, kameraların anlık izleme yapıyor olduklarına ilişkin zımni kabuldür. Anlık izleme, gerçekten, onu ayırıcı kılan niteliğini oluşturuyor olması anlamında, proaktif bir paradigmanın mümkün değil ama mutlak koşulunu oluşturur.¹⁰ Kameranin bakışı, buna göre, ‘her an her yerde hazır ve

¹⁰ W. R. Webster, kameralı gözetim sistemlerini sahip oldukları teknik imkân ve sofistikellik derecesine göre üç grupta kategorize eder: ‘aktif-olmayan sistemler’, ‘reaktif sistemler’ ve ‘proaktif sistemler’. *Aktif-olmayan* sistemler, izleme ve kayıt yapma kapasitesine sahip olmayan, sadece ‘sahte kameraların’ mekândaki mevcudiyeti yoluyla caydırıcılığı hedefleyen uygulamalardan oluşur. *Reaktif* sistemler, görüntü verilerini kaydetme, depolama ve işleme kapasitesine sahip olan ve olayın meydana gelmesinin ardından görüntü verilerine erişimi mümkün kılan sistemlerdir. *Proaktif* sistemler ise, görüntü verilerini

nazır’ bir bakış değildir sadece; aynı zamanda ve bundan önemlisi, anlık müdahaleye imkân veren – buna teşne – bir bakıştır. Yapılan uygulamada, ‘Size göre kameraların ne kadarında görüntüler sürekli izlenmektedir?’ şeklinde, anlık izleme konusundaki değerlendirmelerin yönünü belirlemeyi amaçlayan bir soru yöneltildi. Bu soruya verilen yanıtların oransal dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 15- Kameraların Ne Kadarında Görüntülerin Sürekli İzlendiği Konusundaki Tahminler

Kameraların Ne Kadarında Görüntülerin Sürekli İzlendiği Konusundaki Tahminler	Sayı	%
Hepsinde	80	17.1
Çoğunda	186	39.7
Bazılarında	183	39.0
Hiçbirinde	8	1.7
Cevap Yok	12	2.6
TOPLAM	469	100.0

Bu dağılımda dikkati çeken ilk unsur, yalnızca ‘kayıt’ işleviyle sınırlı bir izlemeye ve ‘sahte kamera’ olasılığına pirim vermeyen bir algının göstergesi olarak, ‘Hiçbirinde’ (% 1.7) beyanının oldukça düşük bir orana sahip olmasıdır. ‘Hepsinde’ (% 17.1) beyanının da, ‘Çoğunda’ (% 39.7) ve ‘Bazılarında’ (% 39.0) beyanları ile kıyaslandığında görece düşük bir orana sahip olduğu görülmekte.¹¹ Bu oransal dağılım,

kaydetme, depolama ve işleme kapasitesine sahip olmanın yanında, ‘anlık izleme’ yapan ve böylece olaylara anında müdahaleye imkân veren sistemlerdir. Bkz., William R. WEBSTER (2004): ‘The Diffusion, Regulation and Governance of Closed-Circuit Television in the UK’, in: *Surveillance & Society*, [http://www.surveillance-and-society.org/articles2\(2\)/diffusion.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles2(2)/diffusion.pdf), s. 234. Burada, söz konusu kavramın, sistemin Webster’in sözünü ettiği kapasitesinin belli prototipleştirmelere dayalı olarak ‘suç teşkil eden eylemin’ daha oluşmadan engellenmesi yönünde seferber edilebilirliği imkanını da gözetten bir kullanımı söz konusudur.

¹¹ Helten & Fischer’in (2004) Berlin’de gerçekleştirdikleri uygulamada ‘Kameraların ne kadarında görüntüler sürekli izlenmektedir?’ sorusuna katılımcıların % 5.9’u ‘Hepsinde’, % 36.5’i ‘Çoğunda’, % 54.2’si ‘Bazılarında’, % 1.0’ı ‘Hiçbirinde’ ve % 3.4’ü ‘Bilmiyorum’ yanıtlarını vermiştir. Bkz. HELTEN, F., FISCHER, B. (2004): *What Do People Think About CCTV?: Findings from A Berlin Survey*, Urbaneye Working Paper No.13, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp13.pdf, s. 15-6. A. R. Saetnan ve arkadaşlarının (2004a) yine URBANEYE projesi kapsamında Oslo’da gerçekleştirdikleri alan araştırmasında ise söz konusu değerler ‘Hepsinde’ yanıtı için % 5.5, ‘Çoğunda’ için % 30.9, ‘Bazılarında’ için % 58.2, ‘Hiçbirinde’ için % 0.5 ve ‘Bilmiyorum’ yanıtı için % 5.1 olarak gerçekleşmiştir. Bkz. SAETNAN, A. R., vd. (2004a): *Views from under Surveillance: Public Opinion in A Closely Watched Area in Oslo*, Urbaneye Working Paper No.12, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp12.pdf, s. 21-2.

kameralı gözetimde anlık izleme yapılmıyor olduğuna ilişkin yaygın bir kanının varlığına işaret ediyor. Bu durum, anlık müdahaleye tanınan olasılığı önemli ölçüde çaptan düşürmesi ölçüsünde, proaktif bir güvenlik algısının belirleyiciliğinden söz edilemeyeceğinin net bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Dahası, ‘Hepsinde’ yanıtına karşılık gelen % 17.1’lik oranın da güvenliğe ilişkin proaktif bir algının aynı netlikteki bir göstergesi olup olmadığı açık değildir. Daha önce de ifade edildiği gibi, anlık izleme reaktif bir güvenlik algısının bileşeni olarak *da* değerlendirilebilir. Gözetim pratiğinin özgül hedeflerine ilişkin algının analizinden kazanılan görümler oyuna dâhil edildiğinde, % 17.1 oranındaki ‘Hepsinde’ yanıtının doğrudan proaktif bir algıyı işaret ettiği değerlendirmesine ihtiyatla yaklaşmak daha makul görünmektedir.

Gelinen noktada, kameralı gözetim pratiğine ilişkin algılamamanın, her şeyden önce, söz konusu pratiğe atfedilen özgül bir güvenlik algılamasına yaslandığı saptamasında bulunulabilir. Bu algının, ilk olarak, politik içerikli eylemlere yönelik olmaktan çok asayiş sorunlarına yönelik bir güvenlik nosyonunu esas aldığı görülmekte. Tablo 13’teki ‘Sistem muhaliflerini, devleti tehdit edenleri’ (% 0.9) ile Tablo 14’teki ‘Muhafif gösteriler, yürüyüşler, olaylar’ (% 1.7) beyanlarının sahip olduğu görece düşük oranlar göz önünde bulundurulduğunda, kameralara atfedilen güvenlik işlevinin asayiş sorunları ile sınırlı olduğu söylenebilir. İkinci olarak, asayiş sorunlarının da ‘Rahatsız eden, şiddet içerikli, taşkın, tehlikeli olanlar’ (% 9.4) ve ‘Hırsızlık, gasp, kapkaç, vb.’ (% 7.2) gibi, özellikle belli türde olanlarının açık ifadesine rastlanmakta. Üçüncü olarak, suç ve suçluluğa ilişkin kavrayışların konvansiyonel tanımlamaların sınırları içinde yer aldığı ve kameralı gözetimin, suç daha oluşmadan prototipleştirmeler temelinde müdahaleyi öngören proaktif bir pratik olmaktan çok reaktif bir güvenlik paradigması temelinde algılanmakta olduğu görülmekte. Bu; kameraların bir güvenlik enstrümanı olarak seferber edilmesinin paradigmal bağlamını oluşturduğu düşünülebilecek proaktif güvenlik anlayışı ‘caydırıcılık’ üzerinden değil ama ‘müdahalecilik’ üzerinden okunduğunda, kameralı gözetimin, daha konvansiyonel bir güvenlik anlayışının bileşeni olarak değerlendirildiği anlamına gelir.

Söz konusu çalışmalarda, bu soru için de geçerli olmak üzere, kameraların teknik kapasitesine ilişkin değerlendirmelerin gerçeğe kıyasla ‘abartılı’ olduğu kaydı düşülmekte ve bu durum kendi başına dikkate değer bulunmaktadır. Bununla birlikte, burada, hâlihazırdaki değerlendirme ve kanaatlerin kentsel davranış ve tutumlar üzerindeki olası etkisinin, bunların ne derece gerçekçi olduğunu teğet geçen bir sorunsal alanı oluşturduğu esas alınarak bu türden bir karşılaştırmaya gitme ihtiyacı duyulmamıştır.

Kameralara atfedilen güvenlik işlevinin kapsamına ilişkin bu algıya, kameranın bakışını anonim bakışın bir ikamesi olarak kuran algı eşlik etmektedir. Pratiğe ilişkin bu türden bir algının kent tecrübesine dönük içerimleri konusunda da kimi saptamalarda bulunulabilir. Odaklı değil ama anonim bir izlemenin faili olarak algılandığı ölçüde, kameranın bakışı, kent rutininin akışında absorbe edilmeye müsait bir hüviyet kazanır. Daha önce ifade edildiği gibi, kamera pratiğine ilişkin algı kaçınılmaz olarak kişinin kendi görünürlüğüne ilişkin algılamasını da içerir. Pratiğe ilişkin bu algının, kameranın bakışını anonim bakışın bir ikamesi olarak kurması ölçüsünde, gözetleniyor olmanın kent tecrübesinin spontane akışını sekteye uğratacak olası bir etkiselliğini minimize edeceği sonucuna varmak zor değildir. Kameranın bakışına atfedilen anonimlik, kamera tarafından ‘izleniyor olmaktan’ ziyade kameranın ‘görüş alanında bulunuyor olma’ anlamına gelir; şu koşulda izleniyor olma, mutlak olmaktan çok bir olasılık konusudur. Bununla birlikte, anonim izleme, tam da bu nedenle, izleniyor olma olasılığının kendisini de daima diri tutar. Dolayısıyla kameranın bakışını anonim bakışın bir parçası olarak algılama yönündeki yaygın eğilimin, kameranın temsil ettiği bakışın idaresinde ideal durumu temsil ettiği yollu bir kolaycılığa düşülmemelidir. İzleyen bölüm, özellikle mahremiyet ve denetim kavramlarına dönük içerimleri üzerinden bu son noktanın analizine yönelecek.

3.4. Durum Tespiti: Görünürlük, Denetsellik, Mahremiyet

Burada, kentsel mekânlarda ‘harici bir bakışın’ görüş alanında bulunuyor olmanın, çok yönlü göndermelerini kuşatan bir analizine girilmektedir. Kameranın bakışının mekâna ‘dâhil edilmesinin’ imkân ve koşullarına dönük bir soruşturma, bu analizin doğrultusunu tayin ediyor. Denetim ve mahremiyet, sözü edilen doğrultudaki bir analizin kilit nosyonları olarak öne çıkmakta. Her iki nosyon da, *mekâna dahil olma / bağlamsallaşma koşullarının, bakışın karşılıklılığını kotaramadığı* sorunsal alanlarını tanımlamakta. Bu bağlamda, kentsel kamusalığa ve kent tecrübesine bakan yönleriyle kameralı kent mekânlarının nasıl bir görünürlük uzamının temsili olduğu, söz konusu iki sorunsal alanını merkeze alan bir analizin konusunu oluşturuyor.

Bu çerçevede kurgulanan, ‘Etrafınızda bir kamera fark ettiğinizde özellikle ne hissedersiniz?’ biçimindeki soruya verilen yanıtların oransal dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 16- Bir Kameranın Fark Edilmesi Durumunda Ne Hissedildiği Konusundaki Beyanlar

Kameranın Fark Edilmesi Durumunda Ne Hissedildiği	Sayı	%
Emniyet/Güven	323	68.9
Rahatsızlık/Sıkıntı	45	9.6
Suçluluk Hissi	4	0.9
Şüphe	13	2.8
Korku	1	0.2
Kızgınlık	1	0.2
Hiçbir şey	72	15.4
Tedirginlik	4	0.9
Muziplik	2	0.4
İzlenme hissi	2	0.4
Fikrim yok	2	0.4
TOPLAM	469	100.0

Bir kamera fark edilmesi durumunda ne hissedildiği yönündeki soruya cevap verenlerin % 15.4’ünün ‘Hiçbir şey’ ifadesi ile nötr olarak değerlendirilebilecek olan bir beyanda bulundukları görülmekte. ‘Hiçbir şey’ beyanının ima ettiği bu nötrlüğün bir tür kayıtsızlığa mı yoksa kanıksamaya mı yaslandığı konusunda kesin bir hükme varmak zor. Motivasyonu ne olursa olsun, ‘Hiçbir şey’ yanıtı, kentsel mekânların kameralı gözetiminin söz konusu beyanda bulunanlar açısından kent tecrübesi üzerinde herhangi

bir etkiye sahip olmadığını ima etmekte. % 15.4'lük bir orana tekabül eden bu kitle için kameranın bakışı, deyim yerindeyse, mekânda absorbe edilen bir şeydir.

Aynı soruya verilen yanıtlar arasında ilk sırayı % 68.9 oranı ile 'Emniyet/Güven' beyanı almakta. 'Emniyet/Güven' beyanının sahip olduğu oranın, farkındalık konusunda yapılan analizde varılan kimi sonuçlarla anlamlı bir tutarlılık içerisinde olduğu görülüyor. Kameraların görünürlüğünün mekâna ilişkin risk algısı ile ilişkili olma eğilimi gösterdiği hatırla tutulduğunda, düz bir mantıkla, kameraların fark edilmesi durumunda baskın olan hissin 'Emniyet/Güven' olması şaşırtıcı olmaz. Aynı tabloda 'Rahatsızlık/Sıkıntı' (% 9.6), 'Şüphe' (% 2.8), 'Suçluluk Hissi' (% 0.9) gibi, olumsuzluk terimleriyle değerlendirilebilecek olan beyanların da görece düşük oranlarda olmak üzere yer aldığı görülmekte. 'Güvenliğin' söz konusu beyanlar aleyhine ağırlığını hissettirdiği bu bariz asimetrinin cinsiyet ve yaş durumu ile anlamlı bir korelasyon *göstermediği* de belirtilmeli. Mekân değişkeninin doğrudan işe koşulması, bu noktada, kameranın bakışının bağlamsallaşma eğilimlerinin daha bütünlüklü bir kavranışına katkıda bulunabilir. Bir kamera fark edilmesi durumunda ne hissedildiği yönündeki soruya verilen yanıtlar ile söz konusu hissin özellikle hangi mekânda bulunulurken geçerli olduğu sorusuna verilen yanıtların korelasyonu aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi olmuştur:

Bu hissin özellikle nerede bulunduğu sırada geçerli olduğu	Bir kameranın fark edilmesi durumunda ne hissedildiği																					
	Emniyet / Güven		Rahatsızlık / Sıkıntı		Suçluluk hissi		Şüphe		Korku		Kızgınlık		Tedirginlik		Muhiplik		İzlenme hissi		Fikrim yok		TOPLAM	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Kalabalık, yoğun yerler	50	90.9	1	1.8	1	1.8	3	5.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	55	100.0
Cadde ve Meydanlar	39	78.0	1	2.0	-	-	6	12.0	-	-	1	2.0	3	6.0	-	-	-	-	-	-	50	100.0
Tenha ve ıssız yerler	55	98.2	1	1.8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	56	100.0
Suçun yoğun olduğu, tehlikeli yerler	18	94.7	-	-	1	5.3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	100.0
Alışveriş merkezleri	15	88.2	2	11.8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	100.0
İşyeri	6	37.5	8	50.0	-	-	1	6.3	1	6.3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	100.0
Bankalar	13	100.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	100.0
Okul	1	25.0	3	75.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	100.0
Metro	-	-	1	100.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	100.0
Trafik	3	75.0	1	25.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	100.0
Kapalı mekânlar	1	33.3	2	66.7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	100.0
Giyim mağazaları	-	-	2	66.7	1	33.3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	100.0
Eğlence yerleri, kulüpler	-	-	-	-	-	-	1	100.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	100.0
Kamera olan her yer	119	80.4	21	14.2	1	0.7	2	1.4	-	-	-	-	1	0.7	2	1.4	2	1.4	-	-	148	100.0
Fikrim yok	3	42.9	2	28.6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	28.6	7	100.0
TOPLAM	323	81.4	45	11.3	4	1.0	13	3.3	1	0.3	1	0.3	4	1.0	2	0.5	2	0.5	2	0.5	397	100.0

Tabloda, risk terimlerine konu olabilecek (ağırlıkla kamusal) mekânlardan, mahremiyet ve denetime ilişkin içerimlere sahip (ağırlıkla yarı-kamusal) mekânlara doğru gidildikçe, olumsuzluk terimleriyle değerlendirilebilecek beyanların oransal ağırlığının arttığı görülmekte. Risk faktörünün tanımlayıcı olabildiği mekânlarda ‘Emniyet/Güven’ hissinin belirgin bir oransal ağırlığa sahip olduğu gözlenmekte: % 90.9 ile ‘Kalabalık, yoğun yerler’, % 78.0 ile ‘Cadde ve Meydanlar’, % 98.2 ile ‘Tenha ve ıssız yerler’, % 94.7 ile ‘Suçun yoğun olduğu, tehlikeli yerler’, % 88.2 ile ‘Alışveriş merkezleri’ ve yine % 100 ile ‘Bankalar’, bu değerlendirmeyi desteklediği düşünülen verilerden bazıları. Buna karşılık, mahremiyet ve denetime ilişkin içerimlere sahip mekânlarda; ‘İşyeri’ için % 50.0, ‘Okul’ için % 75.0, ‘Metro’ için % 100.0, ‘Kapalı mekânlar’ ve ‘Giyim mağazaları’ için % 66.7 olmak üzere, oransal ağırlığı ‘Rahatsızlık/Sıkıntı’ beyanının oluşturduğu görülmekte.

Burada özellikle dikkate değer görülen şey, ‘Kamera olan her yer’ yanıtına karşılık gelen oranlarda da ilk sırayı % 80.4’lük bir ağırlıkla ‘Emniyet/Güven’ hissinin almakta olması. Bu orana bakılarak, mekân değişkeninin ve dolayısıyla mekânsal risk algısına düşen rolün hükümsüzleştiği yorumunda bulunulabilir; dahası, kamerada temsil olunan bakışa koşulsuz meşruiyet bahşeden bir algının yürürlükte olduğu sonucuna bile varılabilir. Bir başka deyişle, söz konusu oranın, güvenlik retoriğinin ‘kamera varsa gerekli olduğu içindir’ biçiminde formüle edilebilecek olan aşırı bir yorumunun dışavurumu olduğu düşünülebilir. Buradaki analiz açısından kritik olan nokta, sözü edilen türden bir aşırı yorumun, kameranın mevcudiyeti üzerinden mekânların bir yeniden-tanımlanışını ima ettiği ölçüde, ‘kurucu bakış’a ilişkin bir içerime sahip olup olmadığıdır. Bu nokta ile ilgili olarak, ‘Kamera olan her yer’ dendiğinde akılda olan şeyin, (mekânsal risk algısının kameraların görünürlüğü konusundaki etkisi hesaba katıldığında) esasen, ‘kamera *olabilecek* her yer’ olduğu kestiriminde bulunulabilir. Bu da, kameranın mevcudiyetinin imal etmeye yöneldiği ‘güvende olma hali’nin, mekânın bir yeniden tanımlanmasına değil ama mekânın mantığına dayalı olduğunu söylemeye gelir. Bu nedenle, söz konusu oranın, kameranın bakışına teslim olan değil ama bakışla ikame edilen bir mekân algısına göndermede bulunduğu düşünülmekte.

Tabloda, ‘Kamera olan her yer’ yanıtına karşılık gelen beyanlarda % 14.2 oranıyla ‘Rahatsızlık/Sıkıntı’ yanıtının ikinci sırada yer aldığı görülmekte. Bu durum, mekânsal risk algısı faktörünün rolünün daha belirlenimci olmayan bir düzlemde takdir edilmesini gerektiriyor. Spesifik bir mekân kaydı düşmeksizin ‘Kamera olan her yer’de

‘Rahatsızlık/Sıkıntı’ hissettiğini beyan edenler, kameranın mekândaki mevcudiyetini ya da kameranın mevcudiyetine ilişkin bir olasılığın kendisini, risk durumunun tanımlayıcı bir bileşeni haline getirmektedirler. Kamera ile gözetim yapılan mekânlar, bu algı uyarınca, mekânsal risk algısına ya da mekânın özgül niteliğine bağlı olmaksızın, bir tür ‘kamera ile karşı-karşıyalık’ deneyimi üretirler. Yine, mekânın kendisini sorunsallaştıran bir unsur olarak kameranın mevcudiyeti, denetim ve mahremiyete ilişkin sorunları da mekânın bir fonksiyonu olmaktan çıkartır, doğrudan doğruya kameranın bakışına eklemeler. Kameranın bakışının imal etmeye yöneldiği ‘güvende olma hali’, şu koşullarda, mekânın mantığının şu ya da bu şekilde ihlali pahasına gerçekleşir. Bu nedenle burada, ‘farkındalık’ bahsinde bırakılan noktaya dönülerek, mekânsal risk algısının, kameranın bakışına salt ‘Emniyet/Güven’ atfeden tek yönlü bir işlev görmediği kaydı düşülebilir.

‘Kameraların varlığı davranışlarınızı etkiler mi?’ sorusuna verilen yanıtlar ve bunların açılımları, kameranın bakışının bağlamsallaşma dinamiklerine ilişkin bir tartışmaya katkıda bulunabilir. Söz konusu soruya verilen yanıtların oransal dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi olmuştur:

Tablo 18- Kameranın Varlığının Davranışları Etkileyip Etkilemediğine İlişkin Beyanlar

Kameranın Varlığının Davranışları Etkileyip Etkilemediği	Sayı	%
Evet, Etkiler	88	18.8
Hayır, Etkilemez	381	81.2
TOPLAM	469	100.0

Kameraların varlığının kişinin davranışları üzerinde herhangi bir etkiye sahip olup olmadığı yönündeki soruya % 81.2 gibi bir oransal ağırlıkla ‘Hayır, etkilemez’ yanıtının verildiği görülmekte. Tablo 16’daki ‘Hiçbir şey’ (% 15.4) ile ‘Emniyet/Güven’ (% 68.9) beyanlarına düşen oranların toplamdaki ağırlığı göz önünde bulundurulduğunda, ‘Hayır, etkilemez’ yanıtına karşılık gelen oranın (% 81.2) makul bir beklentinin sınırları içerisinde yer aldığı söylenebilir. Dahası, söz konusu bağlamla tutarlılık oluşturacak bir biçimde, burada verilen yanıtların da cinsiyet ve yaş değişkenleriyle anlamlı bir korelasyon göstermediği görülmüştür.

Görece düşük bir oranla temsil edilen ‘Evet, etkiler’ (% 18.8) yanıtının açılımları, söz konusu yanıtın tam olarak neyi ifade ettiği sorusuna açıklık getirebilir. ‘Evet, etkiler’ yanıtını verenlere yöneltilen, ‘Bir kameranın görüş alanında

bulunduğunuzu fark ettiğinizde nasıl davranırsınız?’ sorusuna alınan yanıtların oransal dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi olmuştur:

Tablo 19- Kameranin Varlığının Davranışlar Üzerindeki Etkisine Dair Beyanlar

Kameranin Fark Edilmesi Durumunda Nasıl Davranıldığı	Sayı	%
Kamerayı Görmezden Gelmeye Çalışma	24	27.3
Daha Dikkatli ve ‘Uygun’ Davranma	52	59.1
Kameranin Görüş Alanından Uzaklaşma	10	11.4
Muziplik	2	2.3
TOPLAM	88	100.0

Kameraların davranışları üzerinde etkide bulunduğunu beyan edenlerin % 59.1’i, bu etkinin ‘Daha dikkatli ve “uygun” davranma’ yönünde bir davranış değişikliği şeklinde gerçekleştiğini söylemekte. Bu, ‘Kamerayı görmezden gelmeye çalışma’ (% 27.3) gibi ‘kayıtsızlıkta ayak direme’ ve ‘Kameranin görüş alanından uzaklaşma’ (% 11.4) gibi ‘kaçış’ ifade eden girişimlerden farklı olarak, kameranın bakışının gündeme getirdiği normatif gerekçelikleri sayan ve gözetlen bir tepki. Söz konusu beyanda panoptik etkiselliğin arkaik birtakım göstergelerine rastlanabilmekte: her an gözetleniyor olma olasılığının davranışlarına yön verdiği mahkûmun geliştirdiği tepki, Bentham’ın öngörüsü uyarınca, ‘Daha dikkatli ve “uygun” davranma’ şeklindedir. Aynı zamanda bir *karşı-strateji* mesabesinde değerlendirilebilecek olan diğer tepkilerden farklı olarak, % 59.1 oranında temsil edilen ‘Daha dikkatli ve “uygun” davranma’, bu anlamda, doğrudan doğruya denetsel itkiye işaret etmekte.

Beyan edilen davranış değişikliklerinin *özellikle* hangi mekânlarda bulunduğu sırada söz konusu olduğu yönündeki soruya verilen yanıtların oluşturduğu korelasyon ise aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 20- Davranış Değişikliğinin Özellikle Hangi Mekânda Bulunulduğu Sırada Geçerli Olduğuna Yönelik Beyanlar

Davranış değişikliğinin özellikle nerede bulunulduğu sırada geçerli olduğu	Bir kameranın fark edilmesi durumunda nasıl davranıldığı								TOPLAM	
	Kamerayı görmezden gelmeye çalışma		Daha dikkatli ve ‘uygun’ davranma		Kameranın görüş alanından uzaklaşma		Muhiplik			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Kalabalık mekânlar	1	25.0	3	75.0	-	-	-	-	4	100.0
Kamuya açık her yer	4	28.6	9	64.3	-	-	1	7.1	14	100.0
Alışveriş merkezleri	-	-	1	100.0	-	-	-	-	1	100.0
İşyeri	2	16.7	8	66.7	2	16.7	-	-	12	100.0
Banka	-	-	2	100.0	-	-	-	-	2	100.0
Okul	-	-	1	100.0	-	-	-	-	1	100.0
Trafik	-	-	1	100.0	-	-	-	-	1	100.0
Kapalı mekânlar	-	-	-	-	1	100.0	-	-	1	100.0
Lokantalar, Mağazalar	-	-	5	71.4	2	28.6	-	-	7	100.0
Miting ve yürüyüşler	-	-	-	-	1	100.0	-	-	1	100.0
Kamera görülen her yer	17	38.6	22	50.0	4	9.1	1	2.3	44	100.0
TOPLAM	24	27.3	52	59.1	10	11.4	2	2.3	88	100.0

Burada, beyan edilen mekânlara karşılık gelen oranların ‘Daha dikkatli ve “uygun” davranma’ sütununda yoğunlaşma eğilimi gösterdiği görülmekte. ‘Alışveriş merkezleri’ (% 100.0), ‘Banka’ (% 100.0), ‘Okul’ (% 100.0) ve ‘Trafik’ (% 100.0) yanıtları için yegane; ‘Kalabalık mekânlar’ (% 75.0), ‘Kamuya açık her yer’ (% 64.3), ‘İşyeri’ (% 66.7), ‘Lokantalar, Mağazalar’ (% 71.4) yanıtları için ise oransal ağırlığı oluşturan davranış değişikliğinin ‘Daha dikkatli ve “uygun” davranma’ olduğu görülüyor. Bu dağılım, esasen, ‘Daha dikkatli ve “uygun” davranma’ beyanının türdeş ve belirlenimci bir yorumu konusunda ihtiyata davet etmekte; zira söz konusu beyan ‘İşyeri’ ve ‘Okul’ gibi mekânlarda ağırlıkla denetsel bir itkinin ifadesi olarak değerlendirilebilecek iken, ‘Lokantalar, Mağazalar’ gibi mekânlar söz konusu olduğunda mahremiyet ilkesinin ihlali olasılığını gözetten bir tutum değişikliğinin ifadesi olarak değerlendirilebilir. Şu koşullarda ‘Daha dikkatli ve “uygun” davranma’, mekânın mantığına tabi bir yaptırımın ifadesi olduğu ölçüde, denetsel olabilmekle

birlikte *kurucu olmayan* bir bakışın ifadesi. Bununla birlikte, ‘Kamera görülen her yer’ beyanı söz konusu olduğunda da oransal ağırlığı ‘Daha dikkatli ve “uygun” davranma’ (% 50.0) oluşturmakta. Bu algı uyarınca kameranın mekândaki mevcudiyeti, denetsel olabilmekle birlikte kurucu *da* olan bir bakışın ifadesidir; şimdi, mekânın mantığının şu ya da bu şekilde ihlali ve (‘Rahatsızlık/Sıkıntı’ hissini ‘uyarmanın’ ötesinde) bu kez yaptırımla sonuçlanmak üzere bir ‘kamera ile karşı-karşıyalık’ deneyimi söz konusudur.

Kurucu bakış, burada, mekânı kameranın vizyonunda hükümsüzleştiren, mekânı iptal eden bir kamera algısına göndermede bulunuyor. Kurucu bakış, mekânın daima *haricinde* kalması ölçüsünde, kameranın mekâna dâhil olmasının ancak mekânın iptali pahasına gerçekleşebildiği bir imkânı tanımlamakta. Bu, mekânın iptaline ilişkin sorunsalın mahremiyet ve denetime ilişkin sorunsalları zorunlu olarak öncelediği bir koşula; mahremiyet ve denetime ilişkin sorunsalların, bakışın mekânsal konumlanışından ziyade bizzat kendisine endekslendiği bir bağlama işaret etmektedir. Kurucu bakış, bir başka deyişle, kameranın *salt* mevcudiyetinin bir fonksiyonudur. Ancak geline nokta, kameranın bakışının bağlamsallaşma eğiliminin önemli oranda bu türden bir algıda öngörülen doğrultuyu izlemediği hükmüne varılabilir. Sözgelimi, kameralarla gözetlenmekte olan bir mekânda bulunuyor olmanın, ağırlıkla, mekânsal risk algısına koştur olarak ‘Emniyet/Güven’ hissi uyandırdığı görülmekte. ‘Rahatsızlık/Sıkıntı’ ve olumsuzluk terimleriyle değerlendirilebilecek olan diğer hislerin ise özellikle mahremiyet ve denetime ilişkin içerimlere sahip mekânlar söz konusu olduğunda öne çıktığı görülüyor – ‘harici bakış’, hüviyetini, mekânın özgül niteliği temelinde kazanıyor. Mekânın dışına düşme eğilimi, bir başka deyişle, mekânın *iptali* yönündeki bir doğrultuyu değil ama mekânın özgül gerekliliklerinin gözetilmesi; mekânın *tanınması* yönündeki bir doğrultuyu izliyor.

Bu eğilimin nüansları, daha özgül kimi bağlamların odağa alınmasıyla açıklığa kavuşturulabilir. Söz konusu doğrultuda işlevselleşecek sorulardan biri, “‘Açık alanda kameralarla gözetim insanların mahremiyet haklarını ihlal eder” görüşüne katılıyor musunuz?’ biçiminde formüle edilmiştir. Soruya verilen yanıtların % 11.7’si ‘Evet, katılıyorum’, % 7.9’u ‘Kısmen katılıyorum’, % 80.2’si ‘Hayır, katılmıyorum’ ve % 0.2’si ise ‘Cevap yok’ şeklindedir.¹² Bu dağılımda belirgin olarak öne çıkan şey, ‘Hayır,

¹² Helten & Fischer’in (2004) Berlin’de gerçekleştirdikleri alan araştırmasında söz konusu değerler ‘Evet, katılıyorum’ için % 49.3, ‘Hayır, katılmıyorum’ için % 37.4 ve ‘Fikri yok’ için ise % 13.3 olarak gerçekleşmiştir. A. R. Saetnan ve arkadaşlarının (2004a) Oslo’da gerçekleştirdikleri alan araştırmasında

katılmıyorum’ yanıtının % 80.2 oranı ile sahip olduğu ağırlıktır. ‘Size göre kameralar özellikle kimleri izlemektedir?’ sorusuna verilmiş olan yanıtlar ile kurulacak bir korelasyon, ilk elde, söz konusu dağılımın anlamına ilişkin kimi ipuçları vermekte:

Tablo 21- Özellikle Kimlerin İzlendiği Konusundaki Beyanlara Göre Açık Alanda Kameralı Gözetimin Mahremiyeti İhlal Edip Etmediğine İlişkin Beyanlar

Özellikle Kimlerin İzlendiğine İlişkin Beyanlar	“Açık alanda kameralarla gözetim insanların mahremiyet haklarını ihlal eder” Yargısı Konusundaki Beyanlar								TOPLAM	
	Evet, katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Hayır, katılmıyorum		Cevap yok			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Herkesi	19	6.1	17	5.4	277	88.5	-	-	313	100.0
Suçluları	8	16.0	7	14.0	35	70.0	-	-	50	100.0
Şüphelileri, suça eğilimlileri	6	15.4	5	12.8	27	69.2	1	2.6	39	100.0
Hırsızları, kapkaççıları	9	25.0	5	13.9	22	61.1	-	-	36	100.0
Yaya ve araç trafiğini	3	42.9	1	14.3	3	42.9	-	-	7	100.0
Çalışanları ve müşterileri	3	60.0	1	20.0	1	20.0	-	-	5	100.0
Sistem muhaliflerini	3	75.0	-	-	1	25.0	-	-	4	100.0
Tinercileri, sapıkları	2	66.7	-	-	1	33.3	-	-	3	100.0
Kaçakları, aranan kişileri	-	-	-	-	1	100	-	-	1	100.0
Yabancıları	-	-	-	-	1	100	-	-	1	100.0
Yerine göre değişir	-	-	-	-	1	100	-	-	1	100.0
Fikrim yok	2	22.2	1	11.1	6	66.7	-	-	9	100.0
TOPLAM	55	11.7	37	7.9	376	80.2	1	0.2	469	100.0

ise söz konusu değerler ‘Evet, katılıyorum’ için % 22.6, ‘Kuşkucu yaklaşanlar’ için % 42.9 ve ‘Fikri yok’ için ise % 34.0 olarak gerçekleşmiştir. Ancak bu yargı ile ilgili olarak, sözü edilen araştırmalarda ‘açık alan’ kaydına yer verilmediği belirtilmelidir. Bu durum da, kameralı gözetimin mahremiyete ilişkin içerimleri gündemde olduğunda oyuna dâhil olması beklenen ‘mekân’ değişkeninin göz ardı edilmesi oranında, söz konusu soruya verilen yanıtların tek başına yeterince açıklayıcı olmaması sonucunu doğurur. Bkz. HELTEN, F., FISCHER, B. (2004): *What Do People Think About CCTV?: Findings from A Berlin Survey*, Urbaneye Working Paper No.13, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp13.pdf, s. 17. SAETNAN, A. R., vd. (2004a): *Views from under Surveillance: Public Opinion in A Closely Watched Area in Oslo*, Urbaneye Working Paper No.12, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp12.pdf, s. 17.

Tabloda, ‘Size göre kameralar özellikle kimleri izlemektedir?’ sorusuna verilen yanıtlara karşılık gelen oranların ‘Hayır, katılmıyorum’ sütununda yoğunlaşma eğilimi gösterdiği görülmekte. ‘Çalışanları ve müşterileri’ (% 20.0) ile ‘Sistem muhaliflerini’ (% 25.0) yanıtları, bu duruma istisna oluşturan iki önemli örnek olarak değerlendirilebilir (‘açık alan’ ve ‘mahremiyet’ koşullarını karşılamıyor olabilseler de). Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, söz konusu durumun, kameraların esas olarak *odaklı* değil ama *yaygın* gözetim yapıyor oldukları sürece ‘mahremiyet’ açısından bir sakınca oluşturmayacakları yönündeki algının bir teyidini içerdiği sonucuna varılabilir. Bu algının belki de daha anlamlı sayılabilecek bir göstergesi, ‘Hayır, katılmıyorum’ beyanının, diğerlerine kıyasla, ‘Herkesi’ yanıtında % 88.5 ile görece daha belirgin bir oransal ağırlığı oluşturuyor olmasıdır. Gözetimin *yaygın* niteliğine ilişkin kanaat, açık alanda kameranın bakışını anonim bakışa eşdeğer bulma yönündeki bir eğilimi içermesi ölçüsünde, kişinin kendi görünürlüğü ile ilgili olarak bakışı ‘kayıtsız’ ve ‘pasif’ olarak kuran ve onu mekâna bu hüviyetiyle dâhil eden bir algıyı beslemektedir. “‘Açık alanda kameralarla gözetim insanların mahremiyet haklarını ihlal eder” görüşüne katılıyor musunuz?’ sorusuna verilen yanıtlara getirilen gerekçelere bakıldığında, bu yorumu destekleyecek verilerle karşılaşılmakta. Belirgin bir oransal ağırlığa sahip olan ‘Hayır, katılmıyorum’ (% 80.2) yanıtı için beyan edilen gerekçelerin oransal dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi olmuştur:

Tablo 22- Açık Alanda Kameralı Gözetimin Mahremiyeti İhlal Etmediği Yönünde Görüş Beyan Edenlerin Gerekçeleri

Açık Alanda Kameralı Gözetim Mahremiyeti İhlal Etmez; Çünkü	Sayı	%
Açık alanda mahremiyet olmaz	242	64.4
Asayiş ve huzur için; amaç gözetlemek değil güvenlik	47	12.5
Olağan şeyleri kaydediyor; bir sorun olmaz	31	8.2
Yararı sakıncalarından daha fazla; gerekli bir şey	11	2.9
Sakıncalı bir şey yapılmıyorsa neden sorun olsun	7	1.9
Mahrem davranışın yeri özel alan olmalı	5	1.3
Cevap yok	33	8.8
TOPLAM	376	100.0

Tabloda, açık alanda kameralı gözetimin mahremiyet açısından bir sakınca oluşturmayaacağını düşünenlerin savunduğu gerekçeler arasında ilk sırayı % 64.4 oranı ile ‘Açık alanda mahremiyet olmaz’ beyanının aldığı görülmekte. Burada, ‘açık alan’ın

işsel mantığını tayin eden bir mekân algısının belirleyiciliği söz konusu; bu algı uyarınca, *zaten* mutlak bir görünürlük alanı olan açık alanda kameranın bakışı *da* mahremiyet açısından bir sorun oluşturmamakta. Yine burada, açık alanın bir tür anonimliğe tekabül etmesi ölçüsünde, kameranın bakışının da bu anonimliğe entegre bir bakış olarak, bizzat anonim bakışın bir bileşeni (işlevselliğine tanınan kredi oranında da ‘ikamesi’) olarak algılanmakta olduğu sonucuna varılabilir. Kameranın bakışını anonim bakışa eşdeğer bulma yönündeki eğilimin, % 1.3 oranında temsil edilen ‘Mahrem davranışın yeri özel alan olmalı’ ve % 1.9 oranında temsil edilen ‘Sakıncalı bir şey yapılmıyorsa neden sorun olsun’ beyanlarında da söz konusu olduğu görülmekte; zira anonim bakıştan saklanmayacak bir şeyin kameranın bakışından saklanması anlamsız bulunması ölçüsünde, kameranın bakışından saklama gereği duyulacak şeylerin ‘doğallıkla’ anonim bakıştan da saklanılacak şeyler olduğu kabulüne yaslanılmakta.

Bununla birlikte, açık alanda kameralı gözetimin mahremiyet açısından bir sakınca oluşturmayaacağı yönünde görüş bildirenler tarafından öne sürülen gerekçelerin tümünün, kameranın mevcudiyetini anonimliğe yediren söz konusu algıda temellendiği söylenemez. ‘Asayiş ve huzur için; amaç gözetlemek değil güvenlik’ (% 12.5) ile ‘Olağan şeyleri kaydediyor; bir sorun olmaz’ (% 8.2) beyanları, kameranın mekânsallığından çok işlevselliğine ilişkin bir algıda temellenen yargıları örneklemekte. ‘Yararı sakıncalarından daha fazla; gerekli bir şey’ (% 2.9) beyanında ise, mahremiyetin ihlaline ilişkin bir olasılığın ‘güvenlik’ karşılığı ödenmesi muhtemel bir bedel, olası bir alternatif maliyet konusu olarak değerlendirildiği görülüyor. Söz konusu beyanlarda dile gelen algı uyarınca, kameranın bakışı *işlev yüklenerek* mekâna dâhil olmakta. Buna karşılık, ‘Açık alanda mahremiyet olmaz’ (% 64.4) beyanında temsil edilen algı, kameranın bakışını bizzat durumun ‘mantığı gereği’ mekâna dâhil etmekte.

Bu noktada durup, “‘Açık alanda kameralarla gözetim insanların mahremiyet haklarını ihlal eder’” görüşüne katılıyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtların, belirleyiciliği sorgulanmaya değer bir değişken olarak ‘Cinsiyet durumu’ ile oluşturduğu korelasyona bakılabilir. Söz konusu korelasyon aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi olmuştur:

Tablo 23- Cinsiyet Durumuna Göre Açık Alanda Kameralı Gözetimin Mahremiyeti İhlal Edip Etmediğine İlişkin Beyanlar

Cinsiyet Durumu	“Açık alanda kameralarla gözetim insanların mahremiyet haklarını ihlal eder” Yargısı Konusundaki Beyanlar								TOPLAM	
	Evet, katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Hayır, katılmıyorum		Cevap yok			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Kadın	22	9.8	16	7.1	186	82.7	1	0.4	225	100.0
Erkek	33	13.5	21	8.6	190	77.9	-	-	244	100.0
TOPLAM	55	11.7	37	7.9	376	80.2	1	0.2	469	100.0

Tabloda, “Açık alanda kameralarla gözetim insanların mahremiyet haklarını ihlal eder” görüşüne katılıyor musunuz?’ sorusuna kadınların % 82.7’sinin ‘Hayır, katılmıyorum’ yanıtını verdiği görülürken, söz konusu oranın erkekler için % 77.9 olarak gerçekleştiği görülmekte. ‘Evet, katılıyorum’ yanıtı söz konusu olduğunda ise kadınlar % 9.8 oranı ile erkeklerin sahip olduğu oranın (% 13.5) bu kez gerisinde yer alıyor. Söz konusu dağılımın muhtemel açıklamalarından biri, kadınların ‘açık alan’ kaydına erkeklere nazaran daha fazla itimat ediyor olmalarını varsayacaktır. Bir diğer açıklama ise, olasılıkla, ‘güvenlik işlevine’ kadınların erkeklere oranla daha fazla bel bağlıyor olabileceğine ilişkindir. Cinsiyet değişkenini esas alan bir diğer korelasyon, söz konusu senaryolardan hangisinin ağır basmakta olduğuna ilişkin bir fikir verebilir. Aşağıdaki tabloda, cinsiyet değişkeninin, “Açık alanda kameralarla gözetim insanların mahremiyet haklarını ihlal eder” görüşüne katılıyor musunuz?’ sorusuna ‘Hayır, katılmıyorum’ (% 80.2) yanıtını verenler tarafından dile getirilen gerekçeler ile oluşturduğu korelasyon yer almakta:

Tablo 24- Cinsiyet Durumuna Göre Açık Alanda Kameralı Gözetimin Mahremiyeti İhlal Etmediği Yönünde Görüş Beyan Edenlerin Gerekçeleri

Cinsiyet Durumu	Açık Alanda Kameralı Gözetimin Mahremiyeti İhlal Etmediğini Beyan Edenlerin Gerekçeleri														TOPLAM	
	‘Açık alanda mahremiyet olmaz’		‘Amaç gözetlemek değil güvenlik’		‘Olağan şeyleri kaydediyor; bir sorun olmaz’		‘Yararı sakıncalarından daha fazla; gerekli bir şey’		‘Sakıncalı bir şey yapılıyorsa neden sorun olsun’		‘Mahrem davranışın yeri özel alan olmalı’		Cevap yok			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Kadın	123	66.1	22	11.8	14	7.5	6	3.2	1	0.5	1	0.5	19	10.2	186	100.0
Erkek	119	62.6	25	13.2	17	8.9	5	2.6	6	3.2	4	2.1	14	7.4	190	100.0
TOPLAM	242	64.4	47	12.5	31	8.2	11	2.9	7	1.9	5	1.3	33	8.8	376	100.0

Burada, ‘Hayır, katılmıyorum’ (% 80.2) yanıtı için dile getirilen gerekçeler arasında ‘Açık alanda mahremiyet olmaz’ beyanının kadınlarda % 66.1 oranında temsil edildiği, erkekler için aynı oranın % 62.6 olduğu görülmekte. ‘Asayiş ve huzur için; amaç gözetlemek değil güvenlik’ beyanına gelindiğinde ise, erkeklerin % 13.2 oranı ile kadınların bir miktar önünde yer aldığı görülüyor. Bu dağılım, kadınların ‘açık alan’ kaydına görece daha fazla itimat duymakta olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Söz konusu dağılım, böylelikle, yukarıdaki senaryoların doğruluk değerine ilişkin kimi açılımları da gündeme getirir. Buna göre, ‘açık alanda kameralı gözetim’ söz konusu olduğunda, kameranın bakışının mekâna dâhil edilmesi kadınlar için ağırlıkla ‘mekânın mantığına’ ilişkin bir süreç iken, erkekler için daha çok kameranın söz konusu mekândaki işlevselliğini konu alan bir süreçtir. Bu durum, Tablo 23’ün el yordamı bir okumasında varılabilecek olan, kadınların ‘açık alanda kameralı gözetim’in mahremiyetin ihlaline ilişkin olası içerimleri konusunda erkeklere nazaran daha az kaygı taşıdığı yolundaki bir sonuca da kayıt düşülmesini gerektirir. Zira vurguyu ‘açık alan’ üzerine yapan, ‘mekânsal mantığı’ öne alan bir kamera algısının, kameraya atfedilen işlevselliği alttan alta tali kılıyor olması ölçüsünde, mahremiyet konusunda daha dakik bir duyarlılığı alıkoymakta olduğu sonucuna da varılabilir.

‘Açık alanda kameralarla gözetim insanların mahremiyet haklarını ihlal eder’ yargısına ilişkin olarak ‘Kısmen katılıyorum’ (% 7.9) yanıtı için dile getirilen gerekçelerin oransal dağılımı ise aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi olmuştur:

Tablo 25- ‘Açık Alanda Kameralarla Gözetim İnsanların Mahremiyet Haklarını İhlal Eder’ Yargısına ‘Kısmen Katıldığını’ Beyan Edenlerin Gerekçeleri

Kısmen Katılıyorum; Çünkü	Sayı	%
Hemen her yerde var; özel hayat ilkesi	13	35.1
Kayıtları kimin ne amaçla izlediği belirleyici	6	16.2
Güvenlik için gerekli ise anlaşılabilir	5	13.5
İzlenme hissi rahatsızlık verebilir	4	10.8
Duruma, kişiye ve yere göre değişir	4	10.8
Cevap yok	5	13.5
TOPLAM	37	100.0

Burada, kameralı gözetimin ‘açık alanda da’ sakınca oluşturabileceğinin dolaysız bir ifadesi olarak ‘İzlenme hissi rahatsızlık verebilir’ (% 10.8) beyanının oldukça düşük bir oranda temsil edildiği görülüyor. Çekinceler, bunun yerine, ‘Hemen her yerde var; özel hayat ilkesi’ (% 35.1) ve ‘Duruma, kişiye ve yere göre değişir’ (% 10.8) beyanlarında görüldüğü üzere farklı ifadelerle ‘mekân kaydı’ düşülmesi şeklinde; ‘Kayıtları kimin ne amaçla izlediği belirleyici’ (% 16.2) beyanında örneklenen, pratiğin kendisini odağa alan kimi kaygıların dile getirilmesi şeklinde ve nihayet ‘Güvenlik için gerekli ise anlaşılabilir’ (% 13.5) beyanında ifadesini bulan, mahremiyetin ihlaline ilişkin bir olasılığın bir tür alternatif maliyet hesabına havale edilmesi şeklinde dile getiriliyor.

‘Kısmen katılıyorum’ (% 7.9) yanıtına düşülen notlarda, anlaşıldığı kadarıyla, ‘açık alan’a tanınan kredi diri tutulmakta. Bununla birlikte, söz konusu soruya verilen ‘Evet, katılıyorum’ (% 11.7) yanıtında dile getirilen gerekçelere gelindiğinde durumun oldukça farklı olduğu görülüyor:

Tablo 26- Açık Alanda Kameralı Gözetimin Mahremiyeti İhlal Ettiği Yönünde Görüş Beyan Edenlerin Gerekçeleri

Açık Alanda Kameralı Gözetim Mahremiyeti İhlal Eder; Çünkü	Sayı	%
Öze girilmemeli; park ve café gibi yerlerde olmamalı	15	27.3
Özel yaşama, kişi mahremiyetine tecavüz	13	23.6
Sürekli izlenme hissi rahatsızlık verici	9	16.4
Gözetlenmek özgürlükleri kısıtlar	6	10.9
Görüntüler kötüye kullanılabilir; cinsel istismar	5	9.1
Uygunsuz durumlar söz konusu olabilir	3	5.5
Cevap yok	4	7.3
TOPLAM	55	100.0

Burada, ‘Özele girilmemeli; park ve café gibi yerlerde olmamalı’ (% 27.3) beyanında düşülen mekân kaydı ve ‘Görüntüler kötüye kullanılabilir; cinsel istismar’ (% 9.1) beyanında ifadesini bulan, pratiğin kendisini odağa alan kaygılar dışında kalan gerekçelerin tümü, dolaysız bir biçimde, ‘açık alanda’ kameralarla gözetleniyor olmanın olası sakıncalarına ilişkindir. Bu bağlamda, ‘Sürekli izlenme hissi rahatsızlık verici’ (% 16.4), ‘Özel yaşama, kişi mahremiyetine tecavüz’ (% 23.6), ‘Gözetlenmek özgürlükleri kısıtlar’ (% 10.6) ve ‘Uygunsuz durumlar söz konusu olabilir’ (% 5.5), kameranın açık alandaki mevcudiyeti ile anonim bakış arasında kurulan koşutluğu fesheden beyanları örneklemekte. Söz konusu algı uyarınca kameraların açık alandaki mevcudiyeti, tam da açık alanın mekânsal mantığının ihlalini temsil eden bir tür ‘korsan bakış’ mesabesinde değerlendirilmekte. Buna göre, anonimliğin içinde konumlanıyor olmasına rağmen, kameranın bakışı anonimlikteki herhangi bir bakıştan yine de bütünüyle farklıdır. Herhangi bir insan tekinin bakışı, her halükarda, kamerada cisimleşen bakışa göre daha tanımlı, kendini derhal ele veren ve idaresine ilişkin kodların toplumsal kamusalılıkta mündemiç olduğu bir bakıştır. Kameranın bakışı söz konusu olduğunda bütün bunlardan geriye kalan tek şey – tek ‘imkân’ demek daha doğru olur – bakışın, kameranın görünürlüğünden ibaret görünürlüğüdür. Bir başka deyişle, bu son durumda bakışı ‘ele veren’ tek şey, verdiği kadarıyla, kameraların mekândaki görünürlüğüdür.

Bu noktada, “‘Açık alanların izlenmesinde gizli kamera kullanılmasının sakıncası yoktur” görüşüne katılıyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtların analizi tartışmaya yerinde bir açılım kazandırabilir. Söz konusu soruya verilen yanıtlar % 77.8 oranında ‘Evet, katılıyorum’, % 11.5 oranında ‘Kısmen katılıyorum’, % 10.4 oranında ‘Hayır, katılmıyorum’ ve % 0.2 oranında ‘Cevap yok’ şeklinde olmuştur.¹³ Başlangıç olarak, açık alanda gizli kameraya onay verenlerle kameraların mahremiyet açısından

¹³ Helten & Fischer’in (2004) Berlin’de gerçekleştirdikleri alan araştırmasında söz konusu değerler ‘Evet, katılıyorum’ için % 37.4, ‘Hayır, katılmıyorum’ için % 41.4 ve ‘Fikri yok’ için ise % 21.1 olarak gerçekleşmiştir. A. R. Saetnan ve arkadaşlarının (2004a) Oslo’da gerçekleştirdikleri alan araştırmasında ise söz konusu değerler ‘Evet, katılıyorum’ için % 41.3, ‘Kuşkucu yaklaşanlar’ için % 38.0 ve ‘Fikri yok’ için ise % 20.7 olarak gerçekleşmiştir. Bkz. HELTEN, F., FISCHER, B. (2004): *What Do People Think About CCTV?: Findings from A Berlin Survey*, Urbaneye Working Paper No.13, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp13.pdf, s. 17. SAETNAN, A. R., vd. (2004a): *Views from under Surveillance: Public Opinion in A Closely Watched Area in Oslo*, Urbaneye Working Paper No.12, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp12.pdf, s. 17.

bir sakınca oluşturmadağını beyan edenler arasında kayda değer bir örtüşmenin söz konusu olduğunu gösteren aşağıdaki tabloya bakılabilir:

Tablo 27- Açık Alanda Gizli Kamera Kullanılması Konusundaki Beyanlara Göre Açık Alanda Kameralı Gözetimin Mahremiyeti İhlal Edip Etmediğine İlişkin Beyanlar

‘Açık alanların izlenmesinde gizli kamera kullanılmasının sakıncası yoktur’ Yargısı Konusundaki Beyanlar	‘Açık alanda kameralarla gözetim insanların mahremiyet haklarını ihlal eder’ Yargısı Konusundaki Beyanlar								TOPLAM	
	Evet, katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Hayır, katılmıyorum		Cevap yok			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Evet, katılıyorum	26	7.1	23	6.3	315	86.3	1	0.3	365	100.0
Kısmen katılıyorum	7	13.0	8	14.8	39	72.2	-	-	54	100.0
Hayır, katılmıyorum	21	42.9	6	12.2	22	44.9	-	-	49	100.0
Cevap yok	1	100.0	-	-	-	-	-	-	1	100.0
TOPLAM	55	11.7	37	7.9	376	80.2	1	0.2	469	100.0

Tabloda, ‘Açık alanların izlenmesinde gizli kamera kullanılmasının sakıncası yoktur’ yargısına onay verenlerin % 86.3’ünün, açık alanda kameralı gözetimin mahremiyet açısından bir sakınca oluşturmayaacağı yönünde beyanda bulundukları görülüyor. Bunun yanı sıra, ‘gizli kamera’ya onay vermeyenlerin % 44.9’unun da açık alanda kameralı gözetimin mahremiyet açısından bir sakınca oluşturmayaacağı yönünde beyanda bulundukları, % 42.9’unun ise bunun tersi yönünde görüş bildirdikleri görülüyor. Söz konusu dağılım, “‘Açık alanların izlenmesinde gizli kamera kullanılmasının sakıncası yoktur’ görüşüne katılıyor musunuz?’ sorusuna verilen yanıtlara getirilen gerekçelerin analizi yoluyla daha anlamlı bir görünüm kazanabilir. Buna göre, söz konusu soruya ‘Evet, katılıyorum’ (% 77.8) yanıtı verenler tarafından dile getirilen gerekçelerin oransal dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 28- Açık Alanda Gizli Kamera Kullanılmasının Sakıncalı Olmadığı Yönünde Görüş Beyan Edenlerin Gerekçeleri

Açık alanların izlenmesinde gizli kamera kullanılmasının sakıncası yoktur; Çünkü	Sayı	%
Güvenliğin sağlanması için	127	34.8
Gizli olması daha etkili olur, gerekli	85	23.3
Açık alanda problem olmaz, özel izleme yapmıyor	49	13.4
Gizli olması bir şeyi değiştirmez; fark etmez	49	13.4
Sakıncası yok, olabilir	25	6.8
Cevap yok	30	8.2
TOPLAM	365	100.0

“Açık alanların izlenmesinde gizli kamera kullanılmasının sakıncası yoktur” görüşüne katılıyor musunuz?’ sorusuna ‘Evet, katılıyorum’ yanıtını verenler tarafından dile getirilen gerekçelerde ilk sırayı % 34.8 oranı ile ‘Güvenliğin sağlanması için’ beyanının aldığı görülüyor. İkinci sırada yer alan ‘Gizli olması daha etkili olur, gerekli’ (% 23.3) beyanında ise, kameralara atfedilen güvenlik işlevinin ‘gizlilik’ koşullarında daha iyi kotarılacağı görüşü dile getirilmekte. ‘Gizli olması bir şeyi değiştirmez; fark etmez’ (% 13.4) beyanına gelindiğinde; ‘gizliliğin’, söz konusu işlevin yerine getirilmesinde fazladan bir katkı sağlamamakla birlikte, aynı işlev temelinde meşru kabul edilebileceği imasına yer verilmekte. ‘Sakıncası yok, olabilir’ (% 6.8) beyanının da yine güvenlik işlevini esas alan bir algıya yaslanıyor olduğu öne sürülebilir. Söz konusu beyanlar (% 6.8 ile % 13.4), kuşkusuz, ‘açık alan’ kaydını alıkoyan bir algının ifadesi olarak da değerlendirilebilir; bununla birlikte, gizliliğin, açık alanı belirleyen özgül mekân algısına bağlı olarak ‘problem oluşturmayacağı’ görüşü dolaysız ifadesini sadece % 13.4 oranında temsil edilen ‘Açık alanda problem olmaz, özel izleme yapmıyor’ beyanında bulmakta. ‘Açık alanda gizli kamera’ koşuluna verilen onay, bu oransal dağılımdan anlaşıldığı kadarıyla, varsayılan güvenlik işlevine bel bağlıyor; gizliliğin kendisi, adeta, söz konusu işlevin bir fonksiyonuna dönüşüyor. Bu algı uyarınca, gizli kameranın meşruiyetini ‘nerede’ gizlendiğinden ziyade ‘neden’ gizlendiği sorusunun yanıtı tayin ediyor; daha doğrusu, burada dikkatler, bakışın *açık alanda* gizlenmiş olmasındansa orada *ne amaçla* gizlenmiş olduğu noktası üzerinde yoğunlaşıyor.

‘Güvenlik’, anlaşıldığı kadarıyla, gizliliğin eli mahkûm gerekçesini oluşturmakta. Bu noktada, “Açık alanların izlenmesinde gizli kamera kullanılmasının

sakıncası yoktur” görüşüne katılıyor musunuz?’ sorusuna verilen yanıtların cinsiyet değişkeni ile oluşturduğu korelasyona da bakılabilir:

Tablo 29- Cinsiyet Durumuna Göre Açık Alanda Gizli Kamera Kullanılmasına İlişkin Beyanlar

Cinsiyet Durumu	‘Açık Alanların İzlenmesinde Gizli Kamera Kullanılmasının Sakıncası Yoktur’ Yargısı Konusundaki Beyanlar								TOPLAM	
	Evet, katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Hayır, katılmıyorum		Cevap yok			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Kadın	178	79.1	28	12.4	18	8.0	1	0.4	225	100.0
Erkek	187	76.6	26	10.7	31	12.7	-	-	244	100.0
TOPLAM	365	77.8	54	11.5	49	10.4	1	0.2	469	100.0

Tabloda, ‘Açık alanların izlenmesinde gizli kamera kullanılmasının sakıncası yoktur’ yargısına ilişkin olarak kadınların % 79.1 oranı ile erkeklere nazaran daha olumlama bir tutum içerisinde oldukları görülmekte. ‘Hayır, katılmıyorum’ yanıtına düşen oranlara bakıldığında ise % 12.7 oranı ile erkeklerin, kadınlara nazaran daha çekinceli bir tutumdan yana tavır belirledikleri görülmüyor. Bu iki veri bir arada okunduğunda, ‘açık alanda kameralı gözetim’e yönelik beyanlardaki dağılıma benzer şekilde, kadınların, ‘açık alanların izlenmesinde gizli kamera kullanılması’ konusunda da görece daha onaylayıcı bir tutum içerisinde oldukları sonucuna varılabilir. Ancak bu onayın gerekçelendirme biçimi, söz konusu oransal dağılımı daha anlamlı kılacak veriler içermekte:

Tablo 30- Cinsiyet Durumuna Göre Açık Alanda Gizli Kamera Kullanılmasının Sakıncalı Olmadığı Yönünde Görüş Beyan Edenlerin Gerekçeleri

Cinsiyet Durumu	Açık Alanda Gizli Kamera Kullanılmasının Sakıncalı Olmadığı Yönünde Görüş Beyan Edenlerin Gerekçeleri												TOPLAM	
	‘Güvenli- ğin sağlanması için’		‘Gizli olması daha etkili olur, gerekli’		‘Açık alanda problem olmaz’		‘Gizli olması bir şeyi değiştir- mez’		‘Sakınca- sı yok, olabilir’		Cevap yok			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Kadın	63	35.4	34	19.1	24	13.5	24	13.5	13	7.3	20	11.2	178	100.0
Erkek	64	34.2	51	27.3	25	13.4	25	13.4	12	6.4	10	5.3	187	100.0
TOPLAM	127	34.8	85	23.3	49	13.4	49	13.4	25	6.8	30	8.2	365	100.0

Burada, sırasıyla ‘güvenlik’ ve ‘açık alan’ gerekçelerinin temsili olarak, ‘Güvenliğin sağlanması için’ ve ‘Açık alanda problem olmaz’ beyanlarına düşen oranlara bakıldığında, cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşmanın söz konusu olmadığı görülmekte. Açık alanda kameraların gizliliği söz konusu olduğunda, genel eğilimle tutarlılık oluşturacak şekilde, kadınların da ‘güvenlik’ gerekçesine tanıdıkları kredi görece yükselmekte. ‘Gizlilik’ koşulunda dikkatler, kameranın konumlandırıldığı mekânın gerekliliklerinden çok söz konusu konumlandırılışın gayesine yönelmekte. Yine de, söz konusu kaymanın, bakışı mekâna dâhil etmede işlevselliği merkeze alan bir algıyı ne ölçüde temsil ettiği konusu, üzerinde durulmaya değer bir nüans. Zira tabloda ‘Gizli olması daha etkili olur, gerekli’ beyanına karşılık gelen oranlarda erkekler lehine gelişen asimetri, bu şüpheyi destekler nitelikte bir veri olarak değerlendirilebilir. Gizliliği güvenliğin bir fonksiyonuna dönüştüren söz konusu yargıya verilen onay, bakışı mekâna dâhil etmede kameranın işlevselliğini merkeze alan bir algının daha sahici bir göstergesini temsil etmekte.

Şimdi, “‘Açık alanların izlenmesinde gizli kamera kullanılmasının sakıncası yoktur” görüşüne katılıyor musunuz?” sorusuna verilen ‘Kısmen katılıyorum’ (% 11.5) yanıtı için dile getirilen gerekçelerin oransal dağılımına bakılabilir:

Tablo 31- ‘Açık Alanların İzlenmesinde Gizli Kamera Kullanılmasının Sakıncası Yoktur’ Görüşüne ‘Kısmen Katıldığını’ Beyan Edenlerin Gerekçeleri

Kısmen Katılıyorum; Çünkü	Sayı	%
Güvenlik için ise fark etmez	19	35.2
Açık alanda gizli kameraya gerek yok	10	18.5
Özel şeyler olabilir; kullanan şahsa bağlı	10	18.5
Gizli olmaması daha iyi olur	6	11.1
Rahatsızlık verebilir; insanların doğallığını kaybettirir	4	7.4
Cevap yok	5	9.3
TOPLAM	54	100.0

‘Açık alanda gizli kamera’ koşuluna ‘kısmen’ onay verenler tarafından dile getirilen çekincelere bakıldığında, % 35.2 oranı ile ‘Güvenlik için ise fark etmez’ beyanının ilk sırada yer aldığı görülmekte. Söz konusu beyan, güvenlik işlevine kredi tanıyan bir algının göstergesi olarak da değerlendirilebilir; ancak ‘Kısmen katılıyorum’ yanıtı bağlamında, onu semantiğindeki şartlı onaya vurgu yaparak okumak daha doğru olacaktır. Güvenlik, söz konusu algı uyarınca, ‘açık alanda gizli kamera’nın

meşruiyetini kotarabilecek yegâne gerekçedir. Buna karşılık, ‘Özel şeyler olabilir; kullanan şahsa bağlı’ (% 18.5), ‘Gizli olmaması daha iyi olur’ (% 11.1), ‘Rahatsızlık verebilir; insanların doğallığını kaybettirir’ (% 7.4) gibi mahremiyet ve denetselliğe ilişkin çekinceleri dile getiren beyanlar, bakışın açık alanda *ne amaçla* gizlendiği noktasından ziyade tam da açık alanda *gizlenmiş oluşu* üzerinde yoğunlaşan dikkatleri temsil etmekte. ‘Açık alanda gizli kameraya gerek yok’ (% 18.5) beyanında ise, ‘açık alan’ koşulunun bu kez gizliliğin gerekçesini sorunsallaştırarak bizzat gizlilik fikrinin altını oyacak biçimde seferber edildiği görülüyor. Söz konusu bağlamda gizlilik, bakışı mekânın dışına çıkardığı, daha doğrusu mekânda müphem kıldığı ölçüde onu meşruiyetinden eden bir koşul hüviyetine bürünmekte.

‘Kısmen katılıyorum’ yanıtına getirilen gerekçeler, bir bütün olarak, gizli kameranın meşruiyetini mekânsal konumlanışından ziyade bizzat ‘gizliliği’ üzerinden soruşturmaya açmakta. Söz konusu soruya verilen ‘Hayır, katılmıyorum’ (% 10.4) yanıtı için dile getirilen gerekçelere bakıldığında da söz konusu eğilimin öne çıktığı görülüyor:

Tablo 32- Açık Alanda Gizli Kamera Kullanılmasının Sakıncalı Olduğu Yönünde Görüş Beyan Edenlerin Gerekçeleri

Açık alanların izlenmesinde gizli kamera kullanılması sakıncalı; Çünkü	Sayı	%
Gizli kamera olmaması gerekir; suiistimal edilebilir	21	42.9
Gereksiz bir uygulama; dışarıda olduğu için gizliye gerek yok	9	18.4
Özel hayata müdahale anlamı taşır	7	14.3
Kişi özgürlüğünü kısıtlar	5	10.2
Kameraların görünürlüğü suçu caydırıcı hale getiriyor	1	2.0
Cevap yok	6	12.2
TOPLAM	49	100.0

Burada, ‘Gizli kamera olmaması gerekir; suiistimal edilebilir’ beyanının, ‘açık alan’ koşulunu bütünüyle su götürür kılan bir algının ifadesi olarak % 42.9 gibi bir oransal ağırlıkla ilk sırada yer aldığı görülmekte. ‘Özel hayata müdahale anlamı taşır’ (% 14.3) ve ‘Kişi özgürlüğünü kısıtlar’ (% 10.2) beyanlarında dile getirilen mahremiyet ve denetselliğe ilişkin çekinceler de aynı kuşkunun görece daha spesifik ifadeleri olarak değerlendirilebilir. Burada da dikkatlerin, bakışın açık alanda *ne amaçla* gizlendiği noktasından ziyade tam da açık alanda *gizlenmiş oluşu* üzerinde yoğunlaştığı görülmekte. % 18.4 oranında temsil edilen ‘Gereksiz bir uygulama; dışarıda olduğu için

gizliye gerek yok' beyanında ise, 'açık alan' koşulunun bizzat gizliliğin gerekçesini fesheden bir kavranışı tercih edilmekte. 'Hayır, katılmıyorum' yanıtı için dile getirilen gerekçelerde de, bu kez daha belirgin olarak, meşruiyet koşulunun, kameranın gizliliği söz konusu olduğunda 'açık alan' kaydını daima konu dışı bırakan bir 'fazlalığa' takıldığı anlaşıyor.

Bu 'fazlalık' tam olarak ne anlama geliyor? Kameralı gözetime ilişkin meşruiyet arayışı sadece mekânsal bir düzenlemenin konusu olacak olsa, kameraların ilkesel olarak herkesin herkese görünür olduğu, anonim 'açık alanlarda' mevzileştirilmesi, kuşkusuz, bu türden bir düzenlemenin ideal durumunu temsil ederdi. Oysa "Açık alanda kameralarla gözetim insanların mahremiyet haklarını ihlal eder" görüşüne katılıyor musunuz?' sorusuna 'Evet, katılıyorum' (% 11.7) yanıtı altında dile getirilen gerekçelere bakıldığında bunun böyle olmayabileceği zaten görülmüştü. Bununla birlikte, aynı soruya 'Hayır, katılmıyorum' (% 80.2) yanıtı altında dile getirilen gerekçeleri karakterize eden unsurun ağırlıkla 'açık alan'ı tanımlayan özgül bir mekân algısı olduğu; bir başka deyişle, 'açık alanda kameralı gözetim'e verilen onayda belirleyici olanın 'açık alan' kaydının kendisi olduğu da görüldü. 'Gizlilik' bahsine gelindiğinde ise durumun biraz farklılaştığı görülüyor. "Açık alanların izlenmesinde gizli kamera kullanılmasının sakıncası yoktur" görüşüne katılıyor musunuz?' sorusuna verilen 'Evet, katılıyorum' (% 77.8) yanıtı için dile getirilen gerekçelere bakıldığında, 'açık alanda gizli kamera'ya verilen onayda belirleyici olanın bu kez 'güvenlik' kaydı olduğu görülmekte. Buna göre, kameranın yine 'açık alanda' ama 'gizliliği' söz konusu olduğunda, ilginç bir biçimde, meşruiyet ibresi bakışın mekânsal konumlanışından 'işlevselliğine' doğru kayıyor. 'Gizlilik' söz konusu olduğunda dile getirilen çekincelere bakıldığında da, 'açık alan' kaydını çaptan düşüren beyanlara ek olarak, bizzat 'açık alan' kaydının gizliliğin meşruiyetini su götürür kılmaya hizmet eder hale dönüşebildiği görülüyor.

'Açık alanda kameralı gözetim'e verilen onayın ağırlıkla 'açık alan'ın kendisine istinat ettirilmesine karşılık 'açık alanda gizli kamera'ya gelindiğinde tanınan onayın ağırlıkla 'güvenlik' işlevine yaslanıyor olması, kameranın bakışını anonimlikteki herhangi bir bakıştan farklı kılan şeyi ve idaresini belirleyen özgül koşullara ilişkin kimi noktaları ele veriyor. Burada kameranın gizliliği, adeta, kamerada temsil olunan bakışa bir miktar daha müphemlik çalıyor; onu bütün bütün kaypaklaştırıyor. Dahası 'gizlilik', muhtemelen, kameranın bakışına dikizcininkinin niyetliliğini ilave ediyor. Olası bir

pratiği anlaşılabilir ve kabul edilebilir kılacak olan şey de böylelikle, bu niyetliliği iğdiş eden ‘güvenlik işlevi’ oluyor. ‘Kamera ile muhataplık’, anlaşıldığı kadarıyla, oluşturduğu görünürlük alanına kameranın bizzat kendisinin de dâhil olması şartına bağlanıyor.

Gizlilik bahsinde gelinen nokta, dolaysız bir biçimde, kameranın salt mevcudiyetinde ikamet eden açmazı deşifre etmekte. Buna göre, kameranın bakışını ‘kendini ele verme’ konusunda ayak direyen bir sekterlik karakterize ediyor. Başka türlü söylenecek olursa; kameranın bakışı, her halükarda mekânın dışına sızan bir ‘fazlalığa’ sahip. Söz konusu ‘fazlalığın’ idaresine ilişkin süreç ve pratikler, bununla birlikte, kameranın sosyo-uzamsallığı bağlamında imkân ve hayat buluyor. ‘Açık alanda kameralarla gözetim insanların mahremiyet haklarını ihlal eder’ yargısına ilişkin olarak ‘Hayır, katılmıyorum’ (% 80.2) yanıtı altında dile getirilen beyanlarda, sözgelimi, önemli bir oransal ağırlıkla (% 64.4) ‘açık alan’ kaydının kendisinin bu ‘fazlalığın’ idaresinde seferber edilebildiği görüldü. Şimdi, kameralı gözetimin mekânsal konumlanması adına ideali temsil ettiği düşünülebilecek olan ‘açık alan’ değil ama mahremiyete ilişkin güçlü imalar taşıyan mekânlar söz konusu olduğunda bu ‘fazlalığa’ ne olduğuna bakılacak.

‘Yaşadığınız evin yakınına kamera yerleştirilmesini nasıl karşılırsınız?’ sorusuna verilen yanıtların analizi, bu çerçevede işlevsel kılınabilecek nüanslar içermekte. Söz konusu soruya verilen yanıtların oransal dağılımına bakıldığında % 78.5 oranı ile ‘Memnuniyetle kabul ederim’ beyanının ilk sırada yer aldığı; onu % 11.3 oranı ile ‘Olsa da olur olmasa da’, % 9.0 oranı ile ‘Olumlu bakmam’, % 0.9 oranı ile ‘Güvenlik amaçlı ve sınırlı görüş alanı koşuluyla’ ve % 0.4 oranı ile ‘Cevap yok’ beyanlarının izlediği görülmekte.¹⁴ Belirgin bir oransal ağırlığa sahip olan

¹⁴ Helten & Fischer’in (2004) Berlin’de gerçekleştirdikleri alan araştırmasında söz konusu değerler ‘Evet, katılıyorum’ için % 28.6, ‘Hayır, katılmıyorum’ için % 63.1 ve ‘Fikri yok’ için ise % 8.4 olarak gerçekleşmiştir. A. R. Saetnan ve arkadaşlarının (2004a) Oslo’da gerçekleştirdikleri alan araştırmasında ise söz konusu değerler ‘Evet, katılıyorum’ için % 17.5, ‘Kuşkucu yaklaşanlar’ için % 78.8 ve ‘Fikri yok’ için ise % 3.3 olarak gerçekleşmiştir. Bkz. HELTEN, F., FISCHER, B. (2004): *What Do People Think About CCTV?: Findings from A Berlin Survey*, Urbaneye Working Paper No.13, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp13.pdf, s. 17. SAETNAN, A. R., vd. (2004a): *Views from under Surveillance: Public Opinion in A Closely Watched Area in Oslo*, Urbaneye Working Paper No.12, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp12.pdf, s. 17.

‘Memnuniyetle kabul ederim’ yanıtı için dile getirilen gerekçelerin oransal dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 33- Yaşadığı Yerin Yakınına Kamera Yerleştirilmesini Olumlu Karşılacaklarını Beyan Edenlerin Gerekçeleri

Memnuniyetle Kabul Ederim; Çünkü	Sayı	%
Güvenliğim için olur; daha güvende olurum	235	63.9
Hırsızlığa karşı gerekli	52	14.1
Suçluyu caydırır, suçu önler	21	5.7
Daha rahat ve huzurlu olurum	15	4.1
Gerekliyorsa sorun olmaz	14	3.8
Giren-çıkanı kontrol etmek amacıyla	12	3.3
Çok iyi olur, faydalı olur	12	3.3
Can güvenliğim için	4	1.1
Olay olursa çözülür, ‘suçlar kayıt altına alınır’	3	0.8
TOPLAM	368	100.0

Yaşanılan yere yakın kamera yerleştirilmesine onay verenlerin % 63.9’unun doğrudan doğruya ‘Güvenliğim için olur; daha güvende olurum’ şeklinde gerekçe beyan ettikleri görülüyor. Bunu izleyen gerekçeler de, önemli oranda, söz konusu beyanın daha spesifik dillendirilişlerini temsil etmekte. Bu çerçevede, kameralara atfedilen güvenlik işlevinin hemen bütün içerimlerinin değişen oranlarda kendine yer bulduğu görülüyor: caydırıcılık / önleyicilik (‘% 14.1’, ‘% 5.7’), kontrol (‘% 3.3’), kayıt (‘% 0.8’). Bununla birlikte, bütün bu işlevler gözetilirken akılda olan şeyin ağırlıkla belli türde suçlar olduğu öne sürülebilir: özellikle, % 14.1 oranı ile ikinci sırada yer alan ‘Hırsızlığa karşı gerekli’ beyanının bu yargıyı destekler bir doneyi temsil ettiği düşünülebilir. Göz ardı edilmemesi gereken bir başka nokta, gözetimine onay verilen kameraların kimin kontrolünde olacağı konusunda farklı algılamaların kendisini hissettirmekte oluşudur. Örneğin, ‘Giren-çıkanı kontrol etmek amacıyla’ (% 3.3) yanıtının, kameradaki görüntülerin kişinin kendisi tarafından izlenecek oluşu ön kabulünü içermesi ölçüsünde, burada verilen onayın da ‘özel kamera’ya yönelik olduğu sonucuna varılabilir. Bu nedenle, ‘Memnuniyetle kabul ederim’ yanıtının sahip olduğu oransal ağırlıkta, ‘Güvenlik amaçlı ve sınırlı görüş alanı koşuluyla’ (% 0.9) yanıtında da kendisini hissettiren *koşullu onaya* düşen pay göz önünde bulundurulmalıdır.

Kameralara ‘güvenlik’ üzerinden tanınan olunur, ‘yaşanılan yere yakınlık’ söz konusu olduğunda, *mekânsal risk algısından* ziyade *bireysel risk algısı* nosyonu

temelinde değerlendirilmesinin daha uygun düşeceği de belirtilmelidir. Bunlardan ikincisi, ilki tarafından beslenebiliyor olmakla birlikte, sözgelimi, hırsızlık olaylarının sıklıkla yaşandığı bir muhitte ikamet ediyor olmanın makul belirleyiciliğinde değil ama daha çok, bu yöndeki bir olasılığı daima bilince çağırın ontolojik güvenlik ihtiyacında temellenir. ‘Yaşanılan yer’, basitçe, ontolojik güvenlik ihtiyacının kendini daha kesif ve dolaysız bir biçimde hissettirdiği ve bu yöndeki bir talebi maksimize ettiği düşünülebilecek mekân olarak, sözü edilen türden bir irrasyonallitede temellenen bir risk algısı için yeterince elverişli bir bağlamı oluşturmaktadır. Söz konusu bağlam, aynı zamanda, ‘ontolojik mahremiyet ihtiyacı’ olarak adlandırılabilen olan şeye yönelik olarak da maksimize edilmiş bir talebi içerir. ‘Yaşadığınız evin yakınına kamera yerleştirilmesini nasıl karşılırsınız?’ sorusuna ‘Olumlu bakmam’ (% 9.0) yanıtını verenler tarafından dile getirilen gerekçelere bakıldığında, vurgunun bu nokta üzerinde yoğunlaştığı görülmekte:

Tablo 34- Yaşadığı Yerin Yakınına Kamera Yerleştirilmesini Olumlu Karşılamayacağını Beyan Edenlerin Gerekçeleri

Olumlu Bakmam; Çünkü	Sayı	%
İzlenme hissi rahatsızlık verici	17	40.5
Öze girer; özel yaşama müdahaledir	10	23.8
Hiç gerek yok	8	19.0
Kayıt var	5	11.9
Özgürlüğü kısıtlar; kişi özgürlüğü ihlal edilir	2	4.8
TOPLAM	42	100.0

Dile getirilen gerekçeler arasında ilk sırayı % 40.5 oransal ağırlığıyla ‘İzlenme hissi rahatsızlık verici’ beyanı almakta. Bunu izleyen gerekçelerde de, kameralardan duyulan rahatsızlıkla ilgili olarak daha spesifik betimlemelerin değişen oranlarda kendine yer bulduğu görülüyor: mahremiyet (‘% 23.8’, ‘% 11.9’), denetsellik (‘% 4.8’). Kameranın burada temsil ettiği ‘harici bakış’ın, özellikle, ‘ontolojik mahremiyet ihtiyacı’nın gündeme getirdiği taleplerin merkeze alınması üzerinden bir çekincenin konusu haline geldiği görülmekte. Yine, ‘Hiç gerek yok’ beyanının % 19.0’da kalması, mahremiyetin, burada, ‘olsa fena olmayacak’ bir güvenlik enstrümanı uğruna ödenmesi göze alınamayan bir maliyet olarak değerlendirilebilirliğini akla getiriyor. % 4.8 oranında ifade bulan ‘Özgürlüğü kısıtlar; kişi özgürlüğü ihlal edilir’ beyanının ima ettiği denetselliğin ise, buradaki ‘kısıtlama’nın özel yaşamı konu alıyor olması ölçüsünde,

özünde mahremiyete ilişkin bir çekincenin ifadesi olarak değerlendirilmeye müsait olduğu görülüyor. Mahremiyet kaydı, her halükarda, ‘Olumlu bakmam’ yanıtına getirilen açılımlarda ağırlıklı unsur olarak öne çıkmakta.

Bu noktada, kişinin *kamera tecrübesine* ilişkin bir fikir verebilecek olan ‘Yakın çevrenizde izlendiğiniz bir kamera var mı?’ sorusuna verilen yanıtlar ile yaşanan yere yakın kamera yerleştirilmesine ilişkin beyanlar arasındaki korelasyona bakmak ilginç olabilir. Söz konusu soruya sadece % 27.5 oranında ‘Evet, var’ yanıtı verilmiştir; bu yanıtı izleyen ‘Bu kamera nerededir?’ sorusuna ise % 41.1 oranında ‘İşyerinde’, % 40.3 oranında ‘Her gün geçtiğim yerde’, % 7.8 oranında ‘Evimin bulunduğu sokakta’, % 6.2 oranında ‘Okulda’, % 3.1 oranında ‘Apartmanımda’ ve % 1.6 oranında ‘Dershanede / Kursta’ yanıtları alınmıştır. Kişinin her gün kameralarla izlenmekte olduğunu beyan ettiği mekânların dağılımı ile ‘Yaşadığınız evin yakınına kamera yerleştirilmesini nasıl karşılırsınız?’ sorusuna verilen yanıtlar arasında anlamlı bir korelasyon söz konusu değilken, söz konusu yanıtlar ile ‘Yakın çevrenizde izlendiğiniz bir kamera var mı?’ sorusuna verilen yanıtların oransal dağılımı arasındaki korelasyonun dikkate değer kimi eğilimler gösterdiği görülmekte. Söz konusu korelasyon aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 35- Yakın Çevrede Kamera Bulunması Durumuna Göre Yaşanılan Yerin Yakınına Kamera Yerleştirilmesine İlişkin Beyanlar

Yakın çevresinde kamera olup olmadığı	Yaşanılan Yere Yakın Kamera Yerleştirilmesine İlişkin Beyanlar										TOPLAM	
	Memnuniyetle kabul ederim		Olumlu bakmam		Olsa da olur olmasa da		Güvenlik amaçlı ve sınırlı görüş alanı koşuluyla		Cevap Yok			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Evet, var	93	72.1	17	13.2	17	13.2	1	0.8	1	0.8	129	100.0
Hayır, yok	196	88.3	12	5.4	13	5.9	1	0.5	-	-	222	100.0
Olabilir	37	57.8	7	10.9	19	29.7	-	-	1	1.6	64	100.0
Bilmiyorum	42	77.8	6	11.1	4	7.4	2	3.7	-	-	54	100.0
TOPLAM	368	78.5	42	9.0	53	11.3	4	0.9	2	0.4	469	100.0

Tabloda, ‘Hayır, yok’ yanıtına karşılık gelen ‘Memnuniyetle kabul ederim’ beyanının, diğerlerine kıyasla, % 88.3 oranı ile görece daha belirgin bir ağırlığa sahip olduğu görülmekte. Yine, ‘Olumlu bakmam’ beyanının ‘Hayır, yok’ yanıtında % 5.4 ile mesela ‘Evet, var’ yanıtına karşılık gelenden (% 13.2) daha düşük bir oranı temsil ettiği, ‘Olsa da olur olmasa da’ beyanına gelindiğinde de aynı durumun söz konusu olduğu

görülüyor. Bu dağılımdan hareketle, kişinin yakın çevresinde kameralarla izleniyor olması durumu ile yaşadığı yere yakın kamera yerleştirilmesine ilişkin tutumları arasında bir ters orantı ilişkisinin söz konusu olduğu söylenebilir; yakın çevresinde görüş alanında bulunduğu bir kameranın olmadığını beyan edenlerin, diğerlerine kıyasla, yaşadığı yere yakın kamera yerleştirilmesi konusunda daha olumlu bir tutum içerisinde olduğu görülmekte. ‘Memnuniyetle kabul ederim’ beyanı için dile getirilen gerekçelerin doğrultusu göz önünde bulundurulduğunda, daha kişisel düzlemde cereyan eden bir kamera tecrübesinden yoksunluğun, güvenlik retoriğinin etkinliğini arttırıcı bir etki oluşturduğu sonucuna varılabilir. Zira reel düzlemde kopuk olduğu sürece, kameralara ilişkin malumatın kaynağı ağırlıkla retoriksel boyut olacaktır. Bu durum, tersinden okunacak olursa, aynı zamanda, kamera realitesinin idaresi güçleşebilen koşullarına ilişkin de iyi bir fikir vermekte. Daha kişisel bir düzlemde cereyan eden kamera tecrübesinin, kameraların güvenlik retoriğinde öngörülen işlevselliğine ve dahası, söz konusu işlevin ötesine uzanacak olası kullanımlarına ilişkin kuşkuları davet ettiği yorumunda bulunulabilir.

‘Yaşadığınız evin yakınına kamera yerleştirilmesini nasıl karşılırsınız?’ sorusu, ‘güvenlik vs. mahremiyet’ ikilemini en rafine formunda yakalayan bağlamı oluşturuyor. Soruya verilen yanıtlara bakıldığında, kameraların güvenlik işlevine olan itimadın, mesela Tablo 16’daki ‘Emniyet/Güven’ (% 68.9) beyanının sahip olduğu oranı geride bırakacak bir ağırlıkla temsil edildiği görülüyor (% 78.5 ile ‘Memnuniyetle kabul ederim’). Ve yine ‘Olumlu bakmam’ (% 9.0) yanıtı, görece nötr bir tavrın ifadesi olarak değerlendirilebilecek olan ‘Olsa da olur olmasa da’ (% 11.3) yanıtına kıyasla daha düşük bir oranda temsil ediliyor. Rakamlar, ‘yaşanılan yere yakınlık’ söz konusu olduğunda kameralara tanınan olurun hissedilir bir yükseliş gösterdiğini belgelemekte. Dahası, bu yükselişin ‘cinsiyet’ ve ‘ikamet edilen yer’ gibi değişkenlerden *bağımsız* bir eğriyi izlediği görülmekte – yaşanılan yere yakın kamera yerleştirilmesi konusundaki yaklaşımların özellikle ‘ikamet edilen yer’ ile anlamlı bir korelasyon göstermiyor olması, yaşanılan yere yakın kamera yerleştirilmesine verilen onayın bir ‘statü göstergesi arayışına’ ya da yaşanılan yere ilişkin suç istatistiklerinde karşılığını bulacak bir ‘reel güvenlik değerlendirmesine’ istinat ettirilemeyeceğini de ortaya koymakta. Şu halde, söz konusu onayı anlama girişiminde ilk olarak, bireysel risk algısının ve ontolojik güvenlik talebinin salt belirleyiciliğinden dem vurulabilir. İkinci olarak, kameraların kontrolü konusundaki kimi varsayımların olası belirleyiciliğine işaret

edilebilir: kameradaki görüntülerin kişinin kendi denetimine tabi olmasını öngören ‘özel kamera’ varsayımı, şerh düşen bir onayı temsilen söz konusu orana katkıda bulunuyor olabilir. Üçüncü olarak, ‘Memnuniyetle kabul ederim’ yanıtının sahip olduğu oran, paradoksal görülebilecek bir biçimde, mahremiyet faktörünü ‘Olumlu bakmam’ yanıtında olduğu denli gözetilen bir algının ifadesi olarak değerlendirilebilir. ‘Yaşanılan yere yakınlık’ söz konusu olduğunda güvenlik, her halükarda, mahrem olan’ı tayin eden sınırların gözetilmesine ilişkin bir itkiyi içerir; burada güvenlik, bir başka deyişle, bir tür ‘sınır denetimi’ meselesidir. F. Klauser’ın (2004) önerdiği, geniş uzamsal yüzeylere odaklı kameralar *ile* spesifik bir noktayı odağa alan, sınır çizen ve bu sınırın denetimini öngören kameralar arasındaki ayırım, burada onay verilen kameraların mekânsal mantığını takdir etmeye imkân verecek bir çerçeve sağlamakta. Söz konusu çerçevede ‘yaşanılan yere yakın’ konumlandırılmış kameralar, en azından algısal düzlemde, ‘sınır çizen ve bu sınırın denetimini öngören’ türdendir ve buradaki sınır, tam da ‘özel alan’ın sınırıdır. ‘Memnuniyetle kabul ederim’ yanıtında, şu halde, mahremiyet sorununun kendisi ‘sınır denetimi’nin içinden kavrandığı ölçüde gündemden düşer; ‘Olumlu bakmam’ yanıtı ise, mahremiyet sorununu, sınır denetimi yapan bakışı sınırın her iki tarafına *da* uzanmaya muktedir bulması ölçüsünde gündeme taşır. Bu noktada sorun, başladığı yere; kameranın bakışına gelip dayanır – ve anlaşıldığı kadarıyla, ‘Memnuniyetle kabul ederim’ yanıtının dramatik oransal ağırlığı, odaklı ve orada konumlandırılma gerekçesinde öngörülenin ötesine uzanan bir izlemeye ihtimal vermeyen bir kamera algısından beslenmektedir. Kameralara verilen onayda, kamerada temsil olunan bakışın amaç ve yönelimine ilişkin zımni kabullerin dolaysız bir belirleyiciliği vardır; bakışın mekânın dışına düşen ‘fazlalığı’, bu kabuller tarafından absorbe edilir.

Söz konusu kabullerle ilk karşılaşmamız değil bu kuşkusuz. Güvenlik retoriğinin, kameraların mekâna dâhil olma ve mekânın dışına düşme eğilimini belirleyen bir ara değişken olarak işbaşında olduğu görüldü çoğu kereler. Analizin izleyen bölümünde, kent mekânlarının kameralı gözetiminin söylemsel boyutu odağa alınacak.

3.5. Söylem: Güvenlik Retoriğinin Alınlanma ve Yeniden-Üretilme Biçimleri

Kameralı gözetim pratiği risk durumuna, suça ve suçluluğa ilişkin belirlemeler ve tanımlamalar içeren, kendi içinde görece tutarlı bir argümanlar dizgesini oyuna sokmakta. Gelgelelim söylem, buradaki özgül kullanımında, kamera pratiğini kuran bu argümanlar dizgesinden ziyade *bakışın idaresindeki retoriksel boyuta* göndermede bulunuyor. Bu ikisinin aynı kapıya çıkması kesinlikle sürpriz olmazdı; ancak bunların ikincisinden yana kullanılan tercih, ilk olarak, tecrübî olanın bozucu salvolarını hesaba katan bir dikkati esas alıyor. İkinci olarak, bu yolla, söylemin kuruculuğundan söz açarken, pratiği anlaşılır kılma ölçüsünde faili de anlaşılır kılma adına bir girişimde bulunulmuş oluyor. Bu da rezervinde, söylemi kurucu olmakla değil ama kurucu olma teşebbüsüyle tanımlayan bir kavrayışı barındırıyor. Aynı nedenle, mesela güvenlik retoriğinin kamera pratiğini nasıl ürettiği sorusunun yanıtı, güvenlik retoriğine pratikte ‘ne olduğu’ sorusuna verilecek yanıtı tabi kılınmış oluyor. Kestirme bir ifadeyle, kamerada temsil olunan bakışın mekânsallaşma sürecinde oyuna dâhil olan bir değişken *olarak* söylem, buradaki analizin konusunu oluşturmakta.

Bu doğrultuda işlevselleşecek sorulardan ilki, ‘Kameralarla ilgili olarak en sık duyduğunuz ifade nedir?’ biçiminde formüle edildi. Söz konusu soruya verilen yanıtların oransal dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 36- Kameralarla İlgili Olarak En Sık Duyulan İfadeler

Kameralarla İlgili En Sık Duyulan İfadeler	Sayı	%
Güvenlik Kamerası	388	82.7
Gizli Kamera	38	8.1
Polis Kamerası	12	2.6
Gözetim Kamerası	11	2.3
Sokak Kameraları	11	2.3
Özel Kameralar	8	1.7
Diğer	1	0.2
TOPLAM	469	100.0

Tabloda, kameralara yönelik betimlemeler arasında ‘Güvenlik kamerası’ ifadesinin bariz bir oransal ağırlıkla (% 82.7) ilk sırada yer aldığı görülmekte. İkinci sırada bulunmakla birlikte onu oldukça geriden takip eden ‘Gizli kamera’ (% 8.1) ifadesindeki ‘gizliliğin’ de, bir güvenlik stratejisi imasını alıkoyuyor olabileceğine dikkat çekmeye gerek bile yok. Kameraların betimlenmesindeki bu tercihin cinsiyet, yaş

ve eğitim düzeyi değişkenleri ile anlamlı bir korelasyon göstermediği de belirtilmeli. Bu dağılım, ilk bakışta, güvenlik retoriğinin aşırı içselleştirilmesi ile malul bir konformizmin alameti olarak değerlendirilebilir. Ancak bütünüyle öyle olduğu kabul edilse bile, ve hatta belki tam da öyle olduğu ölçüde, yedeğinde taşıdığı karşı-strateji imkânları, söz konusu retoriğin kolaycı değerlendirmelere teslim olmasını engeller. Buna göre ‘Güvenlik’, büyük harfle, kameralara atfedilen işlevi *belirlediği* oranda, kameralı gözetimin hareket alanını ve meşruiyetinin sınırlarını da *tayin eden* bir söylemsel çerçeveye göndermede bulunur. Bu çerçeve, gözetime alan açtığı kadar sınırlar *da* takdir eden bir referans noktası oluşturur. ‘Alan açma’ ve ‘sınır çizme’, kuşkusuz, söyleme pratikte ‘ne olduğu’nun belirleyiciliğinde kinetik hale dönüşebilen potansiyelleri ifade etmekte.

Bu nedenle, öncelikle, ‘güvenlik işlevi’nden tam olarak ne anlaşıldığının; güvenlik retoriğine pratikte ‘ne olduğunun’ belirlenmesine ihtiyaç var. “‘Kameralar, kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’ görüşüne katılıyor musunuz?’ sorusuna verilen yanıtların analizi, bu konuda bir fikir verebilir. Söz konusu soruya verilen yanıtlar % 82.9 oranında ‘Evet, katılıyorum’, % 9.2 oranında ‘Kısmen katılıyorum’ ve % 7.9 oranında ‘Hayır, katılmıyorum’ şeklinde olmuştur. Kameraları kent güvenliği açısından ‘vazgeçilmez’ addeden çoğunluğun dile getirdiği gerekçelerin oransal dağılımı ise aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 37- Kameraların Kent Güvenliğinin Vazgeçilmez Unsuru Olduğu Yönünde Görüş Bildirenlerin Beyan Ettiği Gerekçeler

Kameralar Kent Güvenliğinin Vazgeçilmez Unsurudur; Çünkü	Sayı	%
Kentin daha güvenli bir yer olması için gerekli	209	53.7
Suç oranı azalır, daha az suç işlenir	52	13.4
Olası suçlar engellenir, suç daha zor işlenir	46	11.8
Büyük ve kalabalık kentlerin kontrolünde gerekli	43	11.1
Suçluların tespitinde kolaylık sağlar	15	3.9
Bir zararı yok; faydalı olur	4	1.0
Trafik ve hareketlilik için gerekli	1	0.3
Cevap yok	19	4.9
TOPLAM	389	100.0

‘Kameralar, kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’ yargısına ‘Evet, katılıyorum’ (% 82.9) yanıtını verenler tarafından dile getirilen gerekçelere

bakıldığında, kameralara atfedilen güvenlik işlevinin hemen bütün içerimlerinin değişen oranlarda temsil edildiği görülüyor: caydırıcılık ('% 13.4', '% 11.8'), kayıt ('% 3.9'), denetim ('% 11.1') gibi unsurların açık ifadesi, spesifik işlevleri odağa alan beyanlarda kendine yer bulmakta. Bununla birlikte, 'vazgeçilmezliğin' burada tam da spesifik işlevler üzerinden gerekçelendiriliyor oluşu, onun, kameraları güvenliğin *asli* unsuru addeden bir algıyı esas almak zorunda olmadığını düşündürüyor. Yine, söz konusu beyanlarda ve bunlara ilaveten % 53.7'lik bir oransal ağırlıkla ilk sırada yer alan 'Kentin daha güvenli bir yer olması için gerekli' beyanında karşılaşılan nisbiyet vurguları ('daha güvenli', 'kolaylık sağlar', vd.), kameralara atfedilen 'vazgeçilmezliğin' daha çok *tali* bir güvenlik enstrümanını konu aldığını ima etmekte.

Şimdi, söz konusu yargıya yönelik olumlamanın dramatik ağırlığının doğru bir teşhisi adına, buradaki nüansın iyi takdir edilmesi gerekiyor. Sözgelimi, 'Polis, kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur' türünden bir yargıya yönelik bir olumlamada dile getirilecek gerekçelerin daha kati ve 'olmazsa olmaz' tonlamalara sahip olacağı tahmin edilebilir. 'Vazgeçilmez' olma ile 'güvenliğin asli unsuru' olma arasında zorunlu bir koşutluk öngören bir hareket noktası özünde temelsizdir. Beyan edilen gerekçelerin doğrultusu, aynı zamanda, kameraların tali olmakla birlikte *tamamlayıcı* enstrümanlar olarak algılanmakta olduğuna yönelik imalar da barındırmaktadır. Buna göre, kameralar talidir ve fakat 'özerk' değildir; kameralı gözetim *kendi* pratiğini kurmaz, hâlihazırdaki bütün bir risk yönetimi ve asayiş pratiğinin tamamlayıcı bir unsurudur. Kameralı gözetim *kendi* söylemini de oluşturmaz; hâlihazırdaki risk değerlendirmelerine, suça ve suçluluğa ilişkin belirlemelere, düzen'e ilişkin yerleşik normlara tabidir. Bir başka deyişle, kameralı gözetim pratiğine konvansiyonel kavrayışların içinden 'alan açılır'; ona 'sınırlar' takdir etmeye dönük olası bir girişim de muhtemelen aynı kavrayışların içinde kalacaktır.

"Kameralar, kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur" görüşüne katılıyor musunuz?" sorusuna 'Kısmen katılıyorum' (% 9.2) yanıtını verenler tarafından dile getirilen gerekçelerin oransal dağılımı ise aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 38- ‘Kameralar, Kent Güvenliğinin Vazgeçilmez Bir Unsurdur’ Görüşüne ‘Kısmen’ Katılanların Beyan Ettiği Gerekçeler

Kısmen Katılıyorum; Çünkü	Sayı	%
Suç oranının düşmesinde kısmen etkili olabilir	7	16.3
Güvenlik sorunu sadece kamerayla çözülmez	6	14.0
Güvenlik başka yöntemlerle de sağlanabilir	6	14.0
Kameralar sadece gereken yerlere konmalı	4	9.3
Önce eğitim	3	7.0
Trafik için olabilir	1	2.3
Türkiye koşullarında şart değil	1	2.3
Cevap yok	15	34.9
TOPLAM	43	100.0

Tabloda, % 16.3 oransal ağırlığıyla ilk sırada yer alan ‘Suç oranının düşmesinde kısmen etkili olabilir’ beyanının, kameraları *tali* bir güvenlik enstrümanı olarak tanıyan, ancak ‘vazgeçilmezliğine’ şerh düşen bir algıyı temsil ettiği söylenebilir. Buna göre, kameralar bir destek unsuru olarak güvenliğin sağlanmasında seferber edilebilir, ancak bu onları ‘vazgeçilmez’ kılmaya yetmez. ‘Güvenlik sorunu sadece kamerayla çözülmez’ (% 14.0) ve ‘Güvenlik başka yöntemlerle de sağlanabilir’ (% 14.0) beyanlarına gelindiğinde ise, bu kez daha güçlü vurgularla, kameraların ‘vazgeçilmezliğini’ tam da tali statüleri temelinde yersizleştiren bir algının söz konusu olduğu görülüyor. Güvenlik için daima başka önlemlere gerek duyulacak olması ve dahası güvenliğin başka yöntemlerle de sağlanabilirliği, kameraların ‘vazgeçilmezliğini’ en iyi ihtimalle sorgulanabilir kılmakta. ‘Kameralar sadece gereken yerlere konmalı’ (% 9.3) yanıtında ise, ‘vazgeçilmezliğe’ düşülen şerhin konu dışı bir şekilde mekân kaydına yaslanmakta olduğu görülüyor. Bununla birlikte, buradan, ‘doğru yerde’ oldukları sürece kameralara güvenliğin sağlanması konusunda sınırsız bir itimadın beslenmekte olduğu sonucunu çıkarmak meşru olmayabilir.

Söz konusu soruya ‘Hayır, katılmıyorum’ (% 7.9) yanıtını verenler tarafından dile getirilen gerekçelere bakıldığında ise daha kuşkucu bir yaklaşımın söz konusu olduğu görülüyor:

Tablo 39- Kameraların Kent Güvenliğinin Vazgeçilmez Unsuru Olduğu Görüşüne Katılmayanların Beyan Ettiği Gerekçeler

Kameralar Kent Güvenliğinin Vazgeçilmez Unsuru Değildir; Çünkü	Sayı	%
Kamera olmasa da olur	10	27.0
Kent güvenliği kameralarla sağlanmaz	8	21.6
Güvenlik başka yöntemlerle sağlanmalı	7	18.9
Önce eğitim	3	8.1
Trafik dışında hayır	2	5.4
Özel hayatı tehdit ediyor	1	2.7
Cevap yok	6	16.2
TOPLAM	37	100.0

Tabloda, % 27.0 oransal ağırlığıyla ilk sırada yer alan ‘Kamera olmasa da olur’ ve onu % 21.6 oranıyla takip eden ‘Kent güvenliği kameralarla sağlanmaz’ beyanlarının, kameraların güvenlik adına olası bir getirisini ihtiyatla karşılayan ve söz konusu temelde ‘vazgeçilmezliği’ konu dışı bırakan bir algıyı temsil ettiği görülüyor. ‘Güvenlik başka yöntemlerle sağlanmalı’ (% 18.9) beyanında ise ‘vazgeçilmezliğin’ reddi, kameraların güvenlik adına lüzumsuzluğunu işleyen argümanlardan ziyade olası yan etkileri merkeze alan normatif bir gerekçelendirmeye yaslanmakta. Her halükarda, ‘Kısmen katılıyorum’ yanıtına düşülen notlarda olduğu gibi burada da ağırlığı, doğallıkla, kameraların güvenlik işlevini tırnağa alan yargılar oluşturuyor.

Bununla birlikte, güvenlik işlevi konusundaki ihtiyatın ‘vazgeçilmezliğin’ reddi adına mutlak bir gerekçe oluşturamayabileceğine, ‘Evet, katılıyorum’ yanıtı bağlamında dile getirilen beyanların analizi sırasında değinildi. Başka türlü söylenecek olursa; ‘şerh düşenler’in ve ‘reddiye beyan edenler’in kameraların kent güvenliğindeki yeri konusunda taşıdıkları ihtiyat, kısmen, kameraların kent güvenliğinde ‘vazgeçilmez’ bir yeri olduğunu dile getirenler tarafından da paylaşılmaktadır; ikincilerin tanıdığı ‘vazgeçilmezlik’ statüsü, kameraları tali ve tamamlayıcı bir güvenlik enstrümanı olarak değerlendiren algıdan beslenir. Gelineen noktanın kritik önemi, “‘Kameralar, kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur” görüşüne katılıyor musunuz?” sorusuna verilen ‘Evet, katılıyorum’ (% 82.9) yanıtının sahip olduğu oransal cesametin, kameraların kent güvenliğinin sağlanmasındaki rolüne ilişkin naif değil ama görece realist bir değerlendirmeye imkân verebiliyor olduğunu düşündürmesidir. Aşağıdaki korelasyon, bu noktanın açıklığa kavuşturulması adına daha aydınlatıcı ve ilginç veriler sunmakta:

Tablo 40- Kameraların Kent Güvenliğindeki Yeri Konusundaki Beyanlara Göre Suçu Önlemedeki Etkinliğine İlişkin Yargılar

‘Kameralar kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurdur’ Yargısına İlişkin Beyanlar	Kameraların Suçu Önleme Konusundaki Etkinliğine İlişkin Yargılar												TOPLAM	
	‘Kameralar her türden suçu önleyebilir’		‘Kameralar bazı suçları önleyebilir’		‘Kameralar türü ne olursa olsun suçu önlemede her zaman etkili değildir’		‘Kameralar daha çok suçun işlendiği bölgeyi değiştirir’		‘Kameraların suçu önleme konusunda hiçbir etkisi yoktur’		Cevap yok			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Evet, Katılıyorum	81	20.8	256	65.8	29	7.5	21	5.4	2	0.5	-	-	389	100.0
Kısmen Katılıyorum	2	4.7	35	81.4	-	-	4	9.3	1	2.3	1	2.3	43	100.0
Hayır, Katılmıyorum	1	2.7	23	62.2	6	16.2	-	-	7	18.9	-	-	37	100.0
TOPLAM	84	17.9	314	67.0	35	7.5	25	5.3	10	2.1	1	0.2	469	100.0

Uygulamada, kameralara atfedilen güvenlik işlevinin varsayılan potansiyeline ilişkin bir fikir edinebilmek amacıyla formüle edilen ‘Aşağıdaki yargılardan özellikle hangisine katılırsınız?’ şeklindeki soruya verilen yanıtlara bakıldığında, ilk sırayı % 67.0 oransal ağırlığıyla ‘Kameralar bazı suçları önleyebilir’ yargısının aldığı görülüyor. Bu durum, kendi başına, bir güvenlik enstrümanı olarak kameralı gözetimin taşıdığı potansiyel konusunda naif bir değerlendirmenin söz konusu olmadığına işaret etmekte. Bununla birlikte, tabloda, ‘Kameralar, kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’ yargısına ‘Evet, katılıyorum’ yanıtı verenlerin % 65.8’inin de söz konusu yargıyı desteklediği, aynı yanıtı verenlerin sadece % 20.8’inin ‘Kameralar her türden suçu önleyebilir’ yargısından yana tercih belirlediği görülmekte. ‘Kısmen katılıyorum’ yanıtına bakıldığında yine ‘Kameralar bazı suçları önleyebilir’ (% 81.4) yargısında belirgin bir oransal yoğunlaşmanın söz konusu olduğu, ‘Hayır, katılmıyorum’ yanıtına gelindiğinde ise aynı yargının % 62.2 oranında bir ağırlığa sahip olduğu görülmekte.

‘Kameralar her türden suçu önleyebilir’ yargısının en yüksek değerini ‘Evet, katılıyorum’ (% 20.8) yanıtına karşılık gelen satırda görüyor olması ve ‘Kameraların suçu önleme konusunda hiçbir etkisi yoktur’ yargısının en yüksek değerini ‘Hayır, katılmıyorum’ (% 18.9) yanıtında bulması, kimi eğilimleri ele vermesi açısından oldukça anlamlı görünmektedir. Bunun kadar anlamlı görünen bir diğer nokta da, kuşkusuz, ‘Kameralar bazı suçları önleyebilir’ yargısının bütün yanıtlar için en yüksek orana sahip beyanı oluşturuyor olmasıdır. Söz konusu yargı, anlaşıldığı kadarıyla, ‘Evet,

katılıyorum’ yanıtını verenler açısından kameraların ‘vazgeçilmezliği’ adına bir gerekçe oluşturabilmekteyken, ‘Hayır, katılmıyorum’ yanıtını verenler için bu kez tam da ‘vazgeçilmezliğin’ su götürür olduğunu ifade edebilmektedir. Yukarıda, bu durumun, ‘vazgeçilmezliği’ onaylayan dramatik çoğunluk açısından kameraların güvenlik işlevine ilişkin görece realist bir değerlendirmenin göstergesi olarak okunabileceğine değinildi. Aynı durum, yani birbirine zıt yönelimlerin aynı güvenlik algısını esas alabiliyor olması, ‘güvenlik retoriği’ne yönelik alımlama ve değerlendirmelerin özünde olumsal doğasını ve mesela kameraların olası alternatif maliyetini gözetken bir duyarlılığa yansınabilirliğini gündeme getirmekte.

Güvenlik retoriğinin pratikteki karşılığını tayin eden görünürdeki bu olumsuzluğun dinamiklerini anlamayı amaç edinen bir soruşturma, kimi değişkenlerin odağa alınması yardımıyla gerçekleştirilebilir. Bu değişkenlerden birini, kuşkusuz, İstanbul’da ikamet ediyor olma durumu oluşturuyor. Aşağıdaki tabloda, söz konusu değişkenin “‘Kameralar, kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’” görüşüne katılıyor musunuz?’ sorusuna verilen yanıtlarla oluşturduğu korelasyon yer almakta:

Tablo 41- İstanbul’da İkamet Etme Durumuna Göre Kameraların Kent Güvenliğindeki Yeri İlişkin Beyanlar

İkamet Durumu	‘Kameralar kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’ Yargısına İlişkin Beyanlar						TOPLAM	
	Evet, Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Hayır, Katılmıyorum			
	S	%	S	%	S	%	S	%
İstanbul’da İkamet Ediyor	372	82.7	42	9.3	36	8.0	450	100.0
İstanbul’da İkamet Etmiyor	17	89.5	1	5.3	1	5.3	19	100.0
TOPLAM	389	82.9	43	9.2	37	7.9	469	100.0

Tabloda, İstanbul’da ikamet etmekte olanların ‘Kameralar kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’ yargısı karşısında *görece* daha ihtiyatlı bir tavır sergiledikleri görülüyor. İstanbul’da ikamet etmekte olanların % 82.7’si söz konusu yargıya onay verirken, bu oranın İstanbul’da ikamet etmeyenlerde % 89.5’e yükseldiği görülüyor. Yine, İstanbul’da ikamet ediyor olanların çekinceleri ‘Kısmen katılıyorum’ yanıtı için % 9.3 ve ‘Hayır, katılmıyorum’ yanıtı için % 8.0 oranlarına karşılık gelirken, İstanbul’da ikamet etmeyenler için söz konusu oranlar % 5.3’lere geriliyor. Burada, İstanbul’da ikamet ediyor olma durumunun güvenlik algısına, kameraların bu algıdaki yerine ve bizzat kamera tecrübesine ilişkin oluşturduğu arka plan bilgisinin, söz

konusu arka plan bilgisinden yoksun olma durumu ile karşılaştırıldığında, güvenlik işlevinin ‘vazgeçilmezlik’ üzerinden olumlanmasına karşı bir direnç geliştirilmesinde etken olabildiği görülmekte. Bir başka deyişle, daha şahsi düzlemde cereyan eden bir kamera tecrübesinin ‘yaşanılan yere yakın kamera yerleştirilmesi’ne yönelik tutumlar üzerinde sahip olduğu menfi etkiyi andırır şekilde, İstanbul’da ikamet ediyor olma durumunun, tersine oranla, kameraların güvenlik işlevini onların ‘vazgeçilmezliği’ üzerinden takdir etmede görece daha ihtiyatlı bir tavrı telkin ettiği yorumunda bulunulabilir. Kabaca ‘pratiğe uzaklık oranında söyleme açıklık’ biçiminde formüle edilebilecek olan korelasyonun geçerliliğini burada da hissettirdiği görülüyor.

Bu doğrultuda belirleyici olması muhtemel bir başka değişken olarak, ‘eğitim durumu’ odağa alınabilir. Söz konusu değişkenin “‘Kameralar, kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’ görüşüne katılıyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlarla oluşturduğu korelasyon aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 42- Eğitim Durumuna Göre Kameraların Kent Güvenliğindeki Yeri Konusundaki Beyanlar

Eğitim Durumu	‘Kameralar kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’ Yargısına İlişkin Beyanlar						TOPLAM	
	Evet, Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Hayır, Katılmıyorum			
	S	%	S	%	S	%	S	%
Okur-yazar mezun değil	3	75.0	1	25.0	-	-	4	100.0
İlköğretim mezunu	113	89.0	4	3.1	10	7.9	127	100.0
Ortaöğretim mezunu	203	86.0	20	8.5	13	5.5	236	100.0
Üniversite mezunu	68	68.7	18	18.2	13	13.1	99	100.0
Lisansüstü	2	66.7	-	-	1	33.3	3	100.0
TOPLAM	389	82.9	43	9.2	37	7.9	469	100.0

Tabloda, eğitim seviyesinin yükselmesine paralel olarak, ‘Evet, katılıyorum’ yanıtına düşen oranların azalma eğilimine girdiği, buna karşılık ‘Kısmen katılıyorum’ ve ‘Hayır, katılmıyorum’ yanıtlarına düşen oranlarda görece yükselişlerin söz konusu olduğu görülüyor. Bu noktada, eğitim düzeyinin söylemin alımlanması, işlenmesi, yeniden üretilmesi, dolaşıma sokulması ve söz konusu doğrultuda tutum geliştirilmesinde belirleyici bir değişken olarak değerlendirilebilirliği gündeme gelmekte. Buna göre, eğitim düzeyindeki artışa paralel olarak, kameraların güvenlik

retoriğinde öngörülen zaruretine ilişkin kuşkucu değerlendirmeler de yoğunlaşma eğilimi göstermekte. Aynı eğilim, söz konusu değişkenin, kameraların suçu önleme konusundaki yetkinliğini odağa alan soruya verilen yanıtlarla kurulan korelasyonunda da kendini ele veriyor:

Tablo 43- Eğitim Durumuna Göre Kameraların Suçu Önlemedeki Etkinliğine İlişkin Yargılar

Eğitim Durumu	Kameraların Suçu Önleme Konusundaki Etkinliğine İlişkin Yargılar												TOPLAM	
	‘Kameralar her türden suçu önleyebilir’		‘Kameralar bazı suçları önleyebilir’		‘Kameralar türü ne olursa olsun suçu önlemede her zaman etkili değildir’		‘Kameralar daha çok suçun işlendiği bölgeyi değiştirir’		‘Kameraların suçu önleme konusunda hiçbir etkisi yoktur’		Cevap yok			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Okur-yazar mezun değil	1	25.0	2	50.0	1	25.0	-	-	-	-	-	-	4	100.0
İlköğretim mezunu	28	22.0	81	63.8	7	5.5	8	6.3	3	2.4	-	-	127	100.0
Ortaöğretim mezunu	44	18.6	158	66.9	15	6.4	13	5.5	5	2.1	1	0.4	236	100.0
Üniversite mezunu	11	11.1	70	70.7	12	12.1	4	4.0	2	2.0	-	-	99	100.0
Lisansüstü	-	-	3	100.	-	-	-	-	-	-	-	-	3	100.0
TOPLAM	84	17.9	314	67.0	35	7.5	25	5.3	10	2.1	1	0.2	469	100.0

Tabloda, eğitim seviyesindeki artışa paralel olarak, ‘Kameralar bazı suçları önleyebilir’ yargısına düşen oranların yükselme eğilimine girdiği, buna karşılık ‘Kameralar her türden suçu önleyebilir’ yargısına karşılık gelen oranların belirgin bir azalma eğilimi gösterdiği görülüyor. Burada, eğitim durumunun, kameraların güvenlik retoriğinde öngörülen işlevinin görece daha ‘naif olmayan’ bir kavranışında belirleyici bir parametre olabilirliği gündeme gelmekte. Tablo 42 ile bir arada okunduğunda ise, bu durum, eğitim seviyesindeki artışın (tıpkı ‘İstanbul’da ikamet ediyor olma’ faktörü gibi), ‘Kameralar bazı suçları önleyebilir’ hükmünü kameraların bir güvenlik enstrümanı olarak ‘vazgeçilmezliğini’ su götürür kılma yönünde seferber etme eğilimine karşılık geldiğini ima etmekte.

Kentsel mekânların kameralı gözetimi söz konusu olduğunda *söylem*, hiç kuşkusuz, ‘güvenlik retoriği’ ile tüketilebilir olmayan bir argümanlar dizgesine göndermede bulunur; dahası, burada ‘güvenliğin’ kendisinin, daha kapsamlı bir ‘risk yönetimi’ nosyonunun konusu haline geldiği söylenebilir. Söz konusu nosyonun diğer

içerimlerinin pratikteki karşılığına dönük bir soruşturma, “‘Kameralar çağdaş kentin bir gereğidir” görüşüne katılıyor musunuz?’ sorusuna verilen yanıtların analizi üzerinden gerçekleştirilebilir. Söz konusu soruya verilen yanıtlar % 87.6 oranında ‘Evet, katılıyorum’, % 4.9 oranında ‘Kısmen katılıyorum’ ve % 7.5 oranında ‘Hayır, katılmıyorum’ şeklinde olmuştur. Burada ‘vazgeçilmezlik’ bahsinde görüldenden daha yüksek bir oranda temsil edilen ‘Evet, katılıyorum’ yanıtı için dile getirilen gerekçelerin oransal dağılımı ise aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 44- Kameraların Çağdaş Kentin Gereği Olduğu Yönünde Görüş Bildirenlerin Beyan Ettiği Gerekçeler

Kameralar Çağdaş Kentin Gereğidir; Çünkü	Sayı	%
Çağdaş kentler tehlikeli ve güvensiz; asayiş için gerekli	284	69.1
Çağdaş kentler kaotik ve kalabalık; kontrol ve düzen için gerekli	43	10.5
Hırsızlık, kapkaç gibi suçlarda caydırıcı olduğu için gerekli	31	7.5
Suçluların tespiti ve delil için gerekli	20	4.9
Yüksek suç oranlarını düşürmek için gerekli	8	1.9
Kameralar bir gelişmişlik göstergesi	4	1.0
Trafik kontrolü ve ihlallerinin görüntülenmesi için gerekli	2	0.5
Cevap yok	19	4.6
TOPLAM	411	100.0

‘Kameralar çağdaş kentin bir gereğidir’ yargısına dönük olumlu beyanlarda ‘çağdaş kent’i özgül güvenlik sorunları ve risk koşulları temelinde kodlayan bir algının yürürlükte olduğu görülüyor – bu durumun kayda değer olmayan bir istisnası, ‘Kameralar bir gelişmişlik göstergesi’ (% 1.0) beyanında temsil edilmekte. Dile getirilen gerekçeler arasında, ‘güvenliği’ merkeze alan ‘Çağdaş kentler tehlikeli ve güvensiz; asayiş için gerekli’ beyanı % 69.1 oranı ile ilk sırada yer almakta. Söylemin güvenlik retoriğinin ötesine uzanan daha kapsamlı bir alımlanışını ima eden ‘Çağdaş kentler kaotik ve kalabalık; kontrol ve düzen için gerekli’ (% 10.5) beyanının, ikinci sırada yer almakla birlikte oldukça düşük bir oransal ağırlığa sahip olduğu görülüyor. Bunlardan ilkinin daha spesifik temsilleri ‘Hırsızlık, kapkaç gibi suçlarda caydırıcı olduğu için gerekli’ (% 7.5), ‘Suçluların tespiti ve delil için gerekli’ (% 4.9), ‘Yüksek suç oranlarını düşürmek için gerekli’ (% 1.9) beyanlarında dile getirilirken; ikincisi için olası spesifik temsillerden biri ‘Trafik kontrolü ve ihlallerinin görüntülenmesi için gerekli’ (% 0.5) beyanında ifadesini buluyor. Bununla birlikte, ‘güvenliğin sağlanması’

ve ‘risk yönetimi’ nosyonlarının birbirleri aleyhine geçirgenlikleri göz önünde bulundurulduğunda, buradaki tasnifin ziyadesiyle biçimsel olduğu ve mesela ilk sırada yer alan ‘Çağdaş kentler tehlikeli ve güvensiz; asayiş için gerekli’ (% 69.1) yargısı da dahil olmak üzere, dile getirilen bütün gerekçelerin ‘Çağdaş kentler kaotik ve kalabalık; kontrol ve düzen için gerekli’ (% 10.5) beyanının spesifik temsilleri olarak değerlendirilebilirliği – ya da bunun tersi – gündeme gelir. Burada dikkate değer görülen nokta, ilk olarak, ‘çağdaş kent’ nosyonunun kente ilişkin yeni bir güvenlik ve risk konseptini alıkoymakta olmasıdır (‘tehlikeli ve güvensiz’, ‘kaotik ve kalabalık’). İkinci olarak, ‘çağdaşlığa’ ilişkin bu yeni güvenlik ve risk konseptine mukabil, kameralı gözetimi konvansiyonel kavrayışların içinde kalan bir tür *ilave tedbir* mesabesinde değerlendirme eğiliminin söz konusu olmasıdır. Yeni risk yönetimi stratejileri babında kameralı gözetimin temsil ettiği proaktif güvenlik anlayışı, bu bağlamda, onda yeni olanı; kategorizasyonların yön verdiği bir denetimi, sınırlayıcılığı ve müdahaleciliği değil ama daha ziyade suçun tespiti ve suçlunun teşhisini amaçlayan daha konvansiyonel işlevleri ve kameraların salt mevcudiyetinin *umulan* bir etkisi olması anlamında ‘caydırıcılığı’ ima etmekte.

“Kameralar çağdaş kentin bir gereğidir” görüşüne katılıyor musunuz?’ sorusuna ‘Kısmen katılıyorum’ (% 4.9) yanıtı için dile getirilen gerekçelerin oransal dağılımı ise aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 45- ‘Kameralar Çağdaş Kentin Gereğidir’ Görüşüne ‘Kısmen’ Katılanların Beyan Ettiği Gerekçeler

Kısmen Katılıyorum; Çünkü	Sayı	%
Güvenlik için evet ama fazlası olmaz; özel hayat ilkesi	6	26.1
Sadece güvenlik için gerekli; suçun önlenmesinde etkili olabilir	4	17.4
Sadece güvenlik için ise başka yolları da var; olmasa da olur	3	13.0
Özgürlükleri kısımadan; potansiyel bir suçlu varmış gibi oluyor	3	13.0
Cevap yok	7	30.4
TOPLAM	23	100.0

Burada dile getirilen çekincelere bakıldığında, bariz bir şekilde, ‘çağdaş kent’in özgül güvenlik sorunlarını merkeze alan bir kavranışının söz konusu olduğu görülmekte. Özellikle ‘Sadece güvenlik için gerekli; suçun önlenmesinde etkili olabilir’ (% 17.4) beyanı bu kavrayışın dolaysız ifadesini; ‘Sadece güvenlik için ise başka yolları da var; olmasa da olur’ (% 13.0) beyanı ise aynı kavrayışın kuşkucu bir versiyonunu

temsil etmekte. Buradaki kuşku, kameraların güvenlik konusundaki zarureti ya da yetkinliği üzerinde toplanmaktayken; ‘Güvenlik için evet ama fazlası olmaz; özel hayat ilkesi’ (% 26.1) ve ‘Özgürlükleri kısımadan; potansiyel bir suçlu varmış gibi oluyor’ (% 13.0) beyanları söz konusu olduğunda, bir alternatif maliyet gündemi olarak dikkatlerin sırası ile ‘mahremiyet’ ve ‘denetim’e yöneldiği görülmekte. Bu dağılıma bakılarak, ‘Kısmen katılıyorum’ yanıtı altında dile getirilen gerekçelerin, ‘çağdaş kent’i özellikle özgül güvenlik sorunları üzerinden kodlayan ve kameraların ‘yetkinliğine’ kısmen onay veren bir algıya işaret ettiği öne sürülebilir. Görece daha yüksek bir oranda temsil edilen ‘Hayır, katılmıyorum’ (% 7.5) yanıtı için dile getirilen gerekçelerin daha radikal bir tonlamaya sahip olduğu görülüyor:

Tablo 46- Kameraların Çağdaş Kentin Bir Gereği Olmadığı Yönünde Görüş Bildirenlerin Beyan Ettikleri Gerekçeler

Kameralar Çağdaş Kentin Bir Gereği Değildir; Çünkü	Sayı	%
Ondan önce yapılması gerekenler var; öncelikle eğitim	8	22.9
Çağdaşlıkla alakası yok; çağdaş yerde güvenlik sorunu olmaz	7	20.0
Kişi özgürlüğünü kısıtlıyor	6	17.1
İnsanların özel hayatı açısından sakıncalı	6	17.1
Her yerde olması rahatsızlık verici	5	14.3
Cevap yok	3	8.6
TOPLAM	35	100.0

İlk iki sırada yer alan ‘Ondan önce yapılması gerekenler var; öncelikle eğitim’ (% 22.9) ve ‘Çağdaşlıkla alakası yok; çağdaş yerde güvenlik sorunu olmaz’ (% 20.0) beyanlarında dile getirilen çekincelerin doğrultusu göz önünde bulundurulduğunda, özellikle ikincisi için, özgül güvenlik sorunlarını merkeze alma yönündeki eğilimin geçerliliğini sürdürmekte olduğu görülmekte. Buradaki alt metin, olasılıkla, kameralara atfedilen ‘güvenlik işlevi’nin bütünüyle hükümsüz kılınmasını konu alıyor. Bununla birlikte, ‘Kişi özgürlüğünü kısıtlıyor’ (% 17.1), ‘İnsanların özel hayatı açısından sakıncalı’ (% 17.1) ve ‘Her yerde olması rahatsızlık verici’ (% 14.3) beyanlarının, ‘mahremiyet’ ve ‘denetim’e ilişkin çekinceleri merkeze almaları ölçüsünde, risk yönetimini olduğu kadar güvenliği de konu dışı bırakan bir kavrayışın temsili olarak ‘Hayır, katılmıyorum’ yanıtını karakterize eden algıyı yansıttığı görülmekte.

‘Evet, katılıyorum’ (% 87.6) yanıtının sahip olduğu oransal ağırlığa bakılarak genel eğilimi yansıttığı düşünülebilecek, ‘çağdaş kent’i özgül güvenlik sorunları

temelinde kodlayan algının, kent tecrübesinin belirleyiciliğinde gelişen bir arka plan bilgisinden beslenmekte olduğu düşünülebilir. Söz konusu bağlamda, ‘ikamet durumu’ değişkeninin yukarıda “‘Kameralar, kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’ görüşüne katılıyor musunuz?’ sorusuna verilen yanıtlarla oluşturduğu korelasyonda görülen eğilimin, “‘Kameralar çağdaş kentin bir gereğidir’ görüşüne katılıyor musunuz?’ sorusuna verilen yanıtlar ile oluşturduğu korelasyonda da öne çıktığı görülüyor:

Tablo 47- İkamet Durumuna Göre Kameraların Çağdaş Kentte Gerekliliği Konusundaki Beyanlar

İkamet Durumu	‘Kameralar Çağdaş Kentin Bir Gereğidir’ Yargısına İlişkin Beyanlar						TOPLAM	
	Evet, Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Hayır, Katılmıyorum			
	S	%	S	%	S	%	S	%
İstanbul’da İkamet Ediyor	393	87.3	23	5.1	34	7.6	450	100.0
İstanbul’da İkamet Etmiyor	18	94.7	-	-	1	5.3	19	100.0
TOPLAM	411	87.6	23	4.9	35	7.5	469	100.0

Tabloda, İstanbul’da ikamet edenlerin ‘Kameralar çağdaş kentin bir gereğidir’ yargısına ilişkin olarak *görece* daha ihtiyatlı bir yaklaşım içerisinde oldukları görülüyor. İstanbul’da ikamet etmekte olanların % 87.3’ünün söz konusu yargıya onay vermesine karşılık, bu oranın İstanbul’da ikamet etmeyenlerde % 94.7’ye yükseldiği; yine, İstanbul’da ikamet etmekte olanların dile getirdiği çekinceler ‘Kısmen katılıyorum’ yanıtı için % 5.1 ve ‘Hayır, katılmıyorum’ yanıtı için % 7.6 oranlarına karşılık gelirken, İstanbul’da ikamet etmeyenler için söz konusu oranların sırası ile % 0.0 ve % 5.3’e gerilediği görülmekte. Söz konusu dağılım, ‘Kameralar, kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’ yargısına yönelik analizde ‘ikamet durumu’ değişkeninin belirleyiciliği üzerine geliştirilen yorumları akla getirmekte. Burada da, İstanbul’da ikamet ediyor olma durumunun oluşturduğu tecrübî arka plan bilgisine sahip olmanın, söz konusu arka plan bilgisinden yoksun olma durumuna kıyasla, kameraları ‘çağdaş kentin bir gereği’ olarak değerlendirme konusunda *görece* daha ihtiyatlı bir yaklaşımı hazırladığı yorumunda bulunulabilir. Sözü edilen bu paralelliğin, (benzer eğilimlerin benzer öncüllere dayalı olarak geliştiği varsayımından hareketle) kendi başına, ‘çağdaş kent’in özgül güvenlik sorunları üzerinden kavranışının dolaylı bir teyidini içerdiği de öne sürülebilir. İkamet durumunun ‘kent imgesi’ üzerindeki belirleyiciliğinden söz

açılmışken, ‘ikamet süresi’ değişkeninin ‘Kameralar çağdaş kentin bir gereğidir’ yargısına dönük beyanlar üzerindeki olası belirleyiciliğinin soruşturulması da gündeme gelir:

Tablo 48- İkamet Süresi Durumuna Göre Kameraların Çağdaş Kentte Gerekliği Konusundaki Beyanlar

İkamet Süresi	‘Kameralar Çağdaş Kentin Bir Gereğidir’ Yargısına İlişkin Beyanlar						TOPLAM	
	Evet, Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Hayır, Katılmıyorum			
	S	%	S	%	S	%	S	%
1 Yıldan Az	14	82.4	1	5.9	2	11.8	17	100.0
1-5 Yıl	48	82.8	2	3.4	8	13.8	58	100.0
6-10 Yıl	64	94.1	1	1.5	3	4.4	68	100.0
11-15 Yıl	54	91.5	4	6.8	1	1.7	59	100.0
16-20 Yıl	64	84.2	7	9.2	5	6.6	76	100.0
20 Yıldan Uzun	148	86.5	8	4.7	15	8.8	171	100.0
Cevap Yok	1	100.0	-	-	-	-	1	100.0
TOPLAM	393	87.3	23	5.1	34	7.6	450	100.0

İkamet süresi, burada, kent tecrübesi ve kentlileşmenin nicel bir tasvirini kotarma amacıyla seferber edilmekte. Tabloda, ‘Evet, katılıyorum’ yanıtına düşen oranlarda, başlangıçta kentte kalış süresindeki artışa paralel bir artışın söz konusu olduğu, ancak bir noktadan sonra bu artışın yerini söz konusu orandaki göreceli düşüşe bıraktığı görülüyor. ‘Hayır, katılmıyorum’ yanıtına karşılık gelen oranlara bakıldığında da, kentte kalış süresindeki artışa paralel bir artışı, aynı noktadan itibaren, yine göreceli bir düşüşün izlediği görülmekte. Buna göre, ‘6-10 yıl’ ve ‘11-15 yıl’ süresince ikamet edenlerin söz konusu yargıya dönük yaklaşımının, bu süreçten gerek daha az gerekse de daha fazla süredir ikamet etmekte olanlarınkine oranla daha olumlu bir eğilimi yansıttığı söylenebilir. Bu durumun muhtemel bir açıklaması, söz konusu sürenin kentsel değişimin temposunu kavrama adına (‘1 yıldan az’ ve ‘1-5 yıl’ sürelerine oranla) yeterli olabilmekle beraber, kentsel değişimin rutinine adapte olma adına (‘16-20 yıl’ ve ‘20 yıldan uzun’ sürelerine oranla) daha kısa bir zaman miktarını ifade ediyor olabileceğidir. Bu yorum, kısa ikamet süresinin, ‘kameranın zarureti’ konu alan söylemin naif bir alımlanışına aralıksız olarak ket vurmakla beraber, kurucu bir kent tecrübesini oluşturmaktan da uzak etkiselliğine işaret etmekteyken; uzun süreli bir ikamet, değişimin hızı ve derinliği karşısında kentin içsel dinamiklerine ve

devingenliğine tanınan krediye yaslanan bir ihtiyatlılığı devreye sokan – ve böylelikle ‘kamerayı ertelemeyi’ öngören – etkiselliğine göndermede bulunur. ‘6-10 yıl’ ve ‘11-15 yıl’ süreleri, anlaşıldığı kadarıyla, her iki etkiselliği oluşturmaktan da uzaktır; bir başka deyişle, burada, rüştüne ermiş olmakla birlikte değişim karşısında ani refleksler geliştirilmesini öngören – demek ki, değişimin bir parçası haline gel(ebil)miş – bir kent tecrübesi söz konusudur. Kent tecrübesi ve kentlileşme, bu bağlamda, ‘çağdaş kent’te kameraların yeri olup olmadığına ilişkin yaklaşımlar üzerindeki olası belirleyiciliğinin doğrusal değil ama daha sofistike bir biçimde değerlendirilmesi gerekliliğini gündeme getiren kritik değişkenler olarak görülmelidir.

Aynı doğrultuda belirleyici olması muhtemel bir başka değişken olarak, ‘eğitim durumu’ odağa alınabilir. Söz konusu değişkenin “‘Kameralar çağdaş kentin bir gereğidir’ görüşüne katılıyor musunuz?’ sorusuna verilen yanıtlarla oluşturduğu korelasyon aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 49- Eğitim Durumuna Göre Kameraların Çağdaş Kentte Gerekliliği Konusundaki Beyanlar

Eğitim Durumu	‘Kameralar Çağdaş Kentin Bir Gereğidir’ Yargısına İlişkin Beyanlar						TOPLAM	
	Evet, Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Hayır, Katılmıyorum			
	S	%	S	%	S	%	S	%
Okur-yazar mezun değil	4	100.0	-	-	-	-	4	100.0
İlköğretim mezunu	117	92.1	4	3.1	6	4.7	127	100.0
Ortaöğretim mezunu	214	90.7	8	3.4	14	5.9	236	100.0
Üniversite mezunu	74	74.7	11	11.1	14	14.1	99	100.0
Lisansüstü	2	66.7	-	-	1	33.3	3	100.0
TOPLAM	411	87.6	23	4.9	35	7.5	469	100.0

Tabloda, eğitim seviyesindeki artışa paralel olarak, ‘Evet, katılıyorum’ yanıtına karşılık gelen oranların azalma eğilimine girdiği; buna karşılık ‘Kısmen katılıyorum’ ve ‘Hayır, katılmıyorum’ yanıtlarına karşılık gelen oranlarda yükselişler kaydedildiği görülmekte. Burada, ‘eğitim durumu’ değişkeninin daha önce “‘Kameralar, kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’ görüşüne katılıyor musunuz?’ sorusuna verilen yanıtlarla oluşturduğu korelasyonda öne çıkan eğilimin adeta kendini tekrarladığı görülmüyor. İlk olarak, kameraların söylem düzeyinde öngörülen zarureti

konusunda mesafe koyan değerlendirmelerin eğitim düzeyindeki artışa paralel olarak yoğunlaşması, geçerliliğini burada da koruyan bir eğilime işaret ediyor. Söz konusu eğilim, daha önce de belirtildiği gibi, eğitim durumunun söylemin alımlanması, işlenmesi, yeniden üretilmesi, dolaşıma sokulması ve söz konusu doğrultuda tutum geliştirilmesinde belirleyici bir değişken olarak değerlendirilebilirliğini gündeme getirmekte. İkinci olarak, ‘vazgeçilmezlik’ bahsinde görülen korelasyonun burada kendini tekrarlıyor olması, yine, ‘çağdaş kent’in ağırlıkla özgül güvenlik sorunları temelinde değerlendirilmekte oluşunun dolaylı bir teyidini içerir. ‘Eğitim durumu’ değişkeninin her iki yargı ile korelasyonunun paralel eğilimler göstermekte olduğu verisi, söz konusu yargıların alımlanmasındaki paralellikleri de teyit eden bir veridir aynı zamanda.

Gelinen noktada, söyleme pratikte ‘ne olduğu’ sorusunun bir diğer gündem maddesini oluşturan, söylemin (yeniden-) üretildiği ve dolaşıma sokulduğu kanallar odağa alınabilir. Bu doğrultudaki bir soruşturmaya katkıda bulunmak üzere kurgulanan ‘Kameralarla ilgili görüş edinmenizden aşağıdakilerden hangisi veya hangileri etkili olmuştur?’ sorusunda, görüşülen kişilerden, en önemlisi birinci sırada yer alacak şekilde verili seçenekler arasında bir sıralama yapmaları istenmiştir. Buna göre, ‘Kameralarla ilgili görüş edinmede etkili olan faktörler’in önem derecesine göre oransal dağılımı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi olmuştur:

Tablo 50- Kameralarla İlgili Görüş Edinmede Etkili Olan Faktörler

Faktörler	Kameralarla İlgili Görüş Edinmede Etkili Olan Faktörlerin Önem Derecesine Göre Dağılımı								TOPLAM	
	1. derece		2. derece		3. derece		4. derece			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Kişisel gözlem ve deneyimler	238	50.7	92	19.7	91	19.5	48	10.3	468	99.7
Medya	138	29.4	143	30.5	109	23.3	78	16.6	468	99.7
Yetkililerin açıklamaları	62	13.2	150	32.1	157	33.5	99	21.2	469	100
Çevreden duyulanlar	31	6.7	83	17.7	111	23.7	243	51.9	468	99.7
TOPLAM	469	100	468	100	468	100	468	100	<u>469</u>	---

Tabloda, ‘Kameralarla ilgili görüş edinmenizden aşağıdakilerden hangisi veya hangileri etkili olmuştur?’ sorusuna verilen yanıtlarda birinci sırada en fazla telaffuz edilen seçeneğin ‘Kişisel gözlem ve deneyimler’ (% 50.7) olduğu; bunu sırası ile ‘Medya’ (% 29.4), ‘Yetkililerin açıklamaları’ (% 13.2) ve ‘Çevreden duyulanlar’ (% 6.7) olarak sıralanmıştır.

6.7) seçeneklerinin izlediği görülüyor. Burada, ‘Kişisel gözlem ve deneyimler’ yanıtına karşılık gelen oranlarda arka sıralara doğru gidildikçe düzenli bir azalma eğilimi gözlenirken; ‘Çevreden duyulanlar’ yanıtına karşılık gelen oranların aynı yönde düzenli bir artma eğilimi gösterdiği görülmekte. Yine, ‘Medya’ yanıtına karşılık gelen oranların özellikle ilk iki sırada yoğunlaşma eğilimine karşın, ‘Yetkililerin açıklamaları’ yanıtına gelindiğinde yoğunlaşmanın özellikle ikinci ve üçüncü sıralarda gerçekleşmesi söz konusu. Burada özellikle kayda değer görülen şey, ‘Kişisel gözlem ve deneyimler’ yanıtının, arka sıralara doğru gidildikçe düzenli bir azalma eğilimi gösterecek şekilde, % 50.7 oranı ile birinci sırada en fazla telaffuz edilen seçeneği oluşturuyor olmasıdır. Kişisel deneyime yapılan bu referans, öncelikle, kameralı gözetimin gündelik kent rutininin içinden algılanmakta olduğunu akla getirir; buna göre, kameralı gözetim gündelik rutinin aynı derecede rutin ve olağan bir bileşeni – bir ‘gölge fenomen’ – olarak tecrübe edilir. Kameralı gözetim gündelik rutinin ve kişisel kent tecrübesinin akışına tabi kılındığı ölçüde, ‘kameralı gözetime ilişkin görüşler’ de ‘kişisel gözlem ve deneyimlere’ yaslanır hale gelir. Burada, kameralı gözetimin söylemsel yönünü belirleyen ‘güvenlik retoriği’nin, kameraların gündelik kent rutinine eklenmesi sürecinde *etken* olabildiği kadar *işlenebildiği* ve yeniden üretilebildiği de hatırd tutulmalıdır. Bu yorum uyarınca, ‘Medya’ ve ‘Yetkililerin açıklamaları’, söylemi ‘etken’ hüviyetinde ele veren kanalları temsil eder. Söz konusu kanallar yoluyla geliştirilen kurucu dil, doğası gereği, ‘kameraların orada ne aradığı’ sorusunun cevabını güvenlik retoriğinin naif bir yorumu üzerinden kotarmaya girişir. Bununla birlikte, söylemin pratikte dolayımlanması ima eden ‘Kişisel gözlem ve deneyimler’ söz konusu olduğunda aynı naifliği ummak gerçekçi değildir.

‘Kişisel gözlem ve deneyimler’ yanıtının önem sıralamasına göre sahip olduğu oransal dağılım, özellikle iki noktaya netlik kazandırması açısından önem arz etmekte: Söz konusu dağılım, ilk olarak, kameralı gözetimin gündelik kent rutininin bir bileşeni *olarak* tecrübe edilmesinde güvenlik retoriğinin kritik rolünü teyit eder. Başka türlü söylenecek olursa, kamerada temsil olunan bakışın idaresinde söylemsel boyutun işlevselliğini onaylar. Güvenlik retoriği, kameranın bakışını makul, gerekli, aşına, *evcil* hale getirir; onu gündeliğin akışına dâhil eder. Bununla birlikte, kameraların kentsel pratiğin içinde kök saldığı, ‘kişisel gözlem ve deneyimlerin’ konusu haline geldiği o noktada, ikinci olarak, güvenlik retoriğinin görece realist bir değerlendirmesine de alan açılmış olur.

Bu durum, mesela ‘Kameralar bazı suçları önleyebilir’ yargısının sahip olduğu bariz oransal ağırlığı da (% 67.0) daha anlaşılır hale getiren bir veri olarak değerlendirilebilir. Geline nokta, kameranın mekâna dâhil olma sürecindeki bütün hayatiyetine rağmen, güvenlik retoriğinde temsil olunan söylemin naif bir alımlanmasına karşı direnildiği, kameralı gözetimin güvenliğin tesisinde asli olmaktan ziyade tali ve tamamlayıcı bir enstrüman olarak değerlendirildiği ve bunlara ilaveten, güvenlik retoriğinin kendisini çaptan düşüren kimi kayıt ve çekincelerin belli oranlarda daima alıkondduğu öne sürülebilir. Söylemin bu yollu bir alımlanması ile olası ilişkiselliği de gündeme gelecek olan; pratiğe takdir edilen ‘sınırlar’ ve bu çerçevede talep konusu haline gelen düzenleyici tedbirler, analizin izleyen bölümünün konusunu oluşturuyor.

3.6. Düzenleme: Kameranın Vizyonuna Sınırlar Takdir Etmek

Pratiğe çizilen sınırların ve bu sınırların belirleyiciliğinde gündeme gelen düzenlemeye dönük taleplerin kapsamı ve doğrultusu, daha spesifik kimi bağlamların odağa alınması yoluyla açıklığa kavuşturulabilir. Kameraların mekânsal konumlanışına ve dağılımına yönelik düzenlemeler, izlemeyi gerçekleştirenlerin kimliği ve niteliği, kameralı gözetim yolu ile elde edilen verilerin kullanımı ve ‘veri güvenliği’ gibi konular, burada doğrudan soruşturma konusu yapılan özgül bağlamları oluşturuyor. ‘Sınır çizme’ işleminin tam olarak ne anlama geldiği konusu ise, daha kuşatıcı ve kritik önemde bir sorunsal olarak satır aralarının daimi gündemini oluşturuyor olmanın ötesinde, söylem ve mekân algısı gibi değişkenler ekseninde analize konu oluyor.

Başlangıç olarak, açık alanda kameranın vizyonunda tabi olunan görünürlüğü ayırıcı kılanın – eğer varsa – tam olarak ne olduğuna ilişkin daha dolaysız bir kavrayışa ihtiyaç var. Bu doğrultuda kurgulanan ‘Sizin için, açık alanlarda, bir kameranın görüş alanı içinde bulunmakla herhangi biri tarafından görülüyor olmanız arasında bir fark var mı?’ sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında, % 27.1 oranında ‘Evet, var’, % 72.7 oranında ‘Hayır, yok’ ve % 0.2 oranında ‘Cevap yok’ şeklinde bir oransal dağılımın söz konusu olduğu görülüyor. Belirgin bir ağırlığa sahip olan ‘Hayır, yok’ yanıtı için dile getirilen gerekçelerin oransal dağılımı ise aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 51- Açık Alanlarda, Kameranın Görüş Alanı İçinde Bulunmakla Herhangi Biri Tarafından Görülüyor Olmak Arasında Fark Görmediğini Beyan Edenlerin Gerekçeleri

Açık alanda, bir kameranın görüş alanı içinde bulunmakla herhangi biri tarafından görülüyor olmak arasında fark yoktur; Çünkü	Sayı	%
Her iki durumda da gözetleme var, sonuçta aynı şey	221	64.8
Tek fark ‘kayıt’	40	11.7
Kamera da normal yaşamı etkilemiyor; farkı yok	34	10.0
Kameranın arkasında da yine bir insan var	19	5.6
Suçsuz, kendine güvenen, rahat biri için fark etmez	16	4.7
Açık alanda zaten herkes birbirini görüyor, fark etmez	7	2.1
Kameralar kötü amaçla kullanılmadığı sürece fark yok	4	1.2
TOPLAM	341	100.0

Tabloda, ‘Her iki durumda da gözetleme var, sonuçta aynı şey’ yanıtının, % 64.8 oransal ağırlığıyla, dile getirilen gerekçeler arasında ilk sırada yer aldığı görülmekte. Söz konusu yanıt, açık alanda kameranın vizyonunda tabi olunan görünürlük ile anonimlikte mündemiç görünürlük arasında fark gözetmeyen bir algının ifadesi olarak

karşılanabilir. Bu algı kendini ‘Açık alanda zaten herkes birbirini görüyor, fark etmez’ (% 2.1) ve ‘Kameranın arkasında da yine bir insan var’ (% 5.6) yanıtlarında da ele vermekte. Aynı algı çerçevesinde değerlendirilmeye açık olan ‘Kamera da normal yaşamı etkilemiyor; farkı yok’ (% 10.0) ifadesinde ise, kameralı gözetimin kentin gündelik rutinine tabi algılanışının telkin ettiği meşruiyetin devrede olduğu anlaşılıyor. ‘Suçsuz, kendine güvenen, rahat biri için fark etmez’ (% 4.7) beyanına gelindiğinde kameraların varsayılan işlevselliğine tanınan onay üzerinden bir gerekçelendirme girişiminin söz konusu olduğu; oldukça düşük bir oranda temsil edilen ‘Kameralar kötü amaçla kullanılmadığı sürece fark yok’ (% 1.2) beyanında ise, daha ziyade, ‘açık alanda, bir kameranın görüş alanı içinde bulunmakla herhangi biri tarafından görülüyor olmak’ arasında olduğu varsayılan özdeşliğin pratikteki kırılganlığına yapılan vurgunun öne çıktığı görülüyor. Tabloda ikinci sırada yer alan ‘Tek fark ‘kayıt’ (% 11.7) beyanında ise durum biraz farklı: burada, kameranın bakışını merkeze alan değerlendirmelerin normatif olmaktan çok nötr olduğu düşünülebilecek bir tonlamada dile getirilmesi söz konusu.

‘Sizin için, açık alanlarda, bir kameranın görüş alanı içinde bulunmakla herhangi biri tarafından görülüyor olmanız arasında bir fark var mı?’ sorusuna ‘Hayır, yok’ (% 72.7) yanıtını verenlerin önemli bir çoğunluğunun, açık alanda kameranın bakışı ile anonim bakışı eşdeğer gören bir algının içinden değerlendirmede bulundukları görülüyor. Şerh düşmekten kendini alamayanların beyanlarında ise naif bir dille kameranın özellikle ‘kayıt’ potansiyeline yapılan göndermeler öne çıkmakta. Aynı soruya ‘Evet, var’ (% 27.1) yanıtını verenler tarafından dile getirilen gerekçelerde ise söz konusu eğilimin kendini daha hissedilir bir biçimde gösterdiği görülüyor:

Tablo 52- Açık Alanlarda, Kameranın Görüş Alanı İçinde Bulunmakla Herhangi Biri Tarafından Görülüyor Olmanın Aynı Şey Olmadığını Beyan Edenlerin Gerekçeleri

Açık alanda, bir kameranın görüş alanı içinde bulunmakla herhangi biri tarafından görülüyor olmak aynı şey değildir; Çünkü	Sayı	%
Kamerada kayıt var	92	72.4
Kameradan kimin ya da kimlerin izlediği bilinmez	8	6.3
Kamera sonuçta bir ‘makine’	7	5.5
Kamera ile gözetlenmek insanı rahatsız eder	5	3.9
Kamerada güvenliğe yönelik bir amaç var	4	3.1
Kamera bir kişiye odaklanmaz, geneli izler	4	3.1
Kamerada rahat olunur, kişilerden rahatsız olunabilir	4	3.1
Kamera suçluluk hissi uyandırır; yaptırım gücü var	3	2.4
TOPLAM	127	100.0

Burada, açık alanda kameralı gözetimi ayırıcı kılan, gerek olumsuzluk gerekse onay terimleriyle değerlendirilebilecek çeşitli unsurların değişen oranlarda kendine yer bulduğu görülmekte. Ancak vurgunun, ilk elde görece nötr bir konumu temsil ettiği düşünülebilecek ‘Kamerada kayıt var’ (% 72.4) beyanında toplandığı görülüyor. Kameraların anlık izleme potansiyeline ihtiyatla yaklaşıldığını ortaya koyan Tablo 15’teki dağılım hatırlandığında, kayıt unsurunda toplanan bu ilgi makul karşılanabilir. Dikkatler, anlaşıldığı kadarıyla, kameranın, bakışı mekânın dışına çıkartan yönünden ziyade an’ın dışına çıkartan yönüne odaklanıyor. Söz konusu algı uyarınca, tam da gelip geçicilikle karakterize olan anonim görünürlükten farklı olarak, kameranın vizyonunda tabi olunan görünürlük zamanda ‘asılı’ kalıyor – mekânın dışına düşme algı düzeyinde böyle dolayım lanıyor. Aynı beyan, buna ilaveten, söz konusu görünürlüğün, bakışın mekândaki tutunumunda ve anlık etkilerinde değil ama bakışın belleğinde üretilmekte olduğunu bildiren bir algıyı da içeriyor. Kameranın vizyonunda tabi olunan görünürlüğü anonim görünürlükten ayırıcı kılan taraf, kameranın, kentsel akışın mantığına radikal bir aykırılık oluşturmak üzere, görünürlüğü ‘donduran’ özgül gereklikleri üzerinden teşhis ediliyor.

Bu teşhis, kuşkusuz, ‘açık alan’ ideal koşulunun veri kabul edilmesi temelinde gerçekleştirilmekte. Ve görüldüğü kadarıyla ‘kayıt’, sözü edilen ‘ideal’ koşulun varsayılması durumunda bile, kameranın bakışını anonim bakıştan ayırt eden başat unsur olarak değerlendiriliyor. Görünürlük bahsinde ‘mekânı askıya alan’ bu analize, yine bir ön soruşturma konusu olarak, bu kez ‘normun ihlalini askıya alan’ bir analizle

devam edilebilir. ‘Kurallara uygun davranan birinin kameralardan rahatsızlık duymasına gerek yoktur’ naif yargısına dönük değerlendirmelerin, söz konusu çerçevede anlamlı veriler içerdiği görülmekte:

Tablo 53- Kurallara Uyulduğu Sürece Kameralardan Rahatsızlık Duyulmaması Gerektiği Yargısı Konusundaki Beyanlar

‘Kurallara uygun davranan birinin kameralardan rahatsızlık duymasına gerek yoktur’ Yargısına İlişkin Beyanlar	Sayı	%
Evet, Katılıyorum	440	93.8
Kısmen Katılıyorum	11	2.3
Hayır, Katılmıyorum	18	3.8
TOPLAM	469	100.0

“‘Kurallara uygun davranan birinin kameralardan rahatsızlık duymasına gerek yoktur’ görüşüne katılıyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında, % 93.8 gibi dramatik bir oransal ağırlıkla ‘Evet, katılıyorum’ yanıtının ilk sırada yer aldığı, onu % 3.8 oranı ile ‘Hayır, katılmıyorum’ ve % 2.3 oranı ile de ‘Kısmen katılıyorum’ yanıtlarının takip ettiği görülmekte.¹⁵ Öncelikle, buradaki dağılımın cinsiyet ve yaş durumu ile kayda değer bir korelasyon göstermediği belirtilmeli. Bundan başka, söz konusu yargıya ilişkin kanaatlerin kişinin öznel tecrübelerine bakan bir boyuta sahip olup olmadığını anlamaya yönelik girişimlerde bulunulabilir. Söz konusu bağlamda, mesela “‘Kurallara uygun davranan birinin kameralardan rahatsızlık duymasına gerek yoktur’ görüşüne katılıyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlarla ‘Etrafınızda bir kamera fark ettiğinizde özellikle ne hissedersiniz?’ sorusuna verilen yanıtların oluşturduğu korelasyona bakıldığında; ikinci soruya ‘Emniyet/Güven’ ve ‘Hiçbir şey’ yanıtlarını verenlerin, aynı soruya ‘Rahatsızlık/Sıkıntı’, ‘Şüphe’, ‘Tedirginlik’ ve ‘Suçluluk Hissi’ yanıtlarını verenlere kıyasla, ilk sorudaki ‘Evet, Katılıyorum’ beyanını

¹⁵ Helten & Fischer’in (2004) Berlin’de gerçekleştirdikleri alan araştırmasında söz konusu değerler ‘Evet, katılıyorum’ için % 70.0, ‘Hayır, katılmıyorum’ için % 24.6 ve ‘Fikri yok’ için ise % 5.4 olarak gerçekleşmiştir. A. R. Saetnan ve arkadaşlarının (2004a) Oslo’da gerçekleştirdikleri alan araştırmasında ise söz konusu değerler ‘Evet, katılıyorum’ için % 67.1, ‘Kuşkucu yaklaşanlar’ için % 15.1 ve ‘Fikri yok’ için ise % 15.6 olarak gerçekleşmiştir. Bkz. HELTEN, F., FISCHER, B. (2004): *What Do People Think About CCTV?: Findings from A Berlin Survey*, Urbaneye Working Paper No.13, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp13.pdf, s. 17. SAETNAN, A. R., vd. (2004a): *Views from under Surveillance: Public Opinion in A Closely Watched Area in Oslo*, Urbaneye Working Paper No.12, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp12.pdf, s. 17.

daha yüksek bir oranda destekledikleri görülmekte. Benzer şekilde, ‘Kameraların varlığı davranışlarınızı etkiler mi?’ sorusuna ‘Hayır, etkilemez’ yanıtını verenler, ‘Kurallara uygun davranan birinin kameralardan rahatsızlık duymasına gerek yoktur’ yargısına, söz konusu soruya ‘Evet, etkiler’ yanıtını verenlere kıyasla daha yüksek bir oranda destek vermekte. Bununla birlikte, ‘Evet, katılıyorum’ yanıtının, olumsuzluk terimleri ile ifade edilebilecek olan yanıtlar söz konusu olduğunda da oransal ağırlığa sahip olan beyanı temsil ettiği önemle belirtilmeli. Bu durum, ‘Kurallara uygun davranan birinin kameralardan rahatsızlık duymasına gerek yoktur’ yargısına yönelik % 93.8 oranında temsil edilen olumlamanın tecrübi olmaktan ziyade normatif öncüllerini gündeme getiriyor.

Bu noktada, öncelikle, ‘Evet, katılıyorum’ (% 93.8) yanıtı için dile getirilen gerekçelere ve bunların gösterdiği oransal dağılıma bakılabilir:

Tablo 54- Kurallara Uyulduğu Sürece Kameralardan Rahatsızlık Duyulmaması Gerektiği Beyanında Bulunanların Gerekçeleri

Kurallara uygun davranan birinin kameralardan rahatsızlık duymasına gerek yoktur; Çünkü	Sayı	%
Kişi kurallara uyuyorsa kameralardan rahatsız olmamalı	432	98.2
Kameralar karşısında zaten ‘uygun’ davranılıyor	4	0.9
Kişi zaten açık alanda	3	0.7
Utanılacak bir durum yoksa sorun yok	1	0.2
TOPLAM	440	100.0

Tabloda, sembolik oranlarda temsil edilen ‘Kameralar karşısında zaten “uygun” davranılıyor’ (% 0.9), ‘Kişi zaten açık alanda’ (% 0.7) ve ‘Utanılacak bir durum yoksa sorun yok’ (% 0.2) beyanlarının yanı sıra, ‘Evet, katılıyorum’ yanıtına getirilen gerekçelerin ifadesini ağırlıkla ‘Kişi kurallara uyuyorsa kameralardan rahatsız olmamalı’ (% 98.2) beyanında bulan normatif bir tutuma dayandırıldığı görülmekte. Gerçekten, söz konusu beyanın semantiğindeki gereklilik kipi, yürürlükteki onayın kişinin reel tavrından önce kanaatlerini yansıttığını düşündürmekte. Beyanın konusunu oluşturan ‘uyulacak kurallar’ın ne’liğine yönelik algı, bu ‘normatif tutum’u netleştirmeye yardım edebilir. ‘Kurallara uygun davranma’ ile burada, kentsel mekânlardaki davranışın manipülasyonunu ve standardizasyonunu kotarma hedefine odaklı bir kamera realitesine teslim olma gibi bir şeyin anlaşılmadığı kesindir. ‘Kurallar’, çoğu kereler görüldüğü üzere, suç oluşturan davranışları tanımlayan ve belirleyen spesifik bir yasal/hukuki prosedüre göndermede bulunduğu ölçüde, ‘kurallara

uygun davranmak'tan anlaşılması gerekenin de, ağırlıkla, 'asayiş sorunu çıkarmamak'la sınırlı bir uyum talebi olduğu öne sürülebilir. Buna göre, kameraların varlık gerekçesini 'asayişin sağlanması' oluşturduğundan, bu yönde bir 'ihlal'in faili olunmadığı sürece de kameralardan rahatsızlık duyulmaması 'lazım gelir'.

'Kurallara uygun davranan birinin kameralardan rahatsızlık duymasına gerek yoktur' yargısına verilen % 93.8 oranındaki desteğe dayanak oluşturduğu öne sürülen normatif itkinin, 'suiistimal endişesi'ni konu alan beyanlarla kurulan korelasyonda kendini ele verdiği görülmekte. Uygulama kapsamında yöneltilen "“Kameralar suiistimal edilmeye açıktır” görüşüne katılıyor musunuz?" sorusuna verilen yanıtlarla "“Kurallara uygun davranan birinin kameralardan rahatsızlık duymasına gerek yoktur” görüşüne katılıyor musunuz?" sorusuna verilen yanıtların oluşturduğu korelasyon aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 55- Kurallara Uyulduğu Sürece Kameralardan Rahatsızlık Duyulmaması Gerektiği Yargısı Konusundaki Beyanlara Göre Kameraların Suiistimal Edilebilirliğine İlişkin Beyanlar

‘Kurallara uygun davranan birinin kameralardan rahatsızlık duymasına gerek yoktur’ Yargısına İlişkin Beyanlar	‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ Yargısına İlişkin Beyanlar								TOPLAM	
	Evet, katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Hayır, katılmıyorum		Fikri yok			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Evet, katılıyorum	118	26.8	121	27.5	154	35.0	47	10.7	440	100.0
Kısmen katılıyorum	5	45.5	3	27.3	3	27.3	-	-	11	100.0
Hayır, katılmıyorum	15	83.3	1	5.6	2	11.1	-	-	18	100.0
TOPLAM	138	29.4	125	26.7	159	33.9	47	10.0	469	100.0

Tabloda, "“Kameralar suiistimal edilmeye açıktır” görüşüne katılıyor musunuz?" sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında, 'Evet, katılıyorum' sütununda yer alan değerlerin alt sıralara doğru inildikçe yükselmekte olduğu görülmekte. Böylelikle, oldukça tutarlı olduğu düşünülebilecek bir şekilde, 'Kameralar suiistimal edilmeye açıktır' görüşüne en düşük oranda destek 'Kurallara uygun davranan birinin kameralardan rahatsızlık duymasına gerek yoktur' yargısına katıldığını beyan edenler

tarafından verilirken (% 26.8), en yüksek oranda destek söz konusu yargıya katılmadığını bildirenlerden gelmekte (% 83.3). Bununla birlikte, “‘Kurallara uygun davranan birinin kameralardan rahatsızlık duymasına gerek yoktur’ görüşüne katılıyor musunuz?” sorusuna ‘Evet, katılıyorum’ yanıtını verenlerin gösterdiği dağılıma bakıldığında, ‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ yargısına katılmadığını kesin bir biçimde dile getirenlerin oranının sadece % 35.0 olduğu görülüyor. Buna karşılık, % 26.8’lik bir oran söz konusu yargıya aynı kesinlikte ‘katıldığını’ beyan ederken; % 27.5 oranındaki bir çoğunluk ‘kısmen’ katıldığını, % 10.7 oranında bir ağırlığa tekabül eden kalanlar ise ‘fikrinin olmadığını’ beyan ediyor. ‘Kurallara uygun davranan birinin kameralardan rahatsızlık duymasına gerek yoktur’ yargısına katıldığını beyan edenlerin, ‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ yargısına ilişkin tutumları söz konusu olduğunda birbirine oldukça yakın değerlerde olmak üzere ihtilafa düşmeleri, söz konusu yargılardan ilkinin ilişkin beyanların güvenlik retoriğinden ilham alan özünde ‘normatif’ bir tutuma yaslandığını akla getirmekte. Buna bağlı olarak, ‘Kurallara uygun davranan birinin kameralardan rahatsızlık duymasına gerek yoktur’ yargısının % 93.8 oranında olumlanmasının, naifliğe ve konformizme bakan bütün içerimlerine rağmen, suiistimal ihtimaline ilişkin bir farkındalığı daima yedeğinde tutan bir algının içinden okunması gerektiği değerlendirilmesinde bulunulabilir.

Gelinen noktada, suiistimal ihtimaline ilişkin bu farkındalığın tam olarak neyi ifade ettiği konusu açıklığa kavuşturulmalı. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, “‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ görüşüne katılıyor musunuz?” sorusuna % 29.4 oranında ‘Evet, katılıyorum’, % 26.7 oranında ‘Kısmen katılıyorum’, % 33.9 oranında ‘Hayır, katılmıyorum’ ve % 10.0 oranında ‘Fikrim yok’ yanıtları verilmiştir.¹⁶ Değerlerin birbirine oldukça yakın seyrettiği bu dağılımda, ‘Evet, katılıyorum’ yanıtının, ‘Hayır, katılmıyorum’ yanıtının bir miktar gerisinde yer alıyor olmakla

¹⁶ Helten & Fischer’in (2004) Berlin’de gerçekleştirdikleri alan araştırmasında söz konusu değerler ‘Evet, katılıyorum’ için % 65.0, ‘Hayır, katılmıyorum’ için % 15.8 ve ‘Fikri yok’ için ise % 17.7 olarak gerçekleşmiştir. A. R. Saetnan ve arkadaşlarının (2004a) Oslo’da gerçekleştirdikleri alan araştırmasında ise söz konusu değerler ‘Evet, katılıyorum’ için % 30.8, ‘Kuşkuyla yaklaşanlar’ için % 41.8 ve ‘Fikri yok’ için ise % 20.2 olarak gerçekleşmiştir. Bkz. HELTEN, F., FISCHER, B. (2004): *What Do People Think About CCTV?: Findings from A Berlin Survey*, Urbaneye Working Paper No.13, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp13.pdf, s. 17. SAETNAN, A. R., vd. (2004a): *Views from under Surveillance: Public Opinion in A Closely Watched Area in Oslo*, Urbaneye Working Paper No.12, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp12.pdf, s. 17.

birlikte, ‘Kısmen katılıyorum’ yanıtından daha yüksek bir orana sahip olması ve bu arada ‘Fikrim yok’ yanıtının % 10.0 ile dikkate değer bir oranda temsil edilmesi, ilk bakışta göze çarpan unsurları oluşturuyor. % 33.9 oransal ağırlığı ile ilk sırada yer alan ‘Hayır, katılmıyorum’ yanıtı için dile getirilen gerekçelerin oransal dağılımı ise aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir:

Tablo 56- Kameraların Suiistimale Açık Olduğu Düşüncesine Katılmadığını Beyan Edenlerin Gerekçeleri

Suiistimale ihtimal vermiyorum; Çünkü	Sayı	%
Açık alanda suiistimal olmaz; standart görüntü alınıyor	42	26.4
Suiistimali gerektirecek bir neden yok; alakası yok	41	25.8
Kameraların kullanım amacı güvenlik, suiistimal olmaz	31	19.5
Devlet kontrolünde gerçekleştiriliyor	5	3.1
Cevap yok	40	25.2
TOPLAM	159	100.0

Tabloda, ‘açık alan’ı suiistimale imkân vermeyen bir koşul olarak değerlendiren ‘Açık alanda suiistimal olmaz; standart görüntü alınıyor’ beyanının, “‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır” görüşüne katılıyor musunuz?’ sorusuna ‘Hayır, katılmıyorum’ yanıtını verenler tarafından dile getirilen gerekçeler arasında % 26.4 oranı ile ilk sırada yer aldığı görülüyor. ‘Açık alan’ koşulu, söz konusu algı uyarınca, suiistimal olasılığını hepten iptal ettiği düşünülen ‘anonim izleme’yi rezerve ediyor. Başka türlü söylenecek olursa, kameraların odaklı değil ama anonim izleme yapmakta olduklarına yönelik algı, burada, suiistimale ihtimal vermeyen bir tutumu gerekçelendiriyor. % 25.8 oranı ile ikinci sırada yer alan ‘Suiistimali gerektirecek bir neden yok; alakası yok’ beyanında ise, bir pratik olarak kameralı gözetimin, genel konteksti (‘amaç’, ‘mekânsal konumlanış’, vb.) itibari ile suiistimali konu dışı bıraktığı iması öne çıkıyor. Buradaki naifliğin, ‘suiistimalin’ hâlihazırdaki kameralı gözetim pratiğinin mümkün kıldığından daha fazlasını talep eden, özel bir gündem ya da amaç doğrultusunda gerçekleştirilen görece sistematik bir eylemliliği tanımlamakta olduğu yönündeki bir varsayım ile bağlantılı olduğu da düşünülebilir. ‘Kameraların kullanım amacı güvenlik, suiistimal olmaz’ (% 19.5) beyanına gelindiğinde ise güvenlik retoriğini odağa alan bir gerekçelendirmenin söz konusu olduğu görülüyor. Burada, kameralı gözetimin deklare edilen amacının, suiistimal endişesini (gerek sistem amaçları gerekse faillerinin özgül faaliyetleri için geçerli olduğu düşünülebilecek bir

kuşatıcılıkta) yersiz kılacak denli bir içselleştirilmesinin yürürlükte olduğu değerlendirilmesinde bulunulabilir.

Bir bütün olarak ele alındığında, esasen her biri olası bir suiistimal alanının tanınması (gözetimin mekânsal bağlamı, gözetimin amacı) üzerinden sunulan bu gerekçelerin, kameralı gözetimi, faillerine *rağmen* ‘sınırların’ ihlal edilmesinin mümkün görülmediği bir ‘sistem pratiği’ olarak kavrayan algıya yaslanmakta olduğu; başka türlü söylenecek olursa, vurgunun, faillerin özgül niyet ve eylemliliğinden ziyade (itimat duyulduğu anlaşılan) sistem gerekçelikleri ve amaçları üzerinde toplandığı sonucuna varılabilir. Bununla birlikte, söz konusu soruya verilen ‘Kısmen katılıyorum’ (% 26.7) ve ‘Evet, katılıyorum’ (% 29.4) yanıtlarına getirilen gerekçelere bakıldığında, burada görülenin tam tersi yönde bir eğilimin geçerli olduğu görülüyor. ‘Kısmen katılıyorum’ yanıtı için dile getirilen gerekçelerin oransal dağılımı aşağıdaki tabloda yer aldığı gibidir:

Tablo 57- Kameraların Suiistimale Açık Olduğu Düşüncesine ‘Kısmen’ Katıldığını Beyan Edenlerin Gerekçeleri

Suiistimal olabilir; Çünkü	Sayı	%
Görüntüleri kimin izlediği ve denetlediği belli değil	27	21.6
Kullanım amacına göre değişir	25	20.0
Görüntüleri izleyen insanlar, fazla güven vermiyor	11	8.8
Resmi kullanımında olmaz ama özel sektörde olabilir	10	8.0
Özel hayat ilkesinin ihlali söz konusu olabilir	3	2.4
Cevap yok	49	39.2
TOPLAM	125	100.0

Tabloda, vurgunun, doğrudan veya dolaylı bir şekilde, izlemeyi gerçekleştiren failin sistemdeki rolü ve niyetliliğini odağa alan ‘Görüntüleri kimin izlediği ve denetlediği belli değil’ (% 21.6), ‘Kullanım amacına göre değişir’ (% 20.0) ve ‘Görüntüleri izleyen insanlar, fazla güven vermiyor’ (% 8.8) beyanları üzerinde toplandığı görülmekte. Kameraların mekânsal dağılımına yönelik bir düzenlemenin konusunu oluşturabilecek herhangi bir değerlendirmeye rastlanmazken, faillere ilişkin kurumsal kimliğin/bağlayıcılığın hesaba katılması üzerinden sistemsal amaç ve gerekçelikleri gündeme getiren ‘Resmi kullanımında olmaz ama özel sektörde olabilir’ beyanının da % 8.0 oranında temsil edildiği görülüyor.

‘Evet, katılıyorum’ (% 29.4) yanıtı için dile getirilen gerekçelerin oransal dağılımına bakıldığında da benzer bir kompozisyonla karşılaşılmakta:

Tablo 58- Kameraların Suiistimale Açık Olduğu Düşüncesine Katıldığını Beyan Edenlerin Gerekçeleri

Suiistimal olur; Çünkü	Sayı	%
Görüntüleri izleyen insanlar, suiistimal edilebilir	41	29.7
Görüntülerin ne amaçla, nasıl kullanıldığı belli değil	32	23.2
Görüntülerin kimler tarafından izlendiği belli değil	18	13.0
Kameralar her yerde; özel yaşam ihlal edilebilir	12	8.7
Röntgencilik, fotomontaj, vb. söz konusu olabilir	11	8.0
Cevap yok	24	17.4
TOPLAM	138	100.0

Burada da, oransal ağırlıkları itibari ile ilk üç sırada yer aldıkları görülen ‘Görüntüleri izleyen insanlar, suiistimal edilebilir’ (% 29.7), ‘Görüntülerin ne amaçla, nasıl kullanıldığı belli değil’ (% 23.2) ve ‘Görüntülerin kimler tarafından izlendiği belli değil’ (% 13.0) beyanları ve bunlara ilaveten ‘Röntgencilik, fotomontaj, vb. söz konusu olabilir’ (% 8.0) beyanının, doğrudan veya sistemsal işleyişin şeffaf olmadığı kanısı üzerinden dolaylı olarak ‘failin niyetliliğini’ odağa alan değerlendirmeleri temsil ettiği görülmekte. Suiistimal olasılığını kameraların mekânsal dağılımı temelinde gündeme getiren ‘Kameralar her yerde; özel yaşam ihlal edilebilir’ beyanın ise % 8.7 oranında temsil edildiği görülüyor. Burada kayda değer bulunan bir diğer nokta, kuşkusuz, ‘Cevap yok’ ibaresinin, diğer iki yanıt için olduğu gibi – ‘Hayır, katılmıyorum’ için % 25.2 ve ‘Kısmen katılıyorum’ için % 39.2 – burada da hatırı sayılır bir oranı oluşturuyor olmasıdır (% 17.4). Suiistimal olasılığına ilişkin yaklaşımlar söz konusu olduğunda, “‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ görüşüne katılıyor musunuz?” sorusu karşısında % 10 oranında temsil edilen kararsız ve/veya ketum tutuma (‘Fikrim yok’), görüş beyan edenlerden yargılarını gerekçelendirmeleri istendiği zaman da anlamlı oranlarda olmak üzere rastlamak ilginç.

Gelinen noktada, yukarıda yer alan verilerden hareketle, ‘suiistimal endişesi’ni karakterize eden kimi *eğilimler* ayırt edilebilir: İlk olarak, suiistimal endişesi söz konusu olduğunda dikkatler, anlaşıldığı kadarıyla, faillerin özgül niyet ve eylemliliği üzerinde toplanmakta – bu önerme, basitçe, suiistimal endişesi taşıdığını beyan edenlerin bu durumu ‘faile güvensizlik’; suiistimal endişesi taşımadığını beyan

edenlerin ise bunu açık alan/anonim bakış koşulu ile birlikte ‘sistemsel amaç ve gereksinimlere güven’ üzerinden gerekçelendirme eğiliminde olduğunu ifade eder. Uygulamada yöneltilen, ‘Kameralardaki görüntülerin kim tarafından izleniyor olması durumunda daha rahat hissedersiniz?’ sorusuna verilen yanıtlar, söz konusu eğilimin kimi içerimlerine ışık tutmakta:

Tablo 59- Kameralardaki Görüntülerin Kim Tarafından İzleniyor Olması Durumunda Daha Rahat Hissedileceğine İlişkin Beyanlar

Görüntülerin Kim Tarafından İzleniyor Olması Durumunda Daha Rahat Hissedileceği	Sayı	%
Resmi emniyet güçleri, polis	383	81.7
Fark etmez	39	8.3
Sivil operatörler, teknik eleman	17	3.6
Özel güvenlik görevlileri	16	3.4
Hiçbiri	8	1.7
‘Vatandaş tarafından’	3	0.6
Fikrim yok	3	0.6
TOPLAM	469	100.0

Tabloda, ‘Kameralardaki görüntülerin kim tarafından izleniyor olması durumunda daha rahat hissedersiniz?’ sorusuna verilen yanıtlar arasında, ‘Resmi emniyet güçleri, polis’ (% 81.7) yanıtının dramatik bir oransal ağırlıkla ilk sırada yer aldığı görülmekte.¹⁷ Yukarıda sözü edilen eğilim göz önünde bulundurulduğunda, bu durumun oldukça basit bir açıklaması olduğu öne sürülebilir: Öncelikle, ‘Resmi emniyet güçleri, polis’, kameralı gözetimin söylemde öngörülen amacı ile, seçeneklerin geri kalanında belirtilen faillerin çoğundan daha fazla örtüşmektedir. Buna göre, kameraları güvenliğin sağlanmasında tali ve tamamlayıcı enstrümanlar olarak algılama eğilimi, onu öncelikle polisin görev alanı içinde yer alan bir unsur olarak değerlendirmeye teşvik edecektir. Buna ilaveten, polis, yetkileri sistemsel amaçlar doğrultusunda tayin edilmiş,

¹⁷ Helten & Fischer’in (2004) Berlin’de gerçekleştirdikleri alan araştırmasında söz konusu değerler ‘Polis’ için % 53.0 ve ‘Özel güvenlik görevlileri’ için % 27.0 olarak gerçekleşirken; A. R. Saetnan ve arkadaşlarının (2004a) Oslo’da gerçekleştirdikleri alan araştırmasında söz konusu değerler ‘Polis’ için % 58.5, ‘Özel güvenlik görevlileri’ için % 15.4 ve ‘Gönüllü vatandaşlar’ için % 6.9 olarak gerçekleşmiştir. Bkz. HELTEN, F., FISCHER, B. (2004): *What Do People Think About CCTV?: Findings from A Berlin Survey*, Urbaneye Working Paper No.13, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp13.pdf, s. 24. SAETNAN, A. R., vd. (2004a): *Views from under Surveillance: Public Opinion in A Closely Watched Area in Oslo*, Urbaneye Working Paper No.12, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp12.pdf, s. 29.

faaliyetleri sistemin iç denetim mekanizmalarına tabi ve kurumsal kimliği bütün bu parametrelerin bileşkesi olarak öne çıkan bir ‘fail’ olarak değerlendirilmeye en müsait seçeneği oluşturmaktadır. Suiistimal endişesinin ‘fail endişesi’ne ilişkin taşıdığı güçlü içerimlerin daha dolaysız bir göstergesi ve polise itimadın bu bağlamdaki yerine ilişkin daha doğrudan bir saptama için aşağıdaki tabloya bakılabilir:

Tablo 60- Kameraların Suiistimal Edilebilirliği Konusundaki Görüşlere Göre Görüntülerin Kim Tarafından İzleniyor Olması Durumunda Daha Rahat Hissedileceğine İlişkin Beyanlar

‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ Yargısına İlişkin Beyanlar	Kameralardaki Görüntülerin Kim Tarafından İzleniyor Olması Durumunda Daha Rahat Hissedileceği														TOPLAM	
	Resmi emniyet güçleri, polis		Fark etmez		Sivil operatör, teknik eleman		Özel güvenlik görevlileri		Hiçbiri		‘Vatan-daş tarafın-dan’		Fikri Yok			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Evet, katılıyorum	104	75.4	1	0.7	2	1.4	19	13.8	8	5.8	2	1.4	2	1.4	138	100.0
Kısmen katılıyorum	108	86.4	8	6.4	2	1.6	6	4.8	-	-	1	0.8	-	-	125	100.0
Hayır, katılmıyorum	136	85.5	4	2.5	7	4.4	12	7.5	-	-	-	-	-	-	159	100.0
Fikrim yok	35	74.5	3	6.4	6	12.8	2	4.3	-	-	-	-	1	2.1	47	100.0
TOPLAM	383	81.7	16	3.4	17	3.6	39	8.3	8	1.7	3	0.6	3	0.6	469	100.0

Tabloda, ‘Resmi emniyet güçleri, polis’ beyanının, “‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ görüşüne katılıyor musunuz?” sorusuna ‘Hayır, katılmıyorum’ yanıtı verenler içindeki ağırlığı % 85.5 iken, bu oranın ‘Evet, katılıyorum’ yanıtı verenler için % 75.4 olduğu görülmekte. Yine, ‘Kameralarındaki görüntülerin kim tarafından izleniyor olması durumunda daha rahat hissedersiniz?’ sorusu ile ilgili olarak tabloda ikinci sırada yer alan ‘Fark etmez’ (% 8.3) beyanının, “‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ görüşüne katılıyor musunuz?” sorusuna ‘Evet, katılıyorum’ yanıtı verenler içindeki ağırlığı % 13.8 iken, bu oranın ‘Hayır, katılmıyorum’ yanıtı verenler için % 7.5 olduğu görülmekte. Bu korelasyondan anlaşıldığı kadarıyla, polise duyulan itimat, suiistimal endişesi taşımadığını beyan edenler için daha geçerli bir durumdur ve suiistimal endişesi taşıyanlar için görüntüleri izleyen failin polis olması, kendi başına endişeye yol açan bir durum olarak değerlendirilmemekle birlikte, yeterince güven veren bir durum olarak da görülmemektedir. Suiistimal endişesinin temelde ‘fail endişesine’ gelip dayanma eğilimi, kendini bu noktada da ele verir.

‘Suiistimal endişesi’ni karakterize eden *eğilimler* bahsine devam edilecek olursa; ikinci olarak, dile getirilen çekincelerin işaret ettiği kırmızıçizgiler takip edildiğinde, suiistimale ilişkin endişenin, kameralarla gözetleniyor olmanın özgürlüğe/denetselliğe bakan içerimlerinden *ziyade* özel hayata/mahremiyete bakan içerimlerini konu aldığı öne sürülebilir. Bu durum da, bir yönüyle, kameralı gözetimi ‘müdahaleci’ olmaktan uzak bir pratik olarak değerlendiren yaygın algının bir teyidini içerir. Buna ilaveten, mahremiyet üzerinde toplanan dikkate rağmen, gerek kameradaki görüntülerin kim tarafından izlenmesi halinde rahat hissedileceği ile ilgili olarak ve gerekse suiistimal endişesi ile ilgili olarak alınan yanıtların cinsiyet değişkeni ile anlamlı bir korelasyon göstermediği görülmüştür. Üçüncü olarak, yukarıdaki verilerde resmedilen türden bir suiistimal endişesi, anlaşıldığı kadarıyla, kameraların mekânsal dağılımından ziyade kameralarla elde edilen görüntülerin kullanımına ve denetimine dikkat kesilir; dolayısıyla da kameraların mekânsal dağılımına/konumlanışına yönelik olmaktan *ziyade* ‘veri güvenliği’ne yönelik düzenleme taleplerini düşünebilir kılar. Gerçekten, bir bütün olarak bakıldığında, suiistimale ilişkin endişe taşımadığını beyan edenlerin sadece % 26.4’ünün ‘açık alan’ üzerinden mekân kaydı düştükleri (bkz. Tablo 56, ‘Açık alanda suiistimal olmaz; standart görüntü alınıyor’), suiistimal olasılığına bütünüyle katıldıklarını ifade edenler için de söz konusu kaydın cılız kaldığı görülmektedir (bkz. sadece Tablo 58’de, % 8.7 oranı ile ‘Kameralar her yerde; özel yaşam ihlal edilebilir’). Bu durum, esasen, kameraların hâlihazırdaki mekânsal dağılımı itibarıyla suiistimal endişesine yol açmadığı ve dikkatlerin daha ziyade gözetimin kim tarafından ve ne amaçla yapıldığı üzerinde yoğunlaştığı anlamına gelir. Ya da başka türlü söylenmek istenirse; hâlihazırdaki mekânsal dağılımının meşruiyeti haiz olmasına rağmen, görüntü verilerini an’ın ve mekân’ın dışına taşıyan bir fazlalığı *daima* alıkoyuyor olması ölçüsünde, kameranın mevcudiyetinin suiistimal endişesini mekânın iptali üzerinden gündemde tutabileceği anlamına gelir.

Suiistimal endişesinin kameraların mekânsal konumlanışı ile ilgili olmaktan ziyade veri güvenliğine ilişkin olduğunu dile getiren bu son argümanı kimi verilerle desteklemek mümkün. “‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır” görüşüne katılıyor musunuz?’ sorusuna verilen yanıtlar ile ‘Sizin için, açık alanlarda, bir kameranın görüş alanı içinde bulunmakla herhangi biri tarafından görülüyor olmanız arasında bir fark var mı?’ sorusuna verilen yanıtlar arasındaki korelasyonu ortaya koyan aşağıdaki tablo, söz konusu bağlamda değerlendirilebilecek anlamlı veriler içermekte:

Tablo 61- Açık Alanda Kameranın Görüş Alanı İçinde Bulunmakla Herhangi Biri Tarafından Görülüyor Olmak Arasında Fark Görme Durumuna Göre Kameraların Suiistimal Edilebilirliğine İlişkin Beyanlar

Açık Alanlarda Kameranın Görüş Alanı İçinde Bulunmakla Herhangi Biri Tarafından Görülüyor Olmak Arasında Fark Görme Durumu	‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ Yargısına İlişkin Beyanlar								TOPLAM	
	Evet, katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Hayır, katılmıyorum		Fikrim yok			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Evet, var	44	34.6	48	37.8	33	26.0	2	1.6	127	100.0
Hayır, yok	94	27.6	77	22.6	126	37.0	44	12.9	341	100.0
Cevap yok	-	-	-	-	-	-	1	100.0	1	100.0
TOPLAM	138	29.4	125	26.7	159	33.9	47	10.0	469	100.0

Tabloda, açık alan koşuluna bağlı olarak ‘mekânı askıya alan’; ‘Sizin için, açık alanlarda, bir kameranın görüş alanı içinde bulunmakla herhangi biri tarafından görülüyor olmanız arasında bir fark var mı?’ sorusuna ‘Evet, var’ yanıtını verenlerin, söz konusu soruya ‘Hayır, yok’ yanıtını verenlere kıyasla, suiistimal olasılığını daha yüksek bir oranda tanıdıkları görülmekte (‘Evet, var’ için % 34.6’ya % 26.0; ‘Hayır, yok’ için % 27.6’ya % 37.0). Bununla birlikte, ‘Hayır, yok’ yanıtına karşılık gelen oranların birbirine yakın değerlerde seyretmesi ve özellikle ‘Fikrim yok’ yanıtının % 12.9 oranı ile görece yüksek bir kararsızlık tavrına işaret ediyor olması, başlı başına, ‘açık alanlarda, bir kameranın görüş alanı içinde bulunmakla herhangi biri tarafından görülüyor olmak arasında fark görmediğini’ beyan edenlerin de suiistimal konusundaki duyarlılığını açık eden verileri temsil etmekte. Buna ilaveten, söz konusu soruya ‘Evet, var’ yanıtını verenlerin dile getirdikleri gerekçeler arasında % 72.4 oranı ile ‘Kamerada kayıt var’ beyanının ağırlıklı yanıtı oluşturduğu anımsanacak olursa (bkz. Tablo 52), ‘açık alanlarda bir kameranın görüş alanı içinde bulunmakla herhangi biri tarafından görülüyor olmak arasında fark görmek’ ile ‘kameraların suiistimal edilmeye açık olduğunu düşünmek’ arasındaki bu korelasyonun veri güvenliğine yönelik bir kaygının emaresi olarak değerlendirilebilirliği daha gerçekçi bir olasılığa dönüşür.

Ancak bu durumun, elbette, kameralı gözetimin mekânsal dağılımına ilişkin belli beklentileri ve olası talepleri konu dışı bıraktığı söylenemez. Uygulamada yöneltilen, ‘Size göre, kameralar özellikle nerelere yerleştirilmelidir?’ sorusuna verilen yanıtlar, en

azından, kameraların mekânsal dağılımına ilişkin belli ‘beklentiler’ konusunda bir fikir vermekte:

Tablo 62- Kameraların Yerleştirilmesinin Özellikle Gerekli Görüldüğü Yerler

Kamera Yerleştirilmesinin Gerekli Olduğu Düşünülen Yerler	S	%
Kalabalık ve işlek yerlere, ana cadde ve meydanlara	182	38.8
Tenha, ıssız yerlere; ara sokaklara	78	16.6
Güvenliğin zor sağlandığı, suç oranının yüksek olduğu yerlere	67	14.3
Her yere	51	10.8
Kilit ve merkezi noktalara, önemli yerlere	34	7.2
Alışveriş merkezlerine, AVM girişlerine, mağazalara, kuyumculara	26	5.5
Trafik ışıklarına, yaya geçitlerine, işlek kavşaklara, otobanlara	25	5.3
Bankalara	13	2.7
Konut giriş-çıkışlarına, kapı önlerine	8	1.7
İş merkezlerine	7	1.5
Toplu ulaşımda; duraklara, iskelelere	7	1.5
Hiçbir yere; hiç konulmamalı	7	1.5
Fikrim yok	7	1.5
Okullara, üniversite yerleşkelerine	6	1.3
Resmi dairelere	3	0.6
Mevcut hali uygun	3	0.6
Hastanelere	2	0.4
Parklara	2	0.4
Turistik mekânlar	1	0.2
Tarihi mekânlar	1	0.2
TOPLAM	469	---

Not: Birden fazla seçenek işaretlenerek yanıtlanmıştır.

Burada, öncelikle, kamera yerleştirilmesinin gerekli olduğu öne sürülen mekânların niteliği ve kaba oransal dağılımı ile daha önce Tablo 12’de görülen, kameralı kent mekânlarının güvenlik retoriğine ve mekânsal risk algısına göndermeler içeren ‘zihinsel topografyası’ arasında genel bir koşutluk olduğu kaydı düşülebilir. Her iki tabloda da ilk sırayı ‘Kalabalık ve işlek yerler, ana cadde ve meydanlar’ yanıtının aldığı, yanıtların geri kalanında da türdeş mekânların dile getirildiği görülmekte. Bununla birlikte, Tablo 12’de mesela % 24.7 oranı ile ikinci sırada yer alan ‘Alışveriş merkezleri, mağazalar’ yanıtının burada % 5.5 oranı ile daha geri sıralarda temsil edildiği; benzer şekilde, ‘Bankalar’, ‘İş merkezleri’, ‘Trafik ışıkları ve otobanlar’ gibi yanıtların da oransal ağırlıkları itibariyle oldukça gerilere kaydığı görülmekte.

Gerçekten, ‘Size göre, kameralar özellikle nerelere yerleştirilmelidir?’ sorusuna verilen yanıtlarda ağırlığın ‘Kalabalık ve işlek yerlere, ana cadde ve meydanlara’ (% 38.8), ‘Güvenliğin zor sağlandığı, suç oranının yüksek olduğu yerlere’ (% 14.3) ve mesela Tablo 12’de yer almayan ‘Tenha, ıssız yerlere; ara sokaklara’ (% 16.6) beyanlarında toplandığı görülmekte. Burada, tabloda alt sıralara kayan mekânların, doğaları itibarıyla ‘mahremiyet’e ilişkin içerimlere sahip ya da ‘denetim’ ve ‘yaptırım’ potansiyeli taşıyan, sınır denetimine odaklı bir gözetim pratiğini gündeme getiren uzamsal bağlamları oluşturmakta oldukları ve bu nedenle ‘beklentiler’ planında gerilere düştükleri düşünülebilir. Bununla birlikte, öne çıkan mekânlardan hareketle güvenlik ve risk algısının belirleyici etkisinin hâlihazırda yürürlükte olduğundan söz edilebileceğine göre, ortaya çıkan sıralamanın bir ‘öncelik belirleme’ ya da bir tür alternatif maliyet hesabının belirleyiciliğinde gelişen bir ‘tercihte bulunma’ meselesi olarak anlaşılması da imkân dâhilindedir.¹⁸ Ve son olarak, tabloda ‘Hiçbir yere; hiç konulmamalı’ yanıtının sahip olduğu % 1.5 oranına karşılık ‘Her yere’ yanıtının % 10.8 oranında kendine yer buluyor olmasının da, suiistimal endişesinin mekânsal düzenlemeden ziyade veri güvenliğine ilişkin olduğu anımsandığında ve kameralı mekânların ağırlıkla ‘Emniyet/Güven’ hissi telkin ettiğini gösteren Tablo 16’daki veriler dikkate alındığında, buraya kadar geliştirilen yorumla tutarlılık gösteren bir veriyi temsil ettiği öne sürülebilir.

¹⁸ Helten & Fischer’in (2004) Berlin’de gerçekleştirdikleri alan araştırmasında da, bu yöndeki bir eğilimi yansıttığı düşünülebiyecek şekilde, kameraların yerleştirilmesine özellikle ‘olumlu’ yaklaşılan yerlerin risklilik terimlerine konu olabilecek mekânsal bağlamlardan oluştuğu; kameraların yerleştirilmesinin ‘olumlu bulunmadığı’ yerler konusunda ise özellikle ‘mahremiyet’ terimlerine konu olabilecek mekânların öne çıktığı görülmüştür. Bkz. HELTEN, F., FISCHER, B. (2004): *What Do People Think About CCTV?: Findings from A Berlin Survey*, Urbaneye Working Paper No.13, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp13.pdf, s. 14-5. A. R. Saetnan ve arkadaşlarının (2004a) Oslo’da gerçekleştirdikleri alan araştırmasında ise, ilgili mekân gerek kamu gerek özel mülk kapsamında yer alsın ve gerek kamuya açık gerekse yarı-açık olsun, ‘mahremiyet’e ilişkin kaygıları tetikleyebilecek olması oranında oraya kamera yerleştirilmesi konusundaki şüpheli yaklaşımın da öne çıktığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bkz. SAETNAN, A. R., vd. (2004a): *Views from under Surveillance: Public Opinion in A Closely Watched Area in Oslo*, Urbaneye Working Paper No.12, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp12.pdf, s. 14-6. Sözü edilen her iki alan araştırmasında da, verili mekânlar için kamera yerleştirilmesi ile ilgili olarak değerlendirmelerde bulunulmasını öngören ‘tutum ölçekleri’ kullanılmıştır.

Suiistimal endişesini karakterize eden bütün bu unsurlar, kameralı gözetim pratiğine takdir edilen sınırlar hakkında da bir fikir vermektedir. Kameraların mekânsal dağılımına ilişkin bir düzenlemeyi gölgede bırakan bir ‘fail’ ve veri güvenliği endişesinin, burada, ‘sınır çizme’nin unsurlarını oluşturduğu iddia edilebilir. Ama öncelikle, ‘suiistimal endişesi’ ile ‘düzenlemeye yönelik talepte bulunma’ arasında daha doğrudan bir korelasyonun imkânına ilişkin bir soruşturma ile ilgili olarak aşağıdaki tabloya bakılabilir:

Tablo 63- Kameraların Suiistimal Edilebilirliği Konusundaki Görüşlere Göre Yasal ve/veya Hukuki Düzenlemenin Gerekli Olup Olmadığına Dair Beyanlar

‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ Yargısına İlişkin Beyanlar	Kameralı Gözetime ve Kameralarla Elde Edilen Verilerin Kullanımına İlişkin Yasal ve/veya Hukuki Düzenlemenin Gerekli Olup Olmadığına Dair Beyanlar						TOPLAM	
	Evet, vardır		Hayır, yoktur		Fikrim yok			
	S	%	S	%	S	%	S	%
Evet, katılıyorum	97	70.3	23	16.7	18	13.0	138	100.0
Kısmen katılıyorum	71	56.8	33	26.4	21	16.8	125	100.0
Hayır, katılmıyorum	54	34.0	33	20.8	72	45.3	159	100.0
Fikrim yok	13	27.7	8	17.0	26	55.3	47	100.0
TOPLAM	235	50.1	97	20.7	137	29.2	469	100.0

Burada, ‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ görüşüne katıldığını beyan edenlerin % 70.3’ünün ve söz konusu görüşe ‘kısmen’ katıldığını bildirenlerin % 56.8’inin yasal/hukuki düzenlemenin gerekli olduğunu belirtmelerine karşılık, aynı oranın ‘Hayır, katılmıyorum’ yanıtı için % 34.0 olduğu görülüyor. Bu dağılım, suiistimal endişesi ile düzenleme talepleri arasında pozitif bir korelasyonun varlığını teyit etmekte. Ancak tabloda bundan daha fazlasını da okumak mümkün. Öncelikle, ‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ görüşüne katılmadığını beyan edenlerin de, ‘yasal ve/veya hukuki düzenlemelere gerek var mıdır?’ sorusuna ‘Hayır, yoktur’ (% 20.8) yanıtından daha yüksek bir oranda ‘Evet, vardır’ (% 34.0) yanıtını verdikleri görülüyor. Aynı satırda yer alan ‘Fikrim yok’ (% 45.3) yanıtına karşılık gelen oran da dikkate alınacak olursa, suiistimale ihtimal vermediğini beyan edenlerin de yasal/hukuki düzenlemenin gerekliliğini onaylama eğilimi içerisinde oldukları düşünülebilir. Yine de, buradaki dağılım, ‘Evet, katılıyorum’ yanıtına karşılık gelen satırda olduğu kadar anlamlı değildir; ‘yasal ve/veya hukuki düzenlemelere gerek var mıdır?’ sorusuna en

yüksek oranda ‘Evet, vardır’ (% 70.3) ve en düşük oranda ‘Hayır, yoktur’ (% 16.7) yanıtının, burada yer aldığı görülüyor.

‘Size göre, kameralı gözetime ve kameralarla elde edilen verilerin kullanımına ilişkin yasal ve/veya hukuki düzenlemelere gerek var mıdır?’ sorusuna ‘Evet, vardır’ (% 50.1) yanıtını verenlerden, en önemlisi birinci sırada yer alacak şekilde verili seçenekler arasında bir sıralama yapmalarının istenmesi ile elde edilen verilerin önem derecesine göre oransal dağılımı ise aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi olmuştur:

Kameralı Gözetime ve Kameralarla Elde Edilen Verilerin Kullanımına İlişkin Muhtemel Düzenlemeler	Kameralı Gözetime ve Kameralarla Elde Edilen Verilerin Kullanımına İlişkin Muhtemel Düzenlemelerin Önem Derecesine Göre Dağılımı																		TOPLAM	
	1. derece		2. derece		3. derece		4. derece		5. derece		6. derece		7. derece		8. derece		9. derece			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Verilerin polis tarafından kullanımı konusunda yapılacak düzenlemeler	70	29.8	36	15.3	25	10.7	13	5.6	20	8.7	20	8.8	26	11.6	12	5.3	10	4.4	232	98.7
Bütün kameralı gözetim sistemlerinin yasal denetime açık hale getirilmesi	50	21.3	37	15.8	25	10.7	24	10.4	21	9.1	21	9.3	22	9.8	14	6.2	14	6.2	228	97.0
Bütün kameralı gözetim sistemlerinin kayıtlı ve lisanslı hale getirilmesi	32	13.6	36	15.3	38	16.3	27	11.7	26	11.3	20	8.8	19	8.4	18	8.0	13	5.8	229	97.4
Verilerin medyada kullanımına sınırlamalar getirilmesi	29	12.3	32	13.6	35	15.0	29	12.6	24	10.4	18	7.9	22	9.8	17	7.6	27	12.0	233	99.1
Kişilere, kendi haklarındaki verilere ulaşabilme hakkı tanınması	14	6.0	27	11.5	27	11.6	15	6.4	24	10.4	29	12.8	19	8.4	13	5.8	64	28.4	232	98.7
Kameralarla gözetimin belli mekânlarla sınırlandırılmasına ilişkin düzenlemeler yapılması	13	5.5	26	11.1	28	12.0	33	14.3	24	10.4	39	17.2	22	9.8	26	11.5	21	9.3	232	98.7
Kameralarla izlenen mekânlara orada kamera bulunduğunu gösteren işaretler konulması	10	4.3	13	5.5	23	9.9	29	12.6	29	12.7	25	11.0	34	15.1	37	16.4	26	11.6	226	96.2
Verilerin ticari amaçlar için kullanımına getirilecek sınırlamalar	10	4.3	20	8.5	21	9.0	38	16.5	29	12.7	33	14.5	23	10.2	35	15.6	17	7.6	226	96.2
Kameralarla elde edilen verilerin ne kadar süreliğine saklanacağı konusunda zaman sınırlaması	7	2.9	8	3.4	11	4.8	23	9.9	33	14.3	22	9.7	38	16.9	53	23.6	33	14.7	228	97.0
TOPLAM	235	100	235	100	233	100	231	100	230	100	227	100	225	100	225	100	225	100	235	---

Tabloda, suiistimal endişesinin kameraların mekânsal dağılımı ile ilgili olmaktan çok kameralarla elde edilen verilerin kullanımı ile ilgili olduğu savına dolaysız bir destek olarak, kameralı gözetime ilişkin düzenleme talepleri arasında birinci sırada en fazla telaffuz edilen üç seçeneğin sırası ile ‘Verilerin polis tarafından kullanımı konusunda yapılacak düzenlemeler’ (% 29.8), ‘Bütün kameralı gözetim sistemlerinin yasal denetime açık hale getirilmesi’ (% 21.3) ve ‘Bütün kameralı gözetim sistemlerinin kayıtlı ve lisanslı hale getirilmesi’ (% 13.6) olduğu görülüyor. Aynı seçeneklerin önem derecesine göre ikinci sırada telaffuz edilme bakımından da ilk üç sırada yer aldıkları (% 15.3; % 15.8; % 15.3); önem derecesine göre son sıradaki dağılımda ise en düşük orana sahip üç seçeneği oluşturdukları (% 4.4; % 6.2; % 5.8) görülmekte. Düzenlemeye yönelik taleplerin dağılımında ortaya çıkan bu eğilim, suiistimale ilişkin çekincelerin ‘fail’ ve ‘veri güvenliği’ gibi parametreler etrafında toplandığı hatırlandığında, makul ve anlaşılabilir bir durum olarak değerlendirilebilir. Zira öne çıkan her üç seçenekte de, her biri için değişen oranlarda olmak üzere, kameralı gözetimin ‘failini’, kameralarla elde edilen ‘verilerin güvenliğini’ ve kameralı gözetimin ‘amacını’ belli sınırların içinde tutmaya yönelik müdahalelerin konu edildiği; buna karşılık, mesela ‘Kameralarla gözetimin belli mekânlarla sınırlandırılmasına ilişkin düzenlemeler yapılması’ ve ‘Kameralarla izlenen mekânlara orada kamera bulunduğunu gösteren işaretler konulması’ gibi doğrudan mekânsal düzenlemeyi odağa alan seçeneklerin bu üç seçeneğin oldukça gerisine düştüğü görülmektedir. Zira ‘Size göre, kameralar özellikle nerelere yerleştirilmelidir?’ sorusuna verilen yanıtlar (bkz. Tablo 62) ile kentte özellikle nerelerde kamera görüldüğü yönündeki soruya verilen yanıtların (bkz. Tablo 12) önemli oranda örtüşüyor olmasının, kameralara ilişkin ‘farkındalık’ ile sisteme dönük ‘beklentiler/talepler’ arasındaki koşutluğa işaret etmekte olduğu düşünülebilir. Bu durum, iyimser bir yorumla, kameraların mekânsal konumlanışının, algı düzeyinde, güvenlik söyleminin içini dolduran bir dağılıma karşılık geldiği anlamına gelir. Ama bundan da önemlisi, ‘açık alan’ koşulunun ve güvenlik söyleminin bahsettiği meşruiyet zeminine rağmen, kameranın bakışının her halükarda mekânın ve zamanın dışına sızan bir fazlalığı alıkoyuyor olması, olası bir düzenlemenin öncelikli konusu olarak ‘fail’in ve ‘veri güvenliği’nin öne çıkmasına yol açmaktadır. Düzenlemeye dönük talepler de, buna bağlı olarak, kameranın mekânsal konumlanışına değil ama vizyonunun sınırlarını belirlemeye yönelir.

Bu ‘sınır belirleme’nin, güvenlik retorığının alımlanış biçimi ile bir ilişkisi olabilir *mi*? Bundan da önce, kameralı gözetimin suçu önlemedeki etkinliğine duyulan itimadın derecesinin, kameralı gözetime yönelik tutumun genel doğrultusunu tayin eden bir parametre olarak değerlendirilebilirliği mümkün müdür? İkinci soru ile ilgili olarak, ‘Kameraların suçu önleme konusundaki etkinliğine ilişkin yargılar’ ile “‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ görüşüne katılıyor musunuz?’ sorusuna verilen yanıtların oluşturduğu korelasyonu gösteren aşağıdaki tabloya bakılabilir:

Tablo 65- Kameraların Suçu Önleme Konusundaki Etkinliğine İlişkin Yargılara Göre Kameraların Suiistimal Edilebilirliğine İlişkin Beyanlar

Kameraların Suçu Önleme Konusundaki Etkinliğine İlişkin Yargılar	‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ Yargısına İlişkin Beyanlar								TOPLAM	
	Evet, katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Hayır, katılmıyorum		Fikri yok			
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
‘Kameralar her türden suçu önleyebilir’	14	16.7	14	16.7	46	54.8	10	11.9	84	100.0
‘Kameralar bazı suçları önleyebilir’	88	28.0	100	31.8	97	30.9	29	9.2	314	100.0
‘Kameralar, suçu önlemede her zaman etkili değildir’	15	42.9	6	17.1	7	20.0	7	20.0	35	100.0
‘Kameralar, daha çok suçun işlendiği bölgeyi değiştirir’	13	52.0	4	16.0	7	28.0	1	4.0	25	100.0
‘Kameraların suçu önleme konusunda hiçbir etkisi yoktur’	7	70.0	1	10.0	2	20.0	-	-	10	100.0
Cevap Yok	1	100.0	-	-	-	-	-	-	1	100.0
TOPLAM	138	29.4	125	26.7	159	33.9	47	10.0	469	100.0

Tabloda, kameraların suçu önleme konusundaki etkinliğine ilişkin olarak, ‘Kameralar her türden suçu önleyebilir’ değerlendirmesinde bulunanların sadece % 16.7’sinin ‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ önermesine katıldıklarını belirtmelerine karşılık, bu oranın mesela ‘Kameraların suçu önleme konusunda hiçbir etkisi yoktur’ değerlendirmesinde bulunanlar için % 70.0, ‘Kameralar, daha çok suçun işlendiği bölgeyi değiştirir’ için % 52.0, ‘Kameralar, suçu önlemede her zaman etkili

değildir' için % 42.9 ve 'Kameralar bazı suçları önleyebilir' için % 28.0 olduğu görülmekte. Yine, 'Kameralar her türden suçu önleyebilir' değerlendirmesinde bulunanların % 54.8'inin suiistimale ihtimal vermedikleri yönünde görüş bildirmelerine karşılık, söz konusu oranın geri kalan yargılar için nispeten düşük olduğu görülmekte. 'Kameralar bazı suçları önleyebilir' değerlendirmesinde bulunanlardan 'Kameralar suiistimal edilmeye açıktır' önermesine katılmadığını beyan edenlerin oranı ise tam olarak % 30.9'da kalmakta. Bu dağılımdan hareketle, kameraların suçu önleme potansiyeline ilişkin değerlendirmelerin naiflikten uzak olmaları ölçüsünde suiistimal endişesinin arttığı; bir başka deyişle, kameraların suçu önleme potansiyeli konusunda görece daha realist değerlendirmelerde bulunanların suiistimal olasılığı konusunda daha duyarlı oldukları sonucuna varılabilir. Bu korelasyonun işaret ettiği şeyin, bununla birlikte, 'söylemin alımlanış biçimi' ile 'suiistimal endişesi' arasında dar anlamda bir nedensel ilişkinin mevcudiyeti olduğu söylenemez. Kameraların güvenliği sağlama işlevine duyulan itimadın derecesi ile kameraların söz konusu işlevde öngörülen sınırların dışına çıkma potansiyeline tanınan ihtimal, birbirinden çok farklı şeyler kuşkusuz. Burada söz konusu olan, daha ziyade, kameraların güvenliği sağlama işlevine duyulan itimadın niteliği ve derecesinin, söz konusu işlevin sınırlarının olası bir ihlalini tolere edebilme kapasitesi – güvenliğin 'alternatif maliyetini' üstlenme istekliliği – üzerinde belirleyici olabilirliği. Bu durum, 'suiistimal endişesinin' düzenleme taleplerini hazırlayan bir değişken olduğu (bkz. Tablo 63) verisi üzerinden okunduğunda ise yukarıdaki sorulardan ilkinin cevabına ilişkin dolaylı bir fikir verir. 'Sınır belirleme'den yana kullanılan tercih ile 'güvenlik retoriğinin alımlanış biçimi'nin olası ilişkiselliğine yönelik daha dolaysız bir analizin imkânını aşağıdaki tablo sunmaktadır:

Tablo 66- Kameraların Kent Güvenliğindeki Yeri Konusundaki Beyanlara Göre Yasal ve/veya Hukuki Düzenlemenin Gerekli Olup Olmadığına Dair Beyanlar

Kameralar kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurdur’ Yargısına İlişkin Beyanlar	Kameralı Gözetime ve Kameralarla Elde Edilen Verilerin Kullanımına İlişkin Yasal ve/veya Hukuki Düzenlemenin Gerekli Olup Olmadığına Dair Beyanlar						TOPLAM	
	Evet, vardır		Hayır, yoktur		Fikrim yok			
	S	%	S	%	S	%	S	%
Evet, katılıyorum	178	45.8	82	21.1	129	33.2	389	100.0
Kısmen katılıyorum	32	74.4	9	20.9	2	4.7	43	100.0
Hayır, katılmıyorum	25	67.6	6	16.2	6	16.2	37	100.0
TOPLAM	235	50.1	97	20.7	137	29.2	469	100.0

Tabloda, kameraların kent güvenliğindeki yeri ile ilgili olarak, ‘Kameralar kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’ yargısına ‘katıldığını’ bildirenlerin % 45.8’inin ve söz konusu görüşe ‘katılmadığını’ ifade edenlerin % 67.6’sının, ‘kameralı gözetime ve kameralarla elde edilen verilerin kullanımına ilişkin yasal ve/veya hukuki düzenlemelerin gerekli olduğu’ yönünde beyanda bulundukları; ayrıca, yine ‘Kameralar kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’ yargısına ‘katıldığını’ bildirenlerin, herhangi bir düzenlemenin gerekli olmadığı yönündeki görüşü görece daha yüksek bir oranda (% 21.1) destekledikleri görülmekte. Bu durumun, güvenlik retoriğinin alımlanış biçimi ile sistemin işleyişine yönelik düzenleme talepleri arasındaki korelasyonu belgeler nitelikte bir dağılımı temsil ettiği öne sürülebilir. Burada, ‘Kameralar kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’ yargısına ‘katıldığını’ bildirenlerin de % 45.8 oranında olmak üzere düzenlemeye ilişkin gerekliliği onaylamakta olması (yine buradaki ‘Fikri yok’ yanıtının sahip olduğu % 33.2 oranını da göz ardı etmemek gerekir), kameraların kent güvenliğindeki yeri ile ilgili şüpheli değerlendirmeler ile yasal ve/veya hukuki düzenlemenin gerekliliğini onaylama arasında görülen korelasyon kadar dikkate değer görülmektedir. Yukarıdaki tablonun, bu anlamda olmak üzere, bir tür ‘konformizm bilançosu’na karşılık geldiği öne sürülebilir. Ve görünüme bakılırsa durum hiç de fena değildir; zira kameralı gözetimi kuran söylemin alımlanışının, ağırlıkla, pratiği ‘sınırların içinde’ tutmaya hizmet edecek bir doğrultuyu izlediği; kameraların mevcudiyetini meşru hale getiren gerekçenin, söz konusu mevcudiyeti idame ettirmedeki gücünün sınırsız olmadığı; bir başka deyişle, kameralı gözetimin meşruiyetini kotaran güvenlik retoriğinin, bütün belirleyiciliğine rağmen, ‘kendi mantığına terk edilmediği’ anlaşılmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM GENEL DEĞERLENDİRME

Kameralar ile gözetlenen kent mekânları realitesinin ‘agora’ idealine gölge düşürdüğüne şüphe yoktur; dahası, küresel ölçekte yürürlükte olan neo-liberal politikaların belirleyiciliğinde devinen ve yüksek suç oranları karşısında risk yönetimi nosyonuna dayalı bir kriminoloji yaklaşımının uygulama alanı bulduğu çağdaş kentlerde bu realite, ironik bir şekilde, söz konusu ideali diri tutabilmenin yegâne yolu gibi görünür hale gelmiştir. Kameralı gözetim, çağdaş kent yönetiminin rutin bir pratiğidir ve çağdaş kentlerle ilgili olarak bir ‘agora’ sorunu varsa, kameralı gözetimin kendisini de bu sorunun göndermede bulunduğu sosyo-politiğin içinden değerlendirme zorunluluğu gündeme gelir. Bununla birlikte, kameralı gözetimin kenti ve kente ilişkin algı ve deneyimleri etkileme ve bunlardan etkilenme biçimleri ve derecesine, alan açtığı imkânlarla ve dayattığı kısıtlamalara; kısaca, söz konusu sosyo-politiğin içindeki yerine ilişkin tayin edici sorular, pratiğin kendisini özgüllüğü içinde yakalama çabasının yön verdiği soruşturmalar sonucunda yanıt bulabilir.

Bu çalışma, bu türden bir soruşturmanın görünürlük, kentsel mekân, denetim, mahremiyet, kent tecrübesi ve kentsel kamusalılık gibi kavramların odağa alınması üzerinden yürütülmesi girişimini temsil etmektedir. Anılan kavramların her biri, çok temel bir düzeyde, kameralarla gözetlenmekte olan mekânlarda bulunuyor olmanın kent tecrübesi üzerindeki olası etkiselliğine ilişkindir. ‘Kent tecrübesi’ burada özgül ağırlığa sahip nosyonu temsil etmekte ve kameralı gözetimin söz konusu kavramlarla ilişkisini esas alan bir analizin bağımlı değişkenini oluşturmaktadır. Sorun, kentsel mekânların kameralarla gözetleniyor olmasının görünürlük, mekân, denetim ve mahremiyete ilişkin konvansiyonel algı ve tutumları nasıl ve ne ölçüde belirlediği ya da dönüştürdüğü ve bu durumun kent tecrübesi ve kentsel kamusalılık üzerinde nasıl ve ne ölçüde etkide bulunduğu ilişkindir.

Söz konusu izlekte çok temel bir argümantasyondan hareket edilmektedir: kameralarla gözetlenmekte olan bir mekânda bulunma, basitçe ve esas olarak, bir ‘bakış ile karşı karşıyalık’ durumundan ibarettir; bu da, herhangi bir bakış için söz konusu olacağı gibi, kişinin bir görünürlük alanına tabi olması anlamına gelir. Kameralı gözetim söz konusu olduğunda, kamerada temsil olunan bakış’ın ve kameranın vizyonunda tabi olunan görünürlük alanının onu ayırıcı kılan bir yönü var mıdır? Kamuya açık kentsel mekânlar, ilkesel olarak herkesin herkese görünür olduğu; bir

başka deyişle, herkesin yekdiğerinin bakışının erişebildiği bir görünürlük alanına tabi olduğu bir anonimlikle karakterize olurlar. Bu durumun dolaysız bir getirisi olarak ‘bakış’ın kendisi de bir tür *karşılıklılık* esasına dayanır; bu karşılıklılığın kotarılamadığı bağlamlar ‘baskı’, ‘kontrol’, ‘dikizleme’ gibi olumsuzluk terimlerine konu olacaktır. Karşılıklılık ya da buna ilişkin imkân, anonimliğin kurucu dinamiği olmanın yanı sıra, kentsel kamusalılıkta maruz kalınan bakışın *idare edilebilmesinin* de koşuludur.

Denetim ve mahremiyet, şu halde, ‘bakışın karşılıklılığı’na ilişkin sorunsal alanları olarak kavranabilmeleri ölçüsünde, kentsel mekânların kameralı gözetimi söz konusu olduğunda ne tür içerimler yüklenirler? Kameranın bakışı söz konusu olduğunda sözü edilen türden bir ‘karşılıklılık’ kotarılabilmekte midir? Başka türlü söylenirse; söz konusu bağlamda bir karşılıklılığın ‘imkânından’ söz edilebilir mi ve daha temelde, böylesi bir imkânın kamerada temsil olunan bakışın meşruiyetine ilişkin imkânla doğrudan ilgili olduğunu iddia etmek mümkün müdür? Karşılıklılık koşulu, kamerada temsil olunan bakışın *idaresi* söz konusu olduğunda elzem midir? Kamerada temsil olunan bakışın idaresini, kentsel kamusalılıkta karşı karşıya kalınan herhangi bir insan tekinin bakışının idaresinden farklı kılan bir taraf var mıdır, var ise bu tam olarak neye karşılık gelir? Ama daha önce; kamerada temsil olunan bakışın idaresi mümkün müdür?

Alan araştırmasından elde edilen verilerin analizi, bu imkânın kameranın mekânsal bağlamı ile dolaysız bir biçimde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre, söz konusu bağlam ile ilgili olarak öne çıkan iki koşul ayırt edilebilir: ‘açık alan’ ve ‘mekânsal risk algısı’. Görüşülen kişilerin % 72.7’sinin, açık alanda bir kameranın görüş alanı içinde bulunmakla herhangi biri tarafından görülüyor olmak arasında fark görmediğini beyan etmesi, bu koşullardan ilkinine ilişkin yalın bir gösterge olarak değerlendirilebilir. ‘Açık alan’, anlaşıldığı kadarıyla, kamerada temsil olunan bakışı anonim bakışa eklemlemenin koşulunu oluşturmakta; kameranın vizyonunda tabi olunan görünürlüğü anonim görünürlüğe dâhil etmenin imkânını yaratmaktadır. Bu eğilim, kameraların özellikle kimleri izlemekte olduğuna ilişkin soruya verilen yanıtlar arasında ‘Herkesi’ beyanının % 66.7 oranı ile ilk sırada yer alıyor olması ile de teyit edilmektedir. Buna göre, kameralar da ‘anonim bakış’ gibi ilkesel olarak ‘herkesi’ izlemektedir; odaklı, takibe dayalı ya da iz sürücü bir gözetleme pratiği olarak algılanmıyor oluşu, böylelikle, ‘açık alan’ söz konusu olduğu sürece kameranın bakışını anonim bakışın bir parçası haline getirme yönündeki bir eğilimi harekete geçirmektedir. Aynı nedenle, açık alanlarda kameralarla gözetim yapılıyor olmasının kişi mahremiyeti

açısından bir problem oluşturmayaacağı yargısını destekleyenler % 80.2 gibi dramatik bir oransal ağırlıkla temsil edilmekte ve kameraların özellikle kimleri izlemekte olduğu yönündeki soruya ‘Herkesi’ yanıtını verenlerin, diğerlerine kıyasla, söz konusu yargıyı % 88.5 ile daha yüksek bir oranda destekledikleri görülmektedir. Bu durum, kameraların esas olarak odaklı ya da iz sürücü değil ama yaygın gözetim yapıyor oldukları sürece ‘mahremiyet’ açısından bir sakınca oluşturmadıklarını teslim eden bir algıya işaret etmekte ve söz konusu beyana getirilen gerekçeler arasında ‘Açık alanda mahremiyet olmaz’ (% 64.4) yargısının – doğrudan doğruya bakışın mekânsallığını esas alan bir yaklaşımı temsilen – ilk sırada yer alıyor olması, anonim bir görünürlük durumuna tekabül ettiği ölçüde ‘açık alan’ı kameranın meşru bağlamı olarak kuran bu algıyı teyit etmektedir.

Bununla birlikte, açık alan koşulunun daha sofistike bir değerlendirmesinin gerekliliğini gündeme getiren nedenler mevcuttur ve bunlar sadece, açık alanda kameralarla gözetim yapılmasının kişi mahremiyeti açısından sakıncalı olabileceğini düşünenlerin de var olması ile ilgili değildir. Öncelikle, hâlihazırdaki ‘açık alan’ kavrayışında, kameraların kendilerinin mekândaki görünürlüklerinin veri kabul edildiği anlaşılmaktadır; açık alan, buna göre, diğer şeylerin yanı sıra, kameranın kendisinin *de* dâhil olduğu bir genel görünürlük uzamını temsil etmektedir. Açık alanlarda ‘gizli kamera’ kullanılmasında sakınca görmediğini beyan edenlerin oranı % 77.8’dir ve bu doğrultuda görüş bildirenler ile ‘açık alanda kameralı gözetimin kişi mahremiyeti açısından sakınca oluşturmayaacağını’ beyan edenler arasında belirgin bir örtüşmenin mevcut olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, bunlardan ikincisi ile ilgili olarak dile getirilen gerekçeler ‘açık alan’ kaydı etrafında toplanırken; ‘açık alanda gizli kamera’ya onay verenlerin gerekçelerine bakıldığında vurgunun belirgin bir şekilde ‘güvenlik işlevi’ üzerinde toplandığı görülmektedir. ‘Açık alanda gizli kamera’ koşulunda dikkatler, bakışın ‘açık alanda’ gizlenmiş olmasından çok orada ‘ne amaçla’ gizlenmiş olduğu noktası üzerinde yoğunlaşmakta; başka türlü söylenecek olursa, kameranın yine ‘açık alanda’ ama ‘gizliliği’ söz konusu olduğunda, ilginç bir biçimde, meşruiyet ibresi bakışın mekânsal konumlanışından ‘işlevselliğine’ doğru kaymaktadır.

Bu durum, kamerada temsil olunan bakışın idaresindeki mekânsal gereklilikler ile ilgili olarak iki önemli sonuca işaret etmektedir: *ilk olarak*; kameranın bakışı, anlaşıldığı kadarıyla, ilkesel olarak herkesin herkese görünür olduğu anonim, ‘açık alanlar’ söz konusu olduğunda bile daima mekânın dışına sızan bir ‘fazlalığa’ sahiptir.

‘Gizlilik’ söz konusu olduğunda bu fazlalık ‘görünür hale gelmekte’; kamerada temsil olunan bakışın müphemliği derinleşmekte, ona dikizcinin niyetliliği ilave edilmekte, ikincisi aleyhine kurulu olduğu artık su götürmez olan bir hiyerarşide ‘gören ile görülen’ yeniden mevzilenmekte ve aralarındaki mesafe nihai sınırlarına taşınmaktadır. Kameranin gizliliği, şu halde, ondaki iktidarı afişe edecek bir kavrayışa kapı aralamaktadır. Oluşturduğu görünürlük alanına kameranın bizzat kendisinin de dâhil olması durumunda ise, söz konusu ‘fazlalığın’, bu kez ‘denetim’ ve/veya ‘mahremiyet’ terimlerine tercüme edilmek üzere mevcudiyetini korumaya devam ettiği görülmektedir. Bu bağlamda mesela, risk faktörünün belirleyici olabildiği mekânlarda kameralı gözetimin ağırlıkla ‘Emniyet/Güven’ hissine yol açtığı beyan edilmekteyken (% 90.9 ile ‘Kalabalık, yoğun yerler’, % 78.0 ile ‘Cadde ve Meydanlar’, % 98.2 ile ‘Tenha ve ıssız yerler’, % 94.7 ile ‘Suçun yoğun olduğu, tehlikeli yerler’, % 88.2 ile ‘Alışveriş merkezleri’, % 100 ile ‘Bankalar’), mahremiyet ve/veya denetime ilişkin içerimlere sahip mekânlar söz konusu olduğunda kameralı gözetimin bu kez ağırlıkla ‘Rahatsızlık/Sıkıntı’ hissi uyandırdığının dile getirildiği görülmektedir (‘İşyeri’ için % 50.0, ‘Okul’ için % 75.0, ‘Metro’ için % 100.0, ‘Kapalı mekânlar’ ve ‘Giyim mağazaları’ için % 66.7). Benzer şekilde, kameraların varlığının davranışları üzerinde etkide bulunduğunu beyan edenlerin; ‘Alışveriş merkezleri’ (% 100.0), ‘Banka’ (% 100.0), ‘Okul’ (% 100.0) ve ‘Trafik’ (% 100.0) yanıtları için yegane; ‘Kalabalık mekânlar’ (% 75.0), ‘Kamuya açık her yer’ (% 64.3), ‘İşyeri’ (% 66.7), ‘Lokantalar, Mağazalar’ (% 71.4) yanıtları için ise oransal ağırlığı oluşturmak üzere söz konusu davranış değişikliğinin ‘Daha dikkatli ve “uygun” davranma’ şeklinde olduğunu dile getirdikleri görülmektedir.

Bununla birlikte, kameranın bakışı söz konusu olduğunda gündeme gelen ‘fazlalığın’, mekânı kameranın vizyonunda iptal etme yönündeki bir sürece işaret etmediği de anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle; kamerada temsil olunan bakışın içinde yer aldığı mekânın *her halükarda* dışına düşme eğilimi, söz konusu mekânın mantığına tabi bir doğrultuyu izlemektedir: ‘Daha dikkatli ve “uygun” davranma’ beyanının, ‘İşyeri’ ve ‘Okul’ gibi mekânlar söz konusu olduğunda özünde denetsel bir itkinin ifadesi olarak değerlendirilebilmesi mümkündür; ‘Lokantalar, Mağazalar’ gibi mekânlar söz konusu olduğunda ise mahremiyet ilkesinin ihlali olasılığını gözetken bir tutum değişikliğinin ifadesi olarak değerlendirilebilir. Bunun anlamı, kameranın bakışını karakterize eden ‘fazlalığın’, söz konusu bakışı ‘kurucu’ kılmaya yetmediği; bir başka

deyişle, bakışın iktidarına sınır belirlemeye engel olmadığıdır. ‘Fazlalık’, bakışın karşılıklılığındaki daimi gediğe işaret eder; ancak haricine düştüğü mekânın mantığına tabi olmaya devam etmesi, bakışın tam da ‘dışarıda kalan’ yönünü ele vermesi ölçüsünde, idaresine ilişkin bir imkâna da kapı aralamaktadır. ‘Denetim’in ya da ‘mahremiyet’in terimlerine konu olduğu noktada, söz konusu fazlalığın telafisine ilişkin prosedürlere de alan açılmış olur.

Bakışın idaresindeki mekânsal gereklikler ile ilgili olarak üzerinde durulması gereken *ikinci* nokta, mekâna atfedilen risklilik durumunun ya da mekânsal risk algısının belirleyiciliğidir. Gizlilik bahsinde kameralara verilen onay ‘açık alan’ üzerinden değil ama ‘güvenlik işlevi’ üzerinden gerekçelendirilmektedir – bir başka deyişle, kameranın bakışı söz konusu olduğunda gündeme gelmesinin kaçınılmaz olduğu anlaşılan ‘karşılıklılık’ konusundaki gediğin kendini en rafine formunda ele verdiği bağlamda, mekânsal risk algısının ve daha genelde güvenlik retoriğinin devreye girdiği görülmektedir. Güvenlik retoriğinin ve mekâna ilişkin risklilik durumunun bir gereklilik bağlamı olarak değerlendirilmesi yönündeki eğilim, kameraların özellikle nerelere yerleştirilmesinin gerekli olduğuna ilişkin soruya verilen yanıtların gösterdiği oransal dağılımda da teyit edilmektedir. Söz konusu dağılımda ilk üç sırayı % 38.8 oranı ile ‘Kalabalık ve işlek yerlere, ana cadde ve meydanlara’, % 16.6 oranı ile ‘Tenha, ıssız yerlere; ara sokaklara’ ve % 14.3 oranı ile ‘Güvenliğin zor sağlandığı, suç oranının yüksek olduğu yerlere’ gibi, mekâna ilişkin risklilik durumuna doğrudan veya dolaylı olarak göndermede bulunan yanıtların aldığı görülmektedir. Dahası, söz konusu soruya verilen yanıtların bir bütün olarak sergilediği dağılım, kentte özellikle nerelerde kamera görüldüğüne ilişkin soruya verilen yanıtların sergilediği dağılımla da önemli ölçüde örtüşmektedir. Buna göre, mekânsal risklilik durumu ya da buna yönelik değerlendirmeler kameralara ilişkin farkındalığın bağlamını da oluşturmakta; başka türlü söylenecek olursa, kameraların mevcudiyetine ilişkin farkındalık, önemli ölçüde, mekânın risklilik durumuna yönelik değerlendirmeler baz alınarak yapılan makul tahminlerle ilişkili olmaktadır.

Güvenlik retoriğinin belirleyici etkisini en az ‘gizlilik’ bahsinde olduğu denli yoğun bir şekilde açığa vurduğu bir diğer bağlamı, yaşanan yere yakın kamera yerleştirilmesi durumu oluşturmaktadır. ‘Yaşadığınız evin yakınına kamera yerleştirilmesini nasıl karşılırsınız?’ sorusuna verilen yanıtların oransal dağılımına bakıldığında, % 78.5 oranı ile ‘Memnuniyetle kabul ederim’ beyanının ilk sırada yer

aldığı; onu % 11.3 oranı ile ‘Olsa da olur olmasa da’ ve % 9.0 oranı ile ‘Olumlu bakmam’ beyanlarının izlediği görülmektedir. Söz konusu dağılımın, ‘ikamet edilen yer’ ve ‘cinsiyet’ gibi değişkenler ile herhangi bir korelasyon göstermediği tespit edilmiştir. Belirgin bir oransal ağırlığa sahip olan ‘Memnuniyetle kabul ederim’ yanıtı için dile getirilen gerekçelere bakıldığında ise ilk sırada % 63.9 oranı ile ‘Güvenliğim için olur; daha güvende olurum’ beyanının yer aldığı, onu % 14.1 oranı ile ‘Hırsızlığa karşı gerekli’ beyanının izlediği görülmektedir. ‘Yaşanılan yer’ gündemde olduğunda da, söz konusu mekânsal bağlamın mahremiyete ilişkin bütün içerimlerine rağmen, kameraların güvenlik retoriğinde öngörülen işlevine duyulan itimadın anlamlı oranlarda olmak üzere teyit edildiği görülmektedir.

Buradaki teyidin ve daha genel olarak kamerada temsil olunan bakışın idaresinde güvenlik retoriğinin oynadığı kritik rolün anlaşılması, kameralara atfedilen güvenlik işlevinin kapsam ve sınırlılıklarına; bir başka deyişle güvenlik retoriğinin alımlanışına ilişkin bir analizin konusunu oluşturmakta ve böylesi bir analizi zorunlu kılmaktadır. Bundan önce, bir güvenlik enstrümanı ve pratiği *olarak* kameralı gözetimin kendisine ilişkin belli değerlendirmelerin öne çıktığı görülmektedir. Buna göre, söz konusu pratik temelde politik içerikli eylemlere yönelik olmaktan çok asayiş sorunlarına yönelik bir güvenlik nosyonunu esas almakta ve asayiş sorunlarının da ‘rahatsızlık veren’, ‘hırsızlık’, ‘gasp’, ‘kapkaç’, vb. gibi, özellikle belli türde olanlarına odaklanmaktadır. Buna bağlı olarak, kameralı gözetimin güvenliğin konvansiyonel hedeflerini esas aldığı değerlendirmesinin geçerli olduğu öne sürülebilir. Buna göre, kameralı gözetim prototipleştirmelere yaslanan, odaklı ve iz sürücü değil ama risk ve güvenliğe ilişkin hâlihazırdaki tanımlamaların çizdiği sınırı tanıyan ve söz konusu sınır uyarınca suç teşkil eden eylemleri odağa alan bir pratiğe karşılık gelmektedir. Kameralı gözetimin bu çerçevedeki etkinliği, ‘müdahalecilik’ten ziyade ‘caydırıcılık’ ve ‘tespit’ gibi işlevler üzerinden gerçekleşmektedir. Aynı bağlamda, ‘anlık izleme’den ziyade kameraların ‘kayıt’ potansiyeli öne çıkmakta ve bu durumun kendisi, başlı başına, anlık müdahaleye tanınan olasılığı çaptan düşürmektedir. Bir güvenlik pratiği olarak kameralı gözetimin yeni risk yönetimi stratejileri kapsamında temsil ettiği proaktif güvenlik anlayışı, bu bağlamda, kategorizasyonların yön verdiği bir denetimi, sınırlayıcılığı ve müdahaleciliği değil ama daha ziyade suç teşkil eden eylemlerin tespiti ve suçlunun teşhisini amaçlayan daha konvansiyonel işlevleri ve kameraların salt mevcudiyetinin umulan bir etkisi olması anlamında ‘caydırıcılığı’ ima etmektedir. Bir güvenlik

enstrümanı olarak kameralı gözetimin, kendi özgül gereksinimleri ve potansiyellerinden ziyade hâlihazırdaki güvenlik uygulamaları çerçevesinde işlevselleşen bir pratik olarak algılanması yönündeki bir eğilimin yürürlükte olduğu görülmektedir.

Güvenlik retoriğinin alımlanışı, söz konusu eğilimi temellendirdiği düşünülebilecek bir doğrultuyu izlemektedir. Bu bağlamda mesela, kameraların kent güvenliğinin ‘vazgeçilmez’ bir unsuru olduğu yönünde görüş bildiren % 82.9 oranındaki çoğunluğun, bunu, ağırlıkla, kameraları halihazırdaki güvenlik tedbirlerinin yedeğinde gören bir algı üzerinden gerekçelendirme eğiliminde olduğu görülmektedir. Kameraları kent güvenliğinin ‘vazgeçilmez’ unsuru olarak değerlendirme yönündeki eğilim, anlaşıldığı kadarıyla, onu güvenliğin asli olmaktan ziyade tali bir bileşeni olarak değerlendirme yönündeki bir eğilimden beslenmektedir. Bu durum, çok temel bir düzeyde, kameralı gözetimin kendi pratiğini kurmaktan ziyade hâlihazırdaki bütün bir risk yönetimi ve asayiş pratiğinin içinde işleyen, *tamamlayıcı* bir unsur olarak değerlendirildiğine işaret etmektedir. Buna bağlı olarak da, tali ve tamamlayıcı bir güvenlik enstrümanı algısına yaslanan bir ‘vazgeçilmezlik’ değerlendirmesinin, kameraların kent güvenliğinin sağlanmasındaki rolüne ilişkin naif değil ama görece realist bir değerlendirmeye imkân verebilmekte oluşu gündeme gelmektedir. Gerçekten, söz konusu çerçevede değerlendirilmeye elverişli olduğu düşünülebilecek bir veri olarak, kameraların kent güvenliği için ‘vazgeçilmez’ olduğu yönünde beyanda bulunanların sadece % 20.8’inin kameraların etkinliği ile ilgili olarak ‘Kameralar her türden suçu önleyebilir’ yargısına katıldığını belirttiği, % 65.8’inin ise tercihlerini ‘Kameralar bazı suçları önleyebilir’ yargısından yana kullandıkları görülmektedir.

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kameranın mekâna dâhil olma sürecindeki bütün hayatiyetine rağmen, güvenlik retoriğinde temsil olunan söylemin naif bir alımlanmasına karşı direnildiği, kameralı gözetimin güvenliğin tesisinde asli olmaktan ziyade tali ve tamamlayıcı bir enstrüman olarak değerlendirildiği ve bunlara ilaveten, güvenlik retoriğinin kendisini çaptan düşüren kimi kayıt ve çekincelerin belli oranlarda daima alıkondduğu görülmektedir. Söylemin bu yollu bir alımlanışı, şüphesiz, üretildiği ve dolaşıma sokulduğu kanallar ile de dolaysız bir biçimde ilişkili olmaktadır. Bu doğrultudaki bir soruşturmaya katkıda bulunmak üzere kurgulanan ‘Kameralarla ilgili görüş edinmenizden aşağıdakilerden hangisi veya hangileri etkili olmuştur?’ sorusuna verilen yanıtlarda ‘Kişisel gözlem ve deneyimler’ yanıtının, arka sıralara doğru gidildikçe düzenli bir azalma eğilimi gösterecek şekilde, % 50.7 oranı ile birinci sırada

en fazla telaffuz edilen seçeneği oluşturduğu görülmektedir. Kişisel deneyime yapılan bu referans, kameralı gözetime yönelik algının güçlü bir biçimde gündelik kent rutininin beslenmekte olduğunu ima etmesi ölçüsünde özellikle anlamlı görülmektedir. Kameralı gözetim gündelik rutinin ve kişisel kent tecrübesinin akışına tabi kılındığı ölçüde, kameralı gözetime ilişkin görüşler de ‘kişisel gözlem ve deneyimlere’ yaslanır hale gelmektedir. Kameraların kentsel pratiğin içinde kök saldığı, ‘kişisel gözlem ve deneyimlerin’ konusu haline geldiği o noktada, anlaşıldığı kadarıyla, güvenlik retoriğinin görece realist bir değerlendirmesinin imkânı da doğmaktadır. Buna göre, söylemin pratikte dolayımlanması ima eden ‘Kişisel gözlem ve deneyimler’ söz konusu olduğunda, ‘Medya’ ve ‘Yetkililerin açıklamaları’ gibi söylemi ‘etken’ hüviyetinde ele veren kanalların etkisine daha bağışık bir bilişsel tavır üretilmektedir. Bu, kameralı gözetimin söylemsel yönünü belirleyen ‘güvenlik retoriği’nin, kameraların gündelik kent rutinine eklemlenmesi sürecinde etken olabildiği kadar ‘işlenebildiği’ ve dönüştürülebildiğini de söylemeye gelir.

Kameralara yönelik algının kent tecrübesi üzerinde etkide bulunabilmesi oranında, gündelik kent tecrübesinin de kameralara yönelik algının şekillenmesinde belirleyici olabildiği anlaşılmaktadır. Bu etkileşimin kent tecrübesine bakan yönü ile ilgili olarak; kameralara ilişkin betimlemeler arasında ‘Güvenlik kamerası’ ifadesinin % 82.7 oranı ile ilk sırada yer alıyor olmasından ve ‘Kamera olan her yer’de % 80.4 oranı ile ‘Emniyet/Güven’ hissedildiğinin beyan edilmesinden anlaşıldığı kadarıyla, kameralar kent mekânlarını ‘güvenli hale getirme’ye yaramaktadır – güvenlik retoriğinin kendisi, bu bağlamda, kameranın bakışını ‘makul’, ‘gerekli’, ‘aşına’, ‘evcil’ hale getirmekte; onu gündeliğin akışına eklemlenmektedir. Bununla birlikte, etkileşimin kamera algısına bakan yönü ile ilgili olarak, kameralı gözetim ‘kişisel gözlem ve deneyimlerin’ konusu haline geldiğinde, güvenlik retoriğinin – en iyi ihtimalle – görece realist bir değerlendirilişine de alan açılmaktadır. Bu durumun kendini dolaysız bir biçimde ele verdiği bağlamlardan birini, kişinin yakın çevresinde kamera bulunup bulunmaması durumuna göre yaşadığı yere yakın kamera yerleştirilmesine ilişkin tutumları oluşturmaktadır. Söz konusu korelasyonda, kişinin yakın çevresinde kameralarla izleniyor olması durumu ile yaşadığı yere yakın kamera yerleştirilmesine ilişkin tutumları arasında bir ters orantı ilişkisinin söz konusu olduğu; yakın çevresinde kamera olmadığını beyan edenlerin, diğerlerine kıyasla, yaşadığı yere yakın kamera yerleştirilmesi konusunda daha olumlu bir tutum içerisinde olduğu görülmektedir. Buna

göre, yaşanan yere yakın kamera yerleştirilmesine verilen onayın güvenlik retoriği üzerinden gerekçelendirildiği göz önünde bulundurulduğunda, daha kişisel düzlemde cereyan eden bir kamera tecrübesinin, kameraların güvenlik retoriğinde öngörülen işlevselliğinin teyidi konusunda ihtiyata davet eden bir parametre olarak belirleyici hale gelebildiği anlaşılmaktadır.

Söylemin alımlanmasında tecrübî olanın modifiye edici etkiselliği çerçevesinde değerlendirilebilecek olan bir diğer bağlamı, ‘ikamet durumu’ değişkeninin kameraların suçu önleme konusundaki etkinliğine ilişkin yanıtlarla olan korelasyonu oluşturmaktadır. Buna göre, İstanbul’da (özellikle 15 yılı aşkın bir süredir) ikamet etmekte olanların ‘Kameralar kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’ ve ‘Kameralar çağdaş kentin bir gereğidir’ yargıları karşısında görece daha ihtiyatlı bir tavır sergiledikleri görülmektedir. İstanbul’da ikamet ediyor olma durumunun kentsel devinime, kentsel güvenlik algısına, kameralı gözetimin bu algıdaki karşılığına ilişkin oluşturduğu arka plan bilgisi, söz konusu arka plan bilgisinden yoksun olma durumuna oranla, güvenlik retoriğinin naif bir yorumuna karşı direnç geliştirilmesinde etken olabilmektedir. Bununla birlikte, söz konusu iki yargı gündemde olduğunda, ‘eğitim durumu’ değişkeninin de ihtiyatlı bir tavır hazırlamakta olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesindeki artışa paralel olarak, söz konusu iki yargıya verilen onayın oranları düşme eğilimine girmekte, kameraların güvenlik retoriğinde öngörülen zaruretine ilişkin şüpheli değerlendirmeler yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda, eğitim düzeyinin de söylemin alımlanması, işlenmesi, yeniden üretilmesi, dolaşıma sokulması ve söz konusu doğrultuda tutum geliştirilmesinde belirleyici bir parametre olarak değerlendirilebilirliği gündeme gelmektedir.

Söylemin alımlanması, kameralı gözetim pratiğine işlev yüklediği ve alan açtığı kadar ona sınırlar da takdir eden bir süreci ifade etmektedir. Bu çerçevede öne çıkan bir eğilim olarak, öncelikle, güvenlik retoriğinin alımlanış biçimi ile ‘suiistimal endişesi’ arasında var olduğu tespit edilen korelasyon üzerinde durulabilir. Buna göre, ‘Kameralar her türden suçu önleyebilir’ değerlendirmesinde bulunanların sadece % 16.7’sinin ‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ önermesine katıldıklarını belirtmelerine karşılık, bu oranın mesela ‘Kameraların suçu önleme konusunda hiçbir etkisi yoktur’ değerlendirmesinde bulunanlar için % 70.0, ‘Kameralar, daha çok suçun işlendiği bölgeyi değiştirir’ için % 52.0, ‘Kameralar, suçu önlemede her zaman etkili değildir’ için % 42.9 ve ‘Kameralar bazı suçları önleyebilir’ için % 28.0 olduğu; ayrıca

‘Kameralar her türden suçu önleyebilir’ değerlendirmesinde bulunanların % 54.8’inin suiistimale ihtimal vermedikleri yönünde görüş bildirmelerine karşılık, söz konusu oranın geri kalan yargılar için nispeten düşük değerlerde seyrettiği görülmektedir. Bu dağılımın ortaya koyduğu kadarıyla, kameraların suçu önleme potansiyeline ilişkin değerlendirmelerin naiflikten uzak olmaları ölçüsünde suiistimal endişesinin arttığı; bir başka deyişle, kameraların suçu önleme potansiyeli konusunda görece daha realist değerlendirmelerde bulunanların suiistimal olasılığı konusunda da daha duyarlı oldukları görülmektedir. Yine, ‘Kameralar kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’ yargısına katıldığını bildirenlerin % 27.2’sinin suiistimal endişesi taşıdığını belirtmesine karşılık aynı oranın söz konusu yargıya katılmadığını bildirenler için % 51.4 olarak gerçekleşmesi de, ‘vazgeçilmezlik’ değerlendirmesi söz konusu olduğunda da benzer bir eğilimin geçerli olduğunu belgelemektedir. ‘Söylemin alımlanış biçimi’ ile ‘suiistimal endişesi’nin birbirleri üzerinde ne yönde etkide bulundukları konusunda kolaycı bir hükme varılamamakla birlikte, burada kesin olarak görülen şey, güvenlik retoriğinin görece realist bir değerlendirmesi oranında ‘suiistimale’, bir başka deyişle, ‘güvenliğin alternatif maliyetine’ ilişkin endişenin ve olası bir maliyetin sonuçlarına katlanma konusundaki isteksizliğin de artmakta olmasıdır.

Gerçekten, söz konusu eğilimin daha iyi takdir edilmesinde işlevsel kılınabilecek bir veri olarak, söylemin alımlanışı ile ‘pratiğin işleyişine yönelik düzenleme talebinde bulunma’ arasında da pozitif bir korelasyonun söz konusu olduğu görülmektedir. Buna göre, ‘Kameralar her türden suçu önleyebilir’ değerlendirmesinde bulunanların % 25.0’nın ‘kameralı gözetime ve kameralarla elde edilen verilerin kullanımına ilişkin yasal ve/veya hukuki düzenlemelerin gerekli olduğu’ beyanında bulundukları; aynı oranın ‘Kameraların suçu önleme konusunda hiçbir etkisi yoktur’ değerlendirmesinde bulunanlar için % 90.0, ‘Kameralar bazı suçları önleyebilir’ için % 57.6 olduğu görülmektedir. Yine, ‘Kameralar kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’ yargısına ‘katıldığını’ bildirenlerin % 45.8’i ‘yasal ve/veya hukuki düzenlemenin gerekli olduğu’ yönünde beyanda bulunurken, aynı oran söz konusu görüşe ‘katılmadığını’ ifade edenler için % 67.6 olarak gerçekleşmekte; ayrıca, ‘Kameralar kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’ yargısına ‘katıldığını’ bildirenlerin, herhangi bir düzenlemenin gerekli olmadığı yönündeki görüşü görece daha yüksek bir oranda (% 21.1) destekledikleri görülmektedir. Söylemin alımlanışı, anlaşıldığı kadarıyla, suiistimal endişesi değişkeni söz konusu olduğunda izlediği doğrultuyla

tutarlılık oluşturacak biçimde, pratiğe yönelik düzenleme talepleri ile de pozitif bir korelasyon sergilemektedir.

Buradaki tutarlılığı teyit eden ama kendi başına da kritik öneme haiz bir veri olarak, ‘suiistimal endişesi’ ile ‘düzenlemeye yönelik talepte bulunma’ arasında da pozitif bir korelasyonun söz konusu olduğu görülmektedir. Buna göre, ‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ görüşüne katıldığını beyan edenlerin % 70.3’ünün ve söz konusu görüşe ‘kısmen’ katıldığını bildirenlerin % 56.8’inin yasal/hukuki düzenlemenin gerekli olduğunu belirtmelerine karşılık, söz konusu oranın ‘Hayır, katılmıyorum’ yanıtı için % 34.0 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Ancak, buradaki korelasyonun konusunu oluşturan suiistimal endişesinin tam olarak neye karşılık geldiği ve bu yönde gündeme gelecek düzenleme taleplerinin kapsam ve doğrultusu, ilgili değişkenleri odağa alan daha spesifik soruşturmalar ile açıklığa kavuşmaktadır. ‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ görüşüne katıldığını beyan edenlerin (% 29.4) dile getirdiği gerekçelere bakıldığında, ‘Görüntüleri izleyen insanlar, suiistimal edilebilir’ (% 29.7), ‘Görüntülerin ne amaçla, nasıl kullanıldığı belli değil’ (% 23.2), ‘Görüntülerin kimler tarafından izlendiği belli değil’ (% 13.0) ve ‘Röntgencilik, fotomontaj, vb. söz konusu olabilir’ (% 8.0) gibi, doğrudan veya dolaylı bir biçimde ‘failin niyetliliğini’ odağa alan değerlendirmelerin öne çıktığı göze çarpmaktadır. Söz konusu görüşe ‘kısmen’ katıldığını beyan edenler (% 26.7) tarafından dile getirilen gerekçelere bakıldığında da, dikkatlerin aynı odak etrafında toplandığı görülmektedir: ‘Görüntüleri kimin izlediği ve denetlediği belli değil’ (% 21.6), ‘Kullanım amacına göre değişir’ (% 20.0) ve ‘Görüntüleri izleyen insanlar, fazla güven vermiyor’ (% 8.8) .

Her iki durumda da, öncelikle, kameraların mekânsal dağılımına yönelik bir düzenlemenin konusunu oluşturabilecek herhangi bir değerlendirmeye yer verilmediği görülmektedir. Gerçekten, suiistimale ilişkin endişe taşımadığını beyan edenlerin, ilk sırada yer almakla birlikte görece mütevazı bir oranda ‘açık alan’ üzerinden mekân kaydı düşmelerine karşın (% 26.4 ile ‘Açık alanda suiistimal olmaz; standart görüntü alınıyor’), suiistimal olasılığına bütünüyle katıldıklarını ifade edenler içinde söz konusu kaydın oldukça cılız kalmaktadır (% 8.7 oranı ile ‘Kameralar her yerde; özel yaşam ihlal edilebilir’). Bu durum, kameraların hâlihazırdaki mekânsal dağılımı itibariyle suiistimal endişesine yol açmadığına ya da suiistimal endişesinin ‘mekân’ kaydı ile sınırlı – veya doğrudan ilgili – olmadığına işaret etmektedir. Söz konusu eğilim farklı bağlamlardaki kimi verilerde de kendini ele vermektedir. Öncelikle, ‘Size göre,

kameralar özellikle nerelere yerleştirilmelidir?’ sorusuna verilen yanıtlar ile kentte özellikle nerelerde kamera görüldüğü yönündeki soruya verilen yanıtların önemli oranda örtüşüyor olmasının, kameralara ilişkin ‘farkındalık’ ile sisteme dönük ‘beklentiler/talepler’ arasındaki koşutluğa işaret etmekte olduğu düşünülebilir. Bu durum, iyimser bir yorumla, kameraların mekânsal konumlanışının, algı düzeyinde, güvenlik söyleminin içini dolduran bir dağılıma karşılık geldiği anlamına gelmektedir. Buna karşılık, ‘açık alanda gizli kamera’ koşulunda görüldüğü gibi, kameralı gözetim söz konusu olduğunda ‘ideali’ temsil ettiği düşünülebilecek açık alanlarda bile kameranın bakışını ayırt eden bir dikkat varlığını hissettirmektedir. Buna ilaveten, açık alanlarda bir kameranın görüş alanı içinde bulunmakla herhangi biri tarafından görülüyor olmak arasında fark görmediğini beyan eden çoğunluğun (% 72.7), bunu, açık alanda kameranın vizyonunda tabi olunan görünürlük ile anonimlikte mündemiç görünürlük arasında fark gözetmeyen bir algının ifadesi olarak, % 64.8 oranı ile ‘Her iki durumda da gözetleme var, sonuçta aynı şey’ ifadesi ile gerekçelendirdiği görülmektedir. Her iki koşul arasında ‘fark gördüğünü’ beyan edenlerin (% 27.1) ise, bunu, % 72.4 oranı ile ‘Kamerada kayıt var’ ifadesi ile gerekçelendirdikleri ve ‘fark görmediğini’ beyan edenlere kıyasla, kameraların suiistimal edilebilirliğine daha yüksek oranda ihtimal verdikleri görülmektedir. Bu da, dolaylı bir biçimde de olsa, suiistimal endişesinin kameraların mekânsal dağılımından ziyade, kameralarla elde edilen görüntülerin kullanımına ve denetimine yönelik olduğu yorumunu desteklemektedir.

Suiistimal endişesinin izlediği bu doğrultu, hiç kuşkusuz, gözetimin kim tarafından ve ne amaçla yapıldığına; eşdeyişle gözetimi gerçekleştiren faillerin özgül niyet ve eylemliliğine odaklanan bir dikkati alıkoymaktadır. Söz konusu bağlamda, ‘Kameralardaki görüntülerin kim tarafından izleniyor olması durumunda daha rahat hissedersiniz?’ sorusuna % 81.7 oranında ‘Resmi emniyet güçleri, polis’ yanıtının verildiği görülmektedir. ‘Resmi emniyet güçleri, polis’ yanıtı, öncelikle, kameralı gözetimin söylemde öngörülen amacı ile seçeneklerin geri kalanında belirtilen faillerin çoğundan daha fazla örtüşmektedir. Buna ilaveten, polis, anlaşıldığı kadarıyla, yetkileri sistemsal amaçlar doğrultusunda tayin edilmiş, faaliyetleri sistemin iç denetim mekanizmalarına tabi ve kurumsal kimliği bütün bu parametrelerin bileşkesi olarak öne çıkan bir ‘fail’ olarak değerlendirilmektedir. Suiistimal endişesinin ‘fail endişesi’ne ilişkin içerimlerinin daha doğrudan bir göstergesi ve polise itimadın bu bağlamdaki yeri ile ilgili olarak; ‘Resmi emniyet güçleri, polis’ yanıtını verenlerin % 85.5’inin

kameraların suiistimal edilebilirliği fikrine katılmadığını belirtmelerine karşılık, söz konusu fikre ‘katıldığını’ belirtenlerin oranının % 75.4 olarak gerçekleştiği; yine, ‘Kameralaradaki görüntülerin kim tarafından izleniyor olması durumunda daha rahat hissedersiniz?’ sorusuna verilen yanıtlar arasında oransal ağırlığı itibari ile ikinci sırada yer alan ‘Fark etmez’ (% 8.3) beyanının, kameraların suiistimal edilebilirliği fikrine katıldığını bildirenler içindeki ağırlığı % 13.8 iken, bu oranın söz konusu fikre ‘katılmadığını’ bildirenler için % 7.5 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu korelasyondan anlaşıldığı kadarıyla, polise duyulan itimat, suiistimal endişesi taşımadığını beyan edenler için daha geçerli bir durumdur ve suiistimal endişesi taşıyanlar için görüntüleri izleyen failin polis olması, kendi başına suiistimal endişesine yol açan bir durum olarak değerlendirilmemekle birlikte, yeterince güven veren bir durum olarak da görülmemektedir.

‘Size göre, kameralı gözetime ve kameralarla elde edilen verilerin kullanımına ilişkin yasal ve/veya hukuki düzenlemelere gerek var mıdır?’ sorusuna ‘Evet, vardır’ (% 50.1) yanıtı verenlerden, en önemlisi birinci sırada yer alacak şekilde verili seçenekler arasında bir sıralama yapmalarının istenmesi ile elde edilen verilerin önem derecesine göre sergiledikleri oransal dağılım, suiistimal endişesinin kameraların mekânsal dağılımı ile ilgili olmaktan ziyade kameralarla elde edilen verilerin kullanımı ile ilgili olduğu savını desteklemektedir. Buna göre, kameralı gözetime ilişkin düzenleme talepleri arasında birinci sırada en fazla telaffuz edilen üç seçeneğin sırası ile ‘Verilerin polis tarafından kullanımı konusunda yapılacak düzenlemeler’ (% 29.8), ‘Bütün kameralı gözetim sistemlerinin yasal denetime açık hale getirilmesi’ (% 21.3) ve ‘Bütün kameralı gözetim sistemlerinin kayıtlı ve lisanslı hale getirilmesi’ (% 13.6) olduğu; söz konusu seçeneklerin önem derecesine göre ikinci sırada telaffuz edilme bakımından da ilk üç sırada yer aldıkları (% 15.3; % 15.8; % 15.3); önem derecesine göre son sırada yer alanların dağılımında ise en düşük orana sahip üç seçeneği oluşturdukları (% 4.4; % 6.2; % 5.8) görülmektedir. Öne çıkan her üç seçenekte de, her biri için değişen oranlarda olmak üzere, kameralı gözetimin ‘failini’, kameralarla elde edilen ‘verilerin güvenliğini’ ve kameralı gözetimin ‘amacını’ belli sınırların içinde tutmaya yönelik müdahalelerin konu edildiği; buna karşılık, mesela ‘Kameralarla gözetimin belli mekânlarla sınırlandırılmasına ilişkin düzenlemeler yapılması’ ve ‘Kameralarla izlenen mekânlara orada kamera bulunduğunu gösteren işaretler konulması’ gibi, doğrudan ‘mekânsal düzenleme’yi odağa alan seçeneklerin bu üç seçeneğin oldukça gerisinde yer

aldığı görülmektedir. Bu dağılımın ortaya çıkardığı bir başka nokta, kameralı gözetimin özellikle ‘resmi ellerde’ olmasının gerekliliği yönündeki bariz kanaattir. ‘Kameralarındaki görüntülerin kim tarafından izleniyor olması durumunda daha rahat hissedersiniz?’ sorusuna % 81.7 oranında ‘Resmi emniyet güçleri, polis’ yanıtının verilmiş olması, söz konusu bağlamda da anlamlı görünmektedir. Yine, kameralarla gözetlenmekte olan mekânların kamu veya özel mülk kapsamında yer alıyor olması durumu ile ilgili olarak ayrıma gidildiğini gösteren herhangi bir değerlendirmeye rastlanmamakla birlikte, kamusal kullanıma açık *herhangi* bir mekânda yer alan kameralarla elde edilen görüntü verileri ile ilgili belli bir hassasiyetin kendini açıkça gösterdiği ve bunun da, düzenleme talepleri ilgili olarak birinci sırada en fazla telaffuz edilen üç seçeneği hazırladığı görülmektedir. Söz konusu bağlamda, dar anlamda düzenleme taleplerinin ve daha geniş anlamda suiistimal endişesi ve kameralı gözetime yönelik tutumların, kamera ile gözetlenen mekânların kamu veya özel mülk kapsamında yer alıyor olması durumunu teğet geçmese bile, doğrudan konu edinmeyen bir sorunsal alanını oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Kamerada temsil olunan bakışın idaresi, anlaşıldığı kadarıyla, konvansiyonel anlamda bir ‘karşılıklılık’ esasına dayanmamaktadır. Söz konusu bakış *tanımını*, ‘kameranın mekânsal bağlamı’nda ve söz konusu bağlamı kuran ‘söylem’de bulur. Her iki parametre, kamerada temsil olunan bakışın idaresine ilişkin koşulları temsil etmekte ve belirlemektedir. Alan araştırmasından elde edilen verilerin analizi, ilk olarak, her iki koşul söz konusu olduğunda da kameranın kendi pratiğini kurmaktan uzak olduğunu ortaya koymaktadır. Mekân koşulu ile ilgili olarak; kameraların algı düzleminde ‘güvenli uzamlar’ üretmekte olduğu yorumunda bulunulabilir, ancak mekâna dâhil olma kadar mekânın dışına düşme eğiliminin de daima mekânın mantığına tabi olduğu görülmektedir. Kameranın bakışı, mekânı kendi vizyonunda iptal eden, ona kendi gereksinliklerini dayatan değil ama mesela mekânsal risk algısının belirleyiciliğinde ‘güvenlik’ ve mekânın dışına düştüğü bağlamları temsilen de daha sembolik oranlarda olmak üzere ‘denetim’ ve ‘mahremiyet’ terimlerine konu olabilen, mekânda bağlamsallaşan, *mekânsallaşan* bir bakışı ifade etmektedir. Söylem koşulu ile ilgili olarak ise; güvenlik retoriğinin kendisi, en naif tonlamalarda olumlandığı koşulda bile, alan açtığı pratiğin sınırlarını da daha baştan çizmiş olacaktır: kameralı gözetim, basitçe, güvenlik saiki tarafından gerekçelendirilemediği ya da en azından, söz konusu saik tarafından gerekçelendirilmeye imkân verecek bir bağlama oturtulamadığı hallerde bu

‘sınırların’ ihlali gündeme gelecektir. Bununla birlikte, güvenlik saiki tarafından gerekçelendirilme yönündeki bu itkinin, mekânlara risklilik atfetme üzerinden işlerlik kazanan bir pratiğe yol verme olasılığı da daima gündemdedir – başka türlü söylenecek olursa, güvenliğin ‘gerekçe’ olmaktan çıkıp ‘bahane’ye dönüşmesinin eli kulağındadır. Şu durumda, söylemde mündemiç sınırların olası bir ihlalinin ötesinde, bizzat söylem üzerinden pratiğin sınırlarının belli belirsiz hale gelme olasılığı – ‘söylemin kuruculuğu’ – söz konusudur. Söylemin alımlanması, kendi başına, bu olasılıkların hangisinden söz etmenin mantıklı olabileceğine ilişkin bir fikir vermektedir. Alan araştırmasından elde edilen verilerin analizi, söylemin, gündelik kent pratiğinde dolayımlanan ve kameralı gözetimin tali ve tamamlayıcı bir enstrüman – bir ‘tedbir’ – olarak halihazırdaki konvansiyonel güvenlik algısının içinden değerlendirilmesini hazırlayan bir alımlanmasının söz konusu olduğunu göstermektedir. Güvenlik retoriğinin burada teşhis edilen türden bir alımlanışının ise, tam da, kameraların hareket alanını söylemin sınırları içinde tutmaya – güvenliği daima ‘gerekçe’ hüviyetinde oyuna sokmaya – hizmet eden bir tavrı teşvik ettiği anlaşılmaktadır. Bunun anlamı, muhtemel bir ‘ihlalin’ yukarıda sözü edilen olasılıklardan daha çok birincisi kapsamında değerlendirilebileceği; kameralı gözetimi kuran söylemin ‘kurucu’ bir hüviyetle değil ama pratikte dolayımılarak işlevselleştiği; bununla bağlantılı olarak da, naif bir alımlanmasına karşı direnildiği ölçüde ‘düzenleyici tedbirler’e yönelik talepte bulunulmasına ilişkin imkâna katkıda bulunduğu.

Bununla birlikte, her iki koşul, ikinci olarak, kamerada temsil olunan bakışın idaresine ilişkin güçlükleri de ele vermektedir. Mekân koşulu ile ilgili olarak; daha önce ‘açık alanda gizli kamera’ bahsinde üzerinde durulduğu gibi, kameralı gözetim söz konusu olduğunda ‘ideal mekânı’ temsil ettiği düşünülebilecek açık alanlarda bile, kamerada temsil olunan bakışı ayırıcı kılan bir tarafın söz konusu olduğu görülmektedir. Buna göre, kameranın bakışı her halükarda mekânın – ve bu arada zamanın – dışına sızan bir fazlalığı alıkoymaktadır. Bu durumla ilgili olarak, düzenlemeye yönelik talepler de kameranın mekânsal konumlanışına değil ama vizyonunun sınırlarını belirlemeye yönelmekte ve olası bir düzenlemenin öncelikli konusu olarak ‘fail’ ve ‘veri güvenliği’ öne çıkmaktadır. Düzenlemeye yönelik talepler içerisinde ‘Kameralarla izlenen mekânlara orada kamera bulunduğunu gösteren işaretler konulması’ önerisinin oldukça geri sıralarda yer alıyor olması bile, kamerada temsil olunan bakışın idaresi ile ilgili olarak söz konusu olan asıl güçlüğü kameraların kendilerinin de mekânda

görünür kılınmaları meselesinin ötesine uzandığını ve kameralı gözetime verilen onayda ‘açık alan’ koşulunun, esasen, ‘açık alanda gizli kamera’ya verilen onayda ‘güvenlik retoriğinin’ üstlendiğine benzer bir işlev üstlendiğini düşündürmektedir. Söylem koşulu ile ilgili olarak ise; ‘kurallara uygun davranıldığı sürece kameralardan rahatsızlık duyulmaması gerektiği’ görüşünün % 93.8 gibi dramatik bir oranda destek bulmasına karşın, bu yönde görüş bildirenlerin sadece % 35.0’ının ‘kameraların suiistimal edilebilirliğine ihtimal vermediklerini’ beyan ettiği görülmektedir. Söylemin bu olabilecek en naif formülasyonuna onay verilmesi durumunda bile, kameraların suiistimal edilebilirliğine ilişkin bir olasılığın hatırı sayılır oranlarda olmak üzere tanındığı ortaya çıkmaktadır. Bundan başka, yukarıda belirtildiği üzere, daha spesifik bağlamlarda soruşturma konusu yapıldığında söylemin naif bir alımlanmasının söz konusu olmadığı ve söylemin bu yönlü bir alımlanmasının da suiistimal endişesi ve düzenlemeye dönük talepte bulunma ile pozitif yönlü bir korelasyon içerisinde bulunduğu görülmektedir.

Kamerada temsil olunan bakışın mekânın dışına düşmesini ve bunun idaresini karakterize eden eğilimler, kameraların kişinin kent tecrübesi, kente ilişkin algılamaları ve kentsel kamusalılık üzerindeki etkiselliğinin daha dolaysız bir teşhisine izin veren içerimler taşımaktadır. Her şeyden önce, ‘açık alan’ koşulunun tek başına ima ettiğinden biraz daha fazlasını içerdiği anlaşılan, kameraların esasen *yaygın* gözetleme yapıyor olduklarına ilişkin kanaatin, kameraların kentsel rutine dâhil edilmesinde kritik bir işlev üstlendiği anlaşılmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi, kameraların özellikle kimleri izlemekte olduğu yönündeki soruya ‘Herkesi’ yanıtını verenlerin, diğerlerine kıyasla, açık alanlarda kameralarla gözetim yapılmasının kişi mahremiyeti açısından bir problem oluşturmayacağı yargısını daha yüksek bir oranda (% 88.5) destekledikleri görülmektedir. Gözetimin *yaygın* ve *genel* niteliğine ilişkin kanaat, kentsel kamusalılıkta muhatap olunan herhangi bir bakış için geçerli olabileceği ölçüde, kameranın bakışını da ‘pasif’ bir bakış olarak kuran ve onu mekâna bu hüviyetiyle dâhil eden bir algıyı beslemektedir.

Aynı kanaatin, kameranın bakışında ikamet eden olası bir denetselliği hükümsüzleştirme işinde de seferber edilebildiği anlaşılmaktadır. Buna göre, kameranın varlığının davranışları üzerinde etkide bulunduğunu (% 18.8) ve bu etkinin ‘Daha dikkatli ve “uygun” davranma’ yönünde gerçekleştiğini (% 59.1) beyan edenlerin, söz konusu etkinin özellikle yarı-kamusal ve değişen oranlarda olmak üzere belli davranış

kalıplarını gözeten mekânlar (‘Alışveriş merkezleri’ [% 100.0], ‘Banka’ [% 100.0], ‘Okul’ [% 100.0]) ile kimi spesifik bağlamlar (‘Trafik’ [% 100.0]) için geçerlilik taşıdığını belirttikleri görülmektedir. Buradaki dağılımda, kameranın varlığının davranışları üzerinde etkide bulunduğunu beyan edenlerin oldukça düşük bir oranda temsil ediliyor olması (% 18.8) bile kendi başına anlamlıdır. Gerçekten, kameralı gözetimin kişinin kent tecrübesinin spontane akışına ket vuran ve kentsel kamusallığın dokusunda dejenerasyona yol açan bir etkiselliği olması anlamında, ‘denetselliğin’ ve bundan başka ‘sosyal dışlamanın’ imkânına ve/veya mevcudiyetine ilişkin bir farkındalığa ya da değerlendirmeye anlamlı oranlarda rastlanmamaktadır. Her şeyden önce, kameraların varsayılan güvenlik işlevinin, risk değerlendirmelerine ve prototipleştirmelere dayalı ‘müdahaleleri’ öngören proaktif bir güvenlik nosyonu temelinde değerlendirilmediği; gözetim pratiği ile ilgili olarak, kameraların işlevselliğini güvenliğin konvansiyonel yordam ve hedefleri ile sınırlayan bir algılamanın geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu algının kendisi, kameralı gözetimin belli grupların kentsel mekânlardan dışlanması gibi bir durumdan doğrudan sorumlu tutulabilecek bir pratik olarak işlevselleşmediğine işaret etmektedir. İkinci olarak, suiistimal endişesinin ve düzenleme taleplerinin kameraların mekânsal konumlanışına odaklı olmaması da, söz konusu yorumu özellikle desteklemektedir. Denetsellik, normatif bir düzlemde davranışın manipülasyonunu içerirken; dışlama, ‘sınır çizme’ ve bu sınırın gözetilmesi anlamına gelir; ancak her ikisi de, çok temel bir düzlemde, kameraların mekânsal konumlanışı üzerinden kotarılan işlevlerdir. Denetsellik, anlaşıldığı kadarıyla, kendine kısmi ve bağlamsal bir hareket alanı bulabilirken; kameralı gözetimin ‘kendi pratiğinde’ bir sosyal dışlama mekanizması olarak işlerlik kazandığı yollu bir algının söz konusu olmadığı görülmektedir. Kameralar, kentsel mekânların ‘sterilizasyonunda’ *tanımlayıcı* olmaktan çok *tamamlayıcı* bir işlev üstlenirler; ‘korunaklı siteler’ örneğinin de hatıra getirdiği üzere, kendi pratiğini üretmekten ziyade hâlihazırdaki sosyal dışlama eğilim ve mekanizmalarının yedeğinde söz konusu sürece dâhil olabilmektedirler. Dolayısıyla kameraların kentsel kamusallık ve kişinin kent tecrübesi üzerinde bu yöndeki bir menfi etkisinden bahsedilecekse eğer, söz konusu etki önce kentin daha total dinamiklerinin bir fonksiyonu olarak değerlendirilmelidir. Bu anlamda olmak üzere, kameraların getirdiği ‘yeni’ bir şey yoktur. Kameranın kendi pratiği söz konusu olduğunda ona

böyle bir etkiselliğin doğrudan ya da dolaylı olarak izafe edilmiyor olmasının da bu yöndeki bir değerlendirmeyi desteklediği düşünülmektedir.

Buraya kadar betimlendiği biçimiyle bakışın idaresini tanımlayan ‘mekâna eklemlenme’ ve ‘mekânın dışına düşme’ karşıt süreçleri, indirgenemeyen hariciliğine ilişkin bir dikkati hep yedeğinde bulundurmak üzere, kameraları kentsel tecrübenin olağan bir bileşeni olarak kurma yönündeki bir eğilimden yana etkileşmektedir. Görünürdeki ‘konformizm’ de, naif bir iyimserlikte değil ama söz konusu sürece mündemiç dengede temellenmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla ne ‘açık alan’ koşulu ne de ‘güvenlik retoriği’, ayrı ayrı ya da bir arada, kamerada temsil olunan bakışın idaresine kifayet edememektedir; bununla birlikte her ikisi de, belli koşullarda ve belli oranlarda olmak üzere, kameraları kent mekânlarına dâhil ederken onları kentsel tecrübenin spontane akışına tabi kılma hedefine de katkıda bulunacak bir doğrultuda işlevselleşebilmektedir. Kameraları bu denli ‘kabul edilebilir’ kılan şey, anlaşıldığı kadarıyla, onda temsil olunan bakışı müphemliğinden arındıracak denli hakkında bilgi sahibi olma gibi ‘talihli’ bir durumla ilgili değildir; olası alternatif maliyetleri karşısındaki umursamazlık ya da söz konusu maliyetleri üstlenmeye razı olma durumu ile ilgili hiç değildir; daha ziyade, kameranın bakışındaki bariz müphemliğin olası maliyetini belli ölçülerde de olsa tolere etmenin araçlarına sahip olma durumu (ilk olarak ‘açık alan’ ve ikinci olarak, pratiğe alan açtığı *anda* ona sınırlar da takdir ediyor olması anlamında ‘güvenlik retoriği’) ile ilgilidir. Şu halde makul olan, basitçe, kamerada temsil olunan bakışı olabildiğince daha az müphem hale getirmektir – buna ilişkin imkân da, başta ‘görüntü verilerinin güvenliğini’ konu alan bir dizi düzenlemenin gündemini oluşturacaktır.

KAYNAKLAR

- BACK, L., KEITH, M. (2004): 'Impurity and the Emancipatory City: Young People, Community Safety and Racial Danger', in, *The Emancipatory City?: Paradoxes And Possibilities*, L. Lees (ed.), Sage Publications: London
- BOYNE, Roy (2000): 'Post-panopticism', in: *Economy and Society*, Vol.29, No.2
- CAMERON, Heather (2004): 'CCTV and (In)dividuation', in: *Surveillance & Society*, [http://www.surveillance-and-society.org/articles2\(2\)/individuation.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles2(2)/individuation.pdf)
- COLE, Mark (2004): 'Signage and Surveillance: Interrogating the Textual Context of CCTV in the UK', in: *Surveillance & Society*, [http://www.surveillance-and-society.org/articles2\(2\)/signage.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles2(2)/signage.pdf)
- COLEMAN, Roy, SIM, Joe (2000): '“You'll never walk alone”: CCTV Surveillance, Order and Neo-liberal Rule in Liverpool City Centre', in: *British Journal of Sociology*, Vol.51, No.4, December 2000
- COLEMAN, Roy (2004): 'Reclaiming the Streets: Closed Circuit Television, Neoliberalism and the Mystification of Social Divisions in Liverpool, UK', in: *Surveillance & Society* [http://www.surveillance-and-society.org/articles2\(2\)/liverpool.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles2(2)/liverpool.pdf)
- CRARY, Jonathan (2004): *Gözlemcinin Teknikleri: Ondokuzuncu Yüzyılda Görme ve Modernite*, çev. E. Daldeniz, İstanbul: Metis Yayınları
- DITTON, J., SHORT, E. (1999): 'Yes, It Works, No, It Doesn't: Comparing The Effects Of Open-Street CCTV in Two Adjacent Scottish Town Centres', *Crime Prevention Studies*, vol. 10
- FEELEY, M. M., SIMON, J. (1992): 'The New Penology: Notes on the Emerging Strategy of Corrections and its Implications', *Criminology*, 30/4
- FISKE, John (1998): 'Surveilling The City. Whiteness, the Black Man and Democratic Totalitarianism', in: *Theory, Culture and Society*, Vol.15, No.2, May 1998
- FOUCAULT, Michel (2000): *Hapishanenin Doğuşu: Gözetim Altında Tutmak ve Cezalandırmak*, 2.b., çev. M. Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi
- FOUCAULT, Michel (2003): *İktidarın Gözü (Seçme Yazılar 4)*, çev. I. Ergüden, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- FUSSEY, Pete (2004): 'New Labour and New Surveillance: Theoretical and Political Ramifications of CCTV Implementation in the UK', in: *Surveillance & Society*, [http://www.surveillance-and-society.org/articles2\(2\)/newlabour.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles2(2)/newlabour.pdf)

- GANDY, Oscar (1993): *The Panopticon Sort: A Political Economy of Personal Information*, Oxford: Westview Press
- GILL, Martin (ed.) (2003): *CCTV*, Leicester: Perpetuity Press
- HELTEN, F., FISCHER, B. (2004): *What Do People Think About CCTV?: Findings from A Berlin Survey*, Urbaneye Working Paper No.13, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp13.pdf
- HEMPEL, L., TÖPFER, E. (2002): *Urban Eye: Inception Report to the European Commission, 5th Framework Programme*, Urbaneye Working Paper No.1, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp1.pdf
- HAGGERTY, Kevin D., ERICSON, Richard V. (2000): 'The Surveillant Assemblage', in: *British Journal of Sociology*, Vol.51, No.4, December 2000
- KLAUSER, Francisco (2004): 'A Comparison of the Impact of *Protective and Preservative* Video Surveillance on Urban Territoriality: The Case of Switzerland', in: *Surveillance & Society*, [http://www.surveillance-and-society.org/articles2\(2\)/switzerland.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles2(2)/switzerland.pdf)
- KOSKELA, Hille (2003): '“Cam Era” – The Contemporary Urban Panopticon', *Surveillance & Society*, [www.surveillance-and-society.org/articles1\(3\)/camera.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles1(3)/camera.pdf)
- KRUEGLE, Herman (1996): *CCTV Surveillance: Video Practices and Technology*, Boston: Butterworth-Heinemann
- LEACHTENAUER, Jon C., DRIGGERS, Ronald G. (2001): *Surveillance and Reconnaissance Imaging Systems*, Artech House
- LEES, Loretta (2004): 'The Emancipatory City: Urban (Re)Visions', in, *The Emancipatory City?: Paradoxes And Possibilities*, L. Lees (ed.), Sage Publications: London
- LEMAN-LANGLOIS, Stephane (2002): 'The Myopic Panopticon: The Social Consequences of Policing Through the Lens', *Policing and Society*, Vol. 13
- LOMELL, H. M., SAETNAN, A. R., WIECEK, C. (2003): *Flexible Technology, Structured Practices: Surveillance Operations in 14 Norwegian and Danish Organizations*, Urbaneye Working Paper No.9, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp9.pdf
- LOMELL, Heidi M. (2004): 'Targeting the Unwanted: Video Surveillance and Categorical Exclusion in Oslo, Norway', in: *Surveillance & Society*, [http://www.surveillance-and-society.org/articles2\(2\)/unwanted.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles2(2)/unwanted.pdf)

- LYON, David (1997): *Elektronik Göz: Gözetim Toplumunun Yükselişi*, çev. D. Hattatoğlu, İstanbul: Sarmal Yayınları
- MARTINAIS, E., BETIN, C. (2004): 'Social Aspects of CCTV in France: The Case of the City Centre of Lyons', in: *Surveillance & Society*, [http://www.surveillance-and-society.org/articles2\(2\)/lyons.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles2(2)/lyons.pdf)
- McCAHILL, Michael (2002): *The Surveillance Web: The Rise of Visual Surveillance in an English City*, Devon: Willan Press
- McCAHILL, M., NORRIS C. (2002): *Literature Review*, Urbaneye Working Paper No.2, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp2.pdf
- NEY, S., PICHLER, K. (2002): *Video Surveillance in Austria*, Urbaneye Working Paper No.7 http://www.urbaneye.net/results/ue_wp7.pdf
- NORRIS Clive, MORAN Jade, ARMSTRONG Gary (eds.) (1998): *Surveillance, Closed Circuit Television and Social Control*, Aldershot: Ashgate.
- NORRIS Clive, ARMSTRONG Gary (1999a): 'CCTV and The Social Structuring of Surveillance', *Crime Prevention Studies*, vol.10
- NORRIS Clive, ARMSTRONG Gary (1999b): *The Maximum Surveillance Society: The Rise of CCTV*, Oxford: Berg.
- NORRIS C., McCAHILL, M., WOOD, D. (2004): 'The Growth of CCTV: A Global Perspective on the International Diffusion of Video Surveillance in Publicly Accessible Space', in: *Surveillance & Society*, [http://www.surveillance-and-society.org/articles2\(2\)/editorial.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles2(2)/editorial.pdf)
- NORRIS C., McCAHILL, M. (2006): 'CCTV: Beyond Penal Modernism?', *British Journal of Criminology*, Vol. 46
- O'MALLEY, Pat (1992): 'Risk, Power and Crime Prevention', *Economy and Society*, Vol. 21
- RUEGG, J., NOVEMBER, V., KLAUSER, F. (2004): 'CCTV, Risk Management and Regulation Mechanisms in Publicly-Used Places: A Discussion Basen on Swiss Examples', in: *Surveillance & Society*, [http://www.surveillance-and-society.org/articles2\(2\)/riskmanagement.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles2(2)/riskmanagement.pdf)
- SAETNAN, A. R., LOMELL, H. M., WIECEK, C. (2004): 'Controlling CCTV in Public Spaces: Is Privacy the (Only) Issue? Reflections on Norwegian and Danish Observations', *Surveillance & Society*, [http://www.surveillance-and-society.org/articles2\(2\)/controlling.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles2(2)/controlling.pdf)

- SAETNAN, A. R., DAHL, J. Y., LOMELL, H. (2004): *Views from under Surveillance: Public Opinion in A Closely Watched Area in Oslo*, Urbaneye Working Paper No.12, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp12.pdf
- SEMPLE, J., (1993): *Bentham's Prison: A Study of the Panopticon Penitentiary*, Clarendon Press: Oxford
- SENNETT, Richard (1996): *Kamusal İnsanın Çöküşü*, çev. S. Durak, A. Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- SENNETT, Richard (1999): *Gözün Vicdanı*, çev. S. Sertabiboğlu, C. Kurultay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- SHORT, E., DITTON, J. (1998): 'Seen and Now Heard: Talking to the Targets of Open Street CCTV', *British Journal of Criminology*, 38/3
- SILVERMAN, Kaja (2006): *Görünür Dünyanın Eşiği*, çev. A. Onacak, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- SMITH, Gavin J. D. (2004): 'Behind the Screens: Examining Constructions of Deviance and Informal Practices among CCTV Control Room Operators in the UK', in: *Surveillance & Society*, [http://www.surveillance-and-society.org/articles2\(2\)/screens.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles2(2)/screens.pdf)
- STAPLES, William G. (1997): *The Culture of Surveillance: Discipline and Social Control in the United States*, St. Martins Press
- STAPLES, William G. (2000): *Everyday Surveillance: Vigilance and Visibility in Postmodern Life*, Rowman & Littlefield Publishers
- SUTTON, A., WILSON, D. (2004): 'Open-Street CCTV in Australia: The Politics of Resistance and Expansion', in: *Surveillance & Society*, [http://www.surveillance-and-society.org/articles2\(2\)/australia.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles2(2)/australia.pdf)
- TONKISS, Fran (2005): *Space, The City And Social Theory: Social Relations And Urban Forms*, Politiy Press: Cambridge
- TÖPFER, E., HEMPEL, L., CAMERON, H. (2003): *Watching the Bear: Networks and Islands of Visual Surveillance in Berlin*, Urbaneye Working Paper No.8, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp8.pdf
- WATSON, Sophie (2010): 'City A/Genders', in: *The Blackwell City Reader*, G. Bridge, S. Watson (ed.), second edition, Blackwell Publishing: Oxford

- WEBSTER, William, R. (2004): 'The Diffusion, Regulation and Governance of Closed-Circuit Television in the UK', in: *Surveillance & Society*, [http://www.surveillance-and-society.org/articles2\(2\)/diffusion.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles2(2)/diffusion.pdf)
- WELSH, B. C., FARRINGTON, D. P. (2004): 'Surveillance for Crime Prevention in Public Space: Results and Policy Choices in Britain And America', *Criminology & Public Policy*, Vol. 3 Issue 3
- WIECEK, Carsten, SAETNAN, Ann. R. (2002): *Restrictive? Permissive? The Contradictory Framing of Video Surveillance in Norway and Denmark*, Urbaneye Working Paper No.4, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp4.pdf
- WIECEK, Carsten, SAETNAN, Ann. R. (2002): *Geographies of Visibility: Zooming in on Video Surveillance Systems in Oslo and Copenhagen*, Urbaneye Working Paper No.5, http://www.urbaneye.net/results/ue_wp5.pdf
- YAR, Majid (2003): 'Panoptic Power and the Pathologisation of Vision: Critical Reflections on the Foucauldian Thesis', *Surveillance & Society*, [www.surveillance-and-society.org/articles1\(3\)/pathologisation.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles1(3)/pathologisation.pdf)

SORU FORMU

1- Cinsiyetiniz?

1 () Kadın

2 () Erkek

2- Yaşınız? (lütfen belirtiniz.....)

3- Medeni Durumunuz?

1 () Bekar

2 () Evli

3 () Eşi Ölmüş

4 () Boşanmış

4- Doğum Yeriniz?

1 () Kent

2 () İlçe

3 () Köy

4 () Mezra

5- Eğitim Durumunuz?

1 () Okur-yazar değil

2 () Okur-yazar mezun değil

3 () İlköğretim mezunu

4 () Ortaöğretim mezunu

5 () Üniversite mezunu

6 () Lisansüstü

6- Mesleğiniz? (lütfen belirtiniz.....)

7- Aylık geliriniz? (lütfen belirtiniz.....YTL.)

8- İstanbul'da mı yaşıyorsunuz?

1 () Evet

2 () Hayır

9- (Cevabınız 'evet' ise) Ne kadar süredir İstanbul'da ikamet etmektesiniz?

1 () 1 yıldan daha az bir süre

2 () 1-5 yıl

3 () 6-10 yıl

4 () 11-16 yıl

5 () 16-20 yıl

6 () 20 yıldan daha uzun bir süre

10- (9. soruya cevap verenler için) İstanbul'da nerede yaşıyorsunuz? (İlçe ve Mahalle olarak lütfen belirtiniz.....)

11- Şu anda bulunduğumuz yerden ne sıklıkla geçiyorsunuz?

1 () Her gün/sık sık

2 () Ara sıra/bazen

3 () Nadiren

4 () İlk defa

12- Sizce şu anda bulunduğumuz yerde kamera var mı?

1 () Evet

2 () Hayır

3 () Olabilir

4 () Bilmiyorum

13- Kameralarla ilgili aşağıdaki ifadelerden özellikle hangisini daha sık duydunuz?

1 () Güvenlik kamerası	2 () Gözetim kamerası
3 () Sokak kameraları	4 () Gizli kamera
5 () Özel kameralar	6 () Polis kamerası
7 () Diğer (lütfen belirtiniz.....)	

14- Şehirde nerelerde kamera gördünüz? (lütfen belirtiniz.....)

15- Size göre, kameralar özellikle nerelere yerleştirilmelidir? (lütfen belirtiniz.....)

16- Size göre kameralar özellikle kimleri izlemektedir? (lütfen belirtiniz.....)

17- Size göre kameraların ne kadarında görüntüler sürekli izlenmektedir?

1 () Hepsinde	2 () Çoğunda	3 () Bazılarında	4 () Hiçbirinde

18- ‘Kameralar çağdaş kentin bir gereğidir’ görüşüne katılıyor musunuz? Nedenini söyler misiniz?

1 () Evet, katılıyorum. Çünkü.....
2 () Hayır, katılmıyorum. Çünkü.....
3 () Kısmen katılıyorum. Çünkü.....

19- Yakın çevrenizde izlendiğiniz bir kamera var mı?

1 () Evet	2 () Hayır	3 () Olabilir	4 () Bilmiyorum

20- (Cevabınız ‘Evet’ ise) Bu kamera nerededir?

1 () İşyerinde	2 () Evimin bulunduğu sokakta	3 () Apartmanımda
4 () Her gün kullandığım toplu taşıtta	5 () Her gün geçtiğim yerde	
6 () Diğer (lütfen belirtiniz.....)		

21- Yaşadığınız evin yakınına kamera yerleştirilmesini nasıl karşılırsınız? Nedenini söyler misiniz?

1 () Memnuniyetle kabul ederim, çünkü.....
2 () Olumlu bakmam, çünkü.....
3 () Olsa da olur olmasa da, benim için fark etmez

22- ‘Açık alanların izlenmesinde gizli kamera kullanılmasının sakıncası yoktur’ görüşüne katılıyor musunuz? Nedenini söyler misiniz?

1 () Evet, katılıyorum. Çünkü.....
2 () Hayır, katılmıyorum. Çünkü.....
3 () Kısmen katılıyorum. Çünkü.....

23- Etrafınızda bir kamera fark ettiğinizde özellikle ne hissedersiniz? (Tek seçenek işaretleyiniz)

- 1 () emniyet/güven 2 () rahatsızlık/sıkıntı 3 () suçluluk hissi
 4 () şüphe 5 () korku 6 () kızgınlık
 7 () Diğer (lütfen belirtiniz.....)

24- Bu his, özellikle nerelerde bulunduğunuz sırada geçerlidir? (lütfen belirtiniz.....)

25- ‘Açık alanlarda kameralarla gözetim insanların mahremiyet haklarını ihlal eder’ görüşüne katılıyor musunuz? Nedenini söyler misiniz?

- 1 () Evet, katılıyorum. Çünkü.....
 2 () Hayır, katılmıyorum. Çünkü.....
 3 () Kısmen katılıyorum. Çünkü.....

26- Kameraların varlığı davranışlarınızı etkiler mi?

- 1 () Evet 2 () Hayır (SORU 29’A GEÇİNİZ)

27- (Cevabınız ‘Evet’ ise) Bir kameranın görüş alanında bulunduğunuzu fark ettiğinizde nasıl davranırsınız?

- 1 () Kamerayı görmezden gelmeye çalışırım
 2 () Daha dikkatli ve ‘uygun’ davranırım
 3 () Durup kameraya bakarım
 4 () Kameranın görüş alanından uzaklaşıyorum
 5 () Diğer (lütfen belirtiniz.....)

28- (27. soruya cevap verenler için) Bu davranış, özellikle nerelerde bulunduğunuz sırada geçerlidir? (lütfen belirtiniz.....)

29- ‘Kameralar kent güvenliğinin vazgeçilmez bir unsurudur’ görüşüne katılıyor musunuz? Nedenini söyler misiniz?

- 1 () Evet, katılıyorum. Çünkü.....
 2 () Hayır, katılmıyorum. Çünkü.....
 3 () Kısmen katılıyorum. Çünkü.....

30- Aşağıdaki yargılardan özellikle hangisine katılırsınız?

- 1 () Kameralar her türden suçu önleyebilir
 2 () Kameralar bazı suçları önleyebilir
 3 () Kameralar, türü ne olursa olsun suçu önlemede her zaman etkili değildir
 4 () Kameralar daha çok suçun işlendiği bölgeyi değiştirir
 5 () Kameraların suçu önleme konusunda hiçbir etkisi yoktur

6 () Diğer (lutfen belirtiniz.....)

31- Kameralardaki görüntülerin kim tarafından izleniyor olması durumunda daha rahat hissedersiniz?

1 () Resmi emniyet güçleri, polis

2 () Özel güvenlik görevlileri

3 () Sivil operatörler, teknik eleman

4 () Fark etmez

5 () Diğer (lutfen belirtiniz.....)

32- ‘Kurallara uygun davranan birinin kameralardan rahatsızlık duymasına gerek yoktur’ görüşüne katılıyor musunuz? Nedenini söyler misiniz?

1 () Evet, katılıyorum. Çünkü.....

2 () Hayır, katılmıyorum. Çünkü.....

3 () Kısmen katılıyorum. Çünkü.....

33- Size göre kameralar özellikle ne türden davranışları izlemektedir? (lutfen belirtiniz.....)

34- ‘Kameralar suiistimal edilmeye açıktır’ görüşüne katılıyor musunuz? Nedenini söyler misiniz?

1 () Evet, katılıyorum. Çünkü.....

2 () Hayır, katılmıyorum. Çünkü.....

3 () Kısmen katılıyorum. Çünkü.....

35- Size göre, kameralı gözetime ve kameralarla elde edilen verilerin kullanımına ilişkin yasal ve/veya hukuki düzenlemelere gerek var mıdır?

1 () Evet

2 () Hayır

3 () Fikrim yok

36- (Cevabınız ‘Evet’ ise) Kameralarla elde edilen verilerin kullanımına ilişkin muhtemel düzenlemeler içinde size en önemli görüneni aşağıdakilerden hangisidir? (Önem sırasına göre birden fazla seçeneği numaralandırarak işaretleyebilirsiniz)

1 () Verilerin medyada kullanımına getirilecek sınırlamalar

2 () Verilerin ticari amaçlar için kullanımına getirilecek sınırlamalar

3 () Verilerin polis tarafından kullanımı konusunda yapılacak düzenlemeler

4 () Bütün kameralı gözetim sistemlerinin yasal denetime açık hale getirilmesi

5 () Bütün kameralı gözetim sistemlerinin kayıtlı ve lisanslı hale getirilmesi

6 () Kameralarla gözetimin belli mekânlarla sınırlandırılmasına ilişkin düzenlemeler yapılması

7 () Kameralarla izlenen mekânlara orada kamera bulunduğunu gösteren işaretler konulması

8 () Kameralarla elde edilen verilerin ne kadar süreliğine saklanacağı konusunda zaman sınırlaması getirilmesi

9 () Kişilere, kendi haklarındaki verilere ulaşabilme hakkı tanınması

10 () Diğer (lütfen belirtiniz.....)

37- Kameralarla ilgili görüş edinmenizde aşağıdakilerden hangisi veya hangileri etkili olmuştur? (Öncelik sırasına göre birden fazla seçeneği numaralandırarak işaretleyebilirsiniz)

- 1 () Medya
2 () Yetkililerin açıklamaları
3 () Kişisel gözlem ve deneyimlerim
4 () Çevremden duyduklarım
5 () Diğer (lütfen belirtiniz.....)

38- Sizin için, açık alanlarda, bir kameranın görüş alanı içinde bulunmakla herhangi biri tarafından görülüyor olmanız arasında bir fark var mı? Nedenini söyler misiniz?

- 1 () Evet, var. Çünkü.....
- 2 () Hayır, yok. Çünkü.....

39- Kameralarla ilgili olarak ilginç bulduğunuz bir anınız veya eklemek istediğiniz bir şey var mı?

[illegible]

ÖZGEÇMİŞ

1997 yılında girmeye hak kazandığım Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nden 2001 yılında mezun oldum. 2004 yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 'Toplumsal Gözetim Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme' başlıklı tez ile Yüksek Lisans derecesini tamamladım. Halen Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde tam zamanlı araştırma görevlisi olarak çalışmaktayım.